دیوان نظامی گنجوی

(تورکجه یئنی تاپیلان)

برای اولین بار در دنیا

ترتیب: ائل اوغلو

نظامی، الیاس بن یوسف، ۵۳۰؟۶۱۴؟-۶.ق
[دیوان]
دیوان نظامی گنجوی: نظامی گنجوی‌نین،نظامی قونوی‌نین تورکجه قصیده و غزللری وئینی تاپیلان فارسجا شعرلری خدیویه نسخه‌سی اوزه ریندن/ترتیب ائدن، آچیقلامالارینی، ایضاحلارینی و مقدمه سینی یازان صدیار وظیفه. - تهران: اندیشه نو، ۱۳۸۲.
۱۶۷ ص.: نمونه
ISBN 964-6741-54-1
فهرستنویسی براساس اطلاعات فیپا
این کتاب از آثار منسوب به نظامی گنجوی است.
کتابنامه: بصورت زیرنویس
۱. شعر ترکی - ایران - قرن ۶ ق. الف. وظیفه، صدیار، ۱۳۳۸ - گردآورنده. ب. عنوان.

PL ۳۱۴ / ۶۴ ن د ۹	۸۹۴/۳۶۱۱۱
	۴۸۹ ن
	۱۳۸۲
کتابخانه ملی ایران	۴۸۱۳ - ۲۸۲

کیتابین آدی: دیوان نظامی گنجوی
ترتیب ائدن: صدیار وظیفه (ائل اوغلو)
چاپ نوبتی: اول (۱۳۸۲)
ناشر: اندیشه نو
حروفچینی: محمدرضا فرتاش، ۶۴۶۹۵۰۱(۰۲۱)
چاپخانه: چاپ و تکثیر سپیده، ۶۴۰۴۲۴۶(۰۲۱)
تیراژ: ۲۰۰۰ جلد
مرکز پخش: پاساژ فیروز، اندیشه نو، ۶۴۲۷۳۷۱
شابک: ۱-۵۴-۶۷۴۱-۹۶۴ / ISBN: 964-6741-54-1

دیوان نظامینی ایلک دفعه اوزه چیخاریب، اونو گنجه‌لی نظامی‌یه عاید بیلن **علی افندی حلمی بن سلطان الداغستانی** نین قئیدینه صادق قالاراق کیتابین آدینی دیوان نظامی گنجوی قویدوق
ائل اوغلو

فهرست

عنوان ... صفحه

شوکرانلار

۱- «دیوان نظامی گنجوی» نین آل یازماسی‌نین فوتوصورتینی مصرین «دارالکُتب» کیتابخاناسیندان منه گؤندرن حؤرمتلی عالیم خانم دوکتور فخر تاج فخر واعظی دن صمیمی تشکرلریمی بیلدیریرم.
۲- حؤرمتلی عالیم، لوغت شوناس، ادبیات خادمی اسماعیل هادی دن عربجه بیت لرین ترجمه‌لرینده و اسکی تورک سؤزجوکلری‌نین ائتیمولوژی اساسلارینا دایر، عالیمانه گؤستریشلرینه و زحمت‌لرینه گؤره تشکرلریمی بیلدیریرم.
۳- حؤرمتلی دوکتور حسین شرقی (سوی تورک) حضرتلرینه آذربایجان جمهوریتینده یازیلان مقاله‌لرین اوزونو منه چاتدیردیغیندان دولایی تشکرلریمی بیلدیریرم.

ائل اوغلو

پیشگفتاری از: دکتر حسین محمدزادهٔ صدیق

سعید نفیسی در مقدمه‌ای که بر چاپ «دیوان قصائد و غزلیات نظامی گنجوی» نوشته، ضمن انتقاد از روش مرحوم وحید دستگردی در غث و سمین کردن اشعار نظامی می‌گوید:

«... در طبع و نشر آثار گویندگان پیشین، امانت حکم می‌کند که هرچه به نام ایشان از این سوی و آن سوی به دست می‌آید، به شرط آنکه ماخذ و منشا آن را آشکارا معلوم کنند، باید چاپ کرد و سلیقه‌ی شخصی را به کار آوردن درست نیست...»[(۱)]

و با این روش، دیوانی فارسی برای نظامی در بیش از سیصد صفحه ترتیب داد و منتشر ساخت. گرچه بسیاری از قصیده‌ها، غزل‌ها و رباعیات و غیره در آثار شعرای معروفی مانند سعدی هم تکرار شده بود، وی آنها را برای بحث در صحت و سقم انتساب به نظامی نشر کرد که امروزه در نظامی پژوهی از اهمیت خاصی برخوردار است.

ولی با توجه به اینکه قطعانظامی به زبان مادری خود، زبان بینوایان شهر و روستا در آذربایجان سده‌ی شش نیز دارای سروده‌های نغزی بوده است، کسی تاکنون برای تدوین اشعار ترکی نظامی، همتی شبیه همت نفیسی را به خرج نداده است.

تقریبا همه‌ی نظامی پژوهان آذربایجان و دلسوختگان ادبیات ترکی، از وجود یک مجموعه‌ی خطی در کتابخانه‌ی خدیویّه مصر شامل اشعار ترکی نظامی خبر دادند و همگی اشاره‌هایی هم به آن کرده‌اند، اما همه بدون مطالعه و پژوهش دقیق در زوایا و دقائق وجودی این اشعار، بسیار سطحی و گذرا از آن رد شده‌اند.

تنها کسی که با دقتی موشکافانه تصویر نسخه‌ی خدیوّیه را مورد بررسی عالمانه و کارشناسانه قرار داد، آقای «صدیار وظیفه» متخلص و معروف به «ائل اوغلو» هستند که اولا از وجود دو دیوان، و نه یک دیوان در این نسخه خبر می‌دهند و ثانیا با دلائل متقنی که در مقدمه نگاشته‌اند، اثبات می‌کنند که نخستین دیوان جز نظامی گنجوی، منسوب به کس دیگری نمی‌تواند باشد و قرائن تاریخی ذکر شده در فوق، مربوط به نیمه‌ی دوم یعنی «کلیات فارسی و ترکی نظامی قره‌مانی» است. ایشان دومین نفر بعد از «علی افندی حلمی داغستانی» هستند که این قصائد را بطور قطع و یقین از نظامی گنجوی می‌دانند و با نشر آن راه پژوهشهای دقیق‌تر را مفتوح می‌سازند. بویژه آنکه انتشار هر دو دیوان این فرضیّه را فراراه ترکی پژوهان قرار خواهد داد که ویژگیها و وجود افتراق شیوهٔ بیان و لحن ترکی هردو نظامی را با دقّت بررسی کنند و در اثبات اینکه این دو دیوان متعلق به یک نفر نیست با ایشان هم آواز گردند.

ایشان تا آنجا هم که از دستشان برآمده، به بحث فنی و لغوی و زبانشناسی تطبیقی تاریخی نیز پرداخته‌اند. از مجموع آنچه که بیان داشته‌اند، این یقین حاصل می‌شود که ایشان با زحمت و همت خود، جهان نظامی پژوهی را مدیون خود خواهد ساخت. و حقیر با خوشحالی زایدالوصفی این حادثه‌ی مبارک را به همه‌ی نظامی پژوهان جهان تبریک عرض می‌کنم.

---

۱ ـ دیوان قصاید و غزلیات نظامی گنجوی، بکوشش سعید نفیسی، تهران، انتشارات فروغی، ص ۲۱۳

ائل اوغلو

مقدمه

نظامی گنجوی، نظامی گنجه‌ای، نظامی گنجه و شیخ نظامی کیمی قئید اولونان بؤیوک نظامی، صنعت دونیاسیندا تایسیز اولدوغونا گؤره، اوندان سونرا دونیایا گلیب یاشایان شاعیر و تذکره‌چیلر، نظامی دئدیکده «گنجه‌لی نظامی»نی نظرده توتوبدورلار. عصیرلر دیرکی، اونون آدینی چکدیکده «گنجه‌ای» و «گنجوی» سؤزلرینی تخلوصوندن سونرا یازماسالاردا، گنجه‌لی نظامی‌یه ایشاره اولوندوغو آیدین گؤرونور. بونا گؤره‌کی، اونون تایسیز یارادیجلیق دونیاسیندان سؤز گئدنده، اوخشاری اولمادان مخاطبلر، سؤز گئدن شاعیرین هانسی نظامی اولدوغونو یاخشی بیلیرلر. اونون آدی الیاس، لقبلری جمال‌الدین و نظام الدین، کُنیه‌سی ابومحمد، آتاسی‌نین آدی ایسه یوسف دیر. او شعرده نظامی تخلص ائتمیش، اؤز عصری‌نین پارلاق ادبی سیمالاریندان اولموشدور. آتاسی‌نین صفتینی اؤزدیلیندن رئیسه کُرد یاز میشلارسادا، بو آدا شوبهه‌له‌نلرده اولوبدور. پروفئسور علیار صفرلی بو حاقدا، ال یاز مانین دوزگون اوخونماماسینا ایشاره ائدیر. دکتر برات زنجانی ایسه، بئله بیر آدین اولدوغونا تردیدله یاناشیر. دوکتور حسین محمد زاده صدیق رئیسه‌گرد بیلیر آنجاق بو شوبهه تام اطمینانلا حل اولونمامیش قالیر. نظامی‌نین آنادان اولدوغو تاریخه موختلف فیکیرلر ایره‌لی سورولموشدور. ریپکا، برتلس، باخر و مجتبی مینویی نظامی‌نین آنادان اولدوغونو ۵۳۵ (ه) معینله‌شدیرمیشلر. وحید دستگردی ۵۳۳ دن ۵۴۰ (ه) قدر، مینورسکی ۵۴۱ و یا ۵۵۱ (ه)، محمد معین ۵۴۲ یا ۵۴۳ (ه)، دکتر ذبیح‌اله‌صفا ۵۳۰ (ه) دان ایره‌لی و یا ۵۳۰ (ه)، سعید نفیسی ۵۴۰ (ه) و خلیل یوسفلی ایله علیار صفرلی ایسه ۱۱۴۱ میلادی ایلینده یازمیشلار. مزارینی گنجه شهری‌نین یاخینلیغیندا یئرلشه‌شن احمدلی کندینده معینله‌شدیرمیشلر. امیر دولتشاه سمرقندی نظامی‌نین وفاتینی ۵۷۶(ه)، قزوینی ۵۹۰ (ه) حاجی خلیفه کشف الظنون دا ۵۹۶(ه) یا ۵۹۷(ه)، برتلس و ریپکا ۵۹۹(ه)، وحید دستگردی ۶۰۰(ه) یا ۶۱۴(ه)، دکتر معین ۶۱۴(ه)، ذبیح‌اله صفا ۶۱۴(ه)، خلیل یوسفلی ایله علیار صفرلی ۱۲۰۹ میلادی ایلینده معینله‌شدیرمیشلر.

نظامی ایلک دفعه قیپچاق گؤزه‌لی اولان، آفاق ایله ائولنمیش، محمد آدلی دا بیر اوغلو اولموش، قیپچاق گؤزه‌لی آفاق، جوان ایکن دونیادان کؤچموش و گویا نظامی او آجی آیریلیقدن سونرا دا ایکی دفعه ائولنمیشدیر. دربار و ساریلارا دوغرو یؤنلمه‌ین نظامی‌نین فارسجا و تورکجه شعرلرینده اینسان سئورلیک، بشری آرزیلار و نجیب دویغولار اوخوجونو واله ائدیر.

نظامی‌نین لقبلری‌نین بیری ده شیخ نظامی دیر. بئله‌کی، قیزیل ارسلان اونو مجلیسنه

چاغیراندا نظامی‌گلیر دئیه؛ ایچگی و ساغرلرین اورتادان گؤتورولمه‌سینه امر ائتدی. بونظامی‌نین اسلام دینینه درین اعتقادینی گؤسته‌ریر. الیمیزده اولان دیوان نظامی‌دا، ایلک شعرینی محمد(ص) حضرتلرینه حصر ائتمیش و شعرین اهمییتینه گؤره،کاتب ده او شعره دیوان نظامینین ایلک صحیفه سینده یئر وئرمیش‌دیر. نظامی‌نین خمسه‌سینده آلتی شعر کیتابی یئرله‌شیر. خمسه ده‌اولان شعر مجموعه لرینی،آدلارینی آشاغیدا قئید ائتدیگیمیز امیر و شاهلارا هدیه ائتمیشدیر.

۱- مخزن الاسرار (سرلار خزینه‌سی)، ملک فخرالدین بهرامشاه، ارزنجان حاکیمی.

۲- خسرو و شیرین، ابوطالب طغرل ابن‌ارسلان، اتابک شمس‌الدّین محمد جهان پهلوان (ائلده‌نیز اوغلو) و قیزیل ارسلان.

۳- لیلی و مجنون، ابوالمظفر شروانشاه.

۴- هفت پیکر (یئددی گؤزل)، سلطان علاالدّین کؤرپه ارسالان.

۵- شرفنامه اتابک اعظم ملک نصرت الدّین ابوبکر سلجوقی (محمد جهان پهلوان اوغلو).

۶- اقبالنامه موصول پادشاهی ملک عزّالدّین محمود بن ارسلان.

الینیزده اولان «دیوان نظامی» آذربایجان‌نین بؤیوک شاعیری، گنجه‌لی نظامی‌نین و قارامانلی نظامی‌نین آنا دیلیمیزده یازدیقلاری شعرلردن عبارت بیر مجموعه‌دیر. ادبیات تاریخیمیزده ایلک دفعه چاپ اولونوب یاییلانان بو کیتاب، یقین کی، اؤز اینجه لیک‌لری‌ایله، اؤرتا عصیرلره عاید اؤلان شعر، دیل و ادبیاتیمیزین حاققیندا یئنی فیکیرلرین سؤیله‌نیلمه‌سینه سبب اولاجاقدیر. الیاس بن یوسف بن زکی بن مؤید (گنجه‌لی نظامی = نظامی گنجوی)نین تورکجه یازدیغی شعرلری ایلک دفعه چاپ اولور.

دیوان نظامی حاقیندا ملاحظه‌لر

مرحوم سعید نفیسی «دیوان قصاید و غزلیّات نظامی گنجوی»نین مقدّمه سینده بئله یازیر:

«درین که نظامی دیوان اشعاری هم داشته است شکی نیست و بهترین دلیل گفتهٔ اوست. یکجا در ضمن شرح مجلس قزل ارسلان که در موقع بحث از مثنوی خسرو و شیرین ذکر کردم، می‌فرماید:

غـزلهای نـظامی را غـزالان — زده بر زخمهای چنگ نـالان

و جای دیگر در لیلی و مجنون در وصف حال خود می‌گوید:

روزی بـه‌مبارکی و شـادی — بـودم بـه نشـاط کـیقبادی

ابـروی هـلالیم گشـاده — دیـوان نـظامیم نـهاده

دلیل دیگر، اظهار صریح جمعی تذکره‌نویسان و مؤلفان است و از آن جمله دولتشاه سمرقندی در تذکرةالشعرا تصریح می‌کند که دیوان نظامی حاوی قصاید و غزلیات و قطعات و رباعیات شامل زیاده از بیست هزار بیت بوده است و محکمترین دلیل آن است که آنچه من اطلاع دارم نسخه‌های فراوان از آن در کتابخانه‌های مختلف هست و از آن جمله یک نسخه از دیوان نظامی در کتابخانهٔ خدیویهٔ مصریه در قاهره موجودست، زیرا که در چاپ اول فهرست کتابهای فارسی کتابخانهٔ مزبور که اثر علی افندی حلمی داغستانی حافظ سابق کتابهای

ترکی و فارسی کتابخانهٔ خدیویهٔ مصریه است و بسال ۱۳۰۶ قمری در مطبعهٔ عثمانیه مصر القاهره به طبع رسیده و در صحیفهٔ ۴۸۹ در ضمن کتابهای سلسلهٔ «علم الادب الفارسی» ذکر مجموعه‌ای است حاوی شش کتاب به شرح ذیل.

۱) دیوان نظامی، ۲) دیوان هاتفی، ۳) دیوان مسعود، ۴) دیوان خاتمی، ۵) دیوان فتحی، ۶) رسالهٔ منظومه از یکی از شعرای فارسی زبان که نام مؤلف آن تصریح نشده. در باب دیوان نظامی این چند سطر مندرجست:

«دیوان نظامی - تألیف المولی نظام الدین ابی‌محمد جمال‌الدین یوسف‌بن مؤیدالگنجوی الاویسی متوفی سنهٔ ۵۹۷ اوله: یا اشرف‌البریه یا سیدالوری، الخ... به قلم تعلیق - به خط پیر احمدبن اسکندر. تم تحریره فی سنة ۹۲۳ و هوباللغةالترکیه!»

این‌عنوان که برای کتاب مزبور نوشته شده با آنچه از نام و نسب نظامی در شرح حال وی پیش از این آوردم مسلم می‌کند که جز دیوان نظامی گنجوی چیز دیگر نیست. امّا چنان می‌نماید که نسخهٔ قاهره باز اشعار دیگری دارد و اگر جمله‌ای که مؤلف آن فهرست آورده وگوید آغاز آن نسخه است یعنی مصرع «یا اشرف البریه یا سیدالواری» مطلع قصیده‌ای یا غزلی از نظامی باشد پیداست که در آن نسخه اشعار دیگری هست که در نسخهایی که تاکنون دیده‌ام نیست....» ایسته‌ردیم علی افندی نین کیتابی نین همن صحیفه سینی دیقتینیز چاتدیرمیش اولام،او صحیفه‌نین فوتوسونو ملاحظه ائدریک؛

۴۸۹ ﴿من فهرست الکتبخانة الخدیویه﴾

أوراقه ۳۸۲ ومسطرته مختلفة ﴿بقلم مختلف﴾

عــدد

۱ ﴿دیوان نظامی﴾ تألیف المولی نظام الدین أبی محمد جمال الدین یوسف بن مؤید الگنجوی الأویسی المتوفی سنة ۵۹۷ أوله یا أشرف البریة یا سید الوری الخ ﴿بقلم تعلیق﴾ بخط بیر أحمد بن اسکندر تم تحریره فی سنة ۹۲۳ وهو باللغة الترکیة

۱ ﴿دیوان مسعود﴾ أوله توحا کی ا کرم سربری بتیغ جفا الخ ﴿بقلم تعلیق﴾

۱ ﴿دیوان هاتفی﴾ أوله ای حسن جهان کیرت ارایش دو رانها الخ ﴿بقلم تعلیق﴾

۱ ﴿دیوان خاتمی﴾ أوله بدان رخساره است امید جشم دلفکارترا الخ ﴿بقلم نسخ﴾

۱ ﴿دیوان فتحی﴾ أوله ای داشته در قبضه قدرت دو جهانرا الخ ﴿بقلم نسخ﴾

۱ ﴿رسالة منظومة﴾ أولها ای ناله زار دردمندان ازتوا الخ

تس ۱ ج ۱ نخ ۱۸۶ نع ۹۵۴۷ *

علی افندی حلمی بن سلطان الداغستانی مجموعه‌نی بوتونلوکله نظامی گنجویه عاید بیلمش و قئیدلرینده باشقا ایضاحلار وئرمه میشدیر. حال بوکی مجموعه‌نی آراشدیردیقدا، اونون ایکی نظامیه عاید اولا بیلدیگی اورتایا چیخیر.
۱-گنجه‌لی نظامی -۲- قارامانلی نظامی (نظامی قونوی). خدیویّه نسخه‌سی‌نین تایی دونیانین آیری کیتابخانالاریندا و موزه‌لرینده هله تاپیلمامیب، اولسادا، اوزه چیخمامیبدیر. خدیویه نسخه‌سی نین (دیوان نظامی) الیفبا اساسیله دقیق سیرالاندیغی ماراق دوغوران بیر موضوع دور. بئله‌کی بیر مجموعه‌ده اوچ دفعه سیرالاماگئدیر. یعنی الیفدن ی‌یه دوغرو اوچ دفعه سیرالانما گؤرونور. بو منی داها آرتیق ایناندیردی کی، مجموعه موختلف نظامی‌لردن اولابیلر. ایلک بؤلومون شعر دیلی، شاعیرلیک سبکی و آیری - آیری شعر عنصرلری و قصیده‌لراولان ممدوحلارین آدلاری، ائله‌جه‌ده خمسه‌دن تاپدیغیم اؤرنک‌لر، اونون نظامی گنجویه عاید اولدوغونو ثبوت ائدیر. ایکینجی و اوچونجو بؤلومونده شاعیری نظامی گنجوی دن ایکی عصر سونرا دونیایا گلن قارامانلی نظامی‌یه عایددیر، خدیویّه نسخه‌سی‌نین سونونجو سیرالانان بؤلومونده اولاراق و بعضی تذکره‌لرده قارامانلی نظامی‌نین آدینا قئید اولونان بیت‌لر، ائله‌جه‌ده گنجه‌لی نظامی‌نین دویغو و شعر دونیاسیندان فرقلی گؤرونن او بؤلوم، ائله قارامانلی یه عاید گؤرونور.

پروفئسور علیار صفرلی و خلیل یوسفلی: «آذربایجان ادبیات تاریخی»-نده یازیرلار؛ «نظامی لیریک شعرلر توپلوسو اولان «دیوان» نی اؤزونون بیر قئیدینه گؤره شیروان شاهی آختسانا باغیشلامیشدیر. بو«دیوان» نی گؤرن اورتا عصرین مؤلیف‌لری اورادا ایگیرمی مین بیته یاخین بیر میقداردا شعرلر توپلاندیغینی قئید ائدیرلر.» **(آذربایجان ادبیاتی تاریخی - علیار صفرلی - خلیل یوسفلی- رئداکتور: سوی تورک ص ۱۱۲، چاپ تهران، ۱۳۷۶).**

نظامی‌نین اثرلری اوزره چالیشان وحید دستگردی یازیر:

«... اینک هشت نسخه به نام دیوان قصیده و غزل نظامی که پنج نسخه از هندوستان، و دو نسخه از لندن و یکی از برلن و یکی از تبریز است...»(گنجینه گنجه‌ای. ص ۸۸، نشر قطره،)

دئمک لازیمدیرکی وحید دستگردی‌نین الینده اولان نسخه‌لرده نظامی‌نین تورکجه شعرلرینه ایشاره ائدیلمیر. او قئید ائدیر:

«دیوان کامل نظامی در عصر صفویه وجود داشته و صائب در سفینهٔ خود و نگارندهٔ سفینهٔ آقای خلخالی از آن دیوان و قصیده‌ها و غزلهای نایاب و مسلم نقل کرده‌اند.»

الآله کلمه سی

الله سؤزونون «الآله» شکلینده یازیلماسی بارده دوکتور بهروز ثروتیان، نظامی گنجوی آدلی اثرینده بئله قئید ائدیر:

«... ضبط «بسم‌الله الرحمان الرحیم» به‌صورت بسم‌الله الرحمن الرحیم و یا قرائت شکل اخیر به صورت اول، طبعاً بحث از ریشه یابی لفظ مبارک «الله» را پیش می‌آورد که از همان آغاز اسلام مورد نظر پژوهندگان و صاحب نظران بوده و نظامی نیز صحت کلمهٔ «آلاله» به جای «الاله» = «ال + اله» می‌کشد. تا وزن مفتعلن مفتعلن فاعلان (بحر سریع مطوی موقوف) راست بیاید و در این کشاکش احتمالاً نظری نیز بر کلمهٔ «رحمان» و تلفظ آن با حرف دوم متحرک دارد. تا خواننده ناگزیر بر تحقیق بوده بداند که این کلمه نیز بر عرب جاهلی ناشناخته بوده است...». (۱)

ماراقلی‌دیر کی، الینیزده کی «دیوان نظامی»نین باشلانقیجی اولان، ایلک بیتین ایکینجی مصرعینده‌ده «اعلی الآله ذاتک قدراً و منزلآ» «الآله» شکلینده یازیلان کلمه ایله راستلا شیریق.

گؤرونور کی نظامی «الله» سؤزونو فارسجا و تۆرکجه اثرلری‌نین هر ایکیسینده عین شکیلده یازمیش دیر. چوخ سئوینديريجي‌دیر کی محّریرلر هر ایکی دیلده اولان اثرلرده لفظ جلاله‌نین شکلینی دگیشدیرمه‌دن نظامی‌نین یازدیغی کیمی کیتابت ائتمیش و گۆنوموزه چاتدیرمیشدیرلار.

دیوان نظامیدا اولان دیل نورماسی

تورکجه دیوانداکی شعرلردن گؤرونورکی، نظامی گنجوی‌نین دؤرونده گئدن دیل نورماسی، کتاب «قورقود» دان سونرا لاردا یارانمیش بیر دیلین محصولودور. نمونه اولاراق نظامی‌نین شعرلرینده گلن بیر نئچه اسکی تۆرک منشألی سؤزلره دیقت ائدک.

طونادا= تۆنادا: دؤن گئیدیره / بزه‌یه
بیت:

حؤکم قیلدی که جهانی تونادا بادِ بهار	چوْن چمن مُلکنه شاه اولدی مقرّر نرگس

سؤکو: نیزه / جیدا
بیت:

گؤزنو کؤیه تیکیب باشی دیکلدی سؤکویه	اولدی سان دشمن دارای دلاور نرگس

قت= قات: یان / حضور
بیت:

اول کیم قتینده دینی بی قدر دیر نئجه کیم	جاهل قتینده عالم، عالم قتینده جاهل

۱ - قایناق: نظامی گنجوی - دکتر بهروز ثروتیان - میرزا ابراهیموف - ناشر - ارک تبریز

ایشیک: آستان / درگاه / قاپی
بیت:

هم جلال قدرله قدرین ایشیگی دیر فلک هم کمال امنله ملکین حریمی دیر حرم

ام: درمان / داوا
بیت:

سئومینلر ذاتینی بیر درده اولسون مبتلا که آنلرین دردینه اولمایا اؤلومدن غیری ام

اؤزلر: ایستر، حسرتینی چکر، آرزوائدر
بیت:

یوز اوروب تورپاغا او یوزلری اؤزلر لاله گؤز آچیب باغدا اول گؤزلری گؤزلر نرگس

اؤیسر: اؤیسه‌مک / اؤکسه‌مک: (اؤزسه‌مک، ز ـ ی، اؤلموش) اؤزله‌مک / ایسته‌مک
بیت:

حشمتیله دۆشمنین اولدم اؤیسر سانه کیم حق قتینده بوله احمد حورمتینی بوالحکم

گیدرمک: کدرمه‌دی (گیدرمه‌دی= کنارا قویمادی)
بیت:

دیلدن اولونجا سورهٔ نوری گدرمه‌دی تا مصحف جمالینه قیلدی نظر چیراق

ییلماق / ایلماق: سورعتیله گئتمک، سورعتله سورمک. (ییلماق= اورکمک)
بیت:

سرعتیله یلسه (ایلسا) بین‌یل (ییل) یل (یئل) کبی فلک (فُلک) فلک
بولمیه (بولمایا) جاه و جلالین بحرنه حدّ و کنار

چاپن (چاپین): اینجه توخونموش پارچا (بئز)
بیت:

نئجه کیم فرآش چاپین شیوهٔ لیل و نهار گه دؤشه‌یه فرش عنبر گه طوتا چتر سیاه

دکلو: قدر/دک/تک/تکی
بیت:

لشکرِ دوشمن نه دکلو چوخ ایسه اولدوزکیمی
آفتاب طلعتین گؤردوکده اولور تار و مار

ایندیسه بیت‌لرینی اوخودوغوموز اسکی تورکجه‌ده اؤلان سؤزلرین بعضی‌لری نین «کتاب دده‌قورقود» دا اولان نمونه‌لرینی اؤخیوروق:

توناتدی (توناتماق):
- یالین گؤرسه توناتدی

گیدردی (گیدرمک):
- اوغلان بوغانین آلنیندان یومرویغین گیدردی

قاتیندا (قتینده):
- باییندیر خانین قاتیندا سنه غضب اولا
دکلو (قَدَر - تک - دک)
اممابیر قوش دکلو اوغلاندیر

نظامی‌نین فارسجا و تورکجه اوخشار ترکیب و تشبیه‌لری

نظامی‌نین تورکجه شعرلرینده اوْلان بیرچوخ ترکیب‌لر و تشبیه‌لر وار کی، نظامی‌نین خمسه‌سی‌له توتوشدورولدودوقدا. معنا، مضمون و عباره‌لرین بیر- بیرینه یاخین و بنزر اولدوغو گؤرونور. اؤیله‌کی بعضاً بیری او بیریندن ترجمه دئمکدیر. بودا هر ایکی اثر یارادیجی‌سی‌نین بیر اولدوغونا باشقا بیر دلیل دیر.

نرگس
ساناسان دوشدو نجومیله فلک عکسی یئره
صحن باغ اوْلالی سبزیله سراسر نرگس

هزاران نرگس از چرخ جهانگرد
فرو شد تا برآمد یک گل زرد. (خمسه)

نرگس / سیماب
گر زر و سیم گؤزوندن یاغیر ایسه نه عجب
بؤیله کیم جودنله اوْلدو توانگر نرگس

زسنبل کرد بَر گُل مشک بیزی
زنرگس بر چمن سیماب ریزی (خمسه)

چومرغی نیم کشت افتان و خیزان
زنرگس بر سمن سیماب ریزان (خمسه)

پس از او درغلامان و کنیزان
ز نرگس بر سمن سیماب ریزان (خمسه)

خنگ / راه

خنگ گردون گردله سیاره‌وش سئیر ایله‌سن
دولت و بخت و شرف اولار اوگنجه پیک راه

فلک بر سبز خنگی تندخیز است
ز راهش عقل را جای گریز است (خمسه)

زرکش /علم /سنجق
علم و سنجق زرکش نه سببدن گؤتورور
گر سریر چمنه اولمادی سرور نرگس

زُهد نظامی که طرازی خوش است
زیر نشین عَلم زرکش است (خمسه)

سپر / کل نیل: نیلوفر
لاجوردی سپری وئردی گوُلِ نیل الینه
اوردی (هوردی) اوُز باشینا آلتون سولو مغفر نرگس

نیلوفر از آفتاب گلرنگ
بر آب سپر فکنده بی جنگ (خمسه)

نرگس (باشی جوْشماسی)

چیقزینار باشی، قارالار گؤزو ظلمتده مگر
سدّهٔ عالیینی ائیله‌دی منظر نرگس

بنفشه دگر باره شد مشکپوش
سر نرگس آمد زمستی به جوش (خمسه)

نور: شکوفه / غونچا
هانی آغزین کیمی بیر شیوه‌یه مظهر غنچه

هانی چشمین کیمی بیر نور مصور نرگس

شاخ زنور فلک انگیخته
در قدم سایه درم ریخته (خمسه)

لشکر گُل

لشگر وردی چو جمع ائیله‌دی بیر صورتیله
عسگربردی هلاک ائیله‌دی یکسر نرگس
تا به حمل تخت ثریا زده
لشکر گُل خیمه به صحرا زده (خمسه)

نعل / هلال (ممدوحون آتی‌نین نالینی هلالا اوخشاتماق)

نعل پای اسبینه بنزتمه‌سه اؤزون هلال
اولماز ایدی گوشه - گوش فلکده گوشوار.

گر از نعلش هلال اندازه گیرد
فلک را حلقه در دروازه گیرد (خمسه)

ناف شب آکنده زمشک لبش
نعل مه افکنده سُمِ مرکبش (خمسه)

رقم: خط، نشان

ایللر اؤلدو کیم شها سعی ایله ائتدیم جست جو
دفتر عالمده بولمادیم سعادتدن رقم

یافته در خطهٔ صاحبدلی
سکهٔ نامش رقم عادلی

تیغ مریخ: سیاره

مریخ کیم توتوبدور خشم ایله الده خنجر

ایسترکی دوٚشمنینله اولا سنین مقابل

مریخ به تیغ و زهره باجام
به راست و چپش گرفته آرام (خمسه)

<u>مجدّر</u>

بیر غزل گؤزلری وصفینده دئدیم کی یئردیر
گرائده چشم بیاضینی مجدّر نرگس
ملک تو رخنه زخون خوردن مظلومانست
حیض خورشید خورد مه که مجدّر گردد
(گنجینه گنجه‌ای - وحید دستگردی)

<u>زمرّد / افعی</u>
حِرز ائتدیردی مگر سویوغون افعی سیندن
کی زبرجددن ائدیر بالش و بستر نرگس

چشم افعی چو زمرّد نگرد کور شود
گوش ابلیس چو قران شنود کر گردد
(دیوان قصاید و غزلیات نظامی گنجوی -سعید نفیسی)
و زین پس بر عقیق الماس میداشت
زمرد را به افعی پاس میکاشت (خمسه)

توٚرکجه دیواندا، نظامی‌نین ممدوح لاری:

۱- محمدخان.
«کیم دیر اول خسرو آفاق محمّدخان کیم

گرد راهیندن ائدر دیده منور نرگس»
دوکتور برات زنجانی یازیر: «...از این رو مداحانِ محمدجهان پهلوان، و قزل‌ارسلان، و ارسلان‌وطغرل را شاه، شهنشاه نامیده‌اند[۱]...».
یئنه همن قایناقدا یازیر: «... و به ستایش اتابک محمد جهان پهلوان پرداخته نام او (محمد) و کُنیه‌اش (ابوجعفر) و القابش را (شمس‌الدین والدینا= آفتاب عالم افروز)، (تاج بخش)، (ملک اعظم)، (اتابک)، **(شاه آفاق)** می‌شمارد.[۲]
بئله‌لیکله، نظامی‌نین خسرو و شیرین اثرینده اوْخودوغوموز (شاهِ آفاق) دئدیدگی شاه، همان محمدجهان پهلوان اتل‌دنیز اوغلو دور. (شاه آفاق = خسرو آفاق) الیمیزده کی توْرکجه دیوان نظامیده ده آدی چکیله‌ن «محمد خان» محمد جهان پهلوان دان باشقابیر کیمسه اولابیلمز.
قئید ائدک کی توْرکلر قدیم دؤورلرده اتابک لره لقب اولاراق، «خان» سؤزونو، شاه یئرینه ایشله‌دیرمیشلر. دوکتور رضا نور سلجوقیلر تاریخینده ده محمدخان حاقیندابئله یازمیش: «جهان پهلوان اتابک محمدخان»[۳].

کیم دیر اول خسرو آفاق محمدخان کیم
گرد راهیندن ائدر دیده منور نرگس **(دیوان ترکی)**

❊ ❊ ❊

چو شه پرداخته در سلک اوراق
مسجل شد به نام شاه آفاق (مخزن الاسرار)

اگر برگ گلی بیند در این باغ
نه نام شاه آفاقش کند داغ (مخزن الاسرار)

داها چوخ شمس‌الدّین و الدّنیا لقبی ایله تانینان محمد جهان پهلوانا، «شاه آفاق = خسرو آفاق» لقبینی، ائله نظامی وئریب، فارسجا و تورکجه شعرلرینده ده قئید ائتمیشدیر.

اولموشام شاها حقارت تورپاغیندا پایمال
منی تورپاقدان گؤتور چون سن گونش من‌ده نه‌م

(گوْنش = شمس)، گؤرونور کی او ایسته‌دیگی یئرلرده محمد جهان پهلوانین لقبلریندن فایدالانیب، اؤز ممدوحینا شاعیرانه ایشاره‌لر ائدیرمیش.
بئله نظره گلیرکی، نرگس ردیفلی بو قصیده ده آدی گلن «محمدخان» محمد جهان پهلوان

۱ - احوال و آثار و شرح مخزن‌الاسرار نظامی گنجوی - **تألیف:** دکتر برات زنجانی، ص ۲۸.
۲ - همن قایناق، ص ۲۲۸.
۳ - دوکتور رضا نور - تورک تاریخی. ۴ - اینجی جلد ص ۲۲۸، استانبول ۱۹۷۹.

خان ایلدگز (ائلدنیز) اوْلسون. او، تاریخده جهان پهلوان، محمدخان جهان پهلوان و محمد خان آدیلا قئید اولونوبدور.

«گؤتورر باشینه زر نئریه دیلرسه گئدر
عهد عدلینده ایاشاه مظفر نرگس»

دئمه‌لی، اتابکلرین اقتدارلی امیرلرینه شاه لقبی و خان لقبی وئریلمیشدیر. نظامی گنجوی ایسه هم خمسه‌ده، همده تورکجه شعرلرینده او لقب لردن فایدالانیبدیر.

۲- جهانبخش / مظفّر= قزل ارسلان

دوکتور برات زنجانی «شرح مخزن‌الاسرار نظامی» ده یازیر:

«.... به مدح قزل ارسلان پرداخته و پس از ذکر نام او (قزل شاه) و القاب او (جهان‌بخش مظفرالدین والدوله، شاه مغرب)....»

گؤرونورکی «جهان بخش، مظفرالدین والدوله (=مظفر) شاه مغرب قیزیل ارسلانا وئریله‌ن لقب‌لردیر.

جهان بخش - مظفّر

جهان بخش آفتاب هفت کشور
که دین و دولت از وی شد مظفر (خمسه)

«بیر خداوند **جهان بخش** سما قدر که اونون
باغ قدرینده مه و مهر اولا کمتر نرگس»

(خداوند= شاه، پادشاه)

«گؤتورر باشینا زر نئیره‌یه دیلر سه گئدر
عهد عدلینده ایا شاه **مظفّر** نرگس

منجه، نظامی نرگس ردیف‌لی قصیده سینده هر ایکی قارداشدان آد آپارمیش (محمدجهان پهلوان و قیزیل ارسلان) و هر ایکیسی‌نین احترامینی بیر یئرده **ساخلامیشدیر**.

۳- سلطان جمال [الدین]

«شهریار نوجوان سلطان جمال اول شاه کیم
خسرو عالی علم دیر والی والا همم»

بئله نظره گلیرکی، بیتده آدی گلن سلطان جمال، اتابک‌لرین همدان دا حؤکوم سوٚرن و او سلاله‌نین عدالتلی امیرلریندن اولان جمال‌الدّین اولموش اولسون. بونا گؤره‌کی نظامی‌نین دؤورونده او (جمال‌الدین آی آبه) همدان امیرلیگینده حکومت ائدیردی. اونون حاقیندا «راحة الصدور و آیة السرور» کیتابیندا کفایت قدر معلومات واردیر. «جمال‌الدین آی آبه» و نظامی‌گنجوی‌نین حیاتی دؤورو یازیلان راحة‌الصدور و آیة السرور دا بئله بیر قئید واردیر: «... و به دارالملک همدانش پادشاه عادل ملک الامرا جمال الدین ای آبه الاعظم اتابکی عَزّ نَصْرُهُ...» (راحتة الصدور. ص ۴۰).

بو آتابگ جمال، طغرل بن ارسلان نین خاص حاجبی (وزیر دربار) ایمیش (راحة‌الصدور. صفحه ۳۳۱) همین قایناقدا قئید اولونور:

«... خداوند پادشاه ملک الامرا جمال الدّین آبه الاعظم اتابکی که یکانهٔ [یگانهٔ] این زمان و نیکو سرشت جهان بود و بقیت عمارت عراق از او بود.»

۴- سنجر / طغرل:

«بو سنجر ایله طغرل وصفینی ای نظامی
جیزسان موراد ائدرسن شه قاپوسینه دوْغرول»

شعردن آیدین اوْلورکی، نظامی‌نین حیاتی دؤورو یاشایان «سنجر و طغرل» آ ایشاره‌دیر. بودا گؤستریرکی نظامی‌نین یاشادیغی ایللرده حیاتدا اولان «سنجر و طغرل» دان دانیشیلیر، بو سنجر «ملک سنجر» و طغرل ایسه، طغرل‌بن ارسلان اولمالی‌دیر. قیزیل ارسلان ملک سنجری دوستاقدان خلاص ائدیب، عراق عجم ده تاختا چیخاردیر. سلجوقلارین تاریخینی یازان محمدبن علی‌بن سلیمان الرّاوندی، اؤز کیتابیندا قئید ائدیر: «و اتابک قزل‌ارسلان بدر همدان آمد و ملک مقرّر شد ملک سنجر بن سلیمان را از قلعه بیآورد....، سنجر را با (به) قلعه فرستاد و خود بر تخت نشست...» (راحة الصدور و آیة‌السرور. ص ۳۶۳). همین قایناقدا مصحّح یازیر: (اتک یازی- ص ۳۶۹): «ظاهراً این اشعار از سلطان طغرل است. و مراد از «سنجر» ملک سنجربن سلمان است که اتابک قزل ارسلان او را در زمان حبس سلطان طغرل‌بن ارسلان بر تخت سلطنت نشانده بود.»(۱)

۱- تعز:

مر این محنت‌بدم درخواب‌دیده   که بودی بازی از دستم پریده

بئله‌لیکله «بو سنجر ایله طغرل وصفینی» مصرعینده آدی گلن سنجر «ملک سنجر بن سیلمان» ایله «سلطان طغرل بن ارسلان» اولمالی دیر.
نظامی گنجوی‌نین حیاتیندان سونرا، سلجوقیلر حاکمیتی دئوریلیر، خوارزمیلر ایش اوستونه گلیر، و بیرداها سنجر و طغرل آدیندا حاکم اولان اولمور. بوناگؤره بوشعر یالنیز نظامی گنجوی دؤرو یازمالی اولور. سجلوقیلرین سون ایللرینده نظامی تخلص ائدن و تورکجه شعر دئیه‌ن ائله نظامی گنجوی اولا بیلیر. تاریخده ائله‌بیر باشقا نظامی تخلص ائدن شاعر تاپابیلمه دیک کی، طغرل و سنجر زامانی یاشاییب شعر یازمیش اولسون.

۵ـ میراحمد: (امیراحمد)

سلطان ابوالفضایل میراحمد اول ملک کیم
بیر بحردیرکی بولماز عقل آنه هیچ ساحل
نظامی اوز شعرلرینده اونو فضیلتلی‌لرین شاهی و سلطانی آدلاندیریر. نظامی دؤورو حیات سورن میراحمد(امیراحمد)، یالنیز «فلک‌الدین احمد» اولور. اونون حاققیندا کسروی معلومات وئرمیشدیر. کسروی «شهریاران گمنام» کیتابیندا قئید ائدیرکی «فلک‌الدین احمد» علاالدین ارسلان اوغلو آذربایجاندا حاکم اولموشدور.

۶ـ سعد: (اتابک سعد) = سعد زنگی

بونو بولدوم چاره‌کیم بوسعدله اولام قرین
اولاکیم فیض اولاذاتیندن سعادت بانه هم
اتابک سعد (زنگی)، سلغور شاهین آتاسی دیر. او ۶۱۴ (هـ ق) سلطان محمد خوارزمی ایله دؤیوشور. سلطان اونا ظفرچالیر، او یاخالانیر، فارس بؤلگه‌لرینده حاکم اولور.

خدیویه نسخه‌سینده سیرالاما نئجه دوام ائدیر

دیوان ادبیاتیندا بیر عنعنه اولاراق، «دیوان نظامی»نین‌دا سیرالاما مؤوضوعسو دیقته لایق دیر. دیوانین ایچریسینه داخل اولونان شعرلرین اوچ دفعه سیرالاندیغی معلوم اولور. چوخ سئویندیریجی دیرکی، کاتب شعرلرین سیرا ایله یازیلماسینا اؤنمله یاناشمیشدیر. بو سیرالاما

بقصد دست سنجر بر پریدی سزای خود نشستن که ندیدی
(سطان طغرل)

نظامی‌نین بیرنفرین یوخ بلکه باشقا نظامی‌نین ده اثرلری‌نین همین دیوانا داخل اولدوغونو گؤسته‌یرر. نظره گلیرکی، بوشعرلر بیرجه شاعیرین اثرلری اولسا ایدی، یقین کی اونو بیردفعه سیرالایاردیلار. یعنی، ایندیه‌ده‌ک بیر شاعیرین دیوانینی بیرمجموعه‌ده- اوچ دفعه سیرالامیشدیرلار. بیر دیوان دا اوچ دفعه سیرالاما گئتمیشدیرسه، سیرالانیب قورتاران هر بؤلومون بیر شاعیره عاید اولدوغونو باشا سالیر. دئمک لازیمدیرکی، ایلک سیرالانان شعرلر (قصیده و غزللرر) نظامی گنجوی‌یه عاید دیر. سون ایکی بؤلوم ایسه قارامانلی نظامی‌یه عاید گؤرونور. ایلک و سون بؤلومون آراسیندا ۱۷ فارسجا غزل و بیر فارساجا تخمیس گؤرونور. (فارسجا بؤلومو ده ائله قارامانلی نظامی‌یه عاید بیلدیک، بوناگؤرده‌کی محمد طاهر بورسالی، عثمانلی مؤلیفلری آدلی کیتابیندا، قارامانلی نظامی‌نین فارسجا شعرلر یازدیغینی و خواجه حافظ شیرازی‌نین شعرلریندن تخمیس‌لر ائتدیگینی بیلدیر میشدیر. بورسالی‌نین «تذکره سهی» دن گؤتوردوگو معلومات اساسیندا، الیمیزده اولان دیواندا، حافظ‌ین،

«عیب رندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت   که گناه دگری بر تو نخواهند نوشت»

مطلع‌لی غزلی‌نین تخمیسینی قارامانلی نظامی‌یه گؤروروک. بو ایکنجی بؤلومده سیرالانان شعرلرله، اوچونجو بؤلومون سونونا قدر اولان شعرلرین قارامانلی نظامیه عاید گؤروندوگؤنو گؤستریر. خدیویه نسخه سی‌نین کتابت تاریخی (۹۲۳) گؤسته‌ریرکی گنجه‌لی نظامیدن سونرا قدرتلی شاعیر اولوب، ایراندا یاشاییب تحصیل آلیب سونرا قونیا شهرینه گئدن قارامانلی نظامیدن باشقا، تذکره‌لرده قئیده آلینان بیرنظامی یوخدور.

حسن چلبی ایسه تذکره‌سینده قارامانلی نظامی حاققیندا ده‌گرلی معلوما وئرمیشدیر. (مقدمه ده قارامانلی نظامی بؤلومونده‌کی ایضاحلاریمیزا باخا بیلرسینیز)

اوچونجو بؤلوم ایسه داها دا دیقته لایق گؤرونور. بو بؤلوم ده «آ» حرفی‌له باشلانیب «ی» حرفیله باشاچاتیر. دیقتله یازیلیب، ابجد الیفباسیله دؤزگون صورتده سیرالانیبدیر. سیرالانمالارین ملاحظه‌سینده بو نتیجه‌یه چاتماق اولورکی، نظامی گنجوی‌یه عاید گؤرونن ایلک بؤلومون بیرچوخ حیصه‌لری آرادان گئتمیشدیر. منه ائله گلیرکی بو بؤلومون یوخ اولان حیصه‌لری پیراحمد ابن اسکندرین استنساخ ائتدیگیندن سونرا آرادان گئتمبشدیر. دیوانین ایلک شعری نین سون صحیفه سی‌نین و یا سون صحیفه‌لری‌نین یوخ اولدوغو آیدیندیر. بوناگؤره‌کی، دیواندا گؤردوگوموز شعرلرین آخریندا رسم اولونان علامت بوشعرین سونوندا گؤزه توخونمور. خطاط بؤتون شعرلرین سونوندا بئله بیرعلامت قویموشدور:

الیمیزده‌کی دیواندا اوخودوغوموز ایکینجی شعر «نرگس» ردیف‌لی قصیده دیر. نرگس ردیف‌لی قصیده نین ده باشلانیش حیصه‌لری یوخدور. دئمک شعرین بیزه معلوم اولمویان صحیفه‌لری

آرادان گئتمیشدیر. ال یازمانین اتک لرینده سونرا یازیلاجاق اولان صحیفه نین ایلک کلمه‌سینی ملاحظه ائدنده، آیدین اولورکی، نرگس قصیده سی‌نینْ ایلک بؤلومو و دیوانین «یا اشرف البریّه یا سید الوریٰ» مصرعیله باشلانان شعرین سون حیصه‌لری آرادان گئتمیشدیر.
سونراکی دؤورلرده کیتابین واراقلاری‌نین ساییینی باشقا بیر قلم‌له نوتا آلانلارین یازدیقلاری سای‌لاریدا (عددلری= واراقلارا قویولان سای عددلرینی) گؤزدن کئچیرنده دیوانین ایلک شعری‌له نرگس پویماسیندان ۵ واراق‌ین دوٚشدوگو آیدین‌لاشیر.

قارامانلی نظامی (نظامی قونوی) حاققیندا معلومات

قونیا شهری‌نین یاخینلیقلاریندا یاشایان قارامان بؤلگه سینده بیر فاضل اینسانین اوغلو ایمیش. تذکره‌لرده یالنیز تخلوصوندن و آنادان اولدوغو یئردن سؤز گئدیر. آدی، کنیه‌سی، آتاسی‌نین آدی و اولابیله‌ن باشقا لقبلریندن هئچ بیر تذکره‌چی معلومات وئرمه میشدیر. حسن چلبی قرامانلی نظامی حاققیندا بئله معلومات وئریر. «دیار قرماندن بر فاضل دورانک اوغلیدر. برجوان ماهروی.......... بوبر ایکی اشعار بلاغت شعار اول ناظم فصاحت دثارک کفتار ملاحت آثارندندر»:

کل عارضکه اولسه معارض عجب اولمز
کیم یوزی آچلمشده حیا و ادب اولماز
داغ غمک که مهر و محبت نشانیدر
سیمنده صقلرم که سعادت نشانیدر
قدک قیامه کلسه فراقک دوشردله
زیرا قیام فتنه قیامت نشانیدر
فصل کلدر طلب باده کلرنگ ایده‌لم
نغمه جنکله عیش ایتمکه آهنگ ایده‌لم
خاطرک بلبل وکل صحبتن ایلرس هوس
صبحدم کلشنه کل بربن و برسن کیده‌لم
چون خد نکینه آنک مانع اولان جوشن ایمش
باری چون جنک ایده‌زر جوشنله جنک ایده‌لم
نکارا سنسز اولان دم نه دمدر
دم درد و غم و وقت ندمدر
آیاق باصمش که قانم دوکه دلبر
بحمدالله هله دمدر قدمدر

نظامی نظمکی آغزیله ختم ایت
که جمله نسنه‌نک صوکی عدمدر
قوللروکی بیکنه اولدر مکیسه عادتک
بو نظامی بنده‌کک صوچی نه سلطانم بنم
خطک اول پیروزه درکم لعل ناب اوستنده در
لبلرک اول لعل کم در خوشاب اوستنده در
خاک اول دل پرتو حسنندن استرسک نصیب
کافتابک پرتوی دائم تراب اوستنده در
چشم کریانمده‌ای دلبر خیالی قدکک
بر نهالتازه درکم جوی آب اوستنده در
قامتم شول داله دونمشدر که درد آلتنده در
کوزلرم شول عینه بکرزکم عذاب اوستنده در
یوزک اوستنده وطن طوتسه کوزک اولمز عجب
منزل مریخ چونکم آفتاب اوستنده در
زلف و ابروکی کوزنلر دیر هزاران آفرین
شول معنبر چتره‌کم مشکین طناب اوستنده در
ای نظامی وصله شاد اولمه و هجرانه ملول
کایناتک حالی چونکم انقلاب اوستنده در

قایناق: (تذکرة‌الشعرا-حسن‌چلبی قنالی‌زاده-أل‌یازما-مدرسه‌سپه‌سالار تهران)

حسن چلبی قنالی زاده‌نین تذکرة الشعرا سیندا شاعیرین حیاتی باره ده قیساجا معلومات وارسادا، اونون شعرلریندن ۱۷ بئیت اؤرنک وئریلمیشدیر. تذکره چلبی‌دن سونرا بیر باشقا مؤلیف ده اوندان (قارانلی نظامی دن) معلومات وئرمیشدیر (محمد طاهر بورسالی). او قئید ائدیر: «فاتح سلطان محمد دؤورونده یئتیشن شاعرلرین سرفرازلریندن‌دیر. گنج ایکن وفاتی تکمیلینه مانع اولدی. تذاکر و تراجم احوال کتابلریمزده - حضرت پادشاهین دعوت همایونیلرینه اتباعاً استانبوله گلمکده ایکن اثنای راهده ترک عالم فنا قیلدیغی محرر سه‌ده تذکره «سهی» ده قرامانی اولدیغی و برای تحصیل ایراندن عودتندن صونره «قونیه»یه گلرک وفات ائتدیگی محرر در.اشعار ترکیه‌سندن ماعدا عربی و فارسی شعرلرئ واردر. خواجه حافظ شیرازی‌نین اکثر غزلیاتینی تخمیس ایلمیشدیر که اشعار فارسده کی قووّتینه دلیلدیر...» هر ایکی تذکره‌چی اونون سلطان محمد فاتح زمانی یاشاییب سلطانین دعوتی‌ایله سلطانین حضورنا گئدنده یولدا اؤلدوگونو بیلدیریرلر.

دیوان نظامی‌نین ایلک بؤلوموایله، سون بؤلومونون شعرلرینی نظرده آلدیقدا، ایلک و سون

صفحهٔ آخر نسخهٔ خدیویّه

قصهٔ غصهٔ حال من مسکین اشب — چون سپهر زلف سیاه تو کوکوشت ازدو بیش

تا یمی دومک اته نالان بجرنه قاقوش کیبی — چون مشلد ر دیلرمان ایله قایون آیلیه

ایچ ایکی ایش باد که اول ایکی ایا غمک — بو یتومه اگر طلفجه اولوریسه کن آهی

ایرسم معراج وصله دیدهٔ سوزک حبیب — واقعن بیلک دریکا دشنا شکله اوشرزد بار

تمت الدیوان علی ید اضعف افراد نوع البشر

میر احمد بن اسکند عفا عنهما الملک الاکبر

سنه

۹۳۳

بؤلومون آرالاریندا گؤرونن فرقلرین بیری ده مصر علرده گؤرونن فلسفی باخیشلاردیر. ایلک بؤلومده یئرلشه‌ن حماسی-بزمی قصیده‌لرین جمله‌لوی نین ترکیب‌لری و شاعیرین فیکیرینده گؤرونون چالارلار، اونو، سون بؤلومون داها آرتیق صوفیزمه اوغراییب، حافظ دؤورونـدن سونرا کی مرحله‌ده اولان فارس شعری‌نین عرفان ادبیاتی‌نین چرچیوه لرینه اویـغون گـؤرونن خصوصیتیله فرقلندیریر. حالبوکی ایلک بولؤمده عرفانی ایشاره‌لر و ایصطلاحلار گؤزه چارپمیر.

تهران - **ائل اوغلو**
قیش - ۱۳۸۱

اسماعیل هادی

بورا یا بئله گلدیک...

□ نه دئمیش‌لر؟ «هرنه‌یین تزه‌سی، دوْستون کؤهنه‌سی!» [یاخشی‌دیر]. بلکه منیم اسکی دوستوم، داها چوخ «شاعر» کیمی تانیدیغیمیز «یازیچی» ائل اوغلو به‌یین ده همن آتالار سؤوز باشیندا ایمیش کی نظامی نین تورکجه دیوانی اوسته چالیشارکن خئش رنده[1] ایلیشدیکده، حمد اوْلسون، بو فقیر یادینا دوشموش، دفتری قوْلتوغونا ووروب، منه گلمیشدی.
من ایشی گؤردوکده هم اونون کسگین هوشو، باجاریغی، هم‌ده آغیر چالیشدیغینی سزدیم. گنجه‌سینی گوندوزونه قاتمیش درین دقّت و بؤیوک مهارتله هیچ‌ده اوْخوناقلی اولمایان بئیت‌لری، بیر-بیر اوْخویوب، داها دوغروسو، چؤزموشدو. اوزاغا گئتمیه‌ک، کتابین متنی تصویری وئریلمیشدیر. اوْخوجولار اونا بیر گؤز آتیب، بو گونکو یازیمیزا چئویریلمیشی ایله توتوشدورسالار ائل اوغلونون آغیر زحمت قوْیدوغونو باشا دوشه بیلیرلر.
متنده‌کی یازی بعضاً اوقدر پوْزغون، ایهاملی دیرکی تکجه آراشدیرماجی‌نین شاعرلیک سزگیسی و گئنیش باجاریغی ایله بیر تاپماجا کیمی تاپیلا بیلمیشدیر. بوندان علاوه چتین کلمه‌لرین معناسینی تاپماق، شعرین آنلامینی «کشف» ائتمک... سوْنکی مرحله‌ده «شأن نزول» - وُنو چیخارماق، شعر کیمه خطاباً یازیلمیش، ممدوح کیم ایمیش؟ همن سؤیلم‌لر، عباره‌لر نظامی‌نین فارسجا اثرلرینده نئجه گلمیش؟ و... بونلارا قایناق وئرمک، دایاق تاپماق... کیمی چالیشمالار البته‌کی «عشق» - دن باشقا، دقت و باجاریق‌دا ایستر. من بو ساحه‌ده قارداشیم «ائل اوغلو» نو اؤوور، تبریک ائدیرم. هم‌ده آرزولاییرام کی بو، بونا تای ایش‌لر باشقا الی قلملی یازیچی‌لاریمیزا سرمشق اوْلا، یئنی اثرلر یاراتماق یانی - سیرا، آتا - بابالاریمیزین توْز - توْپراق آلتدا قالدیغی یادگارلاردا آبیریلی، پارلاق بیچیمده گون اوزونه چیخالار.
□□ دیوانین اصل نسخه‌سی نین نئجه‌اله گلدیکی حاقدا ائل اوغلو گره‌کن آچیقلامانی وئرمیشدی. آنجاق کتابی ایلک دفعه اله گتیریب اونون نظامی گنجوییه عاید اولدوغونو یازان

---

۱ - رَنْد: (قره داغ) زمی‌نین اوْرتاسیندا بؤیوک یئرله‌شیک داش، دئمکدیر. معمولاً اونو خئش چیخاردانماز، قازماق گره‌کدیر.

صفحهٔ اول نسخهٔ خدیویّه

«علی افندی» نین یازدیغیندان دیوانین هامیسی‌نین گنجه لی نظامیه عاید اولدوغو چیخیر سادا نئچه دلیله گؤره دیوانین ایکی «نظامی» آدلی شاعر: گنجه‌لی نظامی / قاراماﻧلی نظامی - یه عاید اولدوغو کسکیندیر:

۱- سیرالامادا اؤنجه توٚرکجه شعرلر، سونرا فارسجا، سونرا توٚرکجه شعرلر یئرلشیر.
بللی دیرکی هر ایکی توٚرکجه شعرلر بیر شاعردن اولسایدی بونو ایکیبه بؤلمه‌گین معناسی یوخ ایدی.

۲- دیل باخیمیندان ایلک بؤلومده گلن توٚرکجه شعرلری داها اسگی بیر دیل شیوه‌سی، هابئله اسگی کلاسیک شعر دیلینه عاید دیر.
حالبوکی ایکینجی بؤلومده‌کی توٚرکجه شعرلر دیل و شعریّت باخمیندان، داها یاخین عصره عاید و تام بیر عثمانلی دؤرو غزلیاتی خصوصیاتینی داشیماقدادیر.

۳- بیرنجی بؤلومده‌کی شعرلرده تعبیر و آدی گلن ممدوح لارین آدلاری گنجه‌لی نظامی و اونون دؤورونه باغلی دیر.

□□□ نظامی‌نین آنا دیلی (توٚرکجه) شعر دئمه‌سیندن طبیعی بیرزاد اوٚلا بیلمز. نئجه‌کی او «لیلی و مجنون» مقدّمه سینده توٚرکجه شعر یازماغا اوٚلدوغو هوسیندن سؤز آچمیش، حتّا دربارین نهی ائتمه‌سی اوٚلماسا ایدی «لیلی مجنون» اثرینی باشلادیغی کیمی توٚرک دیلینده بیترمک ایسته‌دیگیندن‌ده بحث ائتمیشدیر. بوناگؤره نظامی‌نین توٚرکجه اثرینی گوٚن اوٚزونه چیخارماق اونون اوٚره‌ک آرزوسونو یئرینه گتیرمک دئمک دیر. بلکه نظامی آنا دیلینده دربار حمایه‌سی اوٚلمادان بؤیوک اثر یا یاراتمامیش و یا یاراتمیشسادا همن سببدن بیزه چاتدیرا بیلمه میشدیر. آما سئویندیریجی حال دیرکی اله گلن همن الینیزده‌کی بو کئچیک اثردن اونون بو ساحه‌ده‌ده گئنیش یارادیجلیق گوٚجونه مالک اوٚلدوغونو گؤروروک و بو اثر دنیزدن بیر داملا ایسه‌ده، نظامی‌نین شعر دوٚنیاسیندا، آنا دیلی‌ایله تانیشلیغی و اونا بسله‌دیگی سئوگی‌نین درین دالغالی بیر دریا اوٚلدوغو گؤروروک.

نظامی‌نین توٚرکجه دیوانینداکی دیلی باره‌ده نئچه نکته دقته دگر:

۱- بوٚتون اسکی (کلاسیک) دیوان ادبیاتیندا گؤروندوگو کیمی نظامی‌نین توٚرکجه دیوانیندادا عربجه‌دن و اونا قیاساً آزاراق، فارسجادان آلینما سؤزلر گؤزه دگیر. طبیعی‌کی بو «آلینما» سؤزلرین خلق دیلینده یئری اولمامیشدیر. حتی خلق شاعرلری (عاشیق / اوزان لار) بئله‌سی کلمه‌لردن استفاده ائتمه‌میش‌لر. بئله «آلینما لار» یالنیز کلاسیک شعرلرده گؤزه دگیر و اونون نئچه سببی اولموشدور:

الف: اسکی شاعرلر بئله سؤزلرله دیوانی دوٚلدوروب، حتّا بعضاً بونونلا حاکم‌لر یانیندا بوٚی گؤسترمک، پوٚز وئرمک و رسمی هابئله تحصیل آلمیش دایره‌لرده اوٚزونه یئر آچماق، ساوادلی اوٚلدوغونو گؤزه چکمک... ایسته‌میش‌لر. بو یوٚلدا بعضاً حددن آرتیق ائره‌لیله‌ییش‌لر گؤروروک.

مثلاً ائله همن‌بو دیواندا ائله آغیر عربجه کلمه‌لر گؤروروک کی اونلاری آنلاماق عرب‌لرین اؤزونه ده «قاموس» اؤلمادان اوْلاسی گؤرونمور!

ب: اسکی‌لرده شاعر اؤزونو معنایه وفادار گؤرودویو اوٚچون، لفظ ایله بیر اوقدر ایشی یوخ ایدی. حافظ دئمیشکن «حدیث عشق بیان کن به هر زبان که تو دانی!» لفظه گلدیکده بزه‌ک - دوٚزکلی و تحصیل آلمیش دایره‌لرین بگندیکی دیل‌لر، آیاق یالین قارا جاماعاتین دیلیندن چوْخ گؤزده‌ایدی. چوٚن‌کی لیلی مجنون اثری‌نین مقدمه سینده گلدیگی کیمی، دربار بگه‌نن شعر، خلق دیلی، «ترکانه»! اوْلامالی ایدی، و «هر عیبی که سلطان بپسندد هنر است» بابیندان دربارا یاخین چئوره‌لر اوٚچون یارانمیش اثرلرده آز- چوخ همن بوْ‌یا ایله بوْیانمالی، بو پاسپورت ایله گیرمه‌لی ایدی. یوْخسا عاشیق‌لارین قوْشمالاری کیمی، یالنیز خلق آراسیندا، قارا جاماعتین دیلیندن یوخاری آشماییب تکجه اورادا قالیب، گوٚن گئچیرده بیلیردی.

ج: توٚرک شعری، هجا شعری‌دیر. عروض شعری توٚرک ادبیاتیندا «گلمه» (وارداتی) دئمک دیر. توٚرک دیلی‌نین اوٚزه‌للیک لری بو شعره اویماز. توٚرک دیلینده کلمه‌لره «سس اویومو» قانونو حاکم دیر. یعنی بیر کلمه‌ده‌کی سس‌لری هامیسی یا «اینجه» دیر، یا «قالین». هابئله توٚرک دیلینده چکیملی (ممدود) سس یوخدور. حتی آلینما سوٚزلرده توٚرکجه‌یه گلدیکده سس چکیمینی الدن وئریب، چکیمسیز (تُند) سوٚیله‌نیلیر (بادام، بابا، بازار، روح، ناشی... کیمی گلمه سوٚزلر توٚرکجه‌ده چکیمسیز اوْخونورلار) حال بوکی «عروض» قالیبی «افاعیل»لری اوٚچون بیر کلمه‌ده هم اینجه، هم قالین (اویومسوز) سس‌لره احتیاجی واردیر، ائله‌جه‌ده چکیملی سس‌لره! بونون اوٚچون کلاسیک شاعرلر ایکی چاره دوٚشونموش‌لر:

بیر: توٚرک سوٚزلری‌نین وزنه اویغون اولاراق، سس‌لرینی دگیشدیرمک و یا چکیم وئرمک. بونون اوٚچون: قارا ← قرا، باشیندا ← باشینده، جانمیدان ←جانیمدن و... اوْلموش.

بو گئدیش حتّا سوٚن عصیرلرده اله گلن ایره‌لیله‌ییش‌لره باخمادان، ایستر - ایسته‌مز، ساخلانیلمیشدی، مثلا سیز «شهریار» کیمی دیله دقّت گوٚسترن، اوستا شاعرین‌ده آشاغیداکی بئیتینده «یاری» سوٚزونو توٚرک دیلی سس قایدالارینا اوٚیغون اوْلمایاراق وزنی ساخلاماق اوٚچون «یاری» (چکیملی) اوْخومالی سیز!

اوْلدوز سایاراق گؤزله‌میشم هر گئجه یاری
گئج گلمه‌ده دیر یار، گئنه اوْلموش گئجه یاری

ایکی: عروض قالیبی‌نین آلیندیغی دیل (عرب / فارس) قایناغیندان «مصالح» (کلمه) گتیریب، باشدان آیاغا بو «یاد» بنانی باشا وورماق! و... بئله لیکله اسکی دیوان شاعرلری‌نین اثرلری همن «گلمه» مصالحدن دوٚلودور... و اوْرادان آز- چوخ یازی و خلق دیلینه‌ده آخین ائتمیش.

بوٚیوک توٚرک شاعری «فضولی» «نظم نازک» (عروض شعری / غزل) دئمه گی «توٚرک دیلینده» «دشوار» گؤرموش. بو موٚشگولو «آسان» ائتمک اوٚچون «مصالح» گتیرمیش. او و اونون کیمی

کلاسیک‌لر، دوْغرو یادا یانلیش، بو شیوه‌ایله موٚشگول‌لرینی (البته: نظم نازک موٚشگولو، دیل موٚشگولو دگیل!) آسان ائتمیش‌لر. آما بوگون اوْزان‌لاو، شاعرلر باشقا جوٚر دوٚشونور، معنادان اوٚنجه و یا هیچ اوْلمازسا معنا قدر «لفظ» مسئله‌سینه‌ده باغلی و متعهّد اوْلدوقلارینا اینانیرلار.

۲- یئرلی - یئرسیز ایشله‌نیلن گلمه سوٚزلره گوٚز یومارساق، دیوانین دیل باخیمیندان اصالتلی اوْلدوغونو گوٚروروک. بو زمینه‌ده نئچه نکته گوٚز اوٚنونده‌دیر:

* دیواندا بوگون دیلیمزده ایشله‌ییشده اوْلمایان اسکی کلمه‌لر یئر آلمیش. ایرمک (چاتماق / یئتیشمک) اوشانماق (سینماق / اوْوولماق) ایلماق، (سرعتله سئیر ائتمک / یوٚگورمک) بنجیله‌یین (منیم کیمی) اَم (داوا / درمان) قایماق ← قاییرماق (اوٚز دوٚندرمک / قاییتماق) قات (یان / کنار / حضور... قاتیندا: یانیندا) قانماق (سودان دوٚیماق، سیراب اوْلماق) توْناماق ← توٚنه‌مک (دوْن گئیدیرمک / بزه‌مک)... کوٚک: توْن ← دوْن) سوٚکو (خنجر / نئیزه) و...

** دیواندا بعضی کلمه‌لر گوٚزه دگیرکی بو گوٚن آذری توٚرکجه سینده (نظامی‌نین باغلی اوْلدوغو شیوه‌ده) ایشلک دگیل، یالنیز توٚرکیه شیوه‌سینده گوٚزه دگیر:

یئنمک (ازمک / دوْشمانا... شکست وئرمک / غلبه چالماق) ائش (تای - توش / برابر / تای / همسر) ائشیک (آستانه) اوْموز (چیگین) یاپماق (قورماق / دوٚزتمک / بنا ائتمک / تعمیر ائتمک) گیدرمک (آپارماق / آرادان گوٚتورمک / سیلیب محو ائتمک. کوٚک: گئتمک ← گئده‌رمک) بولماق (تاپماق) دوْغرولماق (یوٚنَلمک / اونا ساری گئتمک)...

حتی بعضی ایشلک کلمه‌لرده توٚرکیه شیوه‌سیله ایشلنمیش: بانا (منه) کیبی (کیمی) بین (مین) ییلدیز (اولدوز) شیمدی (ایمدی / ایندی)

بو زمینه‌ده اونو تماماق کی:

الف: آذری توٚرکجه سیله، توٚرکیه توٚرکجه‌سی‌نین آیریلیشی بیر او قدر اسکی دگیل. بیز گئری گئتدیکجه بونلارین گئت -گئده داها یاخینلاشدیغینی، سوْنوندا قاریشدیغینی گوٚروروک. نظامی دوٚورده، همن ایلکین آیریلیش عصرینه عایددیر. نئجه‌کی بیز همان گئدیب، قاریشماغی آذربایجانین باش یازیلی اثری اوْلان «دده قورقوت» کتابیندادا گوٚروروک. اورداد آدینی چکدیگمیز کلمه‌لرین چوخونون عین شکیلده ایشلندیک لرینی گوٚروروک.

ب: اسکی اثرلره باخدیقدا حتی آذری توٚرکجه‌سینه عاید کیتابلاردادا، توٚرکیه شیوه‌سینه یوٚنه‌لیشی گوٚروروک، بونون بیر سببی‌ده یوخاریدا دئدیگیمیزدن باشقا، اوْدورکی یازی دیلینده داها چوخ همن لهجه‌نین اوٚنده توتولدوغونو گوٚروروک.

*** دیواندا بوگونکو قالین سسلی کلمه‌لرین اینجه سسله ایشلندیک لرینی گوٚروروک:

قرشی (قارشی) قنمک (قانماق) بقمق (باخماق) یقمق (یاخماق) طوٚلنمک (دوْلانماق) صچی (ساچی) طُپرق (توْپراق) چوٚمک (جومماق) بسمق (باسماق) قپی (قاپی) قلمق (قیلماق - قلمه‌یه ← قیلمایا) قت (قات) قت / قانی؟ (هانی؟ اولمق (اوْلماق)...

بوباره‌ده‌ده ایکی نکته‌یه دقت گره‌ک دیر:

الف: عین شیوه بوگون‌ده رایج‌دیر. یعنی بعضی قالین سسلی کلمه‌لر، باشقا یؤره‌لرده اینجه ایشله‌نیر، هابئله ترسینه!

مثال:

قارا← قره، یاخا← یخه، یاخین ← یَخین، قارقا ← قرقه، قایا←قه‌یه، اوناگؤره ← اوناگوْرا... حتی «علمدار» هنده وریننده: داغ ←دغ، یاغ ←یغ...

(یاخین: اسماعیل هادی - فرهنگ ترکی نوین، تأملاتی درریشه‌شناسی - مقدمه)

ب: یوخاری‌دا دئدیگمیز سببدن باشقا، نظره گلیرکی اسکی‌لرده «سس» و «تلفّظ» مسئله‌سینی یازیدا گؤسترمک یئرینه اونو اوْخوجون تقدیرینه بیر اخدیقلاری اوٚچون، قالین سسلی‌لری ده «علامتسیز» یازیب، ایشی اوْخوجویا بیراخمیشلار. مثلا «بصدی» یازیب «باسدی» اوْخوماسینی اوخوجویا تاپشیرمیشلار!

*** دیواندا فعلین «آرزو» شکلی ایله «اِخباری» (خبر وئرمه) شکلی قاریشمیشدیر. ائله‌کی فعلِ آرزو شکلینده گلیب، آما «اخبار» مقصود اوْلموش. مثلاً اوْلا←اوْلار، اوْلمایا ← اوْلماز، معناسیندا گئتمیش. نئجه‌کی ترسی‌ده گؤزه دگیر. یعنی اِخبارداان آرزو شکلی قصد اوْلونموش. مثلاً: ائیلر ایسن (ائیلرسن - اخباری)← ائیله‌سن (آرزو) معناسیندا ایشلنمیش. آشاغیداکی مثال‌لار دقته دگر:

عزّ و جلال ایچینده سُلیمان وقت اوْلا (اوْلار)
هر مور اوٚزره‌کیم سالاسان سایه، سن هُما

* * *

حکمت جریده سینده ذِهنین تأمّل ائتسه
سِرّقدر ایچینده قالمایا (قالماز) قیْلجا مُشکل.

* * *

چوٚن‌کی رأیین اوْلدو شاها، قهرمانی عالمین
اوْلمویا (اوْلماز) شیمدن بری ظلمه گردون مُتحمم (مُبتلا)

* * *

شهریارا قاندی لُطفون قندینه چون خاص و عام
نولا (نه اوْلار؟) بیز قول‌لارا، هم لُطف ائیلر ایسن (ائیله‌سن) گاه‌گاه.

* * *

نئجه‌کیم فراش چاپین شیوهٔ لیل و نهار.

گه دؤشویه (دؤشر) فرش عنبر، گه توتا (توتار) چترِ سیاه.

* * *

بوگونکو «اِسناد» علامتی (- دیر) اصلینده «دورماق» کؤکوندن «تورور / دورور» ایمیش. (ایندی گؤندوز تورور ← ایندی گوندوز دور، اوْلموش) (فارسجا بونون معادلی: است / هست. همن: استن / ایستادن مصدریندن گلیر. من «است» ← استن، کؤکونو تورکجه‌نین اسمک: آیاقدا اوْلماق، آنلامی ایله یاخین گؤرورم)

تورور ← دورور، علامتی (اکی) بیر زمان «دوُرور» اوْلموش، مثلا فضولی‌ده (نکته قابل دوُرور...) و بورادا، دیواندا، گؤرونور:

شؤیله لطیف و پاک و بی‌غلّ دوُرور (بی‌غلّ و غش دیر) کیم

اوْلماسا بئلی، دئردیم (دئیه‌ردیم): یوْخدور تنینده بیر فل!

سوْن اولاراق، فعلین «قید» فورماسیندا «- جک» اکی «- ایجک» گلمیش:

اوْل خُسرو‌و زمانه کیم عزم رزم ائد ایجک (ائتجک / ائدن کیمی)

شبدیز جُنبوشوندن عالم دوْلار زلازل

و...

دیواندان هم معنا، هم شکل باخیمیندان آرتیق داد آلماق اوُچون اونو دقتله اوْخوماغی توصیه ائدیب، نظامی‌نین روحونا رحمت، ائل اوْغلونون زحمتینه دقت ایسته‌ییرم. والحمدللّه رب‌العالمین!

اسماعیل هادی

تهران - یاز ۱۳۸۲

پروفئسور خانم دوکتور آزاده رستم‌اوا

گوماندان یقینه کئچیدین فرحی

تورک دیلی اسلام شرقینده اوچ محتشم دیللردن بیری ساییلیر. قدیم چین، بیزانس، عرب، فارس قایناقلارینداا اسکی تورک دونیاسی و تورک صنعتی حاقیندا نه قدر بیلگیلر وار! بیزانس قایناقلاریندان بؤیوک تورک - هون حؤکمداری شانلی - شؤهرتلی آتیلانین ظفر و قهرمانلیقلارینا هیمن اولان تورکجه شعرلر قوشولدوغو چئوره سینده کی معلوماتلاری یادا سالیر. طبری تاریخینده ائرادان اول V11-V1- اینجی یوز ایل‌لیکلرده یاشاییب فعالیت گؤسترن حؤکمدار- سر کرده تورک آلپ ارتونقا ایله باغلی روایت‌لر، تورک دونیاسی‌نین گؤروملو اری محمود قاشقاری‌نین (X1 عصر) «دیوان لغات الترک» مونومئنتال اثرینده بوحؤکمدارا حصر ائدیلمیش و چوخ اوزون گئچمیش‌لرین محصولو اولان ایری حجملی دؤرتلوک شعر نمونه لری‌ده بو یؤنومده اؤز سؤزونو دئییر. آرخئلوژی قازینتیلار، زامانی اوزاق شرقده اسکی تورک شعری‌نین آراشدیریجیلاری طرفیندن بیر قیسمی VIII-IX عصرلره عاید خیلی نمونه‌لر تاپیلمیشدیر.

اونلارین آراسیندا لیریک - روبایی اثرلرده وار. ایلاهی نامه‌لر ده، مدح لر ده، طبیعت تصویرلری ده.

اسکی تورک شاعیری سئوگیلی‌یه دئمه‌یه ده سوز تاپمیش، اؤلوم حاقیندا دا اونون اؤزونه مخصوص بدیعی-فلسفی دوشونجه‌سی وار دیر. تانریبا موراجعتله عرفانی محاکمه‌لر آپاریر. ایگید حؤکمدارینا تعریفلر قوشور، اولورکی اؤز سئوینجینی گونشله، دان قیزارتیسی ایله بؤلوشور، آرزو وایستک لرینی اونلاردان اومور... (رشید رحمتی آرات- اسکی تورک شعری/ آنکارا- ۳-اینجی باسیم) بس «بین‌گول» داش آبیده‌لری؟! او آبیده‌لرکی اورخون - یئنی‌سئی جیوارلاریندا، اوغوز بؤلگه لرینده و قیرقیز ائللرینده اوزه چیخیب. بو آبیده‌لر داشلار اوزه‌رینده بیر تاریخدیر. لاکن بو داش یازیلار هم‌ده بدیعی صنعت اثرلری دیر، تورکولوقیادیر. آراشدیریجیلار اونلاری سؤزون اصل معناسیندا اسکی تورک شعری‌نین نمونه‌لری حساب ائدیرلر. یئنی‌سئی آبیده‌لری پوئتیک ائپیتافیا، اورخون آبیده‌لری تاریخی قهرمانلیق ائپوپئیاسی کیمی قبول ائدیلیر. (Bertlis)

بس تورکون «اغوز نامه» لری؟
«اوغوزنامه» سیلسیله‌سیندن اولان اثرلری فارس قایناقلاری و خصوصاً ده رشیدالدین اؤز «جامع التواریخ» ینده احاطه‌لی شکیلده یازیبا آلیر. مؤوجود «اوغوزنامه» لرین أن حجملی و فیکری - بدیعی ثیقلئتی ایله سئچیلمه‌لیسی اولان آذربایجان تورکونون قدیم قهرمانلیق سالنامه‌سی «کتاب دده قورقود» اثپوسونون بوگون یالنیز XIV-XV عصرلرده اوزو کؤچورولموش ایکی أل یازما نوسخه‌سی (دئرزدن و واتیکان نسخه‌سی) گلیب بیزه چاتمیشدیرکی آراشدیریجیلار اونلاری XII یوز ایلده موجود اولوب، صونرالار ایتیب - باتمیش نسخه‌دن اوزو کؤچورولدویونو قئید ائدیرلر. لاکن تدقیقات، ائله اثپوسون اؤزونه استنادن اونون آزی میلادین V1-V11 عصرلرینده تشککول تاپیب، مکمّل فورما آلدیغینی دا تصدیق‌له‌ییر. تدقیقات ائله‌جه ده اپئوس‌داکی بیر چوخ علامت لره دایاناراق، بوراداکی بعضی احوالات و اولایلارین توپونیم و هیدرونیم یئر آدلاری‌نین داها قدیم تاریخلره گئدیب چیخدیغی فاکتینی آشکار ائتمیشدیر.
(the Book of Dedekorkut Londun-1971)ایلک تۆرک مسلمان دؤولتی قاراخانیلر x عصرده شرقی تۆرکستاندا اسلامی بیر تۆرک ادبیاتی یاراتمیشدیلار. بو دؤورون یادگاری محتشم «دیوان لغات الترک» ونده خاطیرلادی. قایناقلار بو آبیده‌نین مؤلیفی محمود قاشقاری‌نین تۆرکجه صرف-نحوه دایر داها بیر اثر یازدیغینی دا قئید ائدیرلر. تۆرک دۆنیا سیندا ایکی ایری حجملی مثنوی طرزینده قلمه آلینان و حاقلی اولاراق اؤز دؤورونون ائنسیکلوپدیباسی آدلانـدیریلان (رشید رحمتی آرات) «کوتا دقوبیلیک» (یازیلیش تاریخی ۱۰۶۹ میلادی مولیفی یوسف خاص حاجب) ادیب احمد یوکنقی‌یه عاید عتبة الحقایق (X11 عصرین باشلانقیجی) خوجا احمد یسوی نین «دیوان حکمت»ی (X11 عصر) قاراخانیلر سلاله‌سی زامانیندا مئیدانا گلن معلوم تۆرکجه اؤرنک لردیر. بعلی، قاراخانیلر دؤولتی اسلامی بیر تۆرک ادبیاتینین تأسیس‌چیسی کیمی اؤزونو تصدیق و اورتا شرقی، او سیرادان آذربایجانین مهم بیرحیصّه‌سینی اؤز سیاسی حاکیمیتینه تابع ائدن سلجوقیلرده ایسه «میللی اؤزونو درک ائتمه نین ضعیفلیگی» (ی - ا-برتلیس) اونلارا دوغما دیلده ادبیاتین ترقیسینی دۆشونمه‌یه امکان وئرمه‌دی. X1-X11 عصرلر آذربایجانیندا رسمی دؤولت دیلی یابانجی دیلی اولدو. و آذربایجان شاعیرلری دؤورونون ادبی میزانینا رعایت ائده‌رک یاد دیلده قلم ایشلتمه‌یه مجبور اولدولار. لاکن بدیعی یارادیجیلیغینین مضمون و معناسی‌ایله، اونلار تۆرک دۆنیاسی ایله باغلی ایدیلر. و البته‌ده کی «تۆرکانه زیب» اونلارین یارادیجیلیغینا حاکیم کسیلمیشدی. تدقیقات بو باخیمدان خاقانی -نظامی صنعتینده نئچه - نئچه فاکت آشکار ائدیب اوۆزه چیخارمیشدیر... لاکن بوحاقدا X1-X11 عصرلرده آذربایجان تۆرکجه‌سینده بیلاواسیطه قلم ایشله‌دن صنعتکارلارین اولمادیغینا دلالت ائتمیر. حقیقتدیرکی،

تاریخین بو زامان دؤنمینده ده آذربایجانلی صنعتکارلار اؤز دیللرینده یازیب- یاراتمیش، لاکن دوغما دیلده قلمه آلدیقلاری اثرلری بکله ده بیلرک‌دن تاریخین قارانلیقلاریندا ایتیب باتمیش‌دیر. بودا اولارکی، بعضی حاللاردا قایناقلاردان سؤزوگئدن زامان‌کسیمینده اؤز دوغما دیلینده یازیب یارادان صنعتگارلارحاقیندا دا معلومات اوٚزه چیخاریلیر.

X1 عصرین گؤرکملی فارس شاعیرلریندن منوچهری اؤزه «دیوان»نیندا قوجامان بیر شیروانلی شاعیردن آد چکیر.

«به راه ترکی ماناکه خوبتر چون
تو شعر ترکی بر خوان. مرا زو شعر غوزی
به هر لغت که سخن توانی گفت
که اصل هر لغت را تو ابجد و هوّزی»

(توٚرکجه سانکی داهاگؤزل شعر یازیرسان، سن منه توٚرک شعری اوخو- اوغوز شعرینی هر دیلده ایسته‌سن شعریازا بیلرسن. سن هر دیلین کؤکونون ابجد و هوه‌زی‌سن- دیوان اوستاد منوچهری دامغانی ص ۱۳۵ - تهران - ۱۳۳۸) X1-X11 عصرلر آذربایجانین شاعیر- تاریخچیسی اثرلرینی اساساً عرب دیلینده قلمه آلان مسعود ابن نامدار توٚرک دیلینده ده شعرلری اولدوغونو اؤزو اعتراف ائدیر.

هله گئچن عصرین اورتالاریناگؤرکملی ایران عالیمی سعید نفیسی نظامی‌نین توٚرکجه ده «دیوان» باغلادیغی حاقیندا معلومات وئرمیش، و اونون حفظ ائدیلدیگی مکانین یئرینی ده آچیقلامیشدی. لاکن تأسف کی او دؤورده بو یئنومده خصوصی آختاریشلار گئچیرمک امکانی اولمامیش، حتی آدی چکیلن «دیوان» ین نظامی گنجوی یه مخصوصلوغو بئله شبهه آلتینا آلینمیشدی...

نه یاخشی کی، اوزون ایللردن سونرا حقیقت اوزه چیخدی- ایراندا یاشایان غئیرتلی سویداشلاریمیزین سعیی‌ایله میصرین خدیویه کیتابخاناسیندا ساخلانیلان مجهول توٚرکجه نظامی «دیوانی»ی رئاللیغینی تصدیق ائتدی. بیز بو «دیوان»ین فوتو صورتینی ایران نظامی سئونلرینه چاتدیرماقدا اؤز زحمتینی اسیرگمه‌میش حؤرمتلی ضیالی خانیم فخر واعظی یه و «دیوان»ین أل یازماسی اوزه‌رینده جدی تدقیقات آپاران آقای صدیار وظیفه (ائل اوغلو) جنابلارینا اوز درین مینتد دارلیغیمیزی بیلدیریریک.

«یوان» XV عصرده پیراحمد ابن اسکندر طرفیندن هانسی‌سا باشقا أل یازماسیندان کؤچورولوب و XV111 عصرلرین سونلارینا دوغرو علی افندی حلمی ابن سلطان الداغستانی همین أل یازماسی اساسیندا اونو بیر داها ترتیب ائدیب. دیلی قاراخانیلر توٚرکجه سیندن (دیوان لغات

الترک...،«قوتادقوبیلیک»، «دیوان حکمت»...) اساسلی صورتده سئچیلیر. لاکن X111-XV عصرلر غربی تورکستان - آنادولو و آذربایجان - اوغوز تورکجه‌سی ایله ده آرالاریندا مُعیّن فرقلر گؤرونور. الیمیزده ایسه بلاواسطه نظامی دؤورو آذربایجان تورکجه‌سینه عاید فاکت یوخدور. و یالنیز گومان احتمال شکلینده اونون X11 عصر آذربایجان - اوغوز تورکجه سی ایله قلمه آلیندیغی قبول ائدیله بیله‌ر. البتده بوسونراکی مرحله‌نین ایشی دیر. اثر چاپ ائدیلیب عمومی اجتماعاتا چاتدیقدان سونرا قدیم دؤور آذربایجان تورکجه‌سی ایله مشغول اولان موافق تدقیقاچیلار بو باره ده یقین کی اوز سؤزلرینی دئیه جکلر.

نظردن گئچیریله‌ن بدیعی نمونه‌لر بعضی حاللاردا تاریخی لیک باخیمیندان شاعیرین معلوم اثرلری - فارسجا غزل، قصیده و «خمسه» سینده کی فاکتلارلا اوست - اوسته دوشور. بعدیعی سوز ناخیشلاری دا اولور کی نظامی اوسلوبوندان خبر وئریر. البتده بوتون بو دئییلینلر حاقیندا سؤزو گئدن قیمتلی توپلانتی چئوره سینده ایلیکن بیر قدر ده قطعی لیکدن اوزاق فیکیرلردیر. ساغلیق اولسون، صبیرسیز لیکله «دیوان»ین نشرینی بکله ییریک (۱)

ر- آزاده

۱ - دیوان نظامی گنجوینی چاغداش الیفبادا و اسکی یازی‌دا ترتیب ائدیب، مقدمه و شرحلرینی یازاندان سونرا، مشهور نظامی شناس پروفسور خانیم دوکتور آزاده رستم‌اوایا گؤندرمیشدیم. حؤرمتلی عالیم ایلک باخشیدا اوخودوغونوز مقاله یا زیب گؤندرمیشدیر.
(ائل اوغلو)

محمدرضا کریمی

آذربایجان ادبیاتیندا دؤنوش نقطه

حکیم نظامی گنجوی ایران ادبیاتی نین أن گؤرکملی شاعیرلریندن بیری، فارس ادبیاتی‌نین اساسلاریندان اولاراق، آذربایجان تورک ادبیاتی‌نین دا بانیلریندن ساییلیر.
حکیم نظامی «خمسه» آدلی اثرلریله دونیادا شؤهرت قازانمیش و یوزایللر بویو شاعیرلرین ایلهام قایناغی اولاراق، چوخلاری «نظامی» نی یانسیلاماغا چالیشمیشلار و هر زامان نظامی ادیب لرین و شاعیرلرین دیقت مرکزیند. اولوب، بو گون ده تازا تاپینتی‌لار اساسیندا بوتون دونیا دیقتی‌نی اؤزونه چکمیشدیر. نظامی‌نین تورکجه دیوانی‌نین الیازما نسخه‌سی اله گلدیکده بو گون بو الیازما نوسخه‌نین یاییلماسی، دیوانین تدقیقی ـ تنقیدی متنین چاپ اولماسی آذربایجان تورک ادبیاتیندا بیر دؤنوش نوقطه سینه چئوریلیر.
۲۰ جی یوزایلین اوّللریندن، نظامی‌نین تورکجه دیوانی‌نین وارلیغی ادّعا اولونوردو. آمما الده بیرفاکت یوخ ایدی، الیمیزده اولان فاکت لار یالنیز شاعیرین فارسجا اثرلرینده سپیله‌ن بیت لرایدی کی، اونون تورکجه یازیب ـ یاراتماسینا اشاره‌لر اولونوردو. روس مستشرقلری، برتلس کیمی آذربایجان فولکورونون و کولتورونون، هابئله خالق دیلی‌نین ائتگی‌لرینی نظامی اثرلرینده گؤسته‌رمه‌یه چالیشیردیلار. بو آرادا پروفئسور حمید آراسلی‌نین نظامی دیوانیندا آراشدیردیغی آتالار سؤزلری و اونلارین تورک ـ آذربایجان کولتوروندن آلیب فارس ادبیاتینا اتحاف ائتدیگینی اورتایا چیخاریر و آیری ادیب‌لر اوچون فاکت لار الده ائدیر. یئنی آچیلان بحث لرده بومثل‌لرین و دیئیم‌لرین نظامی‌دن اونجه هیچ فارس شاعیری‌نین دیلینده اولمادیغی و سونراکی شاعیرلرین نظامیدن آلدیقلاری نظریه‌لر طرح اولونور. آراسلی‌نین بوآراشدیرمالاری بوتون یازیچیلاردا نظامی‌نین تورکجه دیوانی اولدوغو بیر گوجلو اینام یاراتدی و اوندان سونراکی ادیب‌لر و آراشدیریجی‌لار بو آراشدیرمالاری داوام ائده‌رک، نظامی‌نین تورکجه دیوانی‌نین دالیجا گزمه‌یه باشلادیلار. بو آراشدیرمالار آراسیندا نظامی‌نین خمسه سینده یازیلان کیچیک حیکایه‌لره یول آچیلدی. بونلارین خالق آراسیندا اولان حیکایه‌لره اوخشارلیغی یئنی بیر مرحله‌یه دؤندو، سونرا دده قورقود بویلاری ایله خمسه ده گلن حیکایه‌لرین بنزه‌رلیگی آراشدیرما موضوعلارینا چئوریلدی و بوداستانلارین دده قورقودکیتابیندان آلیندیغی فیکیرلر ایره‌لی سورولدو و تدقیقلر بو

اینامی گؤجلندیری و دده‌قورقود کیتابی نظامی‌نین ایلهام قایناقلاریندان بیری اولدوغو فیکیر اورتایا چیخدی. بورادا ایکی ایره‌لیله‌مه بیرگه قاباغا سوْرولدو: بیری نظامی‌دن اؤنجه دده‌قورقود داستانلاری‌نین یازیلیش مسئله‌سی و نظامی دؤورونده بو داستانلارین خالق ایچینده یایغین صورت تاپماسی؛ ایکینجی بوکی نظامی بیرتوْرک دیللی شاعیر اولاراق فارسلارین استفاده ائده‌جییینی نظره آلیبان بو داستانلاری اؤز خالقیندان آلیب فارسلارا اتحاف ائتمه‌سی دیر.

ایراندا کئچن جریان بوتون احتیاط ایله بوموضوعا توخونوردو. صمد بهرنگی بو مسئله‌نی دقیق دوشونه رک قیسا و داغینیق مقاله لرینده اونا اشاره‌لر ائتدی، دؤکتور صدیق برتلس کیتابی فارسجایا یا چتویردیکده بئله موضوعا توخونموشدور.

بیز نظامی‌نین تورکجه دیوانی‌نین اولدوغونو، ایلک اؤنجه فارسجا دیوانیندان دوشونوروک. نظامی بیرتورک دیللی عائله‌ده دونیا یاگلیب بوی آتیب، یا شاییب و شاعیر اولموشدور. فارس ادیب لری‌ده بونو اینکار ائده بیلمه‌ییبلر. نظامی فخر ائده‌رک اؤزونو توْرک بیلیر و سسینی اوجالداراق دئییر:

پدر بر پدر مرمرا ترک بود
که هریک به نیرو یکی گرگ بود

خسمه‌ده اؤزونون «اکدش» اولدوغونا اشاره ائدیر:

نظامی اکدشی خلوت نشین است
که نیمی سرکه نیمش انگبین است

نظامی‌نین اکدش اولدوغونا، آتاسی‌نین تورک اولدوغو یئته‌ر؛ آنجاق آناسی‌نین کورد اولدوغو ادعا اولونموشدور. نظامی‌نین قادینی و حیات یولداشی دا توْرک دیر. آفاق یا آپ‌باق. شاعرین حیات یولداشی دربند حاکیمی طرفیندن بیرکنیزکیمی اونا گؤنده‌ریلمیشدیر، آنجاق نظامی آفاقا کنیز گؤزویله باخمامیش، بلکه اوره‌یین اونا تاپشیرمیش، نه یازیق کی تئزده الدن وئرمیشدیر. نظامی اؤز سئوگیلی‌سینی بئله تانیتدیریر:

سبک‌رو چون بت قبچاق من بود
گمان افتاد خود کافاق من بود
همایون پیکر نغز خردمند
فرستاده به من دارای دربند
پرندش درع وز درع آهنین‌تر
قباش از پیرهن تنگ آستین‌تر
سران را گوش برمالش نهاده

مرا در همسری بالش نهاده
چو ترکان گشته سوی کوچ محتاج
به ترکی داده رختم را به تاراج
اگر شد ترکم از خرگه نهانی
خدایا ترک زاده‌ام را تو دانی

نظامی‌نین فارسیجا یازیلان خمسه‌سینده «تۆرک» سؤزو و اوندان یارانان یوزلرجه ترکیب لر و دئییملر ایشلنمیش، ترک، ترکی، ترکانه، ترکان، ترکتاز، ترک‌وش و...

یوزلرجه ایشه آپاریلمیش و هامیسیندا شاعیرین هدفی تۆرک‌دن متانت، شجاعت، گؤزه للیک، یاخشیلیق، قورخمازلیق، اوره‌کلی‌لیک و... اولموشدور شاعیرحتّا مدح ائتدیگی شاهلاری تۆرک اولدورقلارینا گؤره اؤیور و پسیلیک‌لری اونلاردان اوزاق بیلیر:

دولت ترکان که بلندی گرفت
مملکت از دادپسندی گرفت
چونکه تو بیدادگری پروری
ترک نه‌ایٔ هندوی غارتگری

عدالت قورماغی تورک‌لرین خصوصیتی سابیر. بو نظامی‌نین تۆرک‌لره آرتیق سئوگیسینی گؤسترمکده‌دیر. نظامی حتا پیغمبرین (ص) مدحینده بئله سؤیله‌ییر:

«زهی ترکی که میر هفت خیل است»

پیغمبر (ص) این معراجا گئتمه سینی ترکتاری آدیلا یاد ائدیر. نظامی‌نین بوتون قهرمانلاری ترکانه گئدیشلریله تعریفله نیر، حتی فرهاد، اسکندر، شیرین، لیلا فارس، عرب، مقدونیه‌لی اولورسالاردا یاخشی اولدوقلاری زامان شاعیر اونلاردان تورک عنوانیله آد

ترکی صفتی وفای ما نیست
ترکانه سخن سزای ما نیست
چون حلقَه شاه یافت گوشم
از دل به دماغ رفت هوشم

آیدینجا گؤرونور کی بیت حکیم نظامی ده‌یلیندن یوخ، بلکه آخستان دیلیندن دئیلمیشدیر. شاه شاعیردن ایسته‌میشدیر بو اثری فارسجا و عربجه قوسشون و تۆرکجه اولماسین. چوخ گؤزه‌ل گؤرونورکی نظامی بواثری تۆرکجه یاراتماغا جان آتیرمیش آمما شاه بوایشین قارشیسینی آلیر اودورکی شاه ناراحات اولور:

چون حلقه شاه یافت گوشم

از دل به دماغ رفت هوشم
نظامی هفت پیکر (یئدی گؤزه‌ل) اثرینده‌ده توٚرک‌لری تعریف ائده‌رک «ترکانه اله قلم آلماق» دان اؤزونه اؤیونور. بو اثرده و در ستایش سخن عنوانی آلتیندا بئله یازیر:
ترکی‌ام را در این حبش بخرند
لاجرم دوغبای خوش نخورند
همین بیت گؤسته‌ریرکی نظامی‌نین توٚرکجه اثرلری ده اولموش و اؤز دئدیگینه گؤره اونون، دوغبای خوش و توٚرکجه اثرلرینده دیر آمما نه یازیق‌کی سارایلاردا بئله اثرلری خوشلامیرلار.
آممانظامی‌نین الیمیز چاتان توٚرکجه اثری میصرین خدیویه کیتابخانا - سیندا ساخلانیلیرکی خانم دؤکتور فخر واعظی نسخه‌نین اوٚزونو دوستوم ائل‌اوغلو جنابلارینا گؤنده‌رمیش و ائل‌اوغلو دا دایانمادان آیلار بویو گئجه‌نی گوٚئدوزه، گوندوزو گئجه‌یه باغلاییب بو ال یازمانی اوخویوب، آراشدیریب و نهایت چاپ اوٚچون حاضیرلاییبدیر. شوبهه‌سیز بو اثرین یاییلماسی آذربایجان تورک ادبیاتیندا مهم بیرحادثه و بلکه ده دؤنوش نقطه‌سی اولدو. بیلیریک هله‌ده چوخلو ده‌یه‌رلی اثرلریمیز تانینمامیش، آمما یاخین گله جکده بو اثرلر گوٚن اوزو گؤره جکدیر. بیز بوایلی نظامی‌نین تورکجه دیوانی‌نین تاپیلما خبریله باشلادیق و همین ایلده و قارا مجموعه، تورکجه «گلشن راز» و نئچه - نئچه آیری الیازمالارین تاپیلماسیلا اوز - اوزه گلمیشیک؛ شوبه سیز بوتاپینتی‌لار اساسیندا آذربایجان ادبیاتی بؤیوک گلیشمه لریله اوٚز - اوٚزه گلیب و زنگین بیر ادبیات اوٚزه چیخاجاقدیر. بو ایناماداییق کی آنادیلمیزین و ادبیاتیمیزین قارانلیق بوجاقلاری ایشیقلانیب و خالقمیز آلنی آچیقلیقلا گله‌جگه ساری گئده جکدیر. نظامی‌نین بو اثری ایلک آددیم دیرکی آردینجا یوزلر آددیم آتمالی‌ییق.

زنجان - **م. کریمی**

بیرینجی بؤلوم

(۱)

نظامی گنجوی‌نین تؤرکجه قصیده و غزللری

(خدیویه نسخه‌سی اؤزریندن)

دیوان نظامی

یــا اشــرف البــریة یــا ســیّد الوریٰ[۱] — اعــلی اللــه ذاتک قــدراً و مــنزلا[۲]

و الارض اشــرقت بک مــن نــور ربّـها[۳] — مُذ لاح شمس و جهک من مـطلع الهـدیٰ[۴]

ای لمـعه‌ای زحُســن تـو خـورشید آسـمان — وی پــایه‌ای زمــنزل تــو عـرش ذوالعـلی

آنجا کـه بـحر بـخشش تـو مـوج زن شـود، — ابــر بــهار غـرق عـرق گـردد از حــیا

مــحفوظ قــدر قــلهٔ کــوه مـقام قــرب — مــخصوص صــد (رصُـفّهٔ) ایـوان کـبریا[۵]

ســر رشــته فـتوّت و ســرچشـمهٔ کـرم — ســر دفــتر مُــروّت و ســر مـایهٔ حـیا[۶]

ای شــرعله مــخلّد و قــولیله مُســتمد[۷] — وی اســمیله مــحمّد و وصــفیله مـصطفیٰ

عزّو جلال ایچینده سـلیمان وقت اولا (اولار) — هر مور اوْزره‌کیم سالاسان سایه سَـن، هُـما

یوْغرولدو خاک قالب آدم کـه تـا بـولا (تـاپا) — خشت وجــــودینله شــرف، قــصر انــبیا

عیسیٰ چو مـقدمین خـبرین وئـردی عــالمه — ائــتدی دَمــینه مُـعجز احـیانی، حـق عـطا

دئر: خُلقونه عظیم، اوْخور: نـفسینه کـریم[۸] — تشــریف ائــدیب صــفاتیله ذاتـینی خـدا.

ذاتـــین تَــنَزُّهیله صــفاتین بـیلینمگه — شأنینده ائندی سورهٔ «والنـجّم اذا هـوی»[۹]

۱ - ای کایناتین شرفلیسی، ای ماورانین سروری.

۲ - تانری قدر و قیمتین آرتیرمیش سنین!

۳ - یئر ساچاغیندان نورلانمیش.

۴ - اونداکی یوزون (اوْزون) گونشی پارلار، هدایت اوفوقوندن.

۵ - قدر و قلّه سؤزلرینه اویغون اولاراق، دوشن کلمه «صدر صُفّه» اولمالی گؤرونور.

٦ - اصلینده ارخوناقلی اولمادیغینا گؤره بیزجه بوبیتین سون کلمه‌سی (ردیف) «حیا» و یا «ضیاء» اولمالی‌دیر.

۷ - ای شرعی‌ایله ابدی باشایان و قولیله (سؤزلری‌له) دائمی حیات سوْرن

۸ - سورهٔالقلم، آیه ۳ - وَ انّکَ لَعَلیٰ خُلُق عظیم، آیه سینه ایشاره‌دیر.

۹ - والنجم سوره سینه ایشاره‌دیر.

سحرله شُعبده عِلمینده کمالی یوخ ایسه، بس نه حیله‌ایله آلیر اووجونا آذر نرگس؟!
ایردی، اؤستینه توتوب چتر سلیمان لاله گؤلدو، باشینه اوروب تاج سکندر نرگس
ساناسان دؤشدو نجومیله فلک عکسی یئره صحن باغ اؤلالی، سبزه ایله سراسر نرگس
سَلَب و سازیله زین ائیله‌دی هر بیر چیچگی چمن ایچینده چو عرض ائیله‌دی لشگر نرگس
حؤکم قیلدی که جهانی تؤنادا باد بهار چون چمن مؤلکونه شاه اؤلدو مقرّر نرگس
علم و سنجق زرکش نه سببدن گؤتؤرر؟ گر سریر چمنه اولمادی سرور نرگس
آلدی خنجر الینه ائیله کی رستم سوسن قؤیدو گؤرز اؤموزونا، نیته‌کی (مثلِ) نوذر نرگس
لاجوردی سپری ونردی گؤل نیل الینه اؤردو (هؤردو) اؤز باشینه آلتین‌سولو مغفر نرگس
لشکر وَردی چو جمع ائیله‌دی بیر صورتیله عسگر بردی هلاک ائیله‌دی یکسر نرگس
گؤزونو گؤیه تیکیب باشی دیکلدی سؤکویه اؤلدو سان دؤشمن دارای دلاور نرگس
عرض اندر سُنبله میزان صفتین سُنبل و گؤل[1] گؤستر صورت دَلو ایله دو پیکر نرگس
نجه دلبرکی اؤزو شمعینه ائیلرسه نظر، یاندیرار شووقینا پروانه کیمی، پر نرگس
بیر غزل گؤزلری وصفینده دئدیم کیم یئری دیر گر ائده چشم بیاضینی مجدّر نرگس[2]
دئریدیم گؤزلرینه، شیوه‌ده، بنزر نرگس اولسا مکّار و سیه‌کار و ستمگر نرگس
قالدیریب باشینی باخمادی حسددن یوخاری سروین اؤستونده گؤرندن بری عبهر نرگس
ساراليب بنزی، عصایه نه سببدن دایانیر؟ خسته اؤلمادی گؤزون مکری ایله‌گر، نرگس
طفل مکتب کیمی باشینی اؤنینه بیراخیر گؤزلرین شیوه‌سی وصفین ائدر ازبر نرگس
دؤن و گؤن چؤن‌کی گؤزون وصفنی تکرارائدرم، نه عجب‌گراولاشعریمده مُکرّر نرگس
باغ حؤسنون کیمی بیر باغ بوعالمده هانی؟ کاندا گؤل گیبه زره یا توتا خنجر نرگس[3]
یئرمگی اؤچون اسرسه نه عجب حئیرتیله گؤردو چون قامتین، ای قدّی صنوبر نرگس[4]
گؤستر اولدوغیچؤن چشمینه بو وجهله قول نقش صفر و الف اصفر و اخضر نرگس
گؤزلری واردیر آخی باشدا، دگیلدیر اعمی گر ائدر کندوزون اول چشمه برابر نرگس[5]

۱- سنبل / میزان / دلو / دوپیکر (جوزا) بروج فلکی آدلاری دیرلار. عین حالدا گؤل - سنبل صفنتی‌نین گؤزه‌لیک و دؤز گونلوگو «میزان» (مرتب) لفظی ایله ایهام اولاراق گلیر. هابئله نرگیزین صورتی‌نین دؤلچا فورماسیندا اؤلدوغو «دَلو» سؤزو ایله یاناشی دئییلیر.
۲- مُجدّر: چیچک خسته‌لیگی. بو خسته‌لیک گؤزه آغ‌سالار. اونا گؤره بو تعبیردن فایدالانیلمیش.
۳- که اوندا (او زمان) گؤلدن زره گئیه و...
۴- صنوبر حئیرتدن یئرمه‌یینی ایتیریب، اسرسه عجب دگیل، سنین قامتینی گؤردوکدن دولاییی! ای نرگس. بورادا «لف و نشر مرتب» صنعتی واردیر. نرگیزین گؤزو ساری (اصفر) و گیرده (صفر)، بوداغی (قوْلو) یاشیل (اخضر) «الف» شکلینده‌دیر.
۵- حالبوکی گؤزو وار، کوْر دگیل... گؤرورکی او سنین گؤزونه تای اؤلا بیلمز... (کندوزون / کندی اؤزونو ← کندیسینی: اؤزونو).

باشدان آیاغه گؤز اولدو اؤزونو گؤرمک‌چون
ای اؤزو گؤل، ساچی سنبل،بویو عرعر نرگس!

اؤز ووروب توپراغا او اؤزلری اؤزلر لاله[۱]
گؤز آچیب باغدا اؤل گؤزلری گؤزلر نرگس

هانی اَغزین کیمی بیر شیوه‌یه مظهر غنچه؟
هانی چشمین کیمی بیر نَور[۲] مصوّر نرگس

دهنین حُقّه‌سی‌نین دُرجی لبالب گوهر
گؤزلرین خانه‌سی‌نین باغی سراسر نرگس

گر نظر اولا خداوند قدر قدرتدن
گؤزلرین کیمی اولا مدحته درخور نرگس

بیر خُداوند جهان‌بخشِ سما قدر، که اونون
باغ قدرینده مه و مهر اولاکمتر نرگس

کیم‌دیر اول خسرو آفاق محمّدخان[۳] کیم
گرد راهیندن ائدر دیده منوّر نرگس

خسرواگر نظر تربیتین داشا ایره
ننجه ناقابل ایسه، بیتیره، مرمر نرگس[۴]

کشف اؤلا گؤزلرینه غیب سماواتیله ارض
تاب نور نظریندن بولاگر، فر، نرگس

گرشفاخانهٔ لُطفیندن ایره شربت خاص
یئیه‌ر قان رنجیله، اولمایا (اؤلماز) لب‌تر نرگس

زر دواتیله زُمرّد قلم و مشک مداد
توتدوغو بوکی[۵] سنین مدحینی یازر نرکس

نظرین وصفنی گر یازماغا دستور بولا،
گؤزلری‌نین ورقیندن دؤزه دفتر نرگس،

آغیز آچیب گؤزلر یولونو، ای شاه جهان!
اؤزونوگؤرمک اولا دنیه: مُیّسر، نرگس

سن فلک قدری، ملکسانه‌نی‌گر گؤرسه گؤزو
آدمی اولدوغونا ائتمه‌یه (ائتمز) باور نرگس[۶]

گؤتوروب اللرینی اؤزونوگؤیلره توتار
دولت و عؤمرونهٔ قیلماغا دوعالار نرگس

گرد رزم ایچره نظر ائیله‌سه تیغینله، سنه
ظؤلمت ایچینده گؤرز خضر و سکندر نرگس

گؤزوگؤررسه کمین[۷] چاکرین اولا (اؤلار) گراونا
قول‌لارینیله شه، اولماقدا مخیّر نرگس

بولمایا (بولماز) جاهده کمتر قولونون مرتبه‌سین
گر ائده حؤکمونه آفاقی مُسخّر نرگس

تاج زر اؤرنوبن[۸] گنچدی زمرّد تخته
اوّلیندن بؤرونسون خزه چاکر نرگس

گئجه کیپریکلی گؤزون یوممایبان صُبحه دکین
بیر آیاغ اؤزره دوروب خدمتین ائیلرنرگس

۱ - اؤزلر: ایستر. حسرتینی چکر. آرزو ائدر.
۲ - نَور = شکوفه، چیچک.
۳ - محمّدخان: گومان ائدیلیرکی محمّد جهان پهلوان ائلدنیز اوغلونا ایشاره‌دیر. نظامی‌نین خسرو و شیرین اثری محمّد جهان پهلوانا و قارداشی قزل ارسلانا اتحاف اولونموشدور. (باخ: مقدّمه)
۴ - بلؤرمک / بلیرمک: بلله‌نمک. ظاهر اؤلماق. عرصه‌یه گلمک. (شاها! سنین نظر تربیتین قارا داشا دگسه، او دؤنوب مرمر اؤلار!)
۵ - بوکی: بونون اوچون دورکی...
٦ - سن فلک کیمی بؤیوک و ملک‌کیمی گؤزه‌لی، نرگیزین گؤزو گؤرسه، انسان قیسمیندن اولدوغونا اینانمایاجاقدیر.
بولماق: تاپماق. اله گیترمک.
۷ - کمین: کمترین، اکسیک.
۸ - اؤرنمک / هؤرونمک: (بورادا) بؤرونمک. باشا قؤیماق (ندن باشینا ساری قیزیلدان تاج قؤیموش؟ حالبوکی گره‌ک حدّینی بیلیب، اوّل باشدان، سنین بیر قولون کیمی یاشیل خزه‌یه بؤرونه ایدی.)

گــؤزوگــؤرمز، اؤزو اوتــانماز، ایــاشاه جـهان! اؤل ســببدن اؤرمــز[۱] قــارشینا افسـر نـرگس
نــور رأیــندن اگــر مــایه ایــره نــامه سینه انــی اؤلا (اؤلار) گــؤل زهــرهٔ ازهــر نــرگس
گؤتوروب باشینه زر نئیریه (هارایا) دیلرسه گـئدر عـــهد عـــدلینده، ایـــا شـــاه مــظفّر نــرگس
چیقزینر (دؤنر) بـاشی قـارالار گـؤزو ظـؤلمـتده، ســدّهٔ عــالیینی ائـیله‌دی مــنظر نــرگس
گــر زر و سـیم گـؤزوندن یـاغیریسه نـه عـجب بــؤیله کـیم جـودینله اولدو تــوانگـر نـرگس
حشمت وجاهله دؤشمن‌سنه‌اؤل‌وقت‌اریشر (چاتار) کـــیم اولا تــاجیله هــمسر، قــیصر نــرگس
دؤلدورار دُرّله آغــــزینی ســـحرگه شـــبنم وصــف ذاتــینده مگــر اؤلدو سـخنور نـرگس؟
اؤل شهین گرد سمندیندن ائدین سؤرمه، دئـدیم قوَیدو بارماق گؤزه «بر چشم!»، دئیب هـر نـرگس
بیتمه‌یه لکّه و ابرص دخـی گـؤلشـنده، شـها![۲] گـــرمسیح نـــفسیندن بــولا یــاور نــرگس
یـــاساغین جــامع اضــدادغــین ائشــیده‌لی پنبه ایـچینده نـهان ائـیله‌دی اخگـر نـرگس[۳]
ســاقی و مشــعله‌داریـــن اؤلوبـــان الده تـوتار قـــدح ســیم ســـمن، مشــعله - زر نــرگس
بــاغ ایــچینده نــقدر وَرد وُ ریــاحین واریسه جُـمله سـین کـندیسینه ائـیله‌دی نـوکر نـرگس
کــعبتینینده‌گـلیر نـقش چـو دایـم ایکـی شش نـــه ســببدن اولا پـــابسته - ششــدر نـرگس
جـــنّته دؤنـــدو یـــئنه بــادبهاریله چـــمن لدی [آلدی] چون روشن اله ساغر و کوثر نـرگس
جِــرز ائـتدردی مگـر سـویوغون افـعی سـیندن کی زبـرجـدن ائـدر بـالش و بسـتر نـرگس[۴]
ســاناسان رَمــحله ســلطان زمـــین و زامـانین چیخاریب ائتدی عـدوسی گـؤزون، اعـور نـرگس
نـــئچه کــیم بــاغ جــمالیندا پـری چـهره‌لرین اؤزدن و گــؤزدن اولا تــازه گــؤل و تـر نـرگس
ســـبزه زار فـــلک اؤســـتونده اولا خـیمه گـهین کاندا (که‌اوندا) خورشیدوقمر دیر: گؤل و اختر نرگس

***

۱ - اؤرمک / هؤرمک: (بورادا) گئیمک. باشا قویماق. (اؤل سببدن دیرکی...)

۲ - بیتمه‌یه لکّه و ابرص: بیتمه‌یه سؤزو آرزو شکلینده گلیب، دئییر: داها گؤلشنده پوزغونلوق اولوب، یارارسیز لکه‌لر چمنی قؤتور کیمی گؤسترمز، اگر سنین نفسیندن اونا کؤمک اولا.

۳ - سنین یاسان (قانونون) ائیله امنیّت یاراتمیش‌کی ضدّلر بیر-بیرله دوستلوقدا یاشارلار. پانبیق ایله اؤد، بیر یئرده یاشایا بیلیرلر (بوگونکو تعبیر ایله: قوردلا قویون برابر یاشار).

۴ - اسگی اینانما گؤره افعی زبرجد / زمرّد گؤردوکده کؤر اؤلور، دئیه رمیش‌لر، بو فارسجا شعرده بوناشاهد دیر:

شاها تو چو زمرّدی و خصم تو افعی افـعی چـو زمـرّد بیند کـور شـود.

نظامی بویورور:

هـر کـه در او دیـد دمـاغش فسـرد دیـده چـو افـعی بـه زمـرّد سـپرد

(مخزن الاسرار)

رمح (ع): نئیزه.

اعور: تک گؤز. چئری آدام.

وصفینده اول جمالین ذکر ائتدیگینی بو دیل،   هر کیم ائشیتسه ائدر، آللاهه دیرسه، قایل

یۏزونه قارشی گۏزوم یاشینی کیم گۏررسه   اۏلدۏ، سانیر، ثُریّا خورشیدله مُقابل

اۏل زۏلف، اول بناگوش، ثُعبان و دست موسیٰ[1]   اول خال و اول زنخدان هاروت و چاه - بابل

پُرخشم چشمینی چۏن قاشین ایچینده گۏردوم   ساندیم کی ائیله‌میشدیر خورشید قوسی منزل

دیوانه دیر گۏرندن سو، عارضین صفاسین   بِاد صبا اونونچون وورار اونا سلاسل

تیغ ایله هئیکلینی سه پاره ائیله‌یه ایدیم   بوینونا هر کیشی کیم قۏلون قیلیر حمایل

انس و پری نۏلور کیم، حور و ملکده یوخدور[2]   بوحۏسن، بولطافت، بوشکل، بو شمایل

بۏیله لطیف و پاک و بی غلّ و غشّ دیر اول، کیم   اۏلماسا بئلی دئردیم: یوْخدور تنینده بیر قیل

بو صورتیله سنی گر گۏرسه ایدی لئیلی   مجنون کیمی اۏلاردی البتده عقلی زایل

لعل حیات بخشین قانیم تۏکرسه حۏکمو،   چۏن طالعیمده اولور: آب حیات قاتل![3]

مخمور خواب اۏلارسا غمزه‌ن عجب‌می، چون‌کیم   هر فیتنه‌یی، او یئندی، عهدینده[4] شاه عادل

اۏل قبلهٔ اعالی، اول کعبه معالی   اۏل منبع معانی، اۏل مجمع فضایل،

سلطان ابوالفضایل میراحمد، اول ملیک کیم: بیر بحر دیر کی بولماز، عقل اونا هیچ ساحل!

اۏل کیم قاتیندا دیینی بی‌قدر دیر، نئجه کیم[5]   جاهل قاتیندا عالیم، عالیم قاتیندا جاهل

رایات عزّ و دولت رأیندن اۏلدو عالی   آیات فتح و نصرت شأنینده اۏلدو نازل

نعل - سُم سمندین تاجِ سرِ سلاطین   خاک درِ سرایین آب رخِ افاضل

جمشید کیمی حۏکمون اِنس ایله جینّه نافذ   خورشید کیمی فیضین بَرّ ایله بحره عامل

ای خط استواده عدلین سنین مُوازی   وی سطح آسمانه قصرین سنین مشاکل[6]

برجیس کیم اۏلوبدور اقضی القضاة گردون   ایرمز سنه، نه‌قدری، علم ایچره اۏلساکامل[7]

بحر محیط اۏلوبدور قاپین گدالریندن   گۏرمزمی‌سن‌کی دئرلر: هر کیشی اونا سایل

اطباق آسمانی قهرین اودا یاخاردی   گر آرا یئرده لُطفین اۏلماسا ایدی حایل

---

۱ - ثُعبان: اژدها، حضرت موسیٰ‌نین عصاسی‌نین اژدهایه دۏنمه‌سینی خاطیرلادیر.
۲ - انس و پری نه‌دیر؟ اونلار اویاندا قال‌سین، ملکده بو حُسن - لطافت اۏلماز.
۳ - قارا باختیم بئله‌دیرکی آب حیات دا منه قاتل کسیلیر!
۴ - غمزن یاتماسیندایبر تعجّب یوخدور، چۏنکی هر بیر فیتنه‌نی سنین عهدینده غمزه‌ن یئنمیش (شکست وئرمیش) ای شاه عادل.
۵ - قات: (استو) یان، حضور، نزد (دیوان لغات الترک) قاتیندا: یانیندا. اۏل استغناء صاحیبی، بۏیوک انسان!... کی اونا مدیحه دئیه‌نه اعتناء ائتمز (دئیه‌نی یانیندا بی‌قدر دیر...) جاهل یانیندا عالم گۏرونورسه‌ده، عالم مجلیسینده علمینی اظهار ائتمز... اۏزونو جاهل گۏستریر، تواضع ائدر!
٦ - مُشاکل: هم شکل / بنزر / تای.
۷ - نه قدری، «نه دکلو» یئرینه قۏیولموش. تنگ / دنگ: (استو) تای / معادل، مقدار، حصّه (بوگون: دانگ = حصّه) نه‌دنگلو / نه دانگلی ← نه دکلو: نه مقدار، هر نه قدرکی...

حؤکمون قاتیندا شاهاکوهِ گران‌سبک‌سر   عزمین قاتیندا حقّا برقِ - عجول کاهل
رأیین شُعاعسیله آفاق روشن ایدی،   اوج - فلکده انجم یاندیرمادان مشاعل!
کیوان کیم ائیله‌میشدیر یئددینجی چرخی مسکن   قصرینده پاسبانه اؤلماز دخی مُماثل
مرّیخ کیم توتوبدور خشمیله الده خنجر   ایسترکی دؤشمنینله اؤلا سنین مقابل
خورشید کیم توتوبدور حوْسنیله کایناتی   بیر ذرّه دیر جمالین قاتیندا بؤیله بالکل
ایللر دؤرورکی[1] زهره تعلیم‌ساز ایله،   بزمینده توتماغا چنگ، اؤلمادی داخی قابل!
بندن کیمی عطارد آلمیش الینه خامه   مدحین یازیب توْکتمز، ای شاه مهربان دل
مه کعبه حریمین ائدم دئیه، زیارت   دؤنیانی هپ دؤلانار، قطع ائیله‌ییب منازل
حکمت جریده سینده ذهنین تأمّل ائتسه   سرّ قدر ایچینده قالمایا قیلجا مشکل[2]
سن شهریار وصفین ائتمکده فکر عاجز   سن شهسوار مدحین قیلماقداعقل راجل
هر عؤمر کیم قاپیندا کئچمه‌یه، عؤمر ضایع   هر فکر کیم دئیلدیر فکرینده، فکر باطل
اؤل خسرو زمانه کیم عزم - رزم ائدیجک[3]   شبدیز جنبشیندن عالم دؤلار زلازل
گه طعن نئیزه سیندن چشم زره توْکر قان   گه خنجری سویوندان اعداء ایچر هلاهل
ارزانی اؤلدوغیچون وردی دیرسه حقّ   عزّ و صفای عاجل جاه جلال آجل
سئی‌آیغین (آزغین)عدونین فرقینده یوخ جوماردی   کس باشینی حسودون تحتینده یوخ چو طایل[4]
تیغ عدو شکارین کفّ کرم شعارین   کوشیده برق خاطف بخششده مُزن نایل
گر مجلیسینده ساقی جُرعه‌ن ینره توْکه ایدی   عظم رمیم اولاردی فی‌الحال روحه قابل[5]
گر تربیت گؤزیله خاک سیاهه باخسان   لعل و عقیق اولار سنگ مشک و عبیر اولار گِل

---

۱ - ایللر دوْرورکی: ایل‌لر دیرکی...
مُماثل: هم مثِل. تای - توش.
۲ - قیل: بیر تئل توْک / توْک. قیلجا: بیر قیل قدر (جریده حکمتده ذهنین گزیب دوْشونسه، مقدّرات الهی سیرریندان ذرّجه موْشکول قالماز...).
۳ - ائتجک / ائدن کیمی... .
راجل: پیاده / یایا / آتسیز.
۴ - سئی / سای: (استو) چای. فرقینده اولماق: متوجّه اؤلماق / دوْشونمک / اعتناء ائتمک. جوماق: هجوم ائتمک. طایل: (ع) فایده / خیر. اصلینده «آیغین» یازیلمیش کلمه «آزغین» دئمکدیر. ی ـــ ز و عکسنه دؤنوشومو تؤرکجه‌ده رایج ایدی. (مثل: کؤز / کؤیمک (یانماق) و...) بو کلمه اسکی توْرک دیل قایناقلاریندا گلمه‌میشدیر. آنجاق آزما / آیما: بیراخیلان، باشی‌بوش، اؤز باشینا، آزاد (دیوان لغات‌الترک) سؤزو وار. بونا گؤره کلمه‌نین کؤکو اسکی توْرکجه‌ده وار. سونوجدا آیغین: باشی‌بوش / آخین ائدن / آزغین، آنلامینی وئریر. نهایت شعرین معناسی بئله‌دیر:
چای کیمی آخان آزغین دوْشمنه اعتنا ائتمه‌دن، حمله ائده‌ردی! هایدی! حسود باشینی کس! اوندا فایدا یوْخدور.
۵ - چؤروک سوْموک‌لره روح گلردی.
مُزن (ع) ناودان. مُزن نایل: آخار ناودان.

فضل و شرفده بـرهان حـاجت دئـییل سنه‌چوٚن | خورشید حوٚسـن ایـچینده لازیـم دئـییل دلایـل
عـزّوجلال ایـچینده فـضل و کـمال ایـچینده | هـو قـول قـاپیندا دارا، هـر قـیٛل تـنینده هـرکوٚل
قـوللار کـیمی قـاپوندا، تـابون ائـدرلر ایـدی | بـوعصره قـالسا شـاها، شـه سـنجریله طـغرل
بـو سـنجریله طـغرل وصـفینی، ای نـظامی | جیزسان مُراد ائدرسن شه قاپیسینا دوٚغـرول[۱]
چـون ذاتـی وصـفه گـلمز، ای دل سوٚزو اوزاتـما | کاوله(که‌اوٚلا) صُداعه‌منجر! ختم‌ائیله‌ییب،دوعاقیل
اول شه‌کی جودی وصفین مین ایـلده آخـر ائـتمز | گر یوٚز مـینینده بـیرین نـقل ائـیله‌ر اوٚلسـا نـاقل
نئجه‌کی اولا عـوٚمرون حـئیرانـی گـوٚن ایـله دوٚن | نـــیجه‌کـــی اولامـــدحین عـــالمده ونُــردِ دل
خلقین دیلینده مدحین اولسون مدام اولسـون[۲] | هر بیر ایلین توٚمن گوٚن،هر بیرگوٚنون توٚمن ایل[۳]
عــزّت بـــاشیندا افســـر، دولت قـاپوندا چـاکـر | مــطلوب هپ مــیسر، مــقصود جــمله حــاصل

***

شُکر کیم سلطان گـردون حشـمت انـجم حَشـم | عـــزّله بـــاسدی بســاط ســلطنت اوٚزره قــدم
رزم بــهرامیله یـونان تـختینی فـتح ائـیله‌ییب | قـصر کـیخسرو دا، دارا کـیمی تـوتدو جـام جـم
دُرّیِ چـــرخ جـــلال و درّ دریـــای کـــرم | قـــامع کـــفر و ضـــلال و جـــامع خُـــلق شِـــیم
آفـــتاب اوج دولت مـــاه بـــرج ســـلطنت | مـــنبع جـــود و مـــروّت مـــعدن لطـــف و کـــرم
شـهریار نـوجوان سـلطان جـمال اول‌شـاه کـیم | خســـرو عـــالی عَـلم دیـــر، والی والا هــمم
خسروا، سن‌سن بوگوٚن اول‌شاه صاحب عدل و داد | که آب تیغین یـئر اوٚزونـده قـوٚیمادی گـرد سـتم
بحر اوٚلوب جـودون، غـمیله گـوهری اوٚلدو نسـیم | بـــار احســـانینله تـــا تـــوتدو فـلک پُشـتینی خـم
سرورا! بـئش بـارماغیندان دیـر کـفایت جـودله، | آفـــتاب و مـــاهتابیله ســـحاب و کـــان و یَـــم
چـــرخ اعـــظم، خـوان احســـانینله بـولدو اِمـتلاء | گرچه کیم باشدان آیاغا دک وجـودی دیـر شکـم!
من نئجه تشـبیه ائـدیم فُسـحتده سَـنی عـالمه | کیم سنین ایشین کرم‌دیر، عالمین افسـون و دَم
سن دوراِر کن کیمسه‌یه لایـق دگـیلدیر سـلطنت | گـوٚن وارایکـن آیـه لاف حـوٚسـن دگـمز لاجـرم
قـــبلهٔ اقـــبال ائـــدرلردی آیـــاغین تـــوٚپراغـین | بـــولسه‌لردی قـــیصر روم ایـــله کســـرای عـجم
دعوت حشمت سـنه ده‌یـدیگینه شـاهید بـودور، | قاضی چرخ ائشیگین تـوٚپراغـینا ایـچر قسـم[۴]

---

۱ - دوٚغرولماق: دوٚغرو گئتمک. اونا ساری گئتمک. یوٚنلمک.
۲ - بیرینجی «اوٚلسون» آرزو اداتی دیر: ان‌شالله کی مدحین مدام اوٚلسون!
۳ - توٚمن: ... عدد ده هزار را گویند. و به این نسبت مغولیّه هر امیری که صاحب ده هزار لشکر باشد (امیر تومان) نامند و اهل ایران نیز ده هزار دینار را یک تومان گویند (مهدی استر آبادی - سنگلاخ).
۴ - ائشیک: آستانا. (اوراد باشماق چیخاریلیب، آیاق دگدیگی اوٚچون «ائشیلیر / ائشیک» اوٚلور.

اوْل سِکندر سن کیم اوْلدو شرق و غرب اونا مـطیع
اول سُلیمانسان کیم اوْلدو انس و جـنّ اونـا حشـم

هـــم جـلال قـدرله، قـدرین ائشیگی دیـر فـلک
هــم کــمال امـنله مـوْلکـون حـریمی دیـر حـرم

ســـدرهٔ جـــنّت کـــیمی قـــدرین مـــقامی مـــنتها
ســـاحت صـــحن حـرم کـیمی حـریمین مـحترم

چرخ گردون گـر تـماشا ائـده چـترین قُـبّه سـین
نـــیلگون شکـــلی خـــجالتدن تـــوتار رنگ بَـــقم

لُـطفله احسـانینی ذکـر ائـیده‌جک جـان بـوْلبـولو
دمـــبدم بـــو مـــطلعی تکـرار ائـدیب ائـیلر نَـغم:

ای کی قاپوندا «بـولاممی؟» دئـیه‌ن «انـواع نـعم»
گـــلمز احســـانین لِسـانیندان جـواب، اِلانـعم[1]

ســـئومه‌ینلر ذاتـــینی بـــیر دِرده اوْلســـون مـبتلا
که اونلارین دردینه اوْلمـایا اوْلومـدن غـیری ام[2]

دوْشـمنی‌نین ائـیله‌سین حـادث وجـودین مـمتنع
اول کیم آنـین ذاتـینین وصـفینه لازمـدیر قِـدم[3]

ذاتینی بـو لُـطف و جـودیله گـوْرن، دئـر: مـظهری
رازق مُـــعطی النــعم دیــر خــالق مُـحی الرّمـم[4]

ای مســـیحی دم، نســـیم لُـطفین اسســه عـالمه
یــئر یـــوْزنـده قـالمایا[5] درد و الم رنـج و ستم

حشـــمتیله دوْشـــمنین اوْل دم اوْیسـر سـانا کـیم
حق قاتیندا بولا احـمد حـوْرمـتینی، بـوالحکـم[6]

یـــوْلونا بـــاش قـــوْیمایانلارین حـــریفی‌دیر بـلا
قـــاپونا قـــول اوْلمـــایانلارین نـدیمی دیـر نـدم

کیمسه اِئشیتمیش دئیل عـهدینده فـریاد و فـغان
چنگ و بربط – دن، مگـر کـیم نـالهٔ زیـر ایـله بـم

عـــدلین ایـامینده، ای سـلطان عـادل دل، هـمین
زوْلف دلبـردیر پـریشان چشـم سـاقی دیـر، دِژم

سـرورا! آخـر یـاساغین ایـریشه بـیرحـدّده کـیم
شیر و آهـو هـمدم اوْلوب صُـلح ائـده ذئب و غـنم

خـلق عـالم بـوْیله بـولا نـظم سـایه‌ندن، کـی اولا
مـــرتعی، آهـــوی چـــینین بـــیشهٔ شـیر اَجـم[7]

رأیـــنین نـــورینه نســـبت، خسـروا بـیر ذرّه‌دیـر
گوْن کی تـابیندان جـهانی دولدورار هـر صـبحدم

سینه‌سینده آدینی چو نـقش اوْیسـر، خسـروا![8]
خلق ایـچینده مـحترم اولسـه عـجب اوْلمـاز، دِرم

خسروا گر عکس تـیغین دوْشسـه عُـمان بـحرنه
لعـــل کـیمی دُر صـدف ایـچینده اوْلا غـرق دم[9]

آفـــرین ائـــیلرلرایـــدی گـــوْرسه‌لردی زریـــنی
اردشـــیر و رســـتم و پـــور پشـــنگ و کســـتهم

۱- ای اونون قاپوسیندا «تاپا بیلرمی‌یم جوٚر به‌جوٚر نعمت‌لر» دئیه‌ن، بیل اونون کرمیندن «بلی»- دن باشقا جواب اوْلماز.
۲- ام: (استو) درمان / داوا.
۳- حادث (سوندان عمله گلن= مخلوقات) ممتنع (اوْلماز / محال) قِدم (ازلیلیک) سوْزلری فلسفی دئییش لردیلر.
۴- سنی بو سخاوتدگوْرن دئییرکی: مظهری نعمت‌لر باغیشلایان، چوٚروک سوٚموک‌لره جان وئرن (تانری‌نین).
۵- قالمایا: قالماز.
۶- اوْیسه مک / اوْکسه‌مک: (استو) اوْزله‌مک / ایسته‌مک (تاراما سوْزلوک) شعرین معناسی بئله‌دیر: احمد (حضرت محمّد.ص) حق یانیندا سنین حوٚرمتینی گوْرورسه، اوزامان دوٚشمنین سنی سئوه‌ر. (بوالحکم: بیلگه / حکیم... سوْزوندن بورادا شاعرین ممدوحی قصد اولونوب).
۷- اجم: منشه لیک / قامیشلیق.
۸- اوْیسه مک: ایسته‌مک.
۹- دم (بورادا) بوغ / بخار (باخ: فرهنگ معین).
ایش: بَدل –اوخشار. ائیشینی: اوخشارینی

ارمـه‌یه قـدرین الیـنی اؤپـمه‌یه دستِ خیال … گر دوقوز کؤرسوسون افلاکین قؤیا تحت القدم[۱]
یـاراشـار سانا خداونـدا، بـو میقداریـله کیم … چـنبر طـبلین اولا گـردون، گـوْنش تـاج عَـلم
عقل آزانـدا ائشـینی‌کی چـرخـه نسبت ائیله دی … چیغریناردی چرخ اؤل ذوق و صـفادن دم‌بـه‌دم[۲]
مین ده بیرین مـدحی‌نین یـازماغا یـئتمز خسـروا … بـحر حـبر اؤلوب اؤلورسـا مـدّت دوران قـلم
چـوْن کـی رأیـین اؤلدو شـاها قـهرمانی عـالمین … اولمویا شمدن برو(بری)، ظـلمیله گـردون مـتحمم
وار امـیدیم حـقّه کـیم حـقّیله بـاطل فـرق اولا … [اول‌ایکی‌نین] آراسیندا چوْن‌کی حوْکموندور حکـم
ایللر اؤلدو کیم شـها سـعییله ائـتدیم جست جـو … دفــتر عـالمده بـولمادیم سـعادتدن رقـم
بونو بـولدوم چـاره کـیم بـو سعد له اولام قـرین … اؤلا کـیم فـیض اؤلا ذاتـیندن سعادت بـانا هـم
سن‌سن اول اهل سعادت کـیم وجـودیندن سـئین … نـــتیجه مـــنیم کـیمی‌لر اؤلدو، و اؤلور مُـغتنم
تربیت قیلیب گـوْنش دئـرلرکی داشـی لعـل ائـدر … نه گوْنشدن‌سن آشاغاسن، نه داشدان مـن ده کـم
اؤلمـوشام شـاها حـقارت تـوْرپاغیند پـایمال … منی توْرپاقدان گوْتور. چوْن سن‌گوْنشسن، من‌ده نم
بـــاشیمی ایـــپیرور عـــزّ و جـاهیله مـنیم … یعنی کـیم قـاپوندا کـمتر قـوللارینا ائیله ضـمّ[۳]
عـارفه بـیر حـرف بسـدیر دئـدیلر اهـل کـمال … شه چو عارفدیر نه حاجت کیم سؤزو تـطویل ائـدم
نـتیجه کـیم ذوق و الم دیـر هـمدم شـادی و غـم … نـتیجه کـیم شـادی و غـم دیـر مـوجب ذوق و الم
هـمدم اؤلسـون خسروا، دائـم سـنه و دؤشـمنه … سـانا شـادی ایـله ذؤوق و دشـمنه دردیـله غـم
اکسیک اولماسین جـهان ایـچینده ذاتـین عـزّله … [آرتیریلسین] دولتین ساعت بـه‌ساعت دم‌بـه‌دم

***

ای پــرتو لقــائین ایــله بـی نــور و فـر چـیراغ … نســبت اؤزونــه شـمس و قـمر، مـختصر چـیراغ
دیـلدن، اؤلونـجه سورهٔ نـوری گـیدرمه‌دیی[۴] … تـا مُـصحف جـمالینه قـیلدی نـظر چـیراغ
ای مُـصحف جـمالینه نـور و ضـیا ورق … ای شــام زؤلف و خـالینه شـمس و قـمر چـیراغ
بـارماغنی گـؤستردی امـام، مـجوس‌ایکـن … ایـمانه گـلدی، یـؤزونـو گـوْردو مگـر چـیراغ[۵]
ایـچ یـاغینی اریـتدی دؤشـوب نـار شـوقونا … اؤلسـا هـوانـیله نـه‌عجب نـامور چـیراغ
وصـلت شـبینده پـرتو حـوْسنوندن ای پـری! … گـؤنلوم سـراچـه سینده یـانار اؤل‌قـدر چـیراغ،

۱- بومصرع ین‌اوخشاری ظهیرفاریابی ده بئله‌دیر: «نه کرسی فلک اندیشه خواهد زیر پای / تا بوسه بر رکاب قزل‌ارسلان زند»

۲- ایش: (استو) أنش / تای / بدیل / تمثال (تاراما سؤزلوک) چیغرینماق: (استو) چیغیرماق / سسله‌نمک. شعرین معناسی بئله‌دیر: عقل آزیب چرخی (بؤیوکلوکده) سنه تای دئدیکده، چرخ سئویندیکدن باغیردی!

۳- ضم ائله‌مک: منضّم ائتمک / قوشماق.

۴- گیدرمه‌دی= ایشگه چیخارتمادی.

۵- چیراغین. ایشیق ساچان پیلته‌یسنی امام بارماغینا اوخشادیب، دئیر: چیراق اود و آتش‌پرست نیشانی ایکن، ایندی ایمان گتیرمیش.

کیم بنزەر اونا کیم توتا قدر وُ براتده — سان کیم حریم کعبه یۆزون سر بەسر چیراغ
مِهر رُخون گؤنولده نه وجهیله گیزلنه — اۆلماز نِهان چو شیشه ده، ای سیم بر! چیراغ
شب ظلمتنده گؤرمگه نور یقین یۆزون — شمع جمالینی بولور اهل نظر، چیراغ
گؤردوم یۆزونو قامتین اۆستونده، ای صنم — ساندیم کی شاخ سِدرده توتار مقر چیراغ
جیلون گؤروب دیریلسه عجب می‌دیر، اهل‌دل؟ — پروانه جمع اۆلور، اۆلجاق جلوه‌گر چیراغ
جان وئرسه صبح وصله ایریب شمع دل نولا؟ — صبح ایرجک جهاندان ائدر چون گُذر چیراغ
ایرمز جمال صورتیله سانا، ای پری — گر بولا حۆسن حوری و شکلِ بشر چیراغ
دعوی حۆسنده‌نه قدر دیلی چربسه — سنینله لاف حۆسن ائده مز، ای پسر، چیراغ
قندیل قارشینا بوغازیندان آسلاندیغین — گؤردو حسددن اۆدلارا یاخدی جیگر چیراغ
آلنیندان آلدی دئیلسه: یاناغین خطامی نور(۱) — زیرا قمر همیشه گؤنشدن یاخار چیراغ
زاهد جمال طلعتینی گؤرمک ایسته‌مز — چون بی‌بصر، دئر: [سەنیمی] بی بصر چیراغ
باشیندا اوغرو کیمی مُدام اۆد یانار شها — نور و ضیاء اۆزوندن اوغورلار مگر چیراغ؟
یاخسان نظامینی نه عجب جورون اۆدونا — پروانه‌سینی اودا یاخار چون کی هر چیراغ

***

۱- دئیلسه کی یاناغین، آلنیندان نور آلمیش یوْخسا خطامی اۆلور؟!

ای تـهمتن تـن، سِکـندر در، خـدیو روزگـار
وی مـویّد یـد، مـظفر فـر، امـیر کـامکار

سرعتیله ایلسا بین ییل یـئل کـیمی فُـلک - فَـلک
بـولاماز جـاه و جـلالین بـحرینه حدّ و کـنار[۱]

شـهریار شـهر رفـعت آصـف جـم مـرتبت
آفـتاب اوج دولت سـایهٔ پـروردگار

ای مـحمّد حِـلم و حِـیدر عِـلم و عُـمَر معدلت
وی حسـن خُـلق و حسین اخـلاق و نـور کـردگار

تـیغ بـرق آسـانیله عـالی جنابین وصـفی‌دیر:
«لافـتی الاّ عـلی، لاسـیف الاّ ذوالفـقار»

اونـودولدو، ختم اوْلانـدان سنده جـودیله هـنر:
حـاتم و بـهرام و زال و رسـتم و اسـفندیار

نـعل پـای اسـبینه‌بنز تـمه‌سه اوْزون هـلال
اوْلمـاز ایـدی گـوشهٔ گـوش فـلکده گـوشوار

قوللوغون ایله سُلیمان اوْلمـاغی عـرض ائـتسه‌لر
عاقل اوْلدور کیم‌سنین قـوْللوغون ائـده اخـتیار[۲]

سـدهٔ بـاب سـبیلین مسکـن ارباب فـضل[۳]
صـفهٔ صـف نـفالن مـنزل صـدر کـبار

لشکر دوْشمن نه قَدَر چوْخ ایسـه یـیلدیز کـیمی
آفـتاب طـلعتین گـوْردوکده اوْلور تـار و مـار

نئجه کیم اربـاب جـهلین نـیکخواهـی دیـر فـلک
نئجه کیم اصحاب عِـلمین دوْشـمنی‌دیر روزگـار،

مـحنت و رنـجیله عـزّ و بـختیله اوْلسـون مـدام
نیکخواهـین تـاجدار و کـینه خـواهـین تـاجی دار

***

۱- ایلماق / ایلقاماق: سرعتله گئتمک / سرعتله سوٚرمک (آت چاپماق) همن کـوْکدن فـارسجادا ایلغار (حـمله / غـارت) (آرتیق توضیح اوٚچون، باخ: اسماعیل هادی- فرهنگ ترکی نوین. ایلقاماق) فُلک: (ع) گمی. بولمایا (بوراد) بولماز (تاپماز). فـلکین گـمیسی یوٚز ایـل یـئل کیمی سوٚرسه‌ده، سنین جلالتین دریاسی‌نین سونونا چاتمایاجاق دیر!
۲- سلیمان اوْلماق ایله، سنه قوللوغو برابر عرضه ائیله‌سه‌لر، عاقل اوکس دیرکی، سینن قوللوغونو اختیار ائدر!
۳- سدّه: تخت / اوْتورولان یئر. صفّه: دووار دیبی اوْزونو چکیلن اوْتوروم یئری. نـفال / نـوال: احـسان، وئـریم. یـولون اوٚسـته اوتـورانـلار هامیسی اهل فضل، احسان صفین هپ بوْیوک‌لر ییغینجاغی...

خسرو ملک مروّت، داور عالم پناه — آفتاب اوج دولت سایهٔ لطف ایلاه

قلعهٔ جاهینده کمتر پاسبان کیواندیر — خوان اقبالیندا کمتر قُرص، قُرص مهر و ماه

نسبت ائتمیش سهوله، لُطفون نسیمینه اۆزون — اۆل گۆناهیچون قیلار باد سحرگه هر گۆن آه

خِنگ گردون گردله سیّاره‌وش سئیرائیله‌سن — دولت و بخت و شرف اۆلار اۆنونجه پیک راه

اۆلمادی تشویش فِرعون حوادثدن امین — هر کیمه کیم فرّعونین، اۆلمادی پشت و پناه[1]

شهریارا قاندی لُطفون قندینه چون خاص و عام[2] — نۆلا بیز قوللاره هم لطف ائیلرایسه‌ن گاه - گاه

نیجه کیم فرّاش چاپین شیوهٔ لیل و نهار[3] — گه دۆشۆیه فرش عنبر، گه توتا چتر سیاه[4]

دولت و اقبال و عزّ و موکبیله هر زمان — صحن تخت و بخت چتر خئیره، اۆل سن پادشاه

سنه دۆشمن اۆلانین اولسون لباسی دایما — تنده تصحیفی قبا، باشینده مقلوبی کلاه[5]

۱- فِرعون: اسگی مصر پادشاهی. فرّ: شان / جلال، عون(ع) کۆمک / یاردیم. فرّ عونین: سنین کومه‌نین جلالتی.

۲- قانماق: سوددان دویماق. سیراب اۆلماق. قند (بورادا) شربت، ایچگی.

۳- شیوهٔ لیل‌ونهار: گئجه - گۆندوز کیمی. چاپ: به ترکی رومی تلبیس و تدلیس (بویاماق / حیله ائتمک / هر رنگه دۆشوب تورلاماق. سنگلاخ) چاپاق: (استو) چوخ اینجه توخونموش بئز (تاراما سۆز لوگو) چاپار: (استو) قاریشیق رنگیلی، بنکلی، رنگارنک (تاراما)

یوخاریداکی معنالاردان بئله گلیرکی چاپ «رنگارنگ پارچا / رنگارنک دۆشه‌نک» آنلامی وئریر... بوناگۆره فرّاش چاپین... «سنین فرش سالانین...» دئمکدیر.

۴- وحید دستگردی یازیر:« چتر شاهان سلجوقی سیاه و شعار عباسیان هم جامهٔ سیاه بود. (گنجینهٔ گنجه‌ای -)

ائله‌جه‌ده نظامی‌نین همان قایناقدابیر فارسجا قصیده سینده اوخویوروق:

«این دو منشور سیاه کفتاده در منشور چشم
کسوت عباسی است این، چتر سلجوقیست آن
بر سرعالم بماناد این سیاهی تا ابد
در همه عالم سپیدی گر نماند گوممان» (گنجینه گنجه‌ای ص ۳۰۴)

ائله‌جه‌ده نظامی گنجوی‌نین بیرباشقا قصیده سینده اوخویوروق:

«سلطان کعبه را بین بر تخت هفت کشور
دیبای سبز برتن چتر سیاه برسر
او بر سریر شاهی چون خسروان مربع
پرگار حلقهٔ او چون آسمان مدوّر» (گنجینه گنجه‌ای ص ۳۱۶)

وحید دسترای یوخاریداکی بیت‌لرحاققیندا دئییر:

«این قصیده را از سفینهٔ کهنسال وگرانبهای فاضل همام آقای سید عبدالرحیم خلخالی، نقل و نسخهٔ آن در هیچ تذکره و سفینه‌ای دیده نشد و معلوم میشود نگارندهٔ این سفینه هم مثل صائب به دیوان نظامی که اینک در دست نیست دسترسی داشته است حرم کعبه را به سلطان و هفت اقلیم خاک را به تخت شاهی تشبیه کرده. پیراهن کعبه هم سبز و سر کعبه با منسوج سیاه پوشیده شده است. شاهان قدیم خاصّه سلجوقیان را شعار بوده که چتر سیاه بر سر داشته باشند (گنجینه گنجه‌ای ص ۳۱۶) دئمک اولارکی شعر سلجوقی پادشاه لاری‌نین بیرینه خطاب یازیلمیشدیر.

۵- تصحیف: تحریف / غلط. مقلوب: قلب اۆلونموش / دۆزلوکدن قیراق. غلط.

معنا: سنه دوشمن اۆلانین اگنینده گئیمی کج، باشیندا بۆرکو بیله یانلیش (ائلدن آلاهی!) اۆلور. یعنی بۆتون وارلیغی غلط دئمکدیر.

ایکینجی بؤلوم

(۲)

قاراماِنلی نظامی (نظامی قونوی)نین

فارسجا و تورکجه یئنی تاپیلان شعرلری

چون که دهقان اَزل کِشت روانها را کِشت
چرخه گردان[1] قضا رشتهٔ جانها را رِشت
خاک من دست ارادت به می ناب سرشت
«عیب رندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت»
«که گناه دگری بر تو نخواهند نوشت»
رقم زرق و ریا از ورق دل بتراش
پیش حق جرم نهان به بود، از طاعت فاش
خاطر هیچ کسی را به ملامت مخراش
«من اگر نیکم اگر بد تو برو خود را باش»
«هر کسی آن دِرود عاقبت کار که کشت»
گرچه در کارگُنه نیست مرا هیچ بدل
همچو من نیست با (.......) محل
دارم امید به دارای جهان، عزّوجل
«نا امیدم مکن از سابقهٔ روز ازل»
«تو چه دانی که پس پرده که خوب است و که زشت»
در همه دیر مغان نیست چومن باده پرست[2]
زانکه من مست خراب آمدم از عهد الست
چون جز او نیست در آفاق جهان هر چه که هست
«همه کس طالب یارند چه هشیار و چه مست»
همه جا خانه عشقست چه مسجد چه کنشت
من ازین پس نروم در پی هر بی‌سر و پا
بس بود گوشهٔ میخانه مرا راهنما
تا بود پیر مغان معتکف دِیر فنا

۱- نظامی در شرفنامه بیتی این چنین دارد:
اگر نیکم و گر بدم در سرشت ... قضای تو این نقش در من نوشت
حافظ گوید:
من اگر نیکم اگر بد تو برو خود را باش ... هر کس آن دِرَوَد عاقبت کار که کشت
۲- حافظ نیز سروده است؛
«در همه دیر مغان نیست چو من شیدایی ... خرقه جایی گرو و باده و دفتر جایی

«سر تسلیم من و خشت در میکدها»
«مدّعی گر نکند فهم سخن، گو: سر و خشت»
از ریا چند زنی طعنه به این مشتی خس
شرم از خلق جهان دار به خود دار نفس
کین حکایت چو تو دانند به عالم همه کس
«نه من از حلقهٔ تقویٰ بدر افتادم بس»
«پدرم نیز بهشت ابد از دست بهشت»
زان می‌ناب کز و پخته شود هر خامی(۱)
دم آخر به «نظامی» بنما انعامی
کین بگفتست گهی صافیی دُرد آشامی
«حافظا روز اجل گر به کف آری جامی»
«یکسر از کوی خرابات برندت به بهشت»

***

عارضت صفحهٔ گلبرگ و خطت ریحانست — دهنت حقهٔ پر درّ و لبت مرجانست
تا به این وقت کس از دور زُحل خط ننوشت — همچو خطّ تو که در دورمه تابان است
تا شد از دیدهٔ من زلف و زنخدان تو دور — بر دلم رشتهٔ جان بند و جهان زندانست
ای پری چهره رخ خود بملایک بنما — تا بدانند که خوبی صفتِ انسان است
چون سر زلف دلاویز تو در دور قمر — دل سودا زده آشفته و سرگردانست
از غم خال لب و لالهٔ رخسار تو است — این همه داغ بلایی که مرا بر جانست
گفتهٔ نظم نظامی زچه شیرین باشد — دایما وصف لب لعل تو گوید زانست

***

دلبر به گشت رفت و رقیب از پی رَست — چون شادی که محنت و اندوهش از پی است
گویم نهند داغ منت، گفتی وقت داغ — دل سوخت زانتظار بگو وقت آن کی است
در راه جان کسی به مقامی رسد که او — دایم گشاده چشم و میان بسته چو نی است

۱- و نیز خواجه حافظ فرموده است؛
«زان می عشق کز و پخته شود — هر خامی
گرچه ماه رمضانست بیآور جامی»

زانست زنـــده دل کـه تـواش هـم قـبیله‌ای
مجنون‌به آن جان حی‌است که‌لیلی به‌آن حـی‌است

روی مـــراد دیـــده، ز رخســـارت آیـــنه
بـا کـام جـان رسـیده زلعـل لبت مـی است

از شـــبنمت، شب نـــمِ رخســار گـل چـنین
یـا خـود زشـرم آنکـه رخت غـرقه در خـوی است

تـن چـیست بـهر دوست نـظامی زجـان گـذر
کـین لاشـه پـیش اهـل حـقیقت چـولاشی است

***

تـا خـرد در سـر و دل در بـرو جـان در بـدن است
کـار مـن بـا غـم تـو سـوختن و سـاختن است

دانـهٔ خـال سـیه بـر لب تـو دانـی چـیست
حب مشکست کـه در خـاتم جـزع یـمن است

بـه فـدای رخ و قـدّ و بـر سـیمین تـو بـاد
هـر چـه در بـاغ لاله و سـرو و سـمن است

چـو جـوام داد چـوکه خـرمن هستی بـر بـاد
دانـهٔ خـال تـوکـاندر تـه چـاه ذقـن است

دال لامـی کـه نـظامیِ در زلفش پـیداست
مـی‌نماید کـه رخش در دل مسکـین مـن است

***

تـا بـر گُـل‌ات سـنبل و مشکـین نـقاب شـد
خـورشید روگـرفت و قـمر در حـجاب شـد

عکس رُخ و جـبین تـو بـر آسـمان فـتاد
نـامش مـیان خـلق مـه و آفـتاب شـد

ایـن عـیش عـذب بـود بـه آن قـامت الف
بـرخـاست از مـیان پـی رفـتن عـذاب شـد

هـر زاهـدی کـه آن رخ و لب دیـد هـر زمـان
آشـفته گشت و در پـی شـمع و شـراب شـد

دی وصـف عـارض تـو مـرا بـر زبـان گـذشت
از ذوق آن حـدیث دهـانم پـر آب شـد

چشـمت کـه شـاه مُـلکِ حبش بـود بـر سـرش
ابـروت چـتر آمـد و مـژگان طـناب شـد

ای گـنج حسـن و خُـلق کـجایی کـه از غـمت
حـال دل نـظامیِ مسکـین خـراب شـد

***

سـالها سـرو سـهی قـامت بـالا بکشـد
نـرسد او بـه تـو هـر چـند کـه بـالا بکشد

دلت ار مـیل کـند جـانب کـاکـل چـه عـجب
دل کـافر هـمه جـا سـوی چـلیپا بکشـد

خـلق در دور رخت طـالب دیـدار تـو انـد
وقت گـل خـاطر هـر کس بـه تـماشا بکشـد

ای بسـی سـر کـه در افـتد بـه قـدمها از دوش
بـاد اگـر طـرهٔ آن طـرّه مـطرّا بکشـد

قَـدرت آن زلف شـناسد کـه بـه هـر جـا کـه روی
زیـر خـاک قـدمت اطـلس و دیـبا بکشـد

دل مـن گـر طـلبد بـوسه از آن لب چـه عـجب
دل هـر خسـته کـه بـینی بـه مـداوا بکشـد

گـو مکش خـاک رهت زاهـد افسـرده بـه چشـم
سـرمه حـیفست کـه در دیـدهٔ اعـمی بکشـد

دود دل گـر دمـد از چـهره بـه اشکـم چـه عـجب
آهِ عـاشق ز ثَـرا تـا بـه ثـریّا بکشـد

مـور هـر جـا کـه رود دانـه کشـد ویـن عـجبست دانـــهٔ خـــال تـــو مـــور دل مـــا را بکشـــد

***

جان ندارد در جهان هـر کس کـه بـی جـانان بـود آنکـه هـر جـانش بـه جـان داد مـرا جـان آن بـود
مـــن مـــلک مـی‌خوانـم او را زانکـه از نسـل بشـر نام این سان هر که انسان خـوانـد او حـیوان بـود
ایـــن دل ســرگشته شیدا از شکـنج زلف اوست حـال گـوی آشـفته دایـم از خـم چـوگان بـود
هـــر کـه را بـا مـهر رویش در میان آیـد حـجاب جـز سـیه رویـی نـبیند گـر مـهِ تـابان بـود
آنکـــه آن گـویند مـردم ایـن زمـان انـدر جـهان غـــیر او مـــن کس نـمی‌بینم کـه او را آن بـــود
هر که جان و دل به زلف و عارضت پـیوست وگشت چون نظامی روز و شب حیران و سـرگردان [بـود]

***

رفت مـــــنصور و گـــفت بـــر ســـردار لیس فـــــی الدّار غـــــیرنا دیّـــار[1]
هـــر کـــه شـــد از خـــودیِ خـود فـانی از زبـــــان وی او کـــــند گـــــفتار
نـــرود چـــون مَـــلَک بـــه مـــنزل سگ تـــــو بـــرون آی تـــا در آیـــد یـــار
یـــــار را در کـــــنار کـــــی گـــیری تـــــا نگـــیری تـــو از مـــیانه کـــنار
ای نـــــظامی حـــــجاب آه تـــویی ســـعی کـــن پـــرده از مـــیان بـــردار

***

ای بـــه بـازار غـمت هـر دل بسـودای دگـر وی زســـودای تـو هـر کس را تـمنای دگـر
دلبـرا در دور چشـمانت کـه عـین فـتنه‌انـد نـیست جـز سـودای ابـرویت مـرا رای دگـر
زاهـــدا مـــا و ســـرزلف تـــو و دلق سـیاه هـــر کســی را در ازل دادنـد سـودای دگـر
زهـد ورزیـدن مـرا زیـبد کـه دارم بـهره‌یی خـرقه در جـای دگـر سـجّاده در جـای دگـر
صوت صمصامت صدای «قـم بـاذنی» مـی‌دهد[2] زانکـه هـر زخـمی از او بـاشد مسیحای دگـر[3]
گـر مـثال خـویش مـی‌خواهی نگـر در آیـنه زانکـــه حسـنت را نـمی‌بینیم هـمتای دگـر
ای نـظامی کشـور جـانرا نـظام از نـظم تـوست نـیست دارالمـلک دل را چـون تـو دارای دگـر

***

چشـم و زلف و غـمزه و ابـرو چـو خـوبان دگـر ایـن هـمه داری و داری کـا کـلی مشکـین بـه‌سر
هـم نـماند بـا قـد و رخسـارت انـدر لطـف حسـن مـاه اگـر پـوشد قـبا و سـرو اگـر بـندد کـمر

۱- غیر از ما در این خانه کسی نیست.
۲- صدای خوش طنین تو بر من فرمان «به اذن من بر پا» می‌دهد.
۳- از آنکه هر مجروحی، از نفس او خود مسیحایی می‌شود.

هر که چون کاکل به خورشید جبینت سر نهد — همچو زلفت می‌شود آشفته در دور قمر
آب دارد در لطافت با لبانت نسبتی — زان چو بیند آب را از شرم بگدازد شکر
رحم آور بر نظامی ای بت پیمان شکن — چون ندارد در جهان غیر از تو غمخوار دگر

***

آنرا که چون تو شوخ جفا خوست دلبرش — گر خون شود ز غصّه عجب نیست دل، برش
هندویِ دیده آینه‌دار جمال توست — زانست شانه در کف و آیینه در برش
گفتم بُتا که این همه آزار چیست؟ گفت — بنما به من بتی که نبودست آزرش[1]!
عکس لبش بدیدهٔ من دید و شد ملول — چون خواجه‌ای به آب در افتاد ده شکّرش
چون بندگان به خاک درش روی می‌نهد — سلطان چار بالش اقلیم خاورش
شعرم به وصف آن لب و دندان عروسکیست — کز لعل ناب و دُرّ خوشابست زیورش
چون اشک در ره تو نظامی زسر گذشت — با کس نگفت آنچه گذشتست بر سرش

***

شد عمر در گشادِ معمّای آن دهان — آری به روزگار شود مرد، خردان[2]
پایت به دیده سودن و سودی رساندت — دارد مرا زیان و ندارد ترا زیان[3]
بی زلف و قد و ابروی او دورم از حیات — بودن چو زنده بی سبب جان نمی‌توان
چشم و دهان و ابروی آن شوخم آرزوست — وان کیست کو طلب نکند عمر بی کران
زلف کژ تو لام صفت در درون قلب — سرو قد تو همچو الف در میان جان
جانا زجسم خسته روانم روان شود — گاهی که بگذری ز برمن روان روان[4]
آنیست در جمال جمیلش نظامیا — که ادراک عقل پی نبرد در بیان آن

***

گه گه به سر کوچهٔ رندان گذری کن — بر حال دل سوختگانت نظری کن
در لیلهٔ قمرا[5] بنما چهره و از شرم — در پرده نهان ماه فلک را و پری کن

۱- آرز اسم پدر یا مربّی حضرت ابراهیم بوده که دعوت ابراهیم را برای ترک بت‌پرستی قبول نمی‌کرد. «واذ از قال ابراهیم لابیه آذر اتتخذ اصناماً آلهةً... سوره انعام / آیه ۷۴).
۲- خرده دان: موشکاف / صاحب دقت.
۳- زیان= از آن. (مرا نصیبی از آن است و ضرری نیز به تو ندارد).
۴- روان روان گذشتن: به نرمی گذشتن (می‌تواند: دوان دوان نیز باشد).
۵- قمراء: روشنایی مهتاب. لیلهٔ قمراء: شب مهتابی. پری: از پیشوند «پریروز، پریشب» و نظایر آن و از مصدر: پریدن / سپری (کردن) و... چنین بر می‌آید که در مفهوم این کلمه معنی: سپری نمودن / راهی نمودن / گذراندن مستتر باشد. در این صورت «پری کن» در این جا به معنای: بفرست به کناری برود!

در ظلمت غم مانده‌ام ای شمع هدایت از پرده برون آی و به من راهبری کن[۱]
دل وصل تو می‌جوید و جان می‌کند آمین ای ویس پری چهره به رامین نظری کن
گر بی گنهی می‌طلبی از پی کشتن بشمر زمرهٔ ارباب بلا هم خبری کن
هر چند که در برج شرف کوکب حسنی از آه سماسای غریبان حذری کن
خواهی که رسی بر فلک وصل نظامی چون ناله به آه، سحری، هم سفری کن

***

ای نقشبند چین خجل از روی رنگ‌آمیز تو[۲] وی غرقه جان در خون دل، از صلح جنگ‌آمیز تو
گفتم که نام خویش را خواهم سگ کویت کنم گفتا که بیزاریم ما از نام ننگ‌آمیز تو
دشنام ما پیوسته با دشنام دشمن می‌دهی تا کی بسوزد جان از این شهد شرنگ‌آمیز تو
آواره بلبل در چمن از نالهٔ شب‌های من صدپار گل را پیراهن از روی رنگ‌آمیز تو!
عمر نظامی ای صنم در انتظار وصل تو آخر شد و آخر نشد عهد درنگ‌آمیز تو

***

در دور چشمت ای صنم آفتاب رو چندان گریست دیده که شستیم دست از او
دیوانه از چه گشت و به دشت ختن فتاد گر مشک، بو نبرد از آن زلف مشکبو
ای باد، آروزی من از زلف او مپرس پیش من آر زو که همین است آرزو
ای دل غمش بخور که بنوشی شراب وصل زیرا خدای گفت کُلوا، ثُمّ اشربوا[۳]
در جست وجوی سرو قد دلفریب تو کوکو زنان چو فاخته گردیم کوبه کو
رویت بدید گفت نظامی زمه بهست رویت ندیده بود از آنت ندید رو[۴]

***

ای ماه رخت پرتو انوار الهی ای زلف سیاه تو سرا پردهٔ شاهی
آنها که برین روی ترا وصف تو ای دوست گویند که ماهی و ندیدند کماهی[۵]

۱- خواجه حافظ در غزلی فرموده است:
«در این شب سیاهم گم گشت راه مقصود از گوشه‌ای برون آی، ای کوکب هدایت»
۲- نقشبند: نقاش / نگارگر. رنگ‌آمیز: (در این جا) خوش آب ورنگ.
۳- اول بخورید و سپس بیاشامید.
۴- رو دیدن: ترجمه‌ای است از تعبیر «بیریندن اوز گؤرمک / بیرینه اوز وئرمک» ترکی به مفهوم: روی خوش به کسی نمودن / از کسی نظر لطف دیدن و معنی مصرع آخر چنین است: چون نظامی چهرهٔ ترا ندیده بود و دیداری با تو نداشت، از این جهت لطف تو نیز شامل حال او نشده بود و از تو روی خندان ندیده بود. (لطفی به او نکرده بودی).
۵- آنها که برترین توصیف روی تو را به ماه تشبیه نموده و گویند که تو چون ماهی! فی‌الواقع تو را آن‌چنان که هستی (کماهی) ندیدند! (زیرا تو زیباتر از ماهی).

آن روز بـــه مـــن بـــود و مـــهر از رخ و زلفـــن
آن دم کـــه یکـــی بـــود سـپیدی و سـیاهی
گـــویند شب قـــدر بـــه سـالی بـــود امّـا
زلفـــین سـیاه تـــو دو قـــدر است بـــه مـاهی
در دور جـــمالت بـــه نـــظامی شب هـــجران
چـــون ســـلسلهٔ زلف تـــو شـــد نـامتناهی

***

تـــار ســـنبل بـــر گـــل رویت نـقاب افـتاده است
ســـایه ابـــر ســـیه بـــر آفـــتاب افـــتاده است
حال جـان از دیـدن رخسـار او چـون دیـد، گـفت:
موی از آتش دیدن اندر پـیچ و تـاب افـتاده است
گـــفتمش زلفت زعـــارض از چـه رو دامـن کشـد
گـــفت ای مسکـین نـمی‌بینی در آب افـتاده است
خال آن لب، نقطه‌ای مشک است بـر یـاقوت نـاب
یـا مگس بـاشد کـه در جـام شـراب افـتاده است
تـــا خـــطت ســـجاده بـر آب روان افکـنده است
حـال هـر عـابد کـه مـی‌بینی خـراب افـتاده است
گـــفتمش زلف سـیاهت نـافهٔ مشک خـطاست(۱)
باز دیدم ایـن سـخن هـم نـاصواب افـتاده است
مـــردم چشـــم نـــظامی در مـــیان ســـیل خـون
بر سـر جـام شـرابـی چـون حـباب افـتاده است

***

جـان و دل دیـر، سـن مـهِ بـدرین مکـانی، دایـما
اوْل سـببدن دئـرلر: ای دلبـر، سـنه، بـدر دجـا(۲)
وعده سینه هجری‌نین غایتده جان ائیلتور حسـد،
گر [چه] آندن کیمسه‌یه عالمده ائـتمزسن وفـا(۳)
دل خم زوْلفونده وصل ایستر، نـچون اوْلمـاز قـبول
چون شب قدر ایچره دئـرلر: مسـتجاب اولار دعـا
شفقت ائتدیگیندن آجیر سـاغر و صـهبا بـنی(۴)
ایـچی یـاندیغیندان آغـلار شـمع جـمع آرا مـنه
آغزینی اوْپسم دئدیگیمجه سـوْررسـن لعـلنی(۵)
یوخ یـئره مـن خسـته‌نین جـانینه ائـیلرسن جـزا
عاشقین بوْینونا قوْل سالماق گوْنـاهدیر، دئـیرسن
ســن گــوْنـاهیندن قـاییرما، دوْلا مـنیم بـوینوما!
گـرد راهـین گـر یـتّه فِـردوسه حـوریلر، دئـیه‌ر:
مـــرحـــبا ای تـــوتیای چشـــم دولت، مـــرحـــبا!
لبلرین اوْستونده دوْشموش گوْزلرین غایتده خوب
خوب اوْلور اوْستونده حـلوانـین کـی بـادامـی اوْلا!
یـــاخشی‌نین یـامان قـوْیموشلار نـظامی آدیـنی
خوش دئمیشلر: تنزل الالقاب من صوب السّما(۶)

***

۱- خطا / ختا: ختن. مشکِ ختا: مشک آهوی خُتن.
۲- دُجا / دُجی: (ع) قارانلیق. بدر الدُجا: قارانلیقدا پارلایان آی پارچاسی.
۳- ایلتمک (بورادا وزن ایجابی: ائیلتمک): چاتدیرماق / چاتماق. ائیلتور، ایله‌تیر: چاتیر.
معنا: هجری‌نین وعده سینه بیر حدّ وار، سونوندا اونا چاتماق ممکن‌دور. بو شرط ایله کی اوندان باشقاسینا وفا ائتمه‌یه‌سن.
۴- آجیماق: اوْره گی یانماق / بیرینه رحم ائتمک: آجییار بنی / منه آجییار: منه اوْره گی یانار.
۵- سوْرمک: سوْرتمک له صافا چیخمارتماق.
۶- تنزل الالقاب من صوب السماء (الالقاب تنزل من السماء): آدلار گوْیدن گلیر (آدلاری قوْیاندا حقدن الهام اوْلونور / هرکسه اونا گوْره اویغون آد وئریلیر).
بو بیتین ایلک مصرعینده «یاقشی / یاخشی» سوْزو بیر اوقدرده اوخوناقلی دئییلدیر. آنجاق «یامان» سوْزونون قارشیلیغی اوْلدوغونو و... نظرآلاراق بئله اوخودوق.

ائتمه‌ده سیل فنا عؤمر دیناریني خراب
«خُذ مِنَ العیش نَصیباً مِنَ العُمر نصابٍ»[۱]

فتح باب حرم عشق زمیخانه طلب
رَحِمَ اَللّه لِمَنْ عَلَّمَنی فتح الباب[۲]

عیش ائت ای عاشق شیدا که بهاریله، یئنه
زَیَّنَ الرَّوضَةَ کالجنَّة بِالوَردِ وطابَ[۳]

گوٚنلونو بنجیلیین، بیربوٚته وئرکیم دئیه‌لر[۴]
یَسَّرَاللّه لِمن اَعشَقه حُسن مآب[۵]

سرو نازی که ز رخسارهٔ تو روز شود،
لَوتَجَلّیٰ لَکَ فی الظُّلمَة مِن غیر حِجاب[۶]

از غمش آنچه بجان من دلسوخته است
لَو وضَعْنا اَثَراً مِنه علیٰ الصَخر لذاب[۷]

منه سندن غم و اندوه و بلا اوٚلدو نصیب
قسمَتی مِنک بَلاءٌ و عِناءٌ و عَناة و عَذاب[۸]

مُحنت هیجره نظامی نئچه بیر (نه قدر) ائیلیه صبر
سادَتی، اِخترقَ القلب بشوق الاصحاب[۹]

گنج سودای تو در کُنج دلم منعکس است
مَسکَن الکنزَ و مأواه خراب وَ یَباب[۱۰]

***

نئچه فریاد ائتمه‌سین دردیله مِسکین عندلیب
کیمسه گوٚرمز چون حبیبینه رقیبیندن قریب

روضهٔ جنّت جمالین گُلشنندن بیر ورق
آتش دوزخ فراقین سوزشیندن بیر لهیب

یوٚزونو کیم گوٚرسه،آیدیر: الصّلا!اهل الصلوات[۱۱]
زوٚلفونه کیم باخسا، آیدیر: الصلیب اهل الصلیب

سوٚنبولون طرفینده رُخسارین بنفشه آلتدا گوٚل
غبغبین اوٚزره زنخدانین تُرنج اوٚستنده سیب

غبغبین لُطفندن آگاه اوٚلمویان بئس الغبی
لبلرین وصفینده سرگردان اولان نعم اللبیب[۱۲]

دمبدم کوینده آه ائتسه‌م تعجب ائتمه کیم
گوٚلستان ایچینده اوٚلماز ناله‌یٔ بوٚلبول غریب (عجیب)

بُرج خیبردن عوض دیر زوٚلفون ای کافر نژاد
چاه بابیلدن بدل دیر چشمین ای جادو فریب

ای نظامی جرعه‌لر دایم نصیب خاک اوٚلور
خاک راه اوٚل جرعهٔ وصلیندن ایسترسن نصیب

***

قانیم توٚکرسه غمزه لرین ای پری صفت
شیرین لبیندن ایله مُعیّن اونا دیت[۱۳]

۱- آماندی حیاتدان نصیبینی، عؤمردن حدّی آل! (حیاتدان داد آل)

۲- منه قاپی آچمانی اؤیرده نه حق یار اوٚلسون.

۳-

۴- بنجیلیین: (استو) منیم کیمی (تاراما).

۵- تانری اونو سئونین یولونو آچیق ائتسین، اوغورلو اولسون!

۶- قارانلیقدا اوٚرتوکسوز، سنه اوٚز گوٚستریرسه!

۷- اوندان بیر ذرّه داشا توٚخونورسا، داش ارير.

۸- قسمتیم سندن بلا و کدرمیش و عذاب.

۹- آغالار! اوٚرک، دوستلارین اشتیاقیندان یارالاندی!

۱۰- گوٚمونون (خزنیه‌نین) یوردو-یاتاغی خرابه‌دیر، چوٚللوکدور.

۱۱- یوٚزنو گوٚرن دئیه‌ر: گلین ای اهل نمازا! (قیبله بویاندا دیر!)
زوٚلوفونو گوٚرن دئیه‌ر: خاچ بودور، آی خاچچی‌لارا! (مسیحی‌لر)
آیماق: (استو) دئمک. آیدیر: دئیه‌ر.

۱۲- بئس الغبی!: نه یامان آنلاماز!
نعم اللبیب!: نه گوٚزل اوسلو! (اوس: عقل).

۱۳- دیت / دیة / دیه: قان پولو.

غـمزه‌ن گـلیرسه قـصدیمه، اهـلا و مـرحبا
لعـلین ایـچرسه قـانیمی، صِـحّاً و عـافیّت[۱]

بوٚن قیٚلدی غـارت ائـتدیگینی گـوٚزلرین یـقین[۲]
گـوٚر نـئجه قـاره چـوٚلده قـوٚیدو مـنی عـاقبت!

ایـرمز بسـاط قُـربه گـوٚنول کـیمسه سـعی‌له
دولت اونـون کـی طـالعی ائـیلر مـعاونت

افـلاکـه ایـردی آهـی نـظامی‌نین، ای عـجب
نـیچون ائشـیتمز اوٚل مـه خـورشید مـنزلت

***

خط ریحان کیم دوٚلانمیشدی گوٚلستانی دوٚروست
هاله دیر کـیم دور ائـدیبدیر مـاه تـابانی دوٚروست

دانـهٔ خـال سـیاهی یـار گـندمگونمین
اوٚدلارا یـاندیردی غـمدن خـرمن جـانی دوٚروست

قورخورام اوٚلدورمه‌یه عهدائتدیگیندن منی، کیم[۳]
بولمادیم عـالمده بـیر عـهدی و پـیمانی دوٚروست

مُرشد اوٚلماز مصحف حوٚسنون روان ائتمزسه شیخ
کیم امام ائیلر اونـو بـیلمز چـو قـرآنـی دوٚروست؟!

مه، نه لاف ائیلر سنینله خوان حوٚسن ایچینده؟ کیم
قاپو قوٚیماز گزمه‌دن بولونجا بیر نـانی دوٚروست[۴]

منی گوٚرد وکجه سنینله مهر ائدیب نئیلر (نه‌لرائدر!) رقیب
جـان ونـرركن‌كافرين‌خوداوٚلمـازايـمانی‌دوٚروست

خـانقاه ایـچینده ائـتسن اَسـتین افشـان سـماع
قـالمایا بـیر خـرقه اهـلی‌نین گـریبانی دوٚرست

تـیز ائـدر شـیرین لبـینه شـیخ دنـدانِ طـمع
گرچه کیم بیر دانه یوٚخ آغزیندا دنـدانـی دوٚروست

گـوٚنلونو یـیخما نـظامی‌نین کـه یـاپلیماز دخـی
شیشه کیم اوشـندی کـیم‌دیر ائـیله‌ین آنـی دوٚروست[۵]

***

ساچدی کافور اوٚزره عنبر کـاکـل مشکـین دوست
توتدو جان موٚلکون سراسر کاکل مشکـین دوست

اوٚرتـمیه ایـدی ظـلمت کـفر ایـله، ایـمان نـورونو
گر دگیلمیششیدی کافر کاکـل مشکـین دوست[۶]

ائـتدی اطـرافـی مـنوّر چـهرهٔ گـلگون یـار
قـیلدی آفـاقی مـعطّر کـاکـل مشکـین دوست

ایـره‌شردی ای گـوٚنول سـرشتهٔ مـقصوده ال
اوٚلسـا ال ونـرمک مـیسّر کـاکـل مشکـین دوست

چیٚخسا زوٚلفو کیمی باشیندن عـجب اوٚلمـایا کـیم
بوٚینوما سالیناق ایستر کـاکـل مشکـین دوست

زوٚلفـو ایـله چـیخدیغیچون بـاشه عـلم فـتنه ده
اوٚلدو موٚلکِ حوٚسنه سرور کـاکـل مشکـین دوست

۱- صحّاً و عافیةً: ساغلیق و عافیت اوٚلسون.
۲- بوٚن: مریض (باخ اسماعیل هادی. فرهنگ ترکی نوین. ذیل: مان / بوناماق.
۳- قورخوم بودور عهد ائتدیگی کیمی، منی اوٚلدور مه‌یه! زیرا...
۴- «نان درست» عباره‌سیندن بورادا «قرص قمر» منظوردور. معنا بئله‌دیر. «سنین گـوٚزل یـوٚزونـله آی لافِ حُسن ائـدنمر. سنین یـوٚزون بـیر کامل آی ایکن، او، بونون اوٚچون قاپی - قاپی گزیر (تا بدر کامل اولا و سنه بنزه‌یه).
۵- اوشاماق: (استو) اوغماق. اوشاندی: اوٚغولدو. (بو کوٚکدن بو گوٚنکو دیلده: اوشاق (خیردا آنلامیندا) قالمیشدیر).
۶- اصلینده: دگیلمیش سه ایدی...

منتها قدّی‌نین اوْستونده نظامی توغراسی.[۱] سدره تاووسینه بنزر کاکل مشکین دوست[۲]

***

قیلاللی ساقیِ بزمِ ازل صلای قدح کونول اندر هوسِ جامِ جانفرای قدح
صدای چنگ و شراب صفاییِ خوش گوْره‌لیم صدا، صدای نغم دیر صفا، صفای قدح
رقیب یوزنوْ گوْرمک شراب لعلین اوْچون عجب میْ‌دیر جهنّم اولونور سزای قدح
جمالِ ساقییله رونق و صفا بولاللی مکدّر ائیله‌دی جامِ جهان نمای قدح
جهان دیلرکی قدح توتا بزمِ عشقینده کیم ائیله‌دی شفقی باده کیمی آی قدح
صفا بولاللی شرابیله طلعتین، بیلدیم کی جانلار آیینه سینه وئریر جلای قدح
نظامی غمزه‌لرنله لبلرینی چرز ائدجک دوعای سیفی اوخور گاه‌-گه دوعای قدح

***

دئدین ائتمه‌ییم ایراق سنه بیداد مُبارک اولدو اوندان ائتدین آزاد
چو کسدین باشینی مرغ اسیرین گرکسه، چوزسوْن آیاغینی صیاد
نه أسسی خسروین آجیدیغیندان چو شیرین جاندان آیری دوْشدو فرهاد
رقیبین من دورارکن توْکمه قانین منی اوْلدوروب ائتمه دوْشمنی شاد
پری‌لرینی دئرلر! چشمه اولور گوزومدن گتمه بیر دم ای پریزاد
نه یولدور عشقینین یولو کی اوندا غم و درد و بلا و غصّه دیر زاد
جهانین شادیسی گیرمز گوْزونه اولاندان کوْنلوموز غُصّیله مُعتاد
نظامی، آدینی- سانینی ترک ائت جهان ایچینده سن داخی قو بیر آد

***

هر نسیم جانفرا کاول زوْلف پُرچیندن چیخار شرمسار ائدر قوخوسو مُشکی کیم چیندن چیخار
سوْکمک ایله چیخمادی دلدن خیالی زوْلفونون گر چه دئرلر یاخشی سوْز ایله ایلان ایندن چیخار
یاری بندن یارنین چیخماز خیالی سینه دن دینی یوخ کافر دکلدیر، دوزخ ایچیندن چیخار
چوْن یوزون دین دیر نولا زوْلفونه کافر دئرسه‌م کافر اولور شوْبه‌سیز اول کیمسه کیم دیندن چیخار
دیده دن چیخسا لب و دندانی یارین هجرله لعل و دُرّی عالمین چشم جهان بین دن چیخار
راه وصلین آندی عاشیق چیخدی لعلیندن جواب یعنی دئر عاشیق بو یولدا جان شیریندن چیخار

۱- توغرا: بورادا ساچ معنا سینادیر. قدّی‌نین سوْنونداکی اوزون قیوریلمیش ساچی «نظامی» (حکومت) توغراسینا (موْهرونه) بنزر...
۲- سدره طاووس: بهشت آغاجی‌نین اوْستونده اولان طاووس.

ای نـظامی اومـما یـارین چـین زلفـندن خـلاص کیم گوٚروبدور پشّه‌نی کیم چنگ شاهیندن چـیخار

***

گوٚن یوٚزونو گوٚرمه‌یندن‌کی گـوٚنـوم دوٚن کـیمی دیـر منه بیر ایل‌جه گـلیر، گـر چـه سـنه دوٚن کـیمی دیـر

روز و شب زوٚلف و روخـــون فـیکری انـیسیم اولالی نه گئجه‌م گئجه‌یه بنزر نه گـوٚنـوم گـوٚن کـیمی دیـر

شـــادمانم کـــه فـــرا قـــین مـنه مـخصوص دئـییل کی دئمیشلر قـره گـوٚن ایـل له دوٚگـوٚن کـیمی دیـر

ســـن زر و ســـیم له صـــید اولدوغـونو ائشیده لی گوٚزلریم گوٚموشه دوٚندی یـوٚزوم آلتـون کـیمی دیـر

یاندیریب،یاشیمی توٚکسه نه عجب زوٚلف و روخـون کـه بـیری آتشـه بـنزر بـیری تـوٚتـون کـیمی دیـر

گـتتسه گـــوٚزومدن اولار گـــوٚزومه عـــالم قـــارالی اول کـی آنـلی آیـا بـنزر، یـاناغی گـوٚن کـیمی دیـر

ای نـــظامی لبـی اوٚسـتونده کـی خـال اول صـنمین غصه دن عـاشقی جـانیندا کـی دوٚگـون کـیمی دیـر

***

تـــبسوٚمـــیله نگـــاریم کـــی قـــتل مـــردم ائـدر اگـــر مـــنی دخـی اوٚلدور دئسه‌م تـبسوٚم، ائـدر

رقـــــیب حـــالیمه نـــیچون تـــرحّـــم ائـیله‌مییه کـــی گـوٚرسه حـالیمی کـافر دخـی تـرحّـم ائـدر

بـــلا و مـــحنت و درد و غـــم ایـــله عـیش ائـدرم کـــیمین کـــی بـــوقدر اســـبابی وار تـــنعّم ائـدر

یـــوٚزنـده زوٚلفـونو گـوٚردو و دئـدی خسـته کـوٚنول نـــه سـایه دیـر بـوکه مـهر اوٚستونه تـقدّم ائـدر

قـــاپونی قـــویوب اگـــر کـــعبه قـــاپیسینا وارام حـــرم حـــمامه لری اوتـــوروبجا قـم - قـم ائـدر

نـــظرده عـــارضینی بـــولمایب ســـویا بـــاخارام کـــیمین کـــی الیـــنه ســـو گـــلمیه تـیمّم ائـدر

نـــظامیه یـــوٚزون آچســـان خـراب و بـیخود اولور گـــوٚنش طـــلوع ائـدجک ذرّه کـندوزون گُـم ائـدر

***

لذّتـــــی روح روانـــــین لعـــل دُر پـــوشینده دیـــر فـیتنه سـی آخـر زمـانین چشـم مـدهوشینده دیـر

گوشه سـینده مـاهین ائـیلر خـوشهٔ پـروینه طـعن گـــوشواریـــدر کـــی دلداریـــن بـنا گـوشینده دوٚرر

چون کی هر شئی‌دن تجلی سـنسن ای دلبـر ائـدن هاردا کیم باخسام جمالین گـوٚزلریم تـوشینده دیـر

خضر دیٚر کانین (که اونون) مقامی دیر لب آب حیات خـــط سـبزی کـم نگـارین چشـمهٔ نـوشینده دیـر

قـاشلاری مـحرابـینی گـوٚرسه بـوراخـار دیـده دن، زاهـــد اول ســـجادهٔ پشـمینی کـیم دوشـینده دیـر

طـرهٔ روخســـارینا بـــاخیب تـــماشا ائت گـــوٚنول رومـــی روزی کـــه هـــندوی شب آغـــوشینده دیـر

قـــولاغیندا اولســـون ای دلبـر نـظامی پـندی کـیم یـــاراشـــار سـیمین بـدن دلبـرلرین گـوشینده، دُرّ

***

نگارا سنسیز اولان دَم نه دَم دیر
دم درد و غم و وقت نِدَم دیر
بویون طوبا لبیندیر آب کوثر
اوزون حوری اۆزون باغ ارم دیر
کؤنول زۆلف و دهانین دال و میمین
هاچان کیم گؤرسه، آیدر! دم، بو دم دیر
قاشین محرابینه گر سجده ائتمز
هلالین قدّی نیچون بؤیله خم دیر
مسلسل صاچی داوودی زیرهلر
معُنبر زۆلفی عباسی علم دیر
عجبمی یار مندن عار ائدرسه
کی من غایت حقیر، او محترم دیر
آیاق باسمیش که قانم تؤکه دلبر
به حمدالله یئنه دم دیر، قدم دیر
نظامی نظمینی آغزیله ختم ائت
که هامی نسنه نین سونو عدم دیر

***

شمسهٔ شمسه دوشر خجلت و شرم آیا دۆشر
چون یۆزون شعشعه‌سی طاق مُعلّیه دۆشر
هر نه لیلی ساچی آشفته سی دیر نامه صفت
پوست پوش اولور و مجنون کیمی صحرایه دۆشر
نئجه کیم غمزه لرین قانیمی تؤکمک دیله سه
زۆلفون آیاغا دۆشوب گؤزلرین آرایا دۆشر
دیش‌لرین عکسی‌هاچان کیم دۆشه گۆلگون لبینه
بنزر اول ژالییه کم لالهٔ حمرایه دۆشر
هر نه زاهد کی، لبالب لبی، جامینی گؤرر
دُرد بی دردی قویب صافی صهبایه دۆشر
ایره‌می وصله نظامی، دئدیم آسان ایره‌می
دئدی بدر آیا ایرم دیرسه، بد رایه دۆشر

***

یۆزونه اهل نظر جنّت اعلی دئدیلر
چنه‌نه پرتو انوار تجلاّ دئدیلر
زاهدین یۆزونه باخمادیغینی ائشیدجک
پرتو شمسی نئدیر؟! دیدهٔ اعمیٰ دئدیلر
گؤردولر منی محللینده ملامت اهلی
آی نه بول‌ایمیش یونو، اهل محللی دئدیلر
دایه لر مهر و ملاحتده یۆزونه باخجاق
خلق عالم هامی بو طفله طفیلی دئدیلر
اهل معنیٰ گؤرجک صورتین آیینه‌سینی
حق بیلنلر نولا بو صورته معنا دئدیلر
خلق آرتیق یانا جنتده جهنمدن اگر
سنه فی الجمله مشابه اولو حورا دئدیلر
ای نظامی گؤرجک نظمینی ارباب نظر
یاراشار سانا، مُرید اولماغا شیخی دئدیلر

***

داغ غمین کی، مهر و محبت نشانیدیر
سینمده ساخلارام که سعادت نشانیدیر
قدّین قیامه گلسه فراقین دۆشر دیله
زیرا قیام فتنه - قیامت نشانیدیر
عشقین نشانه‌سین منه هر کیم سورا، دئره‌م
باشدا بلا و دیلده ندامت نشانیدیر

قدّیم مقوّس اولالی مهرینیله جان و دل	أماج غمده تیر ملامت نشانیدیر
شاد اول نظامی سنه ایتیم دئدیگینه یار	چون حوْرمت اهل زیللته دولت نشانیدیر

***

اول آی یوْزن که شمع گوْن مکان دیر	ایکی آی دیر که گؤزومدن نهان دیر
أله جان وئرمگیله گلسه وصلین	نه کز اوجوز دئیلدیر رایگان دیر
یاراشار کپریگین قاشین گؤزنله	که بوتیر و کمان اول توْرکمان دیر
دهانین یوخلوغو قطعی دگیلدیر	آراده سؤز دخی وار دیر، گوماندیر
دهانینله بئلین سرّینه واقف	خدای بی نشانِ غیب داندیر
نه خوش طاووس اولور زولفون نگارا	که منزلگاهی طرف گؤلستاندیر
قاشین سرنامهٔ حوْسن و ملاحتْ	گؤزون سر فتنیه آخر زاماندیر
سنین بیر بحر دیر عشقین که جانا	اونون کمتر حُبابی آسماندیر
قره تورپاقجا قدرین یوخ نظامی	اگر چه سؤزلرین آب رواندیر

***

مژده ای خاطر پژمرده کی دلبر گله‌سر(۱)	جان سارایینا امیر اولماغا سرور گله‌سر
یئنه دل بوْلبولو باشلادی فغان ائیله‌مگه	مگر اول سروِ گول اندامِ سوْسنبر گله‌سر
نفسِ بادِ صبا غالیه سا اولدو مگر	او ساچی نافهٔتر زوْلفی مُعنبر گله‌سر
گئده‌سر محنت و اندوه و غم و درد و عنا	یئرینه راحت و شادی و صفالار گله سر
شب فرقت گئچه‌سر، محنت و هیجران گئده سر	صبح وصل ایریشر و مهر منوّر گله‌سر
نئجه بیر سعی ائدیبن وصلینه ایریشمک اوْچون	دمِ فِطرتده نه کیم اولدو مقدّر گله سر
سن نگارایله نظامی منی عالمده دخی	صنما، سانماکی بیر بی دل و دلبر گله سر

***

دل که هیجرانینله خسته و درماندا یاتیر	دردله همدم اولوب حسرت و درماندا یاتیر
کُنجِ قلبیمده وطن توتدی خیال دهنین	بیلدی کیم گنج نهان گوشه- ویراندا یاتیر
آفرین حال سیهکار جفا پیشنه کیم	برگ نسرین دوْشوب صحن گوْلستاندا یاتیر
شؤیله مجروح ائدیلیر غمزن اوخوندان کی گؤنول	نازه مستغرق اولوب فهم ائده مز قاندا (هاياندا) یاتیر
دل ساچینا هؤروبن داخی قرار ائتدیگی بو	گئجه هر قاندا (یاندا) کی یئتیرسه غریب اوندا یاتیر

۱-گله‌سر: گلمکٔ ده دیر

عارضین اوْزده یاتیر طره زوْلف سیه‌هین   سان، بلال حبشی روضیهٔ رضواندا یاتیر
وصلتین نورینه چاتیشمادی کی، حسرتیله   بو نظامی صنما آتش هیجراندا یاتیر

***

برقعیندن جان و دل مهرین غمام غم توتار   پرده دن چیخ کیم جمالین عالمی خرّم توتار
دفتر عالمده قاشین کیم توتار بی اجتناب   اول قدر بار تظلّم کیم بئلینی خم توتار
گؤزومه توش اولجاق یوزی حیادن‌تر تؤکر   گؤرنئجه نازیکدیر اول یوْز کیم، بو لبدن نم توتار
گؤرمه‌میشدن دال زوْلفونله دهانین میمینی   صوفی آشفته و شیدانی هر دم، دم توتار
گؤردوگونجه من ضعیفی سنه قدح ائیلر رقیب   ایت سؤکک،گؤردوکجه‌هاچان‌آغزینی‌اوْپسم توتار[1]
زوْلف کافر کیشی کم دوْشموش لب جان بخشینه   سانکی سلطان حبش دیر، الده جام جم توتار
خُلق‌ایله اَل بیر ائدیب توتدو جمالین عالمی   دوغرو دئرلر اتّفاقیله کیشی عالم توتار
وصلتی عیدینه ایره‌م (چاتام) دئیه سن عیسیٰ دمین   ایللر اولموشدورکی کؤنلوم روزه - مریم توتار
آغزی نین لطفینی یاد ائتسه نظامی شاد اولار   گؤرنه ابله دیرکی گؤیلون یوخ یئره خرّم توتار[2]

***

شول پری پیکر کی دل زوْلفِ پریشانیندا دیر   آیه ـ حوْسن و ملاحت اول پری شانیندا دیر
سلسبیلین لُطفی و آب حیاتین لذّتی   کوثرین خاصیتی لعل دُر افشانیندا دیر
عنبرین خالین لب لعلینده ای سیمین بدن   داغ حسرتدیرکی منْ دلخسته نین جانیندا دیر
جنّته گیرمز نگارا چون کی کافر زوْلفونون   بس نه اوْزدن مسکنی جنّت گوْلستانیندا دیر
کوهری ائیلر خجیل یاقوتی ائیلر شرمسار   اول لطافت کیم اونون لعلیله دندانیندا دیر
زوْلفونون چووگانینا باشینی توپ ائتمک گره ک   هر کشی کاول شهسوارین عشق مئیدانیندا دیر
[.......][3] شاها نظامی خسته‌نین   جانینی ظولم ایله آلدی، قصدی ایمانیندا دیر

***

آیاغین آلتینا هر کیم یوْزونو خاک ائیلر   گوْن کیمی کندینی تاجِ سرا فلاک ائیلر
ذرّجه بولمادیغیندان دهنین سرّینه چوْن   غنچه دلتنک اولوبان یاخاسینی چاک ائیلر
لب و دندانینا باخدیقجا گئدر غصّه و غم   دُرّ و یاقوتا نظر، جانی فرحناک ائیلر

۱- سؤیکنمیش ایت/ضعفدن اوتورموش‌ایت. بورادا رقیب معناسینداادیر.
۲- روزه-مریم/ «صوم‌العذارا» باکره قیزلارین توتدوغواوروج، حضرت مریم‌ین وورغونلاری‌نین اوروجو، راهبه‌لره ایشاره دیر، شعرده دونیانی ترگ قیلانلار ایشاره اولونوبدور.
۳- اوخوناقلی اولمادی

زۆلفــونون تــابینی مــنع ائــتدیگی آب دهــنین بــوکی بــی طــاقت و زور افــعی‌نی تــریاک ائـیلر
تــوتوبان الده گــؤزوم مــردمی چــاروبِ مُــژه غــیردن گــؤزلریمین حـجره سـینی پـاک ائـیلر
زاهــد اول طــرّهٔ رخســاری نــظامی نــه بـیلیر گــئجه دن گــوندوزو اعـمیٰ هـاچان ادراک ائـیلر

***

خطین اول فیروزه دیر کیم لعل نـاب اۆسـتونده دیـر لبـلرین اول لعـل کـیم دُرِّ خـوشاب اۆسـتونده دیـر
یۆزن اۆستونده وطن تـوتسا گـؤزون اولمـاز عـجب مــنزل مــریخ دئــرلر کـه آفـتاب اۆسـتونده دیـر
چشــم گــریانمدان ای دلبــر خــیالی قــدّینین بیر نهال تـازه دیـر کـیم جـوی آب اۆسـتونده دیـر
قــامتیم اول داله دؤنـموشدور کـه درد آلتـیندا دیـر گؤزلریم اول عینه بنزر کـیم عـذاب اۆسـتونده دیـر
خاک اول ای دل پرتوِ حۆسنوندن ایسترسن نـصیب کــه آفــتابین تـابینه مـنزل تُـراب اۆسـتونده دیـر
زلف و ابــــرونی کَــؤرنلر دئــر هــزاران آفــرین اول مضبر چتره کیم مشکین طناب اۆستونده دیـر[1]
ای نــظامی وصــله شـاد اولمـا و هـیجرانـه مـلول کایناتین حـالی چـۆن کـیم انـقلاب اۆسـتونده دیـر

***

دولاشـیب دل زۆلفـونه چـاهِ زنـخدانـدان قـاچار ریسمان بولان کـیشی البته زنـدانـدان قـاچار
کؤرسه یوزون مُصحفین زاهـد قـرار ائـتمز، گـئدر غالبا شـیطان‌دیر اول کـافر کـه قـرآنـدان قـاچار
عقل کوی عشقدن نئیچون قاچار، دئدیم- دئـدی: روستایه شهر ایچی زندان گـله‌ر، اونـدان قـاچار
کوی یاره طـعن دۆشـمندن قـاچان وارار هـاچان کــعبیه یــئتمز اوکــیم خــار مـغیلاندان قـاچار
تیغ آلیب گلیر گۆنش سنینله جنک حـۆسـنه کـیم قورخوسوندان تیترر اندامی و مـئیدانـدان قـاچار
اول لب و خــدّیله قـاچسا اشک و آهـیمدن فـلک کیمده کیم وار شمع و شکر باد و بـارانـدان قـاچار
ای نظامی اول صنمدن قـاچسا زاهـد مـان دئـییل نئیله سین خفاش دیر خـورشید تـاباندان قـاچار

***

گــؤزلرینه فــتنه و آشــوب اول قــاش آنـدیرار شوخ و فتّان مـردم سـر مسـته سـاواش آنـدیرار
کؤنلومه جان، قاتی کـؤنلوندن شکـایت لر قـیلیر گؤر نئجه بی عقل دیر کیم اوغـرویا داش آنـدیرار
دل شبِ هــجرانـدا کـوین ایـتلرینی یـاد ائـدیر یــالقیزلیق خسـته‌یه غـربتده یـولداش آنـدیرار
گؤزلریم حالینی عرض ائت ای صبا اول شاهِ‌کیم حــالینی ســقالارین ســلطانا فــراش آنـدیرار
حۆسـن لئـیلی‌دیر وئـرن مـجنونا لئـیلادان خـبر نــقش دلکش مــعرفت اهـلینه نـقاش آنـدیرار

۱- مضبر: (بورادا) دسته، باغ‌ـ‌توما، دمت

چـــرخـه جـور اول غـمزهِ غـماز خـونریز آنـدیرار   دهره قـهر اول چشـم کـافرکیش قـلاش آنـدیرار
آفـــرین ائــیلر نــظامی گـؤردوگونجه حـؤسـنونو   صـــورت مـــوزون، نـظر اهـلینه سـاباش آنـدیرار

***

هر سحر کی شـاه انـجم مشـرقی مسکـن تـوتار   لعــل نـــابین یـــادینا جـــام‌مئِ روشـــن تـوتار
آتشِ رخســـارا ســالمیش مشک خـالیندان بـخور   زنگــیِ زولفِ ســیاهی اۆســتونه دامــن تــوتار
یۆزونه گۆز تیکمه مکچون ساخلار ای‌جـان، جـمله سـین   مـــردم چشـــمیم الیـــنده، بـــونجا کـیم سـوزن تـوتار
یاشیم آخـدیغینا نـئیچون لُـطف یـا قـهر ائـیله‌مز   چون منجم خـئیر و شـرّی جـمله انـجم دن تـوتار
اوشتر سرمست اگر گؤتورسه هیجرانین یـۆکـون   زۆلف و خـالین کـیمی کـافر جـنّتی مسکـن تـوتار
خُـــدّی دۆورونـده نـظامی تـوتدوغو کـوین مـقام   بوکی، گۆل وقتینده بۆلبول گۆلشـنی مسکـن تـوتار

***

هـر سـحرگه کـه صـبا طـرف گـۆلستاندان اسـر   جـــان دامـــاغینا ایـــرر نکـــهتِ جـــاناندان اثـر
روز نــــوروز و شب قـــدری بـــیر آرادا گـــؤرر   هـــــر کـــم اول طـــرهِ رخســـارِ دلارایـــه ایـــرر
نــئجه‌بیر پــرده ده پــنهان ائــده‌سن طـلعتنی   یـــۆزون آیـینا نـظر ائـتسه نـه ضـر اهـل نـظر(۱)
دیـــــلینی لذّتـــیله شکـــره نســبت ائـــده‌نین   اولسون ای تۆرک پری وش دیـلی آغـزیندا شکـر
زۆلفو یۆزونه باش اوردوغـنی دل گـؤردو دئـدی(۲)   گـــؤرن اول هـــندی و بـد مـذهبی کـیم اودا تـه‌پر
غـــمزن اوخ‌لاری هـاچان جـانیما اوغـرایـا دئـیه   بـــو نـــظامی گـــؤزلر، آنـجه کـی جـانینا کـئچر(۳)
مـــــرحـــم لُـــطفیله اول لعــل مـــداوالار ائــدر   نـئجه کـیم غـم‌زده‌لر سـینه سـین اول غـمزه دلر

***

کـــؤنلونو عـــاشیقلارین اول زۆلف عـنبر رنگ آلیـر   جانینی بـیدل‌لرین اول چشـم شـوخ و شـنگ آلیـر
یـــارنمدیر دئـــدیگیچون کـــؤنلومو ژنگـــار غـــم   تـــوتسا اولمـایا عـجب کـی آیـنا نـم‌دن ژنگ آلیـر
زهره قانون و گۆنش دف دپردر (ترپه‌در) آهـنگچون   هـــر هـاچان اول مـه‌لیقا مـطرب الینه چـنک آلیـر
لُـــطف خـــدّندن شکست آیـــینهٔ چـــینی بـــولور   نـــقش چـــنگیندن خـــجالت نســـخهٔ ارژنگ آلیـر
گـــؤیلون آلیـــم دئـــیه لب وئـرمه رقـیبین آغـزینا   کیم وئریر یا قوتی و بـی قـدر و قـیمت سـنک آلیـر
دل کـــی قـــانه بـــویانیر ســینمده اۆزون شـــووقونا   کان ایچینده لعل، بـنزر کـیم، گـۆنشـدن رنگ آلیـر
هاردا ساخلار چۆن کی یـوخ بـیرذرّه یـئری حـفظاۆچـون   بـــونجا دیـــللر کـــیم نـــظامی اول دهـــانی تـــنگ آلیـــر

***

مـــــنه یـــــاراتـــــدی درد و مـــــحنتی یـــــار   مـــــنه یـــــار ائـــــتدیگینی ائـــــتمه‌ز اغـــیار
نـــدن بـــی مـــهر ســـن دئـــرسم ائـــدر خشـــم   مـــــنه بـــیلسه‌م نـــدن خشـــم ائـــیلر اول یـــار
ایـــــــنانماز مـــــحنت هـــــجره رقـــــیبین   عـــــذاب حشـــــره، کـــــافر ائـــــیلر ایـــنکار

۱-نه ضر: نه ضرری، نه زیانی
۲-باش اوردوغونو: باش ووردوغونو
۳- آنجه: آنجاق

ســاچی نــین عــنبر ســارا قــولامی کــــوٚزونه نــرگسِ ســارا پــرستار
دئــــدیم آیـــاغینا دؤشــمک اولارمـــی تأمـــل ائـــتدی بـــیردَم دئـــدی؛ دشـوار
نـــظامی چشــم و زوٚلفــون یــاد ائـدیجک اولور کــــندی پــــریشان، کــوٚنلو بـــیمار

***

هـر سـینه ده کـیم مـهر و مـحبت اثری وار خـــوش نـــالهٔ شـــبگیرله آه ســحری وار
عشــق اهــلی سپر تـیرینه یـارن جـیگر ائـیلر گـلسین بَـری، مئـیدانـا کـمین کـیم جـیگری وار
نــرگس نــئجه کـی گـوٚزلرینه اوٚیـونه ای دوست گــوٚرمزمی گـوٚزون فـیتنه سـین آخـر بـصری وار
هـر حـلقده مشکـین سـاچی‌نین ذکـرین ائـدرلر هــر کــوشه ده فــتّان گــوٚزونون فـیتنه لری وار
عــالمده زهـــی طـــالع فــرخـنده اونـــون کـیم بــیر ســنجلین یــوٚزی گـوٚن، آلنـی قـمری وار
ای دُرگـــرانـــمایه گــوٚزومدن گــذر ائـتمه دریـــا ســفری‌نین چــو بـیلیرسن خــطری وار
مــنع ائـتمه نــظامی رُخ و زوٚلفــون گــوٚزلرسه کـــیم دوٚور تســـلسلده حکـیمین نـظری وار

***

زولفــونو بــاد صـبا تـرپتجک جـان توٚکولور ســوٚزه کـلدیجه لبـین چشـمهٔ حـیوان تـوٚکولور
ائشـیدن آهـیمی آغــلار، یــاناغین دوٚورنـده مـوٚسم گـوٚلده چـو یـل تـرپنه بـاران تـوٚکولور
گـوٚلجک غـنچه لبـین غـنچهٔ شـادی آچـیلیر گوٚلجک گـوٚل یـاناغیندان گـوٚلِ خـندان تـوٚکولور
تـوٚکوٚلورســه نـه عـجب هـول قـیامتده نـجوم چـون گـوٚزوم یـاشی فـراغیندا فـراوان تـوٚکولور
کسجک زوٚلفون اوجون یاش یئرینه قان توٚکولورم عشق اولان یئرده نئجه باش کسیلیر قان توٚکولور
داغـیدیر زوٚلفـونو رخسـارینه بـاد سـحری سانکی گوٚل خرمنینه سوٚنبل و رئـیحان تـوٚکولور
لب و زوٚلفــون صــفتین یــازسا نـظامی صـنما نــافهٔ چـین سـاچیلیر لعـل بـدخشان تـوٚکولور

***

دلا؛ بـو یـولدا جـهاندان سـنه گـذر گـوٚرونر کــه عــاشق اولانــا یــا صـبر یـا سـفر گـوٚرونر
یــوٚزن خـیالی گـوٚزومده عـجبمی آغـلارسام کــه بــرج آبـیه گــلدیکده قـمر، مـطر گـوٚرونر
یـئره گـئچر اوتـانیب هـر گـئجه جـمالیندان گــــوٚنش ســـنینله عـــالمده مــعتبر گــوٚرونر
بــو قـدر آتـدی مُـژه‌ن جـانه تـیر غـمزه‌نی کـیم ســپر یــئرینه هــمان نــاوک ســه پـر گـوٚرونر
یــوٚزونــده نـقش دهــانین خـیالِ وهـم گـلیر گــــوٚنش قــاتیندا بــلی، ذرّه اولقــدر گـــوٚرونر
هــمیشه عــارض و قـدّی صـفاتی دیـر ذکـرین نـــظامی نــظمین اونــونچون روان و تـر گـوٚرونر

***

یـــــنتشدی قـــدر وصـــله روز هـــجر
سَـــلامٌ فــیهِ حَــتی مَــطلَعِ الــفَجر[1]

ایـــتینه قـــوللوق ائت جـــنّت دیـــلرسن
عـــبادت ائـــدەنه جـــنّت اولور اجـــر

کســـــانرا ضـــجر از زجـــرست لیکـــن
مـــرا بـــی زجـــر آن مـــه رو بـود ضـجر

دمـــیدیر، لطـــف و احســان و وفـا قـیل
نـــئچه بـــیر درد و رنـــج و مـحنت و زجـر

غـــم آن مـــاه رو را مـــنع نـــبود
بـــلای آســـمانرا چـــون بـــود حـــجر

نـــظامی روز حســـرت بـــر ســـر آمـــد
بَـــدانـــور التـــقا مـــن مَـطلع الفـجر[2]

***

سئودیم یـئنه بـیر مـاهی کـه دوٚوران گـوٚزلی دیـر
ســـئودای غـــمِ عشـــقی کـوٚنولده ازلی دیـــر

بـوستانِ جـنان گـوٚلشنینین تـازه گـولی دیـر
مـحبوبم افـندیم کـیم اونـون اسمی عـلی دیـر

سـئحرایـله نـظر قـیلالی اول دلبـر فـتّان
دیـوانـه اولوبـدور ساچی بـندینده دل و جـان

مـئیل ائـتدی گـوٚزوم یـاشینا اول سـرو خـرامـان
محبوبم، افـندیم کـیم اونـون اسـمی عـلی دیـر

مـن بـنده سـینه رحـم له بـیر کـز نـظر ائـتمز
بـنزر کـیم اونـا نـاله و آهـیم اثـر ائـتمز

سـانار بـیزی یـولوندا مگـر تـرک سـر ائـتمز
محبوبیم، افـندیم کـیم اونـون اسـمی عـلی دیـر

جـانی نـدرم مـن، مـنه جـانان أله گـیرسه
دل خسـته سـینه یـعنی کـه درمـان أله گـیرسه

جـان وئـرئیدیم بـیر گـئجه عـریان أله گیرسه
مـحبوبیم افـندیم کـه اونـون اسـمی عـلی دیـر

اغـیارینا هـر دمـده ایشـی لطـف و کـرمدیر
مـن قـولونا نـیچون عـجبا جـور و ستم دیـر

بـیر بـوسه عـطا قـیلسا نـظامی یـه کـرمدیر
مـحبوبیم افـندیم کـیم اونـون اسـمی عـلی دیـر

***

شوقی یوٚزونـون ذرّیـه دوٚشسـه قـمر ائـیلر
ذوٚوقو سوٚزونون زهـره ایـررسه شکـر ائـیلر

غـمزن چـو رقـیبیله اولام قـصد دل ائـتمز
اوغـرو نـقدر حـبسیسه ایـتدن حـذر ائـیلر

جان کایستریدی[3] جوٚورنو تا کـندینین اولدو
ایندی اونا هر جـوٚوری کـه کـوٚنلو دیـلر ائـیلر

عقل و دل آلیب قویمادی غمزن کـی حـرامـی
هم رخت و متاع آلیـر و هـم قـصد سـر ائـیلر

چشمین کیمی بیر گوشه نشین رند سیه پوش
گـوٚرمز نـئجه کـیم اهـل بـصیرت نـظر ائـیلر

هر کیشی کی قوجماق دیـلر اول مـوی مـیانی
بیر قیلجا قـیلیر جـانین و قـددین کـمر ائـیلر

سن سانما نظامی سـنه دیـر جـوری رقـیبین
گوٚرسن کـه نگـاره دخـی اول ایت نـلر ائـیلر

***

۱- بویله بیر گئجه ده صاباحاکیمی سلام و سلامت یاغار
۲- تقوی ایشیغی اوفوقدن گوٚرونمه‌یه باشلادی
۳- جان‌کی ایستردی.

بنل باغلاییب کی جانیما قصد اول حبیب ائدر   نازک خیال باغلار و قصد غریب ائدر
اوخ کیمی من عبیدی اؤزوندن بعید ائدیب   یای کیمی کندیسینه رقیبی قریب ائدر
ترگ ائدیب اؤیسه زۆلفونه، ایمان محض دیر   تسبیحی کندیسینه کی صوفی صلیب ائدر
یئسین رقیب میوۀ وصلی که روزگار   یئمیشین ائییسینی دونوزا نصیب ائدر
بو قدَر قیلدی آه ایله زاری نظامی کیم   بنزر کی، ناله سینی عندلیب ائدر

***

یئنه دل مرغی قدیمی وطنین یاد ائیلر   گؤرمگه ارمز الی ناله و فریاد ائیلر
یار کویینه چون ایردین منی ترک ائیله کؤنول   خئیر اۆچون، حجّه واران بنده لر آزاد ائیلر
بقعه جوره کؤنولدن قویدوغو یار اساس   محکم اولسون دئیه‌ره‌ک داشیله بنیاد ائیلر
کؤکلریندن منی آهیمدیر ائدن دردله دور   دانه لردن نئجه کیم کاهی جُدا باد ائیلر
گر باخیب عالمه خندان اولا اول غنچه لبین   روحونو عاشق سئودا زده نین شاد ائیلر
دخی یانیمدا نظامی آدین آنمام دئرمیش   گؤرنه لُطفیله بو بیچاره سینی یاد ائیلر
شام زۆلفونده دل ائتمز دخی وصفینی که، اُنس   هر کیشینین وطنین کندینه بغداد ائیلر

***

ایشنین توزون عجبمی توتسا چشم تر عزیز   جوهری اولان قاتیندا چۆن اولور کوهر عزیز
گر توتا باشدا ایزین توزون نه فخر ائیلر رقیب   چۆن کی افسار اهلینی ائتدیگی یوخ افسر عزیز
زۆلف و گیسونی عجبمی توتسا باش اۆزره گؤزون   چون چلیپا ائیله زنّاری توتار کافر عزیز
زاهدا عزّت کرکسه گل سبوی مئی گتیر   یۆک گتیرمکدن اولور عالمده چۆن‌کیم خر عزیز
نئچه یوسف حۆسنو، حبس ائتدی زنخدانین چهی   مصر حۆسنه چۆن‌کیم اولدون ای لبی شکر عزیز
هر کیشی کی ایشینه چیخار، ائنر زنبیلیله   گؤیدن ائنمیش کیمی زنبیل‌ایله توتارلار عزیز
عزّت ایسترسن نظامی نفسینی خوار ائیله کیم   نفسینی خوار ائیله مکدن بولدو عزّت هر عزیز

***

وارمیدیر بیر فیتنه کیم اول چشم خونریز ائیله‌مز؟   یا جفا و جور کاول زۆلف دلاویز ائیله‌مز(۱)
روخ‌لارین دؤوریند لعلیندن نئجه بیر صبر ائدیم   اهل دل مئی‌دن چوگۆل وقتینده پرهیز ائیله‌مز
گر چه تیغین تیز ائدر غمزن منی اؤلدورمگه   اینتظاریله من اؤلدوم کم نئچون تیز ائیله‌مز

۱- کاول: که اول

بی گوناه قانیم یئره تؤکمکلیگه غمزن کیمی
دم‌می وار کیم گؤزلرین مین دؤرلو انگیز ائیله‌مز
حؤسن ایچینده عشوه‌نی ائتمز گؤل صد برگ باغ
خُزن ایچینده ناله‌می مرغ سحر خیز ائیله‌مز
قیلماز آفاقی معطر تا کیم انفاس نسیم
گَرد راهین گوهرینی عنبرآمیز ائیله‌مز
اول لب و دندانی نظم ائتمز نظامی نظمله
تا که شعرین شکرآمیز و شکر ریز ائیله‌مز

***

اول قدر ایچدی نرگسِ مستین شرابِ ناز
که اولدو شرابِ نازیله مستِ خرابِ ناز
گؤردوم یؤزونو پرده- زؤلفونده ای صنم
دئدیم صحاب فتنه ده دیر آفتابِ ناز
روز حساب و روز عتاب اول گؤن اولا کیم
ناز و عتابیله ائده دلبر خطابِ ناز
ای مُصحف جمال، جمالین کتابینین
هر فصلی فصل شیوه دیر، هر بابی بابِ ناز
یاغمیردا فتح بابه وار اؤمید، من دخی
آغلادیغیم بودورکی ائده سن فتح باب ناز
بیر نازنینه باغلادی کؤنلون نظامی کیم
دردی دوا، و جووری جفا دیر عتاب ناز

***

اولمادی گؤل یاناغین شمع شب افروز هنوز
چاتمادی بؤلبوله پروانه کمی سوز هنوز
جان و دل مصرینی لُطفیله عمارت ائده گؤر
اولمادان روما حبش لشکری پیروز هنوز
سن جفاایله غباریم یئله ساووردون، و من
قورخورام خاطرینه قونا،دئیه توز هنوز
مهرِ مهرین فلک دلده طلوع ائتمیشدی
اولمادان ماه فلک سطحینه مرکوز هنوز
عؤمرونون یئتمه‌دن ایّام بهارینه کمال
حؤسنونون مؤسیمی دیر ای گؤلو نوروز هنوز
بونجا علمیله سنین مکتبِ عشقینده دئییل
پیرِ دانای خرد طفلِ نوآموز هنوز
جامهٔ صبریمی چاک ائیله‌دی مقراض غمین
اولمادان غمزه لرین سوزنی دلدوز هنوز
مال، قارونجا اگر چه که قازاندی غمینی
غصه نه دویمادی بوجان غم اندوز هنوز
شمس عؤمر اولدو نظامی اؤفوقِ موته قریب
آه کیم یئتمه دی وصلت شبینه روز هنوز

***

سن یؤزی گؤل‌سن، کؤنول، باغ ایسته‌مز
کیمسه باغی کندونه باغ ایسته‌مز
کؤنلوم اوچوب کوینا وارماق دیلر
دؤنیادا کیمدیر کی اوچماق ایسته مز
خسته ایستر گؤزلرین عاشقلری
سیرد اؤله‌ن کیمسه‌نی ساغ ایسته‌مز
زاهدین مئیل ائتمه‌دیگی لعلینه
بوکی، طوطی طُعمه‌سین زاغ ایسته مز

مست دیر دل که آیاغین اؤپمک دیلر[۱]   کیمسه مست اولمادان آیاغ ایسته مز
دل دیلر جؤور و جفاسین دوستون   کؤنلو کیمین بال ایله‌یاغ ایسته مز؟!
دردیله ایسته‌ر نظامی خالینی   دردی اولمایان کیشی، داغ ایسته‌مز

***

چون اولدو صبا طرف چمنده یئنه گؤلریز   ساقی بری سون جامِ شرابِ طرب انگیز
من نئجه‌سی پرهیز ائدم اول اؤزده لبیندن   جنّتده چون اولماز صنما کوثره پرهیز
بیر قیلدا آسام جانینی زؤلفونده دیر، اسمه‌ز   بیرقیلدان آسار جانیمی اول شوخ دلاویز
جان وئردی مگر سرو چمن قددینه قارشی   که، آیدیر باشی اوجوندا فغان مرغ سحرخیز
کسیلدیگی جُرمیندن اوتانیب قیلیجیندان   مقتول سادا باشین آشاغه بیراخیر تئز
عاشیقلرینه وعدهٔ هیجرین دهنیندن   بیر زهردیر ای دوست که اولا شکرآمیز
چؤن تشنه سودان قاچدیغی بو وهم ائده، سانار   گؤسترمه نظامی قولونا دشنهٔ سرتیز

***

اؤلدورر نازیله بو لحظه ده مین اهل نیاز   منی اؤلدور دئیسه‌م، ائیلر منی اؤلدورمگه ناز
اؤربن لعلینه زؤلفونو گتیرسه‌م آلیمه   ایرشم چشمهٔ حیئوانا بولام عؤمر دراز
آغیزینی آچیبان سؤیله‌مه هر جاهیله کیم   عاقل اولان کیشی آچماز صنما تؤکمه‌یه راز
قاشی محرابینا فرض اولدو سجود اول گؤنشین   حاجب شمس ده مکروه اولور گر چه نماز
زؤلفونو آلیب آله کسمگه مئیل ائتدی حبیب   دئدیم ائتمه بو نظامی قولونون عؤمرونو آز

***

گؤل عارضینه اولسا معارض عجب اولماز   کیم یؤزی آچیلمیشدا حیا و ادب اولماز
طوبا ائیره مز (چاتاماز) لُطفله اول سرو بلنده   بد اصل اولان همسرِ عالی نسب اولماز
کؤنلومده گؤزون فیکریله ذوق و صفا یوخ   بیر ائوده کی بیمار اولا، عیش و طرب اولماز
آنیلسا لبین جان و گؤنول جنگه دؤشرلر   مئی مجلیسی بی فیتنه و شور و شعف اولماز
اول قدّ و زنخدان و لب ائیلر منی حئیران   کیم سر و سهی میوه سی، سیب و رطب اولماز
یؤز سؤرمگه ائرمز آلی سن سرو آیاغینا   هرکیم سو کیمی دیده‌تر و تشنه لب اولماز
عاشیقلرینه خشمیله خنجر نه چکیرسن   جنک ائتمه‌گه چؤن مهر و محبت سبب اولماز

۱- دل: اؤره‌ک، کؤنول

آیدین کی یوۆزی نارینه یانمایا رقیبسه[1]
کیم بو لهبین یانچیسی بو لهب اولماز[2]
گلمز یوۆزی شوقیله نظامی کوۆزه زۆلفی
هر گوشهده کیم پرتوِ شمس اولا شب اولماز

***

مست دل خستهیم اول نرگس مدهوشدان اوش
مرغ پا بسته یم اول سۆنبول گۆلپوشدان اوش
سن اوش - اوش مهر ائدیم دئیین اوش ائده دئیه
گئچدی عؤمرم کونو اوش-اوش لا اوش-اوشدا اوش
سؤزوم آلتون کۆپه اولدوغونون أسیسینه دوست
کئچیریر حلقهِ زولفی کیمی چون گوشدان اوش
خسروا آدینی جهد ائت که اولا خئیریله یاد
کی بیر آد قالدی همان سام و سیاووشدان اوش
عقدهٔ رأس و ذنب طوتدوغی ایکی یۆزونو
گورمهدیگیمه گر اول زلف قمر پوشدان اوش
کیش بحرین کؤنول، عشقینیله جوشا گلیب
دیشره دوشدو نئچه درُ دانه لر اوجوشدان اوش
مجلس باغ جمالینی نظامی کوۆرهلی
مست و دلخستهیهم اول نرگس مدهوشدان اوش

***

ای طلعتی شمس حوۆسنه مطلع
ای ساچلاری گوۆن یوۆزینه برقع
عالم هامی دولدو ظلمت ایله
گوۆستر یوزون ای مه مبرقع
دیوان ملاحت ایچره قاشین
خطّ و لبینایله چار مصرع
سیلاب توۆکر کوۆزوم سحابی
گنیسه نه عجب گوۆزوم مشمع
بیر چشمه درر گوۆزوم پیناری
کیم بحر دل اولدو اونا مصنع
بی رحم گوۆزون جفایه معدن
شیرین دوداغین وفایه منبع
اول مِهره نظامی، حوۆسن اولور ضم
زی مطلع حوۆسن و حوۆسن مطلع

***

سندن آییردی منی چرخ ستمکار دریغ
گوۆرونه قدر ائتدی یئنه عالممی [تار] دریغ
وصلینین دار شفاسیندان ایراغ ائتدی فراق
ائتمه دن خسته کوۆنول دردینه تیمار دریغ
بو دریغ ایله دریغا بیزی ترگ ائتدیگینه
دئمهدی رحم ائدیب اول یار ستمکار دریغ
ترگ ائدیب یار بیزی غصه نی یاراتدی بیزه
بیرده یار ائتدیگینی ائتمه دی اغیار دریغ
کیمه دل وئردیکسه جوۆرله یاندیردی بیزی
یوخ ایمیش دوۆنیادا بیر یارِ وفادار دریغ
یار غمخواردان آیری دوۆشهلی حسرتیله
یار حیف اولدی نظامیه بوغمخوار دریغ

***

۱- آییدین: خبردار ائدین

۲-کی بو آلاوین یاندیرانی ابولهب ده بیله اولابیلمز!

گــه وار دئـیب آغـزینا، گـه یـوخ دئسـه عـاشیق
دئـــه گـؤزلرینه کـیم ائـده قـان ایـچمگه پـرهیز
من مستی، لبین فیکری عجب کـی ائـده هـوشیار
چــوخ قـــانا گــیرر غـمزن ائـدیب قـوول رقـیبه
هـر وصـلین اگـر آخـری هـیجرانـیسه ای دوست
آغـــزینلا لبـــین نُکـــته سینی فـهم ائـده‌مز دل
لایـــق یـؤزومـه سـؤرسـه نـظامی یـؤزنـی دئـر

بو سؤزده نـه کـاذب دئـر اونـا کـیمسه نـه صـادق
زیـــــرا کـــه اولور خستــه‌یه پـــرهیز مـــوافـــق
کیم گـؤردو سُـجی‌دن بـونو کـیم مست اولا آیـیق
غــــمّازا مــــوافــــق گـــؤرونر رأی مـنافق
بـیلمه‌م بـو جدالیـق نـیه بـولمادی جـدالیـق
دیـــوانـــه نـــه فـیکرایـله ائـده فـهم دقـایق
چؤن هـر کـیشی‌نین سـؤزی اولور یـؤزونـه لایـق

***

گؤل صفحه‌سینده چؤنکی بـلله‌ندی نشـان مُشک
زؤلفــوندن ای صـــبا بـــیزه.بـــیر تـــار مـو گـتیر
خـــالین کـــیمی امیر حـبش کـیم گـؤروبدور کـی
خـــالین کـــی گـــؤزونه طَـــرفِ زؤلفـــوندن گـــلیر
بـــوینوندا بـــؤنـــلرینله سـاچین رشـته‌سیمیدیر
غـــــمدن مـــنیم کـــیمی جـیگری دولدو قـــانله
شـــیء لـلـــه ائـــله‌ییم، اریشـــه‌م زؤلفـونه دئـیه
شعرین نظامی قدریله شُعرایه ایرشه‌ر (یـئتیشه‌ر)

ائـتمه نـهان کـه سـعی‌ایـله اولمـاز نـهان مُشک
چـین‌دن گـلن‌لردن چـؤن اولور ارمـغان مُشک
کـــیم تـختگاهی عـــاج اولا و ســـایبان مُشک
سـان، روم ائـلینه چین دن ایـریر کـاروان مُشک
یـــا طـــوق عـــنبرین کـــیم اولا ریســـمان مُشک
تـــا کـیم ائشیتدی اول خـط عـنبر فشـان مُشک
بیر پوست پوش اولوب دولانـیر بـو جـهان مُشک
اول آســـــتانا عـــــرض اولا بـــو داســـتان مُشک

***

پـــــیوسته‌مکر و آل‌لا قـــوروب کـامان قـــاشین
قـــوس قـــزحـمی ائـیله دی مـاه اؤسـتونو مـقام
یـــازمیش جـــریدهِ گـــؤله مُشک خـــطا خـــطین
دل‌لر ولایـــتینده ســینیق یـای‌می سـاندی کـیم
ابـــرِ ســـیه ایـــچینده قـــیلیرسان هـــیلال عـید
گـــویا کـــه طـــاق کســـریٰ و زنـــجیر عـدل ذیـر
تـاب ایـچره دیـر نـظامی هـمیشه طـناب عـؤمر

ائـــیلر خـــدنگِ غـــمزنه دل‌لر نشـــان قـــاشین
یـــا نـون کـه نـور اوزره‌دیـر ای دلستان قـاشین
چکـمیش کـؤنول بـاراتـینا طـغرای جـان قـاشین
اوغـــرامـــاز اولدو اول یـــولا نـــامهربان، قـاشین
عـــنبرفشان قـاشیندا اولور چـؤن نـهان قـاشین
مشکین سـاچیندا ای لبـی نـوشین روان، قـاشین
ســـلطان حـــؤســـننه اولالی صـولحبان قـاشین

***

توتدی مُشک خُتن اطرافینی برگ سمنین
قوشادی سؤنبولِ تر دایره سین یاسمنین[1]
عنبرین زؤلفونه اؤیؤندوگونو ائشیدجک
تُنده قانی قورودو قهرله مشک ختنین
سیب هر یاندا اولور ایسه سو اؤستونده اولور
عجبا عارضین آلتیندا ندندیر ذقنین
خطینی خرّم ائدرسه نولا گؤزونله یؤزون
نرگس و گؤلدور آخی چشم و چراغی چمنین
خلق دئرلرکی پری‌لر وطنی چشمه درر (اولور)
سن پری سن کی مگر گؤزلریم اولدو وطنین
حؤسن وجهیله نظر ائیله‌دی وجه حسنه
حسناته یازیلیر گؤرمگه وجه حسنین
قیلجا نقصین یوخ‌ایدی، وارمیسه ای دوست بیله ک
ذرّه جه اکسکین اولماز دئدی؛ اولسا دهنین
صنما سرو چمن، قددینه بنزردی اگر
اولسا خورشید فلک میوه سی سرو چمنین
جانینی زؤلفو آراسیندا نظامی آراما
بیر قیل ایچینده هاچان بولونا بونجه رسنین

***

ای نسیم سحری مُشک فشاندیر نفسین
واردیر اول زؤلف سمن سایه مگر دست رسین
من کی جان گؤلشنی تک نازینه قاتلانمازایدیم
چکرم سن گؤل اؤچون جؤرونو هر خار و خسین
فرقتیندن گؤزوم اؤستونده گؤرن قاشیمی دیر
کؤپرو کیم یاپدی عجب اؤستونه نیل‌وار سنین
عنبرین بؤن‌لرینه بنزه‌دیگی نعمت سه
شؤکر ائدیب أل یؤزه سؤرمکدیر ایشی هر مگسین
یوز قاراسیله اگر خُلدی مقام ایسترسه‌ن
زؤلفونون ایزینه یوز سؤرمگه اولسون هوسین
نه بیلیر عالمی عشقینده رقیب ایله منیم
بیلمه‌ین قیصه سینی بولبول و زاغ و قنه‌سین
رهِ کوینده وئره‌ر ناله دل اهلینه صفا
نئجه کیم کعبه طریقینده فغانی جرسین
مُجرِ تنده نظامی دل و جان عودونو یاخ
گر دیلرسن قیلا آفاقی مُعطر نفسین

***

باغ جنّت دیر جمال جانفزاسی یوسفین
صُبح دولت دیر وصال دلگشاسی یوسفین
گؤلشنِ جنّت هواسینا هوس ائتمز گؤنول
یئتیشندن جان مشامینا هواسی یوسفین
مصرِ غمده حُزن یعقوبیله اولسون مبتلا
هر نه بوحؤسنیله اولماز مُبتلاسی یوسفین
عشق یولوندا زؤلئیخا کیمی صادق اولانین
یئی گلیر مهر و وفاسیندان جفا سی یوسفین
گؤرمزایدی تخت و بخت و تاج و دولت یؤزونو
گرَد راهین اولماسا کحل جلاسی یوسفین
ای نظامی جان و دلدن باد پیما اول اؤزون
اولماغ ایسترسن هواسی، آشناسی یوسفین

***

۱- قوشاماق: محاصره ائتمک/قومارالاماق/قومارماق

پــــرتو نـــور تـــجلّی دیـــر جـــمالی پـــیریمین
گــوْلشــن فــردوس اعــلا دیــر جـمالی پـیریمین
قـــدّ و رخســـارینا ســرو و گــوْل نـئجه اولور نـظیر
یـــا لب و دنـــدانـــینه لعـــل ولالی [پـــیر یــمین]
گرچـه دال و لام و عـین اؤلدورمـینجه عـین عـدل
عـــین ظـــلم اولدو دله عـــین وصـــالی پـیریمین
شـــمع رخســـارینه ایـــرشمز دلاِ پـــروانـــه‌وار
یانماسین عشقی اودونـدا پـرّ و بـالی [پـیریمین]
لشکـر مُـلک حـبش روم ائـلینی قـیلمیش حـصار
روخ‌لاری دؤورونده یـارب خـط و خـالی پـیریمین
شـــیوه - یـــاقوتی مـــنسوخ ائـــتدی مـنشیِ ازل
یـــازالی خـــدّ ینده خـــطّ لایـــزالی پـــیریمین
ای نـــظامی گـــؤرمه‌دی اقـــصای مـــقصددن اثـــر
گـــؤرمیه‌ن حـــوْسـنونده نـور ذوْلجـلالی پـیریمین

***

طـلعتین کـوکبی صِـر کـوکبه سـین مـهر و مـه‌ین
گـــوْنشـــه ســـایه ســالار طـره - طـرف کُـلهین
سـنه بـــو رونـــقِ سـیماندان ای شـمس فـلک
مگر اول کعبهِ حوْسـن ایشـیگی‌دیر جـیلوه‌گـهین
تـــوتیا مـــــینتینی چکـــمزم ایـــراق صـنما
گـــؤزومه کـحل جـلاییسه یـــتر گـــرد رهـــین
شککـــرین آغـــزینا سـنین اویـوشاردی دهـنین
مُشکـــی آیـــاقلارا ســـالدی ســـرِ زولف سـیهین
یـؤزون اؤسـتونده قـاشین لُـطفنه ایـریشمز اگـر
گـــله قـــوس قـــزح اؤســـتونده مـــه چـــاردهین
گـــر گـــوْنـــاه سـانارسان بـوس و کـناری صـنما
اده، گؤر کیم، بیری مین خئیره کئچر بـو گـوناهین
ای نظامی دیـلریسه‌ن کـه اولاسـان عـالمه شـاه،
بنده سی اولماغا سعی ائـده، گـؤر، اول پـادشهین

***

دلدن قـــــرار و صـــبری آلیب قـــارا پـــرچـــمین
آشـــفته ائـــتدی جـــانی ســیهکاره پـــرچـــمین
دور قـــــمرده دردله دیــــوانـــــه کـــوْنلومو
زوْلفـــــون مـــثالی ائـیله‌دی آواره پـــرچـــمین
جـــانا روامـــیدیر کـه گـؤزون جـانا قـصد ائـدیب
هـــــر دم تـــنیمی قـــارا یـــارا قـــارا پـــرچـــمین
گوْلزار ایچینده سوْنـبول و رئـیحان خـجیل اولور
ســـالسان بـوْحـوسن لطـفله رخسـارا پـرچـمین
بـــی قـیمت ائـتدی سـونبولِ سـارانـی سـونبولون
رغـــــبت قـــویمادی نـــافهٔ تـــاتارا پـــرچـــمین
اول رسمه آلدی صبری کـوْنولدن کـی قـورخـورام
ســـرّیمی فـــاش ائـــیله‌یه اغـــیارا پـــرچـــمین
جـــــوْور و جـــــفا و دردله کـــوْنلون نـــظامی‌نین
بـــیمار ائـــتدی، ائـــیلمه‌دی چـــارا پـــرچـــمین

***

«وصـــفینده اول جـمالین ذکـر ائـتدیگینی بـو دل
هـــر کـــیم ائشـــیدسه ائـــدر اللـــه دیـــر قـــایل»
یـــــارب چـــــه لطـــــف دارد آن قـــدخیزرانش
درمانده هر کـه دیـداش چـون سـرو پـای در گـل
دئـــدیم نـــهال قـــددین عشـــاقه مـئیل ائـتمز
آیـــدیر: کـــه ســـرو اولور اکـــثر هـــوایـــه مـــایل

در چـین زلف مشکت آن خـال مـی‌نماید — چـون پـاسبان هـندو در قـلّهٔ سـلاسل
«اول زلف اول بـنا گـوش ثـعبان و دست مـوسی — اول خـال و اول زنـخدان هـاروت و چاه بـابل»
خـواهـان آن دهـانرا، دل، پـاره پـاره بـاید — آری بـه مـو رسیدن بـر شـانه نـیست مشکـل
«یۆزونـه قـارشی گـۆزوم یـاشینی کـیم گـۆررسه — اولدو سـانیر ثُـریّا خـورشید له مـقابل»
گـر وصـل یـار خـواهی بگـذر زخـود نـظامی — زیرا به وصـل جـانان غـیر از تـو نـیست حـایل[۱]

***

هر نه جان کیم گۆزلرین سئحریله سرگردان دئـیل — اهـل دللـر مـذهبینده جـاندیر آمـما جـان دئـییل
نور یزداندیر دئدیم حۆسنون، دلیل ایسـتر رقـیب — برقعی رفع ائت یۆزوندن حـاجت بـرهان (دئـییل)
چشمهٔ حـیوان لبـیندیر دئـر رقـیبین مـن دئـدیم — چشمهٔ - حیوانـدیر آمـما چشـمه ـ حـیوان دئـییل
صورتین جنّت دیر ای حوری و رضوانـدیر تـه‌یین — یۆزونه کیمدیر دئیه‌ن کیم جنّت و روضـوان دئـییل
دمـمی واردیـرمنه بـو درد و غـم هـیجرینده کـیم — سینه سـوزان و جگـر بـریان و دل گـریان دئـییل
زخمینه کیم باخسا آیـدر: بـونا مـرهم نـئیله سین — دردیمی کیم گۆرسه دئر کـیم قـابلِ درمـان دئـییل
ای نـظامی خـوبلرده یـوخ چـۆن آیـینِ وفـا — حمدلله کیم بولارین(بونلارین)حۆسنو بـی پـایان دئـییل

***

ای سـبیلی عشـقی‌نین انـا هـدینا السّـبیل[۲] — لعل نابین چشمه سی عـیناً لسّـمی سلسبیل[۳]
قـدّینه چـاتماق دیـلر لطـفیله سـرو بـوستان — دوغرو دئرلر بـی نـصیب اولمـاز حـماقتدن طـویل
ای دوداغین شـربتندن بـیر اثـر خـضرین سـویی — وی یـاناغین پـرتوویندن بـیر شـرر نـارِ خـلیل
فکر و ذکری کۆنلومون اول زلف و عارض دیر مـدام — فکـره فکـر "طـویل" "ذکـره" ذکـر جـمیل[۴]
لبـلرینه شـرمسار اولالی مـصرین شکّـری — گۆزلرینین چشمه سارینداں خجیلدیر جـوی نـیل
سلسبیل وصـل چـۆن اولمـاز سـبیل ای تشـنه دل — جان سبیل‌ائت گـربساط قـرُبه ایسـترسن سـبیل
گـر مـتاعی چـوخ اولان ایـررسه وصـله، دایـمی — عـاشقین جـاندیر مـتاعی، آنّـه شـئیٌ قـلیل[۵]
وصل یار ایسـترسن ای دل غـیردن اعـراض قـیل — جـاء فـی القـرآن امـر فـاصنع الصـنع الجـمیل[۶]
ای نظامی عارف ایسه‌ن هر بۆتـو بـیر قـیبله قـیل — قـبلة العشّـاق فـی الافـاق مـن هـذاوالقـبیل[۷]

***

۱- بوشعرده دیرناق آراسینداگلن تورکجه بیت‌لر نظامی گنجوی‌نین‌دیر.
۲- بیز اینسانا یول گۆستردیک (قرآن دان آلینمیش)
۳- سلسبیل آدلانان بولاق (قرآن دان آلینمیش)
۴- خیالی اوزون، اونودولماز، آنماسی نه گۆزه‌ل
۵- آزجاجیق بیر زاددیر
۶- قراندا امیر وئرمیش کی: گۆزه‌ل یارات
۷- دونیادا عاشیق‌لرین قیبله‌سی بو قبیلدن دیر

جـــانا بــو نــاز و غــنچه عــجب نــولاسر مآل
دل خــود ســنیندیر غــرضین جــانسه، مــه آل
آلدادی آلدی کـــؤنلومو غـــمزن کــیم آلیــله
احسنت سـئحر ایـچینده گـؤردوگونه زهـی کـمال
سان بیت عنکبوته دولاشمیش مگس دورور (مگس دیر)
بــوسینه - مُشــبک ایــچینده اول خــیال خــال
اهـــل صــفایه خــونِ صــوراحــی حــلال‌دیر
کیم شـرع ایـچینده خـون حـرامـی ائـدر حـلال
آنـــلیندا قـــاشلارین گــؤره‌نلر دئــیر ای صــنم
بــیر آی غُــرّه‌سینده عــجبدیر ایکــی هــیلال
ای حــور چــهره، بــاشی نــدن اولدو آشــاغا
گــــر ارمـــه‌دیسه طــوبایه قــددیندن انــفعال
اولا کـــی، خـــاطرینه گــذر ائـیله‌ییم دئــیه
ضــعفیله ائــتمیشم صــنما کــندیمی خــیلال
پــیوسته روز عــید و ســعادت درر یــؤرک
کیم روشن اولدو بـیرگؤن ایـچینده ایکـی هـیلال
مــمکن دگــیل نــظامیه ســن‌سیز حـیات کـیم
جــانسیز جــهان ایـچینده دارالمک اولور مـحال

***

یــوزون ای رشک قــمر نــور تــجللامی دئـییل
بــویون ای نــور بــصر غــیرت طـوبامی دئـییل
قــامتین ســدره اؤزون حــور و دوداغــین کـوثر
کــوی‌نین هــر طــرفی جــنّت اعــلامی دئـییل
دئــدی عـؤمرِ ابـدی وارسـنه عشـقیمده دئـدیم
زولفـــونون ســلسله‌سی نــامتناهیمی دئــییل
شــاکــرم خـیل خــیالین مــنه یـار ائـتدیگینه
بــوقدر یــارلیغ ایــمدی مــنه خیلی‌می دئـییل
نـــولا تــعظیم ائــدیب یــار نـظامی قــولونا
گـر مـحللیم ایـتی دئـیریسه، مـحللی مـی دئـییل

***

حـــؤســـنونه اؤیـــونمه‌سین ایـــنینده گــؤل
حـــالینه قـــیلسین نــظرائـیله‌ن دئــه گــیل
گـــرگؤره بـــولُطف ایـــله گــؤل خــدّینی
اودا یـــــانا رشک له گـــــلخنده گـــؤل
مـــن‌ده، گـــؤل و لاله و ســـؤنـبول ســنه
حــؤســنونه آشــفته هــمان مــن دئـییل
گـــلمه‌دی قـــددین کــیمی بــوستانا ســرو
گــؤلمــه‌دی خــدّین کــیمی گــؤلشــنده گـؤل
غـــنچه صـــفت غــنج‌له گــلسه‌ن ســؤزه
لاله کـــیمی لال اولا هــــر یــــاندا گـــؤل
روخـــــلارینا نســـبت ائــدردیم اگــر
گـــؤل کــیمی اولارمـــیسه تـــابیندا گـــؤل
حـــؤسنونو گـــؤروب گـــؤل ایکـــن دللــرین
گـــؤزلرینه خـــار اولا تـــیکاندا گـــؤل
وئـــــره‌لی نـــظمینه نــظامی نـــظام
وصـــفین ایـــله اولدو پـــراکـــنده گـــؤل

***

هر پـری یـوزونو کـیم تـوتدی غـم افـزای سـقل
یــؤزونــو قــارالایب ائــیلدی رســوای ســقل

گیزلی عیبینی عیان ائتدی سراپای سقل سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
اول کی سؤزو ایکی اولمازدی نه سؤیلر سه سبقلی قاووشجاق هر نقدر دلبرسه
سقلیندن سؤزو کئچمز کیمه، کیم سؤیلرسه سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
بیر پری چهره کی بولونماز ایدی مثلی حمیل کیمسه لُطفوندن اونون ائتمزایدی قال ایله قیل
ایکی درهم سقلیله نه عجب اولدو ثقیل سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
اول که دردیندن اودا یاخمیش ایدی لاله جیگر یوزنی کؤرسه حیادان اوتاناردی گوٚل تر
سققلی بیتلی دیر اولموشدور آدی ایندی سقر سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
هر نه حوٚسنه دایانیب عاشقی‌نین کوٚنلونو سیییر سقلی بیتسه پشیمانلیق اودو جانینی یئییر
سقلین یولار و اوغرادیغینا دردایله دئییر: سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
بیر پیری زاد و گول اندام و صنوبر قد ایکن لاله رخسار و سمن چهره و گلگون خُد ایکن
سقلی بیتسه اولور گول یوزو گوٚزلرده تیکان سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
هرکیمه کیم سقل اووجوندان ایرر درد و عنا یولدوروب یولماغیله بولمایا دردینه دوا
آندیریب آنانینی باغلامیینجا قومویا سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل
ای نظامی نئجه جور ائتدییسه سنه نگار بیرینه مین عوض ائیله دی سقل آخر کار
کیمه اوغرارسا اوٚلدوم دئیین ساغو سیغار[1] سقل ای وای سقل وای سقل ای وای سقل

***

دوٚشه‌لی عشقینه ای روخلاری بدر آی، کوٚنول
اولدو زوٚلفون کیمی آشفته و بد رای کوٚنول
نئجه کیم های دئدیم، اسله‌مه‌دین های کونول[2]
ائیله‌دین خلق جهانه منی رسوای کوٚنول
وای کونول و ای بو کوٚنول وای کوٚنول ای وای کوٚنول
گاه یانار شمع روخون شوقونا پروانه کیمی
گاه ده‌لر حسرتیله یوٚره گیمی شانه کیمی
گاه وئرر عاری یئله عاشق دیوانه کیمی
گاه توٚکر گوٚزلریمین یاشینی دُردانه کیمی

۱- ساغو سیغار: ساغو: آغیت، اوخشاما، نوحه، مرثیه. ساغو سیغماق: مرثیه یاغدیرماق
۲- اسله‌مه دین: بورادا: بسله‌مک / سس وئرمک

وای کؤنول وای بوکؤنول وای کؤنول ای وای کؤنول
هم نفس اولماغا سن خسرو شیرین لبینه
وئرمیشم عاری یئله نام و نشانیله بئله
دیله دوشموش یالنیز من دئییله‌م ائلدن-ائله
دل الیندن نئچه‌لر دوشدی منیم کیمی دیله
وای کؤنول وای بوکؤمول وای کؤنول ای وای کؤنول
تیر قددیمی کامان ائده‌لی اول حور نژاد
شصت غمدن دل سئودازده بولمادی گشاد
دئردیم کی ائیله‌ییم من دخی دلبرلری یاد
دل الیندن کیمه فریاد ائده‌سه‌ن کیم وئره داد
وای کؤنول وای بوکؤنول وای کؤنول ای وای کؤنول

***

آی جمالین آیت عنوانِ دیوان قدیم
قاشلارین طغراسی بسم اللّه الرّحمن الرحیم
سنی بولُطفیله گؤررکن هوادان شیخ شهر
توبه عرض ائیلر منه استغفرالله العظیم
لام زولفون، سرنگون نقشینه اول دُر دانه‌نین
ای رقیب ال سونما (وئرمه) «لاتقربو امال الیقیم»
نافهٔ چینی ساچیندان قالمادیر، لیکن خطا
نرگس شهلا گؤزوندن نسخه دیر، لیکن سقیم
گؤرسن ای دلبرکه سنسیز نئجه سی عیش ائدیره‌م
اشک ساقی، آه مطرب، ناله همدم، غم ندیم
خالین اول هندو کی روم ائلینده تموشدور وطن
زولفون اول طاووس کیم گوشینده اولموشدور مقیم
محنت و دردیله پُرنم‌دیر نظامی نین گؤزو
توتالی گؤزده مقام اول قاشلاری نون، أغزی میم

***

ای ساچی سؤنبول یؤزو گؤل زؤلفو رئیحانیم منیم
یولونا اولسون فدا عقل و دل و جانیم منیم
قانمادان (دویمادان)بیرنسنه‌خاطرلبلرینین قندینه
حسرتیله اؤلرمسه، بوینونا قانیم منیم
زار و گریان کئچدی عؤمروم رحم ائدیب بیرگؤن منه
دئمه‌دین کیم نئجه سن ای زار و گریانیم منیم
زاهدا، ایمان اگر ترک منی و محبوبیسه
کافرم کر واریسه سودای ایمانیم منیم
دولمادان پیمانه من پیمانه نی ترک ائتمزه‌مْ
بؤیله دیر پیمانه ائیله عهد و پیمانیم منیم
قوللارینی بی گؤناه اؤلدورمگ ایسه عادتین
بونظامی قولونون سوچی نه؟ سلطانیم منیم
سعدی دؤوران منم دؤورومده نظم و نثریله
باغ حؤسنوندور گؤلوستانیله بوستانیم منیم

***

دمی همدم اولمایانا همدم دئمیم — دمی کیم همدمیله کئچمه‌یه همدم دئمیم
الف و میم دیر آغزینلا قددین چو سنین — دوِدیله اول ایکی سین من نئچه‌سی ام دئمیم
بیل کی کۆنلومده نه توتدوم دئدیم اول یار دئدی — توتدوغون بوس و کنار ایسه اولورسم دئمیم
چونکه صید ائتمدی سن گۆزلری آهونی منه — من رقیبینه دخی کلب معلّم دئمیم
چون یۆزون کعبه و خالک حجرالاسودایمیش — لب و زۆلفونه نه چون حلقه و زمزم دئمیم
باش قویوب یولونا اوندان آدیم آدام دئمه‌سه‌م — من داخی عالم ایچینده آدیم آدام دئمیه‌م
اۆرونوب تاج بلا کچمزسه تخت غمه — ملک عشق اولدو نظامییه مسلّم دئمیم

***

فصل گۆلدور طلب بادهٔ گۆل رنگ ائده‌لیم — نغمهٔ چنگ له عیش ائتمه گه آهنگ ائده‌لیم
ایچه‌لیم جام مصفا وئره‌لیم جانه صفا — نئجه بیر جهل له عقل آیینه سین ژنگ ائده‌لیم
مطربا دور نی و قانون‌له عشرت سۆره‌لیم — حاسدین یۆزونو دف قامتینی چنگ ائده‌لیم
خاطرین بۆلبول و گۆل صحبتین ائیلرسه طلب — صبحدم گۆلشنه گۆل بیرسن و بیرمن گئده‌لیم
آغزینا نسبت ائدرسه اۆزونو تُنگِ شکر — عالمی باشینه تنگ، شکرین سنگ ائده‌لیم
چون خدنگینه اونون مانع اولان جوشنمیش — باری چون جنگ ائدریز جوشنله جنگ ائده‌لیم
قِدم خسرو آفاقدا جام جم له — تخت کاووسه کئچیب، عشرت هوشنگ ائده‌لیم
نقش خال و خط ایله مطلع دیوانیمیزی — رشک دیباچهٔ مجموعهٔ ارژنگ ائده‌لیم
بزم عشقینده نظامی گر اولا لاف خرد — آلالیم عقلینی بیرجرعه ایله دنک ائده‌لیم

***

بولدو چون دیوان حۆسنون یازماغا فرمان قلم — قاشلارین طغراسی وصفین ائیله‌دی عنوان قلم
یازمادی حۆسنون کیمی بیر نسخه- دلکش دخی — گرچه چوخ تحریر ائدیبدیر دفتر و دیوان قلم
حۆسنونون وصفینی یازماغا یئتیشمه‌ز خسروا — بحر حبر اولوب اولورسه مدت دوران قلم(۱)
نقش نین سئوداسییله توتموش ایدی انس، جان — یازمادان لوح وجوده نقش انس و جان، قلم
خطنین وصفین کۆنول لوحینه تحریر ائتمگه — مقله- چشمیم دوات ائدنمیشم مژگان قلم
خط نه وجهیله کتیردیَن منی اولدورمه گه، کیم — بولمادی دیوانینه حۆکم ائتمگه فرمان قلم
حۆسنونون وصفین نظامی یازماغا قیلسا شروع — جان و دلدن دل دیلر کم دفتر اولا جان قلم

***

۱- بو بیت نظامی گنجوی‌نین تورکجه شعرلرینده‌ده بئله‌دیر:
«مین‌ده بیرین مدح‌نین یازماغا ارمز خسروا بحر حبر اولورسه مدّت دوران قلم»

دئرسم حوْسنِ دلفروزینه عاشق دگیلم   سؤزوم ائشیتمه کی بو دعویه صادق دگیلم
قوی اشیگینده منی خدمته یوْزوم سوْروبن   مجلس خاص ده چون صحبته لایق دگیلم
زاهدا فاسقم و رند نظر باز ولی   بو قدر وار کی سنین کیمی منَافق دگیلم
ائتمه زوْلفون کیمی آیاغینا دوْشدوییمی عیب   یاندی کیم، یانیلدی کیم،بیلمزم آییق دگیلم
لعلی‌نین شربتی‌دیر دردِ نظامی‌یه دوا   طبّی یاخشی بیلیرم سانما کی حاذق دگیلم

***

(...) بودم که اؤلموش ایکن جانه ایرمیشم   کیم هیجرایچینده وصلت جانانه ایرمشیم
سنه ارسه قدرله باشیم عجبمی کیم   برج شرفده سن مه تابانه ایرمیشم
دئرلر که وصلتینه ایرن جانه ایرشر   من وصلتیندن ایره‌لی (دولایی) جانه ایرمیشم
ذره‌یه‌م کی جهدیله خورشیده یئتمیشم   بیر قطره‌یم کی سعیله عوممانا ایرمیشم
اول نظامیم کی کمالیندا وصفینین   حسن نظام لطفله سلمانا ایرمیشم

***

[زوْلفونه] مُشک خطا دئمک خطادیر دوستوم   سدره دن قددین نهالی منتها دیر دوستوم
ساچلارین و اللّیل و ینسی دیشلرین والنجم دیر   طلعتین والشّمس و آنلین والضّحی دیر دوستوم
[کپریگین] هر ناوکی تیر- قضا دیر عاشیقه   زوْلفونون هر تاره‌سی دام بلادیر دوستوم
[اوخ] کیم غمزن وورور، عین دوادیر سینمه   جؤور کیم لعلین قیلیر محض وفادیر دوستوم
[لبلرین] قوت روان می یوخسا یاقوتِ روان   بیلمه‌دیکدن هر کیشی سورماق روادیر دوستوم
(...) گرمئیل ائدرسه جان لب جان بخشینه   چون کی بو بیماره اول دارالشفادیر دوستوم
(...) دلدن یاد اولوبدور شؤیله کیم یاد ائیله‌مز   تا نظامی عشقینیله آشنا دیر دوستوم

***

آخر ای دلبر جفا ائتمکدن اووسانمازمیسن؟   مدّت حوْسنون نهایت بولاسن، سانمازمیبسن؟
توتالیم اؤلدوره‌سن بوگوْن هامی عاشیقلارین   ای جفا خو یارین اوندا نئیده، سن سانمازمیسن؟
صبحدم یاتارکن اول‌مه اوْستومه گلدی دئدی   اوْستونه گوْن دوغدی مسکین داخی‌اوینمزمیسن؟
لعل نابیندان مرادیم ایسته‌دیم سوندون منه   آل دئدیم آلدم مورادیم یعنی آلدانمازمیسن؟
زولفونون زنجیرینی بند ائت منه دئدیم، دئدی   سقلین آغاردی مِسکین، داخی اوسانمازمیسن؟
ای گوْنش دعوای استغنا ائدرسن حوْسنله   طاس آلیب کویون گئدالار کیمی دولانمازمیسان؟
ائده‌مز دئرسن رقیبیله نظامی منی صید   چون کی آهوسان یاسن ایت ایله آولانمازمیسن؟

***

ای جمالین جیلوه گاهی روضهٔ خُلد برین　　حۆسنونون مشّاطه‌سی «من‌عنده علم‌الیقین»[۱]
اولالی عشقین خیالی گوزلریم قیلماز نظر　　آفتاب و ماهه «اَنی لا احبّ الافلین»[۲]
منهزم اولدو عطشدن لشکرِ مۆلکِ حیات　　گر معیّن ایرسه لعلیندن «بکأس من معین»[۳]
طَلَعتین متن کلام اللّه خطّین شرحدیر[۴]　　شَرحه شَرخ شحیحْ مَتنهٔ مَتن متین[۵]
قاشلارین وصفینده گلدی «و انّه مکر صحیح»　　گوْزین شأنینده اِندی «انّه سحرٌ مُبین»[۶]
جنّت گۆلزار حۆسنون حسرةَ للنّاظرین[۷]　　شربت شیرین دهانین «لذة للشاربین»[۸]
ای نظامی سنه بو معجز کلامین نظمینی　　هاتف‌غیبی‌می تعلیم ائتدی یا روح الامین[۹]

* * *

یۆزی تا گۆندور اونون ساچلاری دۆن　　یۆزی و ساچی‌دیر، دئردیم دۆن و گۆن
ساچیندا کۆنلومون آوازی چیخماز　　اگر چه گئجه ده قاتی چیخار اۆن
یۆزوندن یانا وارسا تن‌می زۆلفون　　گۆزلردن یانا واریر چو دو تن
نئجه کیم گۆن وارار وقت زاوالا　　عدونین عۆمرو گونو ائیله اولسون
جیگر قانیله یۆزن یوما عاشیق،　　کی، بی قیمت اولور آغ اولسا آلتون
یاریم، دۆشمن یئتر عشقینده منه　　رقیبی دئه کی غمزن ایکی بیچسین
نظامی گۆزلریچون اۆلکی، دئرلر-　　اۆل‌اونونچون‌کی اۆله سیرد سینیچون

* * *

گۆزلریم یاشینی گۆزلر اول بت سیمین بدن　　نئجه کیم گۆیده ثریّا گۆزلر آهوی خُتن
خار هیجرین باغزیمی دَلدی منه رحم ائتمه‌دین　　سن عجب خورمامیسان سنگین دل و شیرین دهن
ایندی‌دن ای دل دیلر حالین مشوش عاشقین　　حاضر اول وقتینه دئدم سانا حالی شیمدیدن
خاتم حۆسن اولدوغونا هر کیم ایسترسه دلیل　　برقعی آچیب یۆزوندن گۆسترر وجه حَسَن
دئرسه‌م ای جان گۆزلرین آلتیندا نئیلر بنلرین　　دئر: اولور مُشک خطایه نافه آهو وطن
قددینه کیم باخسا جانا سرو یا عرعر سانیر　　خدّنی کیم کۆرسه، آیدیر: یاسمین دیر یا سمن؟
اول یۆزی جنّت نظر ائتسه نظامی خاکنه　　آچیلار قبرینه روزن جنّتِ فردوسدن

* * *

۱- اوکی علم یقین (اسرار الهی) اونون یانیندا دیر (قرآن کریم‌دن)
۲- حضرت ابراهیم، آیا باخارکن دئمیش: من باتیب گئدنلری سئومم (قرآن کریم دن)
۳- بیر بارداق سرین سو/ جانا یاتارسو (قرآن کریم دن)
۴- شرحی اینجه، متنی چوخ درین معنالی (قرآن کریم دن)
۵- یقین کی بوبیر آلدادیجی جادو دور (قرآن کریم دن)
۶- بو آیدین بیر جادی دئمکدیر (قرآن کریم دن)
۷- گۆرنی درده سالار (قرآن کریم دن)
۸- ایچه‌نی لذته دالدیریر (قرآن کریم دن)
۹- روح الامین: حضرت جبرئیل ین لقبی دیر.

غصه نی عالمده شادی بیلمیه‌ن شاد اولماسین اولمایان عشقین اسیری غمدن آزاد اولماسین
بو صفتده گؤردیگی یوخ کیمسه نسل آدمی کی گؤرن اولمایا حوریوش پریزاد اولماسین
کؤنلومون ویرانه سین دئرسن کی معمور ائیله‌ییم وعدهٔ وصلین کیمی بی اصل بنیاد اولماسین
سرو قددین عاشیقه نخل جهان آرا یئتر هیچ عرعر بیتمه‌سین عالمده شمشاد اولماسین
آغزینی یاد ائتدیگیمجه منه جؤور ائیلر رقیب یوخ یئره عهدینده شاها کیمسه بیداد اولماسین
زولفله غمزن چکر چاه زنخداندان منی حبس ایچینده چیغیران کیمسه‌یه جلّاد اولماسین
ای نظامی چؤن‌کی یارین گنج دیر، ویران دیلر قوی وجودون مؤلکو ویران اولسون، آباد اولماسین

***

گر ائدرسه‌م قدّ و رخسارین یولوندا جان روان بیتیشر سینمده، سینه‌م اوٚزره سرو و ارغوان
شؤیله حئیران ائتدی قدین سروی ای لیلی خُرام کیم باشیندا یاپدی مجنون کیمی قوشلار آشیان
جیم زؤلف و میم فم بالا الف سن طرهٔ لام سندن اولموشدور جمال خالق بیچون عیان
غایت اوٚزون گوٚلدوگیچون مردم بیماره شب گؤزلرینه زوٚلف توش اولدوقجا قطع ائیلر روان
نقد دل گیسولریندە خرج اولور دئدیم دئدی گنجه‌لرده خرج ائدرلر نقد قلبی بی گومان
مجلیسینده خالی اولمازسا رقیب اولماز عجیب چون مثلدیر کیم ائشیک یاشانسیز اولماز بوستان
ای نظامی حؤسن ایچینده اول جفا جو دلبرین اسکیگی عاشیق‌لره مهر و محبت دیر همان

***

ای کؤنول فریاد ائدیب داد اوما اول بیداد دان حؤکمو چون سلطان ائدر أسسی نه‌دیر فریاد دان
اؤیله ایللر کئچدی و بیردم منی یاد ائتمه دی کندی ایللردیر که هرگیز گئتمه‌میشدیر یاد دان
دل ائدیر چاه زنخدنیندا غمزندن حذر حبس ایچینده نئجه کیم محبوس اولان جلاد دان
هر خم زوٚلفون منیمچون قیزدیرار آتش ده نعل چؤن گوٚل اوٚزره سوٚنبولون اولور مشوش باد دان
خطبه حؤسنو بلند آوازه‌سیله راست دا قددین آدینا اوخور مرغ چمن شمشاد دان
دل سر کوین قویوب ائتمز هوس دارالسلام هر کیشییه کندی شهری یئی گلیر بغداد دان
ای نظامی ایتلری دالار رقیبی خود نولور آشنادان خئیر گلمز نه اومارسان یاد دان

***

دیوانه دل کم خسته دیر اول چشم شوخ شنگ اوٚچون دام بلایه بسته دیر اول زلف عنبررنگ اوٚچون
چون سئیر گوٚلشن‌دیر آچان حُزن اهلی‌نین کؤنلون نولا عرض ائتسه دلبر عارضین بیرلحظه من دِل تنگ اوٚچون
مطرب چو زوٚلفو قولونو عشاقه ائده چنگ ده جان ریشته سیندن ائیله‌سین اوتارینی آهنگ اوٚچون

خارِ فراغین نیشینی نوش ائیله‌ییب جان بۆلبولو / هر دم هزاران غم چکر اول عارضِ گۆلرنگ اۆچون
یارین یۆزن زنگار غم توتدوقجا سۆرسین یۆزومه / زیرا کلاه سۆرمک گره‌ک مرآتی دفع زنگ اوچون
عارضی عاشق‌لره لطف و صفالار گؤسترر / کاهی‌زره، جوشن‌گئیەر مشکین ساچیندان جنگ اوچون
دایم ائشیگی داشینی باشینا وورسا عاشیقین / بیز باشیمیز قاییرماریز، آلا، که حئیف اول سنگ اوچون
دئمیش نظامی عاریدیر یولومدا ترک عاردن / مین عاری ترک ائتمگ اولور عاری اولان بیر ننگ اۆچون

***

دل و جان ائتدی جا اول چشم و ابرو / اونونچۆن دئدیلر بونلارا جادو
دَلورمشدر[1] گؤزون سنودالاریندان / اونونچون داغلارا دوشموشدور آهو
اویاتماز بونلارین فیکری منی کیم / مگس چوخ اولسا گلمز گؤزه اویغو
دئدیم حۆسن ائلینه کیمدیر سُلیمان / چیغیردی هدُهدُ جان دئدی، بو، بو
یا من دورام قاپوندا یا رقیبین / کی بیر یئرده سیغیشماز ایکی لۆلو
یۆزون نورون ازلدن وزن ائدرکن / مه و خورشید ایمیش کفّ ترازو
خیالی بئلی‌نین کؤنلومده نئیلر / کی بیتمز اودا یانمیش یئرده خود مو
نه چون دریادی کیم گؤزدن اونونچون / کی دامیزماز اۆلورسەم آغزیما سو
رقیب ایله چیخار سئیرانا دایم / کی جان اونونلا چیخار کیم توتار خو
بو قَدَر یاش تؤکر سنسیز نظامی / گؤرن دئیه بوگؤزدن وار آلین یو

***

نکارا آلدی خطیندن بنفشه رنگ و سۆنبول، بو / که باغی خرّم ائیلر اول، دماغی خوش‌دم ائدر، بو
هیلال ابرونه بنزردی اگر اولسا گۆنش یۆزلو / گۆنش یۆزنه بنزردی اگر اولسا هیلال ابرو
اول اینجه بئلی‌نین وصفین نئجه تحریر ائدیم چون خطّ / محقق دیرکی فسخ اولور قلم دیلینه گلسه مو
خیالین اویغودا گؤرمک میسّر اولمادی آمما / غم هیجرینله اویغو گؤرونور گؤزومه اویغو
دئییل من، تاپینی هر کیم گورر بو خدّ و قدّ ایله / اولوب‌بنجلین حئیران دوروبدور قددینه قرشو (قارشی)
لب و دندانینین وصفین نظامی نظم ائتدیکجه / نئجه خوش نثر ائدر گؤرسن جهانه لعل‌له لؤلؤ

***

۱- دُلورمیشدر: دلی وورموشدور، دلی اولموشدور.

گـۆرونر غـرّه- غـزاسـی نـقاب اۆسـتونده شـمسهٔ شـمس فـلک کـیمی سـحاب اۆسـتونده
کـندی‌لطفی‌دیر اگـر یـۆزومه بـاسسا قـدمین کـندی لُـطفو یـۆرودر اونـو تـراب اۆستونده
لبـین اۆرزه نـولا قـان ائـتسه گـۆزون آغـزینچون یوخ یـئره ایـندیمی قـان اولدو شـراب اۆسـتونده
خطّین اۆستونده گۆرن زولفـونو ای بـۆلبـولِ جـان دُم طــاووس سـانیر پـرّ غُـراب اۆسـتونده
کــۆنلومه زۆلف سـیهکارینی حـاکـم ائـتمه ظولم ائدر شحنه قـومه، مـۆلک خـراب اۆسـتونده
لبین اۆسـتونده نـدیر بـۆنـلرین ای مـصر جـمال نـقطه‌لر کـیم قـودولار شکّـرِ نـاب اۆستونده
نـارِ عشقینده نـظامی اودا سـال خـرقنی سـن صـوفی سـجاده اگـر سـالدیسه آب اۆسـتونده

***

یـئری دیـر اولسـا لقب جـام مـروّق لبـینه یــاراشـار آب مـعلق دئـرسه‌م غـبغبینه
طـفل مکـتب کـیمی ائـپلر الف و بـایه شـروع پـیر دانـای خـرد گـلسه بـو گـۆن مکـتبینه
اتـتـحادین وار ایـدی یـاریله ای قـلب ازه‌لی جـوهر روح حــلول ائـیله‌مه‌دن قـالیبینه
سـانما یـولوندا حـجاب اولا مـنه مـذهب و کـیش گر ونرم هـر نـئجه مـذهب ده دئسـه‌ن، مـذهبیته
سن مـنیم قـانیمی ایـچرسن و مـن قـان اوتـارام نـولا رحـم ائـیلریسه‌ن لطـفله هـم مشـربینه
یـا غـمین عـقربی نـیشینه لبـین ائـیله داوا یـا کـرم ائـیله آغـوولاتما مـنی عـقربینه
ووراراییکـن یـۆزون ای مـوزه او سـرو آیـاغینا کـوکب چـرخ فـلک رشکـیلی‌دیر کـوکبینه
ای نظامی سن اۆچـون جـاندیر اۆپـرسن دهـنین لبـینه اول‌دم ایـرر کـیم ایـرشه جـان لبـنیه

***

چون ائتدی نهان گـۆل یـۆزونـی سـۆنـبول تـرده سـان ابـر سـیه اولدو گـۆنش اۆزونـه پـرده
دۆیـمه‌دیسه کـۆکسونو داشـیله غـمیندن بس بـو کـۆرونن‌لر نـه اولی جـرم قـمرده
اکسـیک دیـئیل ای دوست رقـیبین ائشـیگیندن دل نـئجه تـحمّل ائـده بـو درده، بـو در ده
قاشین یایی‌نین یئری گۆز اۆستنده دیر ای دوست غـمزن اوخـونون نـئجه کـی جـانیله جـیگر ده؟!
عشق آتشـی چـون قـیلدی نـظامی بـدنین خـاک جـانا قـدمین فـرقینه بـاس راه بـصر ده

***

خط مشکین کیم یازیلمیش لوح سیمین اۆسـتونه سونبولِ نودور تۆکولموش بـرگ نسـرین اۆسـتونه
عـارضینده خـطینی گـۆرن سـانیر کـیم مـورچـه پای مُشک آلود باسمیش بـرگ نسـرین اۆسـتونه
دعـوی اسـلام ائـدرسن زۆلفـونو یـوزدن گـۆتور مؤمن اولان کفری ترجیح ائـیله‌مز دیـن اۆسـتونه
نه قـدر اۆلمـوش ایسـه‌م دوررام آیـاغین اۆپـمگه سئیر ائدرکن سرورا، باسسان قدم سین اۆسـتونه

چشم پر اشکیمده ای دلبر خیالی قدی نین
سانکی خورشید فلک دیر گلدی پروین اۆستونه
هر بنادان اول لب شیرینه دیللر جمع اولور
نئجه کیم اوشر [اوچار] مگس حلوای رنگین اۆستونه
رشک ائدر طاوسی قدسی‌لر مگس‌لر حالینا
کیم تکلّف سیز قونارلار لعل شیرین اۆستونه
ایللر اولدو کیم فراقیندا نظامی خسته دیر
شمع کیمی گلمه‌دین بیر گنجه بالین اۆستونه

***

لبیندیر طعن ائدن یاقوتِ نابه
دیشیندیر تق توتان دُرِّ خوشابه
لب لعلینله رخساریندان آیری
کؤنول مئیل ائیله‌مز شمع و شرابه
گؤزون گؤنلومه مئیل ائسته عجبمی
کی مستین گؤیلو مئیل ائیلر کبابه
خیالی گنجینه مسکن اولالی
دل و جان مؤلکو اولموشدور خرابه
گؤزون، زۆلفون خیالیندان نظامی
دۆشر هر لحظه ده سئودای خوابه

***

برگ رئیحاندیر ساچین گلمیش گۆلِ تر اۆستونه
ماه تاباندیر یۆزون أنمیش صنوبر اۆستونه
قرص ماه اۆستونده ائیلر خوشهٔ پروینه طعن
شام زۆلفون کیم دۆشوبدور شمع خاور اۆستونه
لبلرین اۆستونده ای مصر ملاحت بؤنلرین
سان مکس‌لردیرکی قونموش تُنکِ شکّر اۆستونه
بوسه وئریب جان و دل آلماغا اول شیرین دهن
سربسر راضی دئییل سر داخی أسنه‌ر اۆستونه
مین دعا وئریب آلیرلار چون کی بیر دۆشنامینی
قفل مرجان وورما جانا دُرجِ گوهر اۆستونه
خوبدور رسم طریق دلربالیق شیوه سی
بیرقبادیر کیم بیچیلمیش قدّ دلبر اۆستونه
اول لب مئیگون زنخدان اۆزره ای حور بهشت
جام لعلین دیر قونولموش حوض کوثر اۆستونه
دایم آرتار چشمیمین یاش تؤکدوگیجه زحمتی
گرچه دئرلر خسته لیک صحّت بولوردۆر اۆستونه
ای نظامی حالینی یاقوت چشمین مقله سی
دم بدم مشکین مداد ائیله یازار زر اۆستونه

***

کیم گؤررسه سنی سانارکی گۆنش اندی یئره
یئره گئچسین سنی هر کیم کی بو حۆسنیله یره
عارضیندن صنما اۆیله حیا ائیله دی سو
کی اگر یئرده‌لیک اولسایدی کئچرایدی یئره
یئنه گؤیدن واریب ای دوست رقیبین ائوینه
چون بیلیرسن کی ملک گیرمز ایت اولدغو یئره
هانی طالع کی گله سن دیزیمی یاسدیناسن؟!
من اؤپه م سنی وسن گؤزون [اۆزون] اوراسان او یئره
منی سندن صنما کیمسه جدا ائیله‌یه مز
مگر اؤلوم گله کی جانی بدندن آییره (آییرا)

گـــؤزلریم ایـــچینه ســـالما یـــولو قـــوموندان اونـــون
توْرپاغ اول گؤزه کی بونون کیمی قومدان قیره (قـاییرا)[۱]

او ســـارایـــیندا، و شـــهر ایـــچی دولو آه و فـغان
وای اگـــر چـــیخسا ســـارایـیندان و بـازارا گـیره

سئوینرسه نـولا، سـن مـاهه ایـرن کـیم سـئوینر
گؤیده ایسته‌دیگی کـیمین کـه الیـنه یـئرده گـیره

دولانـــارجـــان ســـر کـــویینه نـــظامی ایـــرجک
شـــول مسـافر کـیمی کـیم مسکن مألوفـه ایـره

***

تا کـی حـؤسنوندن خـبر وئـردی صـبا گـؤلزارده
قیلدی درد و غـصه دن بـؤلبـول کـیمی گـؤل زار ده

عـــالمی تـــاتار زؤلفـــوندن مـــعطر ائـــیله‌دین
قـــالمادی بـــیر قـــیلجا قـــیمت نـــافه تـــاتارده

عاشق حئیران کـیمی بـیر یـئرده قـالیر دنگ اولور
گؤرسه قـددین شـیوه‌سی سـرو سـهی رفـتار ده

عقده سینده زؤلفـونون اول خـالا قـیلسینلار نـظر
گـــؤرمه‌ینلر مـــهرهٔ مـــاری دهـــانِ مـــارده

عارضینده جان سوال ائـتدی خـطیندن دل دئـدی
ســـونبولِ تـــردیر چـــمنده یـــاسمن دیـر نـارده

اول دهانین وصلی سوداسیندا جان ترک ائیله کـیم
هـــیچه آلمـــازلار جـــهان مـؤلکـونو بـو بـازارده

مار زؤلفونسوز حذر قیلماز گـؤزوندن جـان سـنین
قـوت اولمـاز چـون بـیلیر قـان تـؤکمگه بـیمارده

ای نـــظامی اومـــما رحـــم اول غـــمزه غـــماز دن
چـــون وفـــا اولمـــاز بـــیلیرسن مـــردم مکـارده

***

یوزی‌دیر نکته اونـون حـؤسـن‌له شـمس و قـمره
سؤزودور طـعنه ائـدن طـعم‌ایـله شـهد و شکـره

اولا کـــیم بـــاسدی اولا ایـــتلرین آیـــاغی دیـــئه
ســـؤررم یـــوزومی یـــوز ذؤوقـــله هـــر رهگـذره

بـــاخما خـــار مـــؤژه‌مـــه گـؤزلریمه بـاس قـدمین
کـــی زیـــان ائـــتمه‌یه خـــارِ مـــژه نـــورِ بـــصره

آهـــنین حـــبسه اســـیر ائـیلدی طـوطیمی فـلک
قـــویوبان لعـــلینی مـثیل ائـیله‌دیگیچون شکـره

بونجا یوزمینِ کؤزله نیچه کـی سـنیر ائـتدی فـلک
گـــتیرنمه‌دی بـــوحـؤســـن ایـــله نـظیرین نـظره

ایـــللر اولدو کـــیم اســـیر اولدوق و اسیرگه‌مه‌دی
رحـــم ائـــدرسه نـــولا بـــو بـــنده دوشـن بـنده لره

توْرپاق اونـون بـاشینا کـیم زر و سـیمی قـازانـیب
قویا تـورپاقدا و خـرج ائـتمه یـه سـن سـیم بـره

ای نـــظامی نـــظر ائت اول شـــهِ فـرخ روخـا کـیم
گـــلمه‌دی، گـــلمیه‌سر مـــثل و نـــظیری نـــظره

***

ائـــــتمه نـــــهان جـــــمالینی ای مـــــه، نـــقابیله
دایـــــم روا دئـــــییل کـــــی اولا ابـــر آفـــتابیله

ســـوسن چـمنده مـدحینی سـؤیلردی غـنچه تک
دولدوردو شــــــبنم آغـــــزین دُرِّ خـــــوشابله

۱- قاییرماق: دؤنمک، اوز دؤندرمک.

سن سرو قدّ یولوندا سؤرندو او قدر کیم
توتدو حیادان تنی اونون آبله
زولف و عذارینین ذکرینه لایق دئیل هنوز
یوز ایل یویارسام آغزیمی مُشک و گوْل آبله
جانا عجبمی کؤنلومه مئیل ائتسه کؤزلرین
مستین همیشه باشی خوش اولور کبابله
ای دل ساچیندا خدّ و لبین گؤرنه خوب اولور
صحبت قارانلیق گئجه ده شمع و شرابیله
گلدی نظامی دردینه لعلیندن ام (درمان) سورار(۱)
شافی جواب وئر قویما اونو جوابله

***

سؤنبول تردن گوْل اؤزره عنبر افشان ائیله‌مه
کؤنلومون، زؤلفون کیمی حالین پریشان ائیله‌مه
یؤزونه یؤز دؤرلو گؤل کیمی گؤلوب هر بیر خسین
منی بولبول کیمی ای گوْل زار [وُ] گریان ائیله‌مه
قیل بیزه درمان کی دردین ائتمیشیز درمانیمیز
هر دوادان بی خبر بی درده درمان ائیله‌مه
حسرت زؤلف و زنخدانیدان ای سیمین بدن
عالمین عیشین منه بندایله زیندان ائیله‌مه
مُهر مهرین خاتمینی ساخلا هر نا اهل دن
دیو و پری‌نین یئرین تَختِ سُلیمان ائیله‌مه
دلبرا مُلک ین نظامی اولماسا، اولور خراب
حؤسنونون مُلکونو معمور ائیله ویران ائیله‌مه

***

کعبۀ حؤسن و ملاحت دئمیه‌ن سن صنمه،
محرم اولمادی حریمِ حَرَمِ محترمه
قان‌کن دردیله دل همنفس اولدو تاپانا
ای خطایی بچه چوخ شؤکر او دمدن بو دمه
سر زؤلفونو دهانیندا گؤروب خسته کؤنول
دئدی دردا کی ایریر آخری عؤمرون عدمه
گؤره لی قامت و زؤلف و دهنین حرفلرین
اوغرادیم فارغ و آزاده یؤررکن المه
مگر اولدَم یئتیشه آیاغین اؤپمگه ألیم
کی اجل منی برابر ائده خاک قدمه
لذّ تیندن ایکی یاریلدی زبانی قلمین
لب لعلین صفتین تا که گیتردیم قلمه
ایره‌می وصله نظامی دئدیم آسان ایره‌می
دئدی جان وئرمه‌دن ایرمز کیشی باغِ ارمه
سئوینر جان کؤرجک، ایتلرین ایزین، نئجه کیم
یولدا بیر آج و گدا اوغرایا بیر قاچ درمه

***

سنیر ائتدیگیندن اول صنمین هر لوندیله
مقصود آدی چکیلمگمیش دادلندیله
آری چاناغیندا اونلارا کی آش وئرمه‌لی دئیل
بَسلر دهان و غمزه سی بادام و قندیله
بیز، قورو تاختا بولماریق اغیار خوش کئچر
آلتیندا عاج آیاقلی گؤموش تخته بندیله

۱- ام سورار: درمان آختارار

آغـاج مـیله حـئیف گـوٌمـوش سـوٌرمـه دان ولی
بـیر آقـچا سـاتینجا ایکـی کـورولجا گـوٌمـوشو
قوزاغه چـام چـاتالی، مـاحال دئـرسه‌ن، ای نگـار
قـاپدیرماز ایـدی خـلقه گـوٌمـوش حـلقه رمـح‌له
زهـی پـهلوان بـوگـوٌزریـله هـنکام عشـوه ده
ایـندی دونـوز تَشـاغنه یـارب نـه خـوش دادیـر
طـالع هـانی کـی قـدّدن او بـدرین هـیلال ائـده
هر بیر پـلید اوٌنـونده دئـیین اول گـوٌل عـذارا کـیم
قـویدو نـه دوٌشـمنین نسـنه دیـر نـظامی، چـوٌن

کـور اولسـا چشـمِ دل، نـه دوا کـحل بـندیله
وئـر مـفته بـاری اجـرینی آللاه‌دان دیـله
اوٌیـونمه چـام آغـاجینا سـرو بـلندیله
شـاهلیق نشـانی اولمـاسا اول ارجـمندیله
مـین گـوٌرزی قـالخانا آلا بـیر لعب بـندیله
اول شـیره صـید اولمـایان آهـو کـمندله
کـیم یـار اولور، سـتاره‌سی یـوخ دردمـندیله
پست اولمـاسین ایـندن؟ دخـی سـرو بـلندیله
اول یـادینجا بـاش قـوشاسان مسـتمندیله

***

نکـارین خـیال زولف و خـالی
وصـالین بـالینی نـوش ائـتمه‌دن مـن
زعشـق مـاهتابِ بـا کـمالی
زمـویه کشت جـانم هـمچو مـویی
هـر آنکس زان پـری رو وصـل جـوید
بـزیر طـاق نـیلی چشـم شـوخش
قـویمایالی مـه و خـورشیده اول یـار
نـظامی بـی نـظام ائـتدی کـلامین

خـیالیمدان دئـیل بـیر لحـظه خـالی
اولورسـام بـوینونا بـالین و بـالی
زشـوق آفـتاب بـی زوالی
تـنم از نـاله شـد مـانند نـالی
اضـاع العـمر فـی طـلب المـال[1]
کأن الشـمس فـی جـوف الضـلال[2]
کـمال حـوٌسـن‌له حـوسنِ جـمالی
کـمالِ نـظم له نـظم کـمالی

***

اول سـروِ گـوٌل عـذارکـی چـاغیندا دیـر دخـی
گـرچـه کـه خـالی دانـه لریـن دردی مـور خـط
زوٌلفـون خـمینده بـوٌنـلرینه کـه بـنزه‌مز دئـییل
خـطین غـمیله قـددی بـوٌکـولدو بـنفشه‌نین
زولفـون اوجـوندا لعـلینی گـوٌردوکجه سـانیرامْ
حوٌسنون شاپالاق ووردی مهه، خشم ائدیب شـها

جـان جـلوه کـاهی طـلعتی بـاغینداد‌یـر دخـی
جـان مـرغی قـاره زوٌلفـونون آغـینداد‌یـر دخـی
طـفلِ حـبش کـی دایـه قـوجاغیندا دیـر دخـی
گـوٌرمزمیسن کـه بـاشی ایـاغیندا دیـر دخـی
بـیر تازه غـنچه دیـرکی بـوداغـیندا دیـر دخـی
اول پـنجه‌نین نشـانی یـاناغیندا دیـر دخـی

۱-مال آراماقداعوٌمور یئله وئرمیش
۲-سانکی گوٌنش کوٌلگه‌ده قالمیش

ظلمیله قانم ایچدیگینه اول پری صفت
شاهد یئترکی، رنگی دوداغیندا دیر دخی

اول چوخ یاشایاسی منی گؤردوکجه خشم ائدر[1]
پغبِ پدر مگر که قولاغیندا دیر دخی

غمدن هیلالا دؤندی وجودی نظامی نین
لؤلؤ وشین هواسی داماغیندا دیر دخی

***

دیلبرکی دل یولونا رواندیر روان دخی
یولوندا ترک اولدی جهان‌در جهان دخی

چون زؤلفو جیم و قددی الیف قاش نون‌ایمیش
دئرسه م نولا او سرو گول‌اندما جان دخی

مهر روخون فتاده سی آنجاق زمین دئیل
سرگشته اول هوادا یئلار آسمان دخی

مهرینده دل ملامت اوخونا نشانه دیر
عشقه نشان دیلرلرسه اوش نشان دخی

گر دوزخ ایچره وصلین أله گیرسه عیش ائدم
کی اول عیشه حسرت ائده‌لر اهل جنان دخی

لعلین شرابین ایچمگه زؤلفون نه ائدر
کیم سو ایچرکن آدامی وورماز ایلان دخی

جانا جفا بوایسه که غمزن قیلیر منه
چوخ کئچمیه آیدرلر [چاغیرالار] اؤلموش فلان دخی

ائتمه نظامی یؤزو گوْنش دیر دئیه بیان
اول خود عیاندیر اونا نه حاجت بیان دخی

***

عشقینی جانیمدا جانا ساخلارام جانیم کیمی
مهرینی مُهر ائتمیشم سینمده ایمانیم کیمی

فرقتین دؤورونده ای خورشیدِ ایوان جمال
گؤیلره چاتدی دوخانیم (تؤستوم) آه و افغانیم کیمی

دؤشه لی عشقین اودو جانا هوایی کؤنلومه
یؤز سویون توپراغا سالدیم آدیم و سانیم کیمی

روخلارین شوقینا ای دلبر چمنده هر سحر
گؤل قبا ایلر قباسینی گریبانیم کیمی

زؤلف و روخسارین غمیندن دلبرا هر صبح و شام
قان تؤکر چشم فلک بوچشمِ گریانیم کیمی

باده‌یه عهد ائتمیشیدیم لبلرین عهدینده لئیک
نیچه پیمانیلرصدی پیمانه، پیمانیم کیمی

پوزالی عاغلی نظامینی، نظامی‌نین غمین
کی پریشان حالدیر حال پریشانیم کیمی

***

عشقین اولالی جانیما همدم دئدیکلری
درد اولدو دل حریمینه محرم دئدیکلری

بزمِ قُبادِ عشق ده جان مئی پرست ایکن
اؤیرنمه‌میشدی جام آدینی جم دئدیکلری

نقش قد و زؤلف و دهانیله ای پری
سن سن جاهاندا وار ایسه آدم دئدیکلری

هیجرینده بؤیله اؤنس توتوبدور منیم له کیم
بیر لحظه منسیز ائدیلمز اوغم دئدیکلری

گؤرمز اولالی چشم و قد و زؤلف و آغزینی
گورونمز اولدوی گؤزو عالم دئدیکلری

۱- یاشایاسی: یاشامالی، چوخ یاشاماغا لایق اولان

قارون کیمی یئره کئچه لُطفیندن اوتانیب   گؤیدن ائنرسه عیسی مریم دئدیکلری
دم لر گلیر نظامی باشا عشق ایچینده کیم   مین ایل‌جه گؤرونور گؤزه بیر دم دئدیکلری

***

ای دل گؤررسن اول بویی سرو روانینی   سو کیمی آیاغینا روان ائت روانینی
بو طرفه دیرکی نقطهِ موهوم ایکن   قسمت اولا دئییبن، من اومارام دهانینی
بیر خیردا ییله، بیر قیلجا وقتده مین‌بیرین   حیرن اولور ائشیتسه صفات میانینی
ای ساغر آغزین اؤیدوگونه شؤیله اولدو خلق   کیم هر کیشی دیلرکی سندن ایچه قانینی
ای شمع، لاف حوٚسن ائدیب اول مه لقا ایله   اورتایا گلمه یوخسا کسرلر دهانینی
کیمین کی سیمی وار یاراشار ساعیدین کیمی   یانینجا سالینیب وطن ایلرسه یانینی
جان بوٚلبولونه گلشن جنّت قفس گلیر   تا آشیان [ارندی] سنین آستانینی
گؤردوکجه سرو قامتینی سدره سانیرام   طاووس سدره، طرهٔ عنبر فشانینی
ائتمز نظامی اول یوزو گلگونه چون اثر   توت کیم عنان چرخه ایرردین فغانینی(۱)

***

تا صفحهٔ رخساره خطین یازدی رقم‌نی   سرنامهٔ حوسنونه مه‌ین چکدی قلم‌نی
اول نحس ستارم بئله جنک ائیله مگ ایستر   آهیم کی دَیر گوشهٔ افلاکه علم‌نی
کوپ جور و جفا ائدیجی یار ائله‌سن ایدین   چنگیز دخی ائتمزایدی بوظلم و ستم‌نی
گفتم که به من رحم کن ای شوخ جفاکش   توٚرک اوغلونو من آنلابانم دئدی عجم‌نی(۲)
جانسیز بوٚته تاپانچاسینی تپسه‌ده راهب(۳)   معبودا دؤنر یاری سنین کیمی صنم‌نی
چون قدین الف دیر دهنین میم دیر ای دوست   اول قدد و دهندن اومارام دردیمه، ام‌نی
ایتلرین ایزین یولدا گؤروسن سئوینیرسن   مفلیس کیشی تاپمیش کیمی بیر نئچه درم‌نی
توفان کیمی وئریبدی جهان خلقینی غرقه   قوروتماسا سینمده کی اود گؤزوده کی نم‌نی
نقاش دئسه‌م کؤزولریمه نولاکی سن‌سیز   آلتون ورق اوٚستونه یازار رنک بقم‌نی
قاپوندا رقیبینه تله‌تمه بیزی خانم   زیراکه حرام ائتدی خدا صید حرم‌نی
بناش اوٚرزه قویوب یارسرکویینه نظامی   عشقی یولونا صدق ایله باسدین چو قدم‌نی

***

شرمسار ائتدی یوزون لطفی گؤلِ نوروزی   طلعتین قیلدی خجیل شمع جهان افروزی
گوٚل نوروزه نظر ائتمه‌دییم ای دوست دخی   باغ حوٚسنوندن اولا منه گوٚل نوروزی

۱- ایرردین: چاتدیراردین
۲- آنلابانم: آنمارام. دئدیگینی درک ائتمه‌رم
۳- طاپانچا: شیلله. تپسه ده: وورسادا

نه سودور عارضین ای باده وئرن، خاکمی کیم   اوددن آرتیق ایریشر جانمه اونون سوزی
باخمادان یاشیما جان وئرمه‌دی دردایله رقیب   گؤرمه‌دن اؤلمه‌دیگی گئرچکمیش اولدوزی
کشف اوله سرّ سماواتله غیب ارضین   گر اولا کؤزلریمه سوْرمه آیاغین توزی
شهریار اولالی سن شهر مجتده، شها   بولدو غم لشکری جان موْلکتینه پیروزی
وصل دولت گوْنودور جانینی وئر شوْکرانه   گر نظامی سنه حق روزی قیلا اول روزی

***

ساقیا ساغر بللوره توْک اول یاقوتی   که تنین قووتیدیر، روح روانین قوتی
ذقنین چاهی نه ساحر ائدر ای زهره جبین   کی سویا آل‌ائدر، سوسوز گترر هاروتی
شیوه‌سیندن خطی‌نین اولدو محقق منه کیم   شمس حوْسنونجه دئییل حوْسنِ خطِ یاقوتی
قئید تندن دلی قورتارکی دریغ اوله کی، اولا   مرغ لاهوتی اسیرِ قفسِ ناسوتی
قاشلارین یایی فراغیندا نظامی گر اؤله   حسرت اوخلارینا صندوقه اولا تابوتی

***

عشرت و عیش اولانین یاریله کاری باری   ندیر اول دوْنیادا ناموسیله عاری باری
عشقه صبر ائتمینه چاره سفردیر دئدیلر   ترک ائده لیم یئنه بو دار و دیاری باری
باغیله دار تاپانسیز چون اولور باغیله دار   من تاپانسیز نئدیرم باغله داری، باری
چاتدی چون صحن فلک اوجینا فریاد و فغان   نچون ایریشمدی اول یاره بو زاری باری
نئیله‌سین ائشیدیب افغانینی بوخسته دلین   بیرگوْلِ توْرکه هزار اولدو هزاری باری
سانما عهدیله نظامی بولاسان یارا وصال   آیه کیم گوردوکی ایرشدی (یئتیشدی) غباری باری

***

دلبر گوْتوردو چوْن کی یوْزوندن نقابینی   چرخین گتیردی چرخه مه و آفتابینی
یوزینه قاپو یاپارسان باجادان دوْشر   گؤره‌لی آفتاب یوْزون ماهتابینی
جرعه‌ن رقیبه سونما، کی، کافر روا دئییل   حوری الیندن ایچمگه جنّت شرابینی
دئرلر پری‌لرین یئری ویرانه‌لر اولور   مسکن یئری دیر ائیله‌سه کونلوم خرابینی
هر خسته نی که ایله سه اول گؤزون هلاک   سوْرمه ائدرلر اهل بصیرت تُرابینی
کافرلرین جهنّم ایچینده یانا ایچی   هیجرینده گؤرسه لر جیگریم ایلتهابینی
کوینده کئچدی هیجریله عؤمرو نظامی‌نین   جنّت ایچینده چکدی جهنم عذابینی

***

اولالی خُلقله سن حوْسن ائلی‌نین پادشهی   وئردی یغمایه کؤنول موْلکونو عشقین سپهی
نسبت ائتدیگیمچوْن لعلینه ای غنچه دهان   سئوینیب گؤیه آتار لالهِ نعمان کُلهی

سؤیله غنج‌ایله کی دم‌بسته اولا غنچه گؤروب   یؤرو نازیله کی حئیرتده قالا سرو سهی
گؤزلری جؤورله جان خرمنینی یاخدیغینا   اودور یؤزونده نشان دانه- خال سیهی
یارب اول طرّه نه طاووس مکرّمدیر کیم   روضه گؤلشن جنّت دیر اونون جلوه گهی
اوخ کیمی نیشینه چون گیرمیشم ای قاشی کامان   کوشه -چشمینله حالیمه باخ گاه - گهی
سَحر اگر بیلسه‌م ائشیگینده اولاردیم جاروب   آیاغین توزونا یؤز سؤرمکچون گاه - گهی
یاندی دردیله نظامی قولون ای خسرو حؤسن   بیرسؤر آخر ندیر ایندی‌بو غریبین گنهی
بؤلبوله غضه و غم طوطیه درد ایله الم   شکر و گؤل مگس و خار زهی دیر زهی

***

شرمسار ائتدی ساچین نافهٔ مُشک خُتنی   نئجه کیم کؤزلریمین یاشی عقیق یمنی
ناوکِ تیرِ قضا دیر گؤزونون هر مُژه سی   حلقهِ دام بلادیر ساچینن هر شکنی
سن عزیزین خبرین آتالی گؤلزاره صبا   چاک ائدر حسرتیله یوسفِ گؤل، پیرهنی
سئیر ائدرکن بویونون شیوه سینی گؤردو مگر   که اوتانیب کئچدی حیادن یئره سرو چمنی
دئدیلر منه کی هر جایی دیر اول یار، دئدیم: شمع دیر روشن ائدرسه نولا هر انجمنی
طالعی کوکبی اولمازدی مقارین شرفه   سنه ایسمیله قرین اولماسا ویس قرنی
گرچه حؤسنیله سُلیمان سان و جمشید زامان   خاتمِ مؤلکه امین ائیله‌مه هر اهریمنی
خار هیجریله اولان بؤلبولو شوریده دلین   یاراشارکیم اولا گلبرکِ طری دن کفنی[1]
نظم دامینا شکر ساچدی نظامی دانه   کی مگر صید ائده اول طوطی شکّر دهنی

***

غمزن خدنگی زخم وورالی جانا مصطفی   درد و غمیله دؤندو جگر قانا مصطفی
خال خُدّین یؤزنده نه ظالم دیر آه کیم   اسلام ایچینده قصد ائدر ایمانا مصطفی
اولسان روان بو قامتله، خجلت ایرشر   صحن چمنده سرو خرامانا مصطفی
بولبول غمیله لال و، حیادان گؤل‌آب اولور   گلسه‌ن بو طلعتیله گؤلوستانا مصطفی
پروانه کیمی شمع روخون شوقی یادینا   هیجران اودو ایله دل نئجه بیر یانا مصطفی
بو درد تلخ هیجر نظامینی اؤلدورر   شیرین لبیندن ایرمه‌سه درمانا مصطفی

***

گل ای درد اهلی نین درمانی، لُطفی   کؤنوللر مؤلکونون سلطانی لُطفی
سریر مُلکِ حؤسنون شهریاری   ملاحت مُلکتی‌نین خانی لُطفی

۱-کلبرک طری: تازاگول یارپاغی

طراوت گوْلشنینین گوْلستانی لطافت گوهرینین کانی لُطفی
بیزی لطف ائیله قهر اودیله یاخما رقیبه گؤستریب احسانی، لُطفی
نظامی‌نین جمالین حسرتیندن یئتیشدی گؤیلره افغانی لُطفی

***

صبا لطفین قوخوسوندان معطر قیلدی آفاقی جمالین نسخه سین گؤردو یئله وئردی گول اوراقی
نظیرین صورته گلمک محال عقل دیر زیرا که خلاّق جهان ختم ائتدی سنده حوْسنِ اخلاقی
قدیم لم‌یزل حوْسنون مقیم لایزال ایسمین هوالاّول هوالاخر هوالدایم هوالباقی
دئمیشسن وصلیم ایسترسه جهان و جانی ترک ائتسین ندیر جان و جهان تک سن بوْتون قیل عهد و میثاقی
نظامی لبلری شو قی‌یله‌دیر زاهد و راهب لبالب جامدان مئی سون الا یا ایهاالسّاقی

***

گئتدی نور بصر ای سرو روان سن گئده لی ترک ائدیب جیسمی روان اولدو روان سن گئده لی
سن سیز ای شمسه - شمس فلک آرای، باخا گوزلریمه قره‌نو اولدو جهان سن گئده لی
لاله و سروِ خرامانه نظر ائیله‌مزم ای یوْزی لاله بویو سرو روان سن [گئده لی]
نه چوْن ایرمز سنه ای ماه جهان تابِ فلک که اریشر گؤیلره فریاد و فغان سن گئده‌لی
دل گومان ائیلردی که اؤله نظامی سن سیز گل، گل ای جان که یقین اولدو گومان سن [گئده لی]

***

کؤنول غمیله نه جانین کی خسته اولدو مزاجی لبیندن اؤزگه عجبدیر اگر اولورسا علاجی
فضای عالم معنی منوّر اولسا عجبمی کونول سراچه سینین چون جمالین اولدو سرّاجی
کؤنولدن ایستمز اولدو خیالی زُهدله دین نه شاه اولور که ائلیندن گؤتوردی باج و خراجی
گؤتوروب الینی توتار یوْزونو گؤیلره نرگس یوْزونو گؤره لی اولدی مگر که سنه دوعاجی[۱]
رقیبه دادلی سؤزون منی بیرگوْن اؤلدوررسه کیشینی نی شیمدمی باشدان چیخارتدی دونیادا آجی
محبّت اهلینه سولطانلیق ایسته‌یه‌ن کیشی نین گره‌ک کی توزلا، تورپاق اولا تخت و تاجی
نظامی کوینه واردی چو گؤرمه‌دی یوزون آی‌ین دئدیم کی کعبه یه واردی و نور گؤرمه دی حاجی

***

۱- نظامی گنجوی نرگس قصیده‌سینده دئییر:
«گؤتوروب اَل‌لرینی یوزونو گؤیلره توتار
دولت و عؤمرونه قیلماغا دوعالار نرگس»

گـر جـهانین بـیر یـئره جمع ائـده لر نـقاشینی نه گـوْزون رسـم ائـده لر بـوشیوه ده نـه قـاشینی
یـول داشـینا بـاسار آیـاغینی بـاسماز یـوْزومـه یولداشیندان آه کـیم یـئیمی گـوْرر یـول داشـینی

***

بکـــوش تـــا بکـــف آری گـــلید گـــنج وجـــود کـــه بـــی طـــلب نـــتوان یـــافت گـوهر مـقصود
تـــو چـــاکـــر در ســـلطان عشـــق شـــو ای دل کـــــه هست عـــاقبت کـــار عـــاشقان مـــحمود

***

ای از رخ تـــــو خـــــجل مـــــه چـــرخ نشـــین در پـــــیش تـــــو رو بـــــخاک دارد بُت چـــین
بـــــی زلف و رخ تـــــو روز و شب مـــــی‌کردم چـــــون کـــافر درویش نـــه دنـــیا و نـــه دیـــن

***

ای روی تـــــــو از لطـــــــایف آیـــــینهٔ دل ای شـــــمع چکـــــل زحُســـن روی تـــو خـــجل
هـــــر کس کـــه تـــرا دیـــده بگـــوید بـــیشین ســـــبحانک مـــــا خـــــلقت هـــــذا بـــــاطل

***

ای سک کـــوی تـــرا مـــاه فـــلک حـــلقه بگـوش زمـــــزم دل بـــــر چـــاه ذقـــنت بـــاده فـــروش
قـــصه غـــضه جـــان مـــن مسکـــین امشب چـــون ســـر زلف ســـیاه تـــو گـــذشتست از دوش

***

قانیمی توْک ائـتمه نـالان هـیجریله قـانون کـیمی چـون مـثلدیر دئـدیلر قـان ایـله قـانون ائـیله‌مه

***

ایـــچ ایکـــی ایـاق بـاده کـی اول ایکـی ایـاغین بـــوینوما اگـــر قـــیلجا اولوریســـه گـــوْنـــاهی

***

ایرمیشم مـعراج وصـله دئـدیگی سـوْزون رقـیب واقعن بیلمک دیلرسن اوش ائشین، اوش نـردبان

***

بو دیوان ان ضعیف انسان اولان، اسکندر اوغلو پیراحمد
(تانری ایکیسنی‌ده باغیشلاسین) الی‌ایله سونا چاتدی
سنه (ایل) ۹۲۳

علامت‌لر: تر: تۆرکجه
استو: اسکی تۆرکجه
فا: فارسی
ع: عربی

سؤزلوک

آدمی: (ع) بنی‌آدم ائولادی.
آذر: (فا) اود. آتش
ایش: (تر) ائش: تای – بدیل.
آره‌یرده: (تر) آرا یئرده، آرادا
آستین افشان= (فا) أل چالماق
ابوالفضایل: فضیلت‌لرین آتاسی
اجم: (ع) (جمع آجام): قامیشلیق
اختر: (فا) اولدوز
اخضر: (ع) یاشیل
اخگر: (فا) قور. قیْغیلجیم
ادر: (تر) ائدر، ائله‌یر
ادیجک: (تر) ائده‌جک
ائتجک: (تر) ائدن کیمی
ارمز: (تر) چاتماز. ایرمز: یئتمز
ارمه: (تر) اؤرمه / هؤرمه
ارمیه: (تر) آراما / آراماغا
اریشر: (تر) چاتار، یئتیشر
اصفر: (ع) ساری
اضداد: (ع) مخالف‌لر. ضدلر
ایلماق: (استو) سرعتیله گئتمک
اعالی: اعلالار
اَعوَر: (ع) تک کؤز، بیر گؤزلو آدام، چئری.
امتلا: (ع) دولماق، دولغونلوق. دؤیماق.
اَم: (استو) درمان / داوا
انجم: (ع) اولدوزلار، فلک‌لر
اونودولدو: (تر) یاددان چیخدی
اوٚتنمز: (تر) اوتانماز
اوجن: (تر) اوٚچون

اوده: (تر) اودا
اؤرمک: (تر) هؤرمک
اورب: (تر) ووروب
اؤردی: (تر) هؤردو / اؤرتدی
اوروموش: (تر) یوٚروموش،
اور: (تر) وور
اوٚزتمه: (تر) اوزاتما
اوٚزلر: (استو) یاخشیلاردار، گؤزه‌لله‌در
اوقور: (تر) اوخور
اولی: (ع) ان یاخشی، گؤزل
اولبن: (تر) اولؤبان
اولر: (تر) اؤلار
اولمز: (تر) اؤلماز
اوله: (تر) اؤلا
اوموز: (تر) چیین،
اؤیسر: (استو) ایستر. اؤیسه‌مک: اؤزله‌مک / ایسته‌مک.
ایده: (تر) ائده
ایردی: (تر) چاتدی
ایرشر: (تر) یئتیشه‌ر، چاتار.
ایرور: (تر) چاتیر. چاتدیریر.
ایروریر: (تر) قووشدورور. چاتدیریر
ایره: (تر) چاتا، یئته
ایشکن: (تر) ایسه کن
ایشککو: (تر) ایشیکینی: آستاناسینی
ایشیدلی: (تر) ایشیده‌لی، ائیشیده‌رک
ایشیک: (تر) آستان، آستانا
ایکی‌شش: (تر-فا) ایکی آلتی، نرد اویونلاری‌نین اصطلاح لاریندان
بئس: (ع) یاوا، پیس
بئس‌الغبی: (ع) آغیل‌سیز پیس. نه یامان عاقیلسیز دیر!
باشمی: (تر) باشیمی
بانه: (تر) بنه، منه
بحر: (ع) دنیز – دریا
بر: (تر) بیر
برج خیبر: خیبر قالاسی.
برد: (ع) سویوق

برغور: (تر) بوراخیر
برمغندن: (تر) بارماغیندان
برمغی: (تر) یئریمگی
بش: (تر) بئش
بشدن: (تر) باشدان
بصدی: (تر) باسدی
بقمادی: (تر) باخمادی
بَقم: (ع) آل، قیرمیزی زنگ، رنگ‌لرین بیر نوعی
بنزی: (تر) بنیزی، اوْزو.
بَن: (تر) من
بوالحکم: (ع) بیلجی‌لرین آتاسی بیلگین
بوله: (تر) بولا، تاپا
بیگی: (تر) کیمی
بیلورمک: (استو) آشکار اولماق به‌للنمک
بیلی: (تر) بئلی
تاب نور: ایشیغین شاخیشی
تحت القدم: آیاق آلتی
ترنج: (فا) میوه نوعی‌دیر
توتیا: (ع) سوْرمه
تولو: (تر) دولو
تومن: (استو) اون‌مین
تومن‌یل: (استو) اون‌مین ایل
تئر / دئر: (تر) دئییر
توْتمک: (تر) یانماق
جام‌جم: جمشید پادشاها منسوب اولان بیر افسانه‌وی گوْزگو
جامع: (ع) بوتون - جمع لیکده
جانفزا: (فا) جان یاندیران
جمال: (ع) صورت، اوْز
جمشیدبیگی: جمشید پادشاه، جمشید امیری تکی
جنه: جانا
جود: (ع) کرم، باخشیش
چاپ: (استو) (بورادا) رنگلی پارچا. گوْللو پارچا.
چارْبالش: (فا) پادشاهلارین اوتوراجاق یئری دؤرت یاستیق، دؤرد عنصر: سو-اود-
هاوا، تؤرپاغادا ایشاره دیر.
چتر: (تر) چتیر، چادیر، توخونمالی پارچادان قورولان ائو.
چغرنردی: (تر) چیغیراردی، چیغراناردی سسله نردی
چقریب: (تر) چیخاریب
چوغیسه: (تر) چوْخ ایسه، چوخ سادا...
چنبر: (تر) حالقا-دؤوره - دایره‌وی، دؤغاناق.
چکزنر: (استو) چیزگینر. دولانار.
فیرلانار ،اشی: دولانار باشی
حبر: (ع) مرکب، جوهر
حشمت: (ع) وار- دؤلت
خَشم: (ع) وار، دولت
حِلم: (ع) رفتار
حمایل: (ع) اؤتلوک، اؤنه وئریله‌ن ویا، باغلانان بیر شئی
ختم: (ع) سون
خدیو: (ع) تاج سلطنت، پادشاه
خسرو: (فا) پادشاه - امیر
دخی: (تر) داها
دُرَی: (ع) روشن، پارلاق
ددوکمجه: (ع) دئدیگیم‌جه. ایسته دیگیمم جه
درَر: (تر) دئیه‌ر
دُرج: (ع) گوْهر جعبه‌سی، (موْجورو) صاندیقچا
دَژم: (فا) پیس، قاشقاباقلی
دلو: (ع) دول
دَم: (فا) آن، لحظه
دَم: (فا) بوخار
دوپیکر: (فا) برج جوزا، عطاردین دولاندیغی مسیر ده
دوشایه: (تر) دؤشه‌یه: سره‌له‌یه
دوْکنمز: (تر) توْکنمز
دولت: (فا) مقام. طالع. شانس
دیت: (ع) دیه، قان پولو
دیبو / دیو: (تر) دئیه

beliş türkce
çar kürar +
sanskirt +
latin dillerinden

دؤکرسه: (تر) تؤکرسه
ذات: (ع) اصل - کؤک
راجل: (ع) پیادا
رزم: (فا) دؤیوش
ریاحین: (ع) ریحانلار، گوٚل‌لر
رمح: (ع) جیدا - نیزه
زردوات: قیزیل سویو ایله مرکب
زره: دؤیوش پالتاری.
زلازل: (ع) زلزله‌لر
زُمرّد قلم: زُمرّد رنگـده اولان قـلم. کـتاب دا نرگس گولونون بوداغینا ایشاده دیر
زنـــخدان: (فــا) اوٚزون چــالا اولان یــئری، چنه‌ده کی چؤغوز.
ذیب و غنم: (ع) قورد و قویون
زین: (فا) یه‌هر
سَلب: (ع) پالتار، گئییم
سحاب: (ع) اولدوز
سلاسل: (ع) سلسله‌لر
سماواتله ارض: (ع) گؤی‌لری ایله
سُم: (فا) دیرناق
سؤکو: (استو) جیدا، نیزه
سمند: (فا) آت، ساری آت.
سنا: (تر) سنه
سنبله: (ع) فلکی صورتلری‌نین بیری دیر.
سیم: (فا) گوٚموش
سینی: (تر) سنی
ششدر: (فا) نرد اویـونونون اصـطلاحلاریندان دیر.
شمایل: (ع) شکل، تمثال
شــویله: (تـر) ائـیله، شـویله کـی: اؤیـله کـی، ائیله کی
صچی: (تر) ساچی، تللری،
صَرَب: (استو) سارالیب
صُداع: (ع) باش آغریسی
صله‌سن: (تر) سالاسان
صنم: (ع) بُت، سئوگیلی.
صنه‌سن: (تر) ساناسان
صنمَ ائله‌مک: (ع) قوشماق

صوررسن: (استو) سوٚررسن، سوٚرترسن.
سوٚرمک: سورتمک،
طائِن: (استو) تابین، نؤکر. سرباز.
طاشه، تاشه: (تر) داشا، طاش: داش
طایل: (ع) فایدا، خئییر.
طپرغه: (تر) تؤرپاغا
طغره / تؤغرا: (تر) امضاء، سلجوقیلر زامانی پادشاه لارین فرمانلاری‌نین باشیندا بـیر «آرم» مـارکا ایـمیش. ایکـی قـاش شکـلینده اولان او علامته طغرا دئیه‌ر میشلر.
طلعت: (ع) شاواخ. پارلاق لیق
طؤته: (تر) توتا
طورب: (تر) دوروب
طورر: (تر) دورار
طوغرول: (تر) دوغرول، گئت یؤنه‌ل.
طوقز: (تر) تؤقز-دوققوز
طولانر: (تر) دؤلانار
طولر: (تر) دؤلار
طولنمیشدیر: (تر) دؤلانمیشدیر
طؤله: (تر) دولا
طونده: (استو) توٚنه‌ده، بزه‌یه، بزه‌ک وئره
طونوب: (تر) دؤنوب
طینور: (تر)، دورور. دایانیر
عاجل: (ع) ته‌له‌سیک. بودونیایا ایشارده‌دیر
عارض: (ع) اوٚز. یاناق.
عبهر: (ع) نـرگس گـوٚلونـون عـطری، یـاسمن گوٚلونون عطری
عجم: (ع) فارس، غیر عرب
عرعر: (فا) آردیچ، اوجا، قاییم آغاج‌دیر.
غبغب: (ع) بوخاق،
فتوّت: (ع) ایگیتلیک، قوچاقلیق
فسحت: (ع) کئنیشلیک
قات: (تر) یان - حضور
قاتیندا: (تر) یانیندا
قَنی: (تر) هانی
قامع: (ع) کؤکونو قازان
قپنده: (تر) قاپیندا
قتنده: (تر) یانیندا. حضورندا

قَدَح: (ع) پیاله
قدح: حسد
قدر: (ع) اندازه
قرب: (ع) یاخین لیق
قرشنه: قارشینا، قانشارینا، قاباغینا
قرشو: (تر) قارشی، مقابل، قانشار.
قلجه: (تر) قیلجا، تؤک قدر.
قلدرب: (تر) قالدیریب، قوزاییب
قلمیه: (تر) قالمایا
قلور: (تر) قیلیر، ائدیر.
فُلک: (ع) گمی، کشتی
قمر: (ع) آی قز=کز، دفعه
قندی: (تر) شیرینلیی، شربتی.
قودی: (تر) قویدو، بوراخدی
قورقرام: (تر) قوْرخورام
قوس: (ع) کمان، یای
قول: (ع) سؤز (بورادا) تصنیف. سازلا اوخونان آواز.
قوللر: (تر) قوللار، نؤکرلر
قوللوغن: (تر) قوللوغون خیدمتین.
قوللوق: (تر) خیدمت
قولن: (تر) قوْولون
قومدی: (تر) قوْیمادی
قومز: (تر) قوْیماز
قومشلر: (تر) قوْیموشلار
قیورمه: (استو) قاییرما، قایتیما، دؤنمه
کان: (فا) معدن
کبی: (تر) کیمی
کزلنه: (تر) گیزله‌نه، دالدالانا
کشف: (ع) آچماق. کشف اور: آچ، گؤستر
کعبتین: (تر) مکعب. آلتی یؤنلو
کم: (تر) کیم
کندوزنه: (تر) کندی‌سینه، اؤزونه
کنش: (تر) گؤنش
کوکلاره: (تر) گؤیلره
کییه: (تر) گئیه
گیدیرمک: (استو) گتدیرمک / آپارماق، زایل ائتمک،
گوشوار: (فا) معمارلیق، اصطلاحی دیر. کؤمبزلرین بیر گوشه‌سی.
کوشوار: گوشوارا، سیرغا
لاجرم: (ع) چاره‌سیز
لاف: (فا) گؤپ، بؤش سؤز.
لبتر: (فا) دوداغی ایسلاق
لبیب: (ع) عاقل: بیلیجی
لمعه: (ع) ایشیقلیق، ساچاق.
لهیب: (ع) آلاو.
مجوس: (ع) آتش‌پرست، زرتشتی، گاویر.
مُخلد: (ع) قالارقی. همیشه لیک
مخمور: (ع) یوخولو، اولماق، خومار اولماق، گؤزلری آخینماق.
مداد: (ع) مرکب
مدحت: مدح، تعریف
محتمم: (ع) یاندیران
مستمد: (ع) کمک اولونموش
مشاعل: (ع) مشعل‌لر
مشاکل: (ع) هم شکل، بنزر، تای.
مشک: (فا) عطر. مؤشگ.
مصوّر: (ع) تصویرلی
معالی: (ع) اعلا، اوْجالار، بؤیوک‌لر.
معتکف: (ع) اعتکاف ائدن: نیاز اوْچون، راز و نیازا مشغول اولان
مغتنم: (ع) غنیمت
مماثل: (ع) مثل‌لر، تای لاری.
منزلت: (ع) مقام.
منور: (ع) نورلو، پارلاق.
مویّد: (ع) کؤمک اؤلونموش.
میزان: فلکی صورتلریندن بیری
نه دکلو: دنگ (استو) دانگ، مقدار، حصّه.
نه دانگلو / نه دکلو: (استو) نه مقدار، نه قدر.
ندیم: (ع) خیدمت ائدن
نعم: (ع) نعمت‌لر
نغم: (ع) نغمه‌لر
نَور: (ع) قونچا، چیچک
نیته کی: (استو) نئجه کی... اؤیله کی.
وَرد: (ع) گول

ورق: (فا) لایه، یارپاق
وصف: (ع) توصیف
هاروت: (ع) بیر ملک آدی دیر
هپ: (تر) تامام. لاپ. بوتون
هرقل: (لاتین) هئراکسیلوس، روم ناغیل لاریندا بیر پهلوان
هلاهل: (ع) آجی زهر، آغی
هُما: (فا) سعادت، خوشبخت لیک. قوشو.
همم: (ع) اراده‌لر. همت‌لر.
یاپلمز: (تر) یاپیلماز، دؤزه‌لمز
یارشر: (تر) یاراشار
یخیله: (تر) یاخیلا. یاییلا
یر: (تر) یئر
یزب: (تر) یازیب
یزمغه: (تر) یازماغا
شیم: (ع) شیوه، طرز، کیشیلیک.
یصغن: (تر) یاساغین
یغریسه: (تر) یاغیر ایسه
یغ: (تر) یاغ
یغن: (تر) یاغین،
یقردی: (تر) یاخاردی
یقر: (تر) یاندیرار، یاخار
یقسن: (تر) یاخسین، یاندیرسین
یلدز: (تر) اولدوز
یللر: (تر) ایللر.
یم: (ع) دریا
یناغن: (تر) یاناغین
یندوغندن: (تر) یاندیغیندان
یوزی: (تر) اوزو، صورتی
یوغیسه: (تر) یوخ ایسه
یوقرو: (تر) یوخاری

ال یازمانین اسکی یازی‌دا

اولدوغو بۆلوم

دیوان نظامی

یا اشرف البریّة یا سیّد الوری اعلی الآله ذاتک قدراً و منزلاً
و الارض اشرقت بک من نور ربّها مُذ لاح شمس و جهک من مطلع الهدی
ای لمعۀ زحسن تو خورشید آسمان وی پایه زمنزل تو عرش ذوالعلی
آنجا که بحربخشش تو موج زن شود ابر بهار غرق عرق کردد از حیا
محفوظ قدر قلۀ کوه مقام قرب مخصوص صد(.....) ایوان کبریاً
سر رشته فتوّت و سرچشمۀ کرم سر دفتر مروّت و سرمایۀ حیا
ای شرعله مخلّد و قولیله مستمد وی اسمله محمّد و وصفیله مصطفیٰ
عزّوجلال اچنده سلیمان وقت اولاً هر مور اوزره‌کم صله‌سن سایه سن هماً
یوغرلدی خاک قالب آدم که تا بوله خشت وجود کبیله شرف قصر انبیا
عیسیٰ چو مقدمک خبرن وردی عالمه اتدی دَمینه معجز احیایی حق عطا
درخلقکه عظیم اوقور نفسکه کریم تشریف ایدب صفاتیله ذاتکی خداً
ذاتک تنز هیله صفاتک بلنمکه شانکده اندی سورۀ والنجّم اذا هوی

***

سحرله شعبده علمنده کمالی یوغیسه بس نه حیلیله الور اوجنه آذر نرکس
ایردی اوستینه طوتب چتر سلیمان لآله کلدی باشینه اوروب تاج سکندر نرکس
صنه‌سن دوشدی نجومیله فلک عکسی یئره صحن باغ اوللی سبزیله سراسر نرکس
سلب و سازله ذین ایلدی بیر چچکی چمن اچنده چو عرض ایلدی لشکر نرکس
حکم قلدی که جهانی طونده باد بهار چون چمن ملکنه شاه اولدی مقرّر نرکس
علم و سنجق زرکش نه سببدن کوتورر کر سریر چمنه اولمدی سرور نرکس
الدی خنجر الینه شویلکه رستم سوسن قودی گرز اوموزنه نیته کی نه نوذر نرکس
لاجوردی سپری وردی کل نیل النه اوردی اوز باشنه التون صولو مغفر نرکس
لشکر وَردی چو جمع ایلدی بر صورتله عسکر بردی هلاک ایلدی یکسر نرکس
کوزنی کوکه دکوب باشی دکلدی سوکویه اولدی صن دشمن دارای دلاور نرکس
عرض ادر سنبله میزان صفتن سنبل وکل کوسترر صورت دلویله دوپیکر نرکس
نجه دلبر کی یوزی شمعنه ایلرسه نظر یندورر شوقینه پروانه کبی پر نرکس

بر غزل کوزلری وصفنده ددم کم یری در — کر ایده چشم بیاضینی مجدّر نرکس
دردم کوزلرکه شیوه‌ده بکزر نرکس — اولسه مکار و سیهکار و ستمکر نرکس
قلدرب باشنی بقمادی حسددن یوقرو — سروین اوستنده کورکدن برو عبهر نرکس
صررب بکزی عصایه نه سببدن طینور — خسته اولمادی کوزک مکریله کر نرکس
طفل مکتب کبی باشینی اوکینه برغور — کوزلرک شیوه‌سی وصفن ادر از بر نرکس
دن و کون چونکه کوزک و صفنی تکرار ادرم — نه عجب کر اوله شعریمده مکرّر نرکس
باغ حُسنک کبی بر باغ بوعالمده قنی — کأنده کل کبیه زره یا طوته خنجر نرکس
یرمغی اوجن اصر سه نعجب حیرتله — کوردی چون قامتین ای قدی صنوبر نرکس
کوسترر اولدوغچون چشمکه بو وجهله قول — نقش صفر و الف اصفر و اخضر نرکس
کوزلری واردیر اخی باشده دکلدر اعمیٰ — کر ادر کندوزن اول چشمه برابر نرکس
بشدن آیاغه کوز اولدی یوزکی کورمکچون — ای یوزی کل صچی سنبل بویی عرعر نرکس
یوز اورب طپرغه اول یوزلری اوزلر لاله — کوز اچب باغده اول کوزلری کوزلر نرکس
قانی اغزک کبی بر شیویه مظهر غنچه — قانی چشمک کبی بر نور مصوّر نرکس
دهنک حقه سنک درجی لبالب کوهر — کوزلرک خانه سنک باغی سراسر نرکس
کر نظر اوله خداوند قدر قدرتدن — کوزلرک کیبی اوله مدحته در خور نرکس
برخداوند جهان بخش سما قدر که آنک — باغ قدرنده مه و مهر اوله کمتر نرکس
کمدر اول خسرو آفاق محمّدخان کیم — کرد راهندن ایدر دیده منوّر نرکس
خسروا کر نظر تربیتک طاشه ایره — نچه ناقا بلسه بیتوره مرمر نرکس
کشف اوله کوزلرنه غیب سماواتیله ارض — تاب نور نظریندن بوله کر فر نرکس
کرشفاخانهٔ لطفندن ایره شربت خاص — یرقان رنجیله اولمیه لبتر نرکس
زردواتیله زمرّد قلم و مشک مداد — طوتدوغی بوکه سنک مدحکی یا زر نرکس
نظرین وصفنی کر یزمعه دستور بوله — کوزلرینک ورقندن دوزه دفتر [نرکس]
اغز آچوب کوزدر یولکی ای شاه جهان — یوزکی کورمک اولا دییو متیسر نرکس
سن فلک قدری ملک صانهٔ کر کورسه کوزی — آدمی اولدوغکه ایتمیه باور نرکس
کنوترب ال لرنی یوزنی کوکلاره طوتر — دولت و عمرکه قلماغه دعالر نرکس
کردِ رزم اچره نظر ایلسه تیغیکله سکا — ظلمت ایچینده کورر خضر و سکندر نرکس
کوزی کوررسه کمین چاکرک اوله کر اونه — قوللروکیله شه اولمقده مخیّر نرکس

بـــولمیه جـاهده کــمتر قـــولوکک مــرتبه‌سن کــــر ایــــده حکــمنه آفــاقی مســخّر نــرکس
تـــاج زر اورنـــــبن کـــچدی زمــرد تــخته اوللـــــیدن بـــروسن خـــزه چـــاکــر نــرکس
کــجه کــرپکلو کــؤزن یـوممیوبن صـبحه دکـن بـــر ایـــاغ اوزره طـــورب خـــدمتک ایـــلرنرکس
کــوزی کــرمز یــوزی اوتــنمز ایـــاشاه جـهان اول ســـبیدن اورومـــز قـــرشکه افســـر نــرکس
نـــور رایکــــدن اکـــرمایه ایـــره نـــامه‌سنه آنــــدا اوله کــــل زهـــرهٔ ازهـــر نـــرکس
کـــوترب بـــاشنه زر نـــیریه دیـــلرسه کـــدر عـــــهد عــــدلکده ایـــا شــاه مــظفّر نــرکس
چکـــزنر بـــاشی قــــرارر کــوزی ظـــلمتده مکـــر ســـــدّهٔ عـــــالیکی ایـــــلدی مـــنظر نــرکس
کــر زر و ســـیم کـــوزندن یـــغریسه نـــه عـجب بـــویله کــم جـــودکله اولدی تـــوانکـــر نــرکس
حشــــمت و جـاهله دشـمن سکـه اول وقت ارشـر کــــم اولا تـــــاجییله هــمسر قـــیصر نــرکس
طـــــولدرر درّله اغـــــزینی ســـــحرکه شــبنم وصــــف ذاتکــــده مکــــر اولدی سخن ور نـرکس
اول شــــهک کــــرد سـمندندن ایـدن سـرمه ددم قـــودی بـرمق کـوزه بـر چشـم دیب هـر نــرکس
بـــیتمیه لکـــه و ابـــرص دخـــی گـــلشنده شـــها کــــرمسیح نـــــفسندن بـــوله یـــاور نــرکس
یـــــصفک جـــــامع اضـــــدادغـــن ایشـــیدلی پــــنبه ایـــچینده نـــهان ایـــله دی اخکـــر نـرکس
ســـــاقی و مشـــــعله دارک اولبـــن الده طـــوتر قــــــدح ســـــیم ســـــمن مشـــعلهٔ زر نـــرکس
بـــــاغ اچـــنده نـــقدر ورد و ریـــاحین واریســـه جــــمله‌سن کـــندوزنه ایـــله‌دی نـــوکر نــرکس
کـــعبتیننده گـــلور نـــقش چـو دایـم اکـی شش نــــــه ســـبیدن اوله پـــابستهٔ ششـــدر نــرکس
جـــنّته دونـــدی یـــنه بـــاد بـــهاریله چـــمن لدی چــون روشـــن اله ســـاغر و کـــوثر نـرکس
جـرز اتـــدردی مگـــر صـووغک افـعی سکـدن کــه زبـــرجـــدن ایـــدر بـالش و بستر نـرکس
صـــــنه‌سن رمــحله ســـلطان زمـــین و زمـــنک چـــقرب اتـــدی عـــدوسی کـــوزن اعـور نــرکس
نـــــچه کـــم بـــاغ جـــمالنده پـــری چــهره‌لرک یـــوزدن و کـــوزدن اوله تـــازه‌کــل وتـر نـرکس
ســـبزه زار فـــلک اوســـتنده اوله خـــیمه کـــهک کـه آنـده خـورشید و قـمر در کـل و اخـتر نـرکس

***

وصـــفنده اول جـــمالک ذکـــر اتـــدوکینی بـــودل هـــر کـــیم ائشـــیتسه‌ائـــدر، اللّـــه دزســه قـــایل
یـــوزینه قـــرشو کـــوزم یـــاشینی کـم کـوررسه اولدو صــــنور ثـــــریا خـــــورشید له مـــقابل
اول زلف و اول بـــناگـوش ثـعبان و دست مـوسیٰ اول خـــال و اول زنـــخدان هـــاروت و چـــاه بـــابل
پر خشـم چشـمنی چـون قـاشک اچـنده کـوردم صـــندم کـــه ایـــلمشدر خـورشید قـوسی مـنزل
دیـــوانـــه در کـــورکدن صـو عـارصنک صـفاسن بـــــاد صـــــبا انکـــــچون اورر اکـــا ســـلاسل

تیغیله هیکلینی سه پاره ایلییدم
بوینوکه هر کشی کیم قولن قلور حمایل

انس و پری نولورکم حور و ملک ده یوقدر
بوحُسن و بولطافت بوشکل و بو شمایل

شویله لطیف و پاک و بی غلّ و غش درر کم
اولماسه بیلی دردم یوقدرتننده بر قیل

بوصورتیله سینی کر کورسیدی لیلی
مجنون کبی اولردی البته عقلی زایل

لعل حیات بخشک قانم دوکرسه حکمی
چون طالعمده اولور آب حیات قاتل

مخمور خواب اولرسه غمزک عجمی چونکم
هر فتنهٔ اویند عهدند شاه عادل

اول قبلهٔ اعالی اول کعبه معالی
اول منبع معانی اول مجمع فضایل

سلطان ابوالفضایل میراحمد اول ملک کم
بیر بحر دیرکی بولمز عقل آکه هیچ ساحل

اولکم قتنده دینی بی‌قدر در نته کیم
جاهل قتنده عالم عالم قتنده جاهل

رایات عزّ و دولت رایندن اولدی عالی
آیات فتح و نصرت شاننده اولدی نازل

نعل سم سمندک تاج سر سلاطین
خاک در سرایک آب رخ افاضل

جمشیدبیکی حکمک انسیله جنّه نافذ
خورشید بیکی فیضیک بریله بحره عامل

ای خط استواده عدلک سنک موازی
وی سطح آسمانه قصرک سنک مشاکل

برجیس کیم اولبدر اقضی القضاة کردون
ارمز سکا ندکلو علم اچره اولسه کامل

بحر محیط اولبدر قاپک کدا لرندن
کورمزمسن که درلر هر کیشی آکه سایل

اطباق آسمانی قهرک اوده یقردی
کر آره یرده لطفک اولماسییدی حایل

حکمک قتنده شاها کوه کران سبک‌سر
عزمک قتنده حقا برق عجول کاهل

رایک شعاعیسیله آفاق روشنیدی
اوج فلکده انجم یاندرمدن مشاعل

کیوان کیم ایلمشدیر یدنجی چرخی مسکن
قصرکده پاسبانه اولمز دخی مماثل

مریخ کیم طوتبدر خشمیله الده خنجر
استر که دشمنکله اوله سنک مقابل

خورشید کم طوتبدیر حسنیله کایناتی
بر ذرّه در جمالک قاتنده شویله بلکل

ییللر درر که زهره تعلیم ساز ایله
بزمیکده طوتمغه چنک اولمادی داخی قابل

بنده‌ک کبی عطارد المش الینه خامه
مدحک یزب دوکتمز ای شاه مهربان دل

مه کعبهٔ حریمک ایدم دیو زیارت
دنیایی هپ طولانار قطع ائیلیوب منازل

حکمت جریده سینده ذهنک تأمل اتسه
سبزّ قدر اچنده قلمایه قلجه مشکل

سن شهریار وصفین اتمکده فکر عاجز
سن شهسوار مدحن قلمقده عقل راجل

هر عمرکم قپکده کچمایه عمر ضایع
هر فکر کم دکیلدیر فکرینده فکر باطل

اول خسرو زمانه کم عزم رزم ادیجک
شبدیز جنبشندن عالم طولر زلازل

که طعن نیزه سندن چشم زره دوکر قان
که خنجری صویندن اعدا ایچر هلاهل

ارزانی اولدوغیچون وردی ودیر سر حق
عزّ و صفای عاجل جاه و جلال آجل

صِبی آیغن عدونک فرقینده یوق چومردی
کس باشنی حسودک تحتنده یوق چوطایل

تیغ عدو شکارنک کفِ کرم شعارک
کوششده برق خاطف بخششده مزن نایل

کر مجلسنده ساقی جرعک یئره دوکیدی
عظم رمیم اولردی فی الحال روحه قابل

کر تربیت کوزیله خاک سیاهه بغسک
لعل و عقیق اوله سنک مشک و عبیر اوله کل

فضل و شرفده برهان حاجت دکل سکا چون
خورشید حسن اچنده لازم دکل دلایل

عزّوجلال اچنده فضل و کمال اچنده
هر قول قاپیندا دارا، هر قِل تنکده هر قل

قوللر کبی قپکده طاپک ادرلر ایدی
بوعصره قلسه شاها شه سنجریله طغرل

بوسنجریله طغرل و صفینی ای نظامی
جرسن مراد ایدرسک شه قاپوسینه طوغول

چون ذاتی وصفه کلمز ای دل سوزی اوزتمه
کاوله صداعه منجر ختم ایلیوب دعا قل

اول شه که جودی و صفن بک یلده آخر اتمز
کر یوز بکنده بیرن نقل ایلر اولسه ناقل

نیچه که اوله عمرک میزانی کونله دون
نیچه کی اوله مدحک عالمده ورد دل

خلقک دلنده مدحک اولسون مدام اولسون
هر بریلک تومن کون هر برکونک تومن یل

عزّت باشکده افسر دولت قپکده چاکر
مطلوب هپ میسّر مقصود جمله حاصل

***

شکر کم سلطان کردون حشمت انجم حشم
عزّله بصدی بساط سلطنت اوزره قدم

رزم بهرامیله یونان تختنی فتح ایلیوب
قصر کیخسرده دارا بیکی طوتدی جام جم

دری چرخ جلال و دز دریای کرم
قامع کفر وضلال و جامع خلق شیم

افتاب اوج دولت ماه برج سلطنت
منبع جود و مروّت معدن لطف وکرم

شهریار نوجوان سلطان جمال اول‌شاه کم
خسرو عالی علم در والی والا همم

خسروا سن‌سن بوکن اول شاه صاحب عدل و داد
که آب تیغک یر یوزنده قومدی کرد ستم

بحر اولب جودک غمیله کوهری اولدی نسیم
بار احسانکله تا طوتدی فلک پشتینی خم

سرورا بش برمغکدن در کفایت جودله
آفتاب و ماهتابیله سحاب وکان ویم

چرخ اعظم خوان احسانکله بولدی امتلا
کرچه کیم بشدن ایاغه دک وجودی در شکم

بن نجه تشبیه ایدم فسحتده سینی عالمه
کم سنک ایشک کرمدیر عالمک افسون و دم

سن طور رکن کمسیه لایق دگیلدیر سلطنت
کون واریکن آیه لاف حسن دکمز لاجرم

قبلهٔ اقبال ادرلردی آیاغک طپرغن
بولسه‌لردی قیصر رومیله کسرای عجم

دعوت حشمت سکا دکدوکنه شاهد بودر
قاضی چرخ ایشکک طپراغنه ایچر قسم

اول سکندرسن کم اولدی شرق و غرب آنکه مطیع
اول سلیمان سن کیم اولدو انس و جن آنه حشم

هم جلال قدرله قدرک ایشکی در فلک
هم کمال امنله ملکک حریمی در حرم

سدرهٔ جنت کبی قدرک مقامی منتها
ساحت صحن حرم کیبی حریمک محترم

چرخ گردون گر تماشا ایده چترک قبه سن
نیلگون شکلی خجالتدن طوته رنک بقم

لطفله احسانکی ذکر ایدجک جان بلبلی
دمبدم بو مطلعی تکرار ادب ایلرنغم

ای که قاپکده بولم می دیین انواع نعم
کلمز احسانک لساننده جواب الاّ نعم

سومینلر ذاتکی بر درده اولسون مبتلا
که آنلرک دردینه اولمایه اولمدن غیری ام

دشمنوکک ایلسون حادث وجودن ممتنع
اول که آنک ذاتنک وصفینه لازمدیر قدم

ذاتکی بولطف وجودیله کورن دیر مظهری
رازق معطی النّعم در خالق محی الرّمم

ای مسیحی دم نسیم لطفک اسسه عالمه
یر یوزونده قلمیه درد و الم رنج و ستم

حشمتیله دشمنک اولدم اویسر ساکه کم
حق قتینده بوله احمد حرمتینی بوالحکم

یولکه بش قومینلارک حریفی در بلاّ
قاپکه قول اولمینلارک ندیمی در ندم

کمسه ایشتمیش دکل عهدکده فریاد و فغان
چنک و بربطدن مکر کم نالهٔ زیر ایله بم

عدلک ایامینده‌ای سلطان عادل دل همین
زلف دلبر در پریشان چشم ساقی در دژم

سرورا آخر یصاغک ایریشه بر حدّه کم
شیرو آهو همدم اولب صلح اده ذیب و غنم

خلق عالم شویله بوله نظم سایکدن کاوله
مرتعی آهوی چینک بیشهٔ شیر اَجم

رایکک نورینه نسبت خسروا بر ذره در
کون کی تابندن جهانی طولدرر هر صبحدم

سینه سینده آدنی چو نقش اویسر خسروا
خلق اچنده محترم اولسه عجب اولمز درم

خسرواکر عکس تیغیک دوشسه عمان بحرنه
لعل کیبی در صدف ایچینده کاوله غرق دم

آفرین ایللر لر ایدی کورسلردی زریکی
اردشیر و رستم و پور پشنک و کستهم

ارمسیه قدرک الینی اویمکه دست خیال
کر طوقز کرسی سن افلاکک قویه تحت القدم

یارشر ساکه خداوندا بو مقداریله کم
چنبر طبلک اوله کردون کنش تاج علم

عقل ارنده ایشکوکی چرخه نسبت ایلدی
چغرکردی چرخ اول ذوق وصفادن طوتدی دم

بکده بیرین مد حکک یزماغه ارمز خسروا
بحر حبر اوْلوب اولورسه مدّت دوران قلم

چونکه رایک اولدی شاها قهرمانی عالمک
اولمیه شمدن کرو ظلمیله کردون متحمم

وار امیدیم حقه کم حقیله باطل فرق اوله
[اول اکی] نک آره سنده چونکه حکمکدر حکم

یلر اولدی کم شها سعییله اتدم جست و جو
دفتر عالمده بولمادم سعادتدن رقم

بونی بولدم چاره کم بوسعدله اولم قرین
اوله کم فیض اوله ذاتندن سعادت باکه هم

سن‌سن اول اهل سعادت کم وجودکدن سنک
نیچه بینم بیکی‌لر اولدی و اولور مغتنم

تربیت قیلیب کنش درلرکه طاشی لعل ادر
نه کنش دن‌سن اشاغاسن نه طشدن بنده کم

اولمشم شاها حقارت طپرغنده پایمال
بنی طپرقدن کوتر چون سن کنش سن بنده نم

باشمی ایرور عزّ و جاهیله بنم
یعنی کم قاپکده کمتر قوللروکه ایله ضم

عارفه بر حرف بسدیر دیدلر اهل کمال
شه چو عارفدر نه حاجت کم سوزی تطویل ادم

نیچه کیم ذوق و الم در همدم شادی و غم
نیچه کم شادی و غم در موجب ذوق و الم

همدم اولسون خسروا دایم سکا دشمنه
ساکه شادی یله ذوق و دشمنه دردیله غم

اکسک اولماسن جهان ایچنده ذاتک عزّله
آرته لورسن دولتک ساعت بساعت دمبدم

***

ای پرتو لقاکله بی نور و فر چراغ
نسبت یوزنه شمس و قمر مختصر چراغ

دلدن اولنجه سورهٔ نوری کیدرمدیی
تا مصحف جمالکه قلدی نظر چراغ

ای مصحف جمالکه نور و ضیا ورَق
ای شام زلف و خالکه شمس و قمر چراغ

برماغنی کوتردی امام مجوسکن
ایمانه کلدی یوزکی کوردی مکر چراغ

ایچی یغن ارتدی دوشب نار شوقکه
اولسه هواکله نعجب نامور چراغ

وصلت شبنده پرتو حسنکدن ای پری
کوکلم سراچه سنده یانر اولقدر چراغ

کم بکزر اکه کم طوته قدر و براتده
صنکم حریم کعبه یوزن سربسر چراغ

مهر رخک کوکلده نه وجهیله کزلنه
اولمز نهان چوشیشه ده ای سیم بر چراغ

شب ظلمتنده کورمکه نور یقین یوزن
شمع جمالکی بلور اهل نظر چراغ

کوردم یوزوکی قامتک اوستنده‌ای صنم
صندم که شاخ سدرده طوتر مقر چراغ

جلوک کورب درلسه عجبمی در اهل دل
پروانه جمع اولور اولجق جلوه کر چراغ

جان ویرسه صبح وصله ایرب شمع دل نوله
صبح ایرجک جهاندن ادر چون کذر چراغ

ایرمز جمال صورتیله سانا ای پری
کربوله حسن حوری و شکل بشر چراغ

دعوی حسن ده نقدر دیلی چربسه
سنیکله لاف حسن اده‌مز ای پسر چراغ

قندیل قرشوکه بو غزندن آصلندوغن — کوردی حسدن او دلره یقدی جکر چراغ
النکدن الدی دنسه یکاغک خطامی نور — زیرا قمر همیشه کنشدن یقر چراغ
زاهد جمال طلعتکی کورمک ایستمز — چون بی بصر در سینمی بی بصر چراغ
باشنده اوغری بیکی مدام اود ینر شها — نور و ضیا یوزکدن اوغرلر مکر چراغ
یقسک نظامینی نه عجب جورک اودنه — پروانه سینی اوده یقر چونکه هر چراغ

***

ای تهمتن تن سکندر در خدیور روزکار — وی موید ید مظفر فر امیر کامکار
سرعتیله یلسه بیک یل یل کبی فلک فلک — بولمیه جاه و جلالک بحرنه حدّ و کنار
شهریار شهر رفعت آصف جم مرتبت — آفتاب اوج دولت سایهٔ پروردکار
ای محمّد حلم و حیدر علم عمّر معدلت — وی حسن خلق و حسین اخلاق و نور کردکار
تیغ برق آسا کله عالی جنابک‌وصفی در — لافتی الّا علی لاسیف الاّ ذوالفقار
اوندلدی ختم اولکدن سنده جودیله هنر — حاتم و بهرام و زال و رستم و اسفندیار
نعل پای اسبکه بکزتمه‌سه اؤزون هلال — اولمز ایدی کوشهٔ کوش فلکده کوشوار
قوللوغوکیله سلیمان اولمغی عرض اتسلر — عاقل اولدر کم سنک قوللوغک ایده اختیار
سدّهٔ باب سبیلک مسکن ارباب فضل — صفّهٔ صفّ نفالک منزل صدر کبار
لشکر دشمن ندکلو چوغیسه یلدز کبی — آفتاب طلعتک کوردکده اولور تار و مار
نیچه کم ارباب جهلک نیکخواهی در فلک — نیچه کم اصحاب علمک دشمنی در روزگار
محنت و رنجیله عزّ و بختله اولسون مدام — نیک خواهک تاجدار و کینه خواهک تاجی دار

***

خسرو ملک مروّت داور عالم پناه — آفتاب اوج دولت سایهٔ لطف الآه
قلعهٔ جاهکده کمتر پاسبان کیوا ندر — خوان اقبالکده کمتر قرص قرص مهر و مآه
نسبت اتمش سهوله لطفک نسیمنه اوزن — اول کناهیچون قلور باد سحرکه هر کون آه
خنک کردون کردله سیاره وش سیر ایلسک — دولت و بخت و شرف اولر اوککجه پیک رآه
اولمدی تشویش فرعون حوادثدن امین — هر کمه کم فرعونک اولمدی پشت و پناه
شهریارا قندی لطفک قندنه چون خاص و عام — نوله‌بز قوللاره هم لطف ایلرسک کاه کاه
نیچه کم فرآش چاپک شیوهٔ لیل و نهار — که دوشایه فرش عنبرکه طوته چتر سیاه
دولت و اقبال و عزّ وموکبیله هر زمان — صحن تخت و بخت چتر خیره اول سن پادشاه

ساکه دشمن اولنک اولسون لباسی دایما   تن‌ده تصحیفی قبا باشنده مغلوبی کلاه

***

چونکی دهقان ازل کشت روانها راکشت
چرخه کردان قضا رشتهٔ جانها را رشت
خاک من دست ارادت بمی ناب سرشت
عیب رندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت
که کناه دکری بر تو نخواهند نوشت
رقم زرق و ریا از ورق دل بتراش
پیش حق جرم نهادن به بود از طاعت فاش
خاطر هیچ کسی را بملامت مخراش
من اکر نیکم اکر بد تو برو خود را باش
هر کسی آن دِرود عاقبت کار که کشت
کرچه در کار کنه نیست مرا هیچ بدل
همچو من نیست (......) محل
دارم امید به دارای جهان عزّوجل
نا امیدم مکن از سابقهٔ روز ازل
تو چه دانی که پس پرده که خوبست و که زشت
در همه دیر مغان نیست چو من باده پرست
زانکه من مست خراب آمدم از عهد الست
چون جز او نیست در آفاق جهان هر چه که هست
همه کس طالب یارند چه هشیار و چه مست
همه جا خانه عشقست چه مسجد چه کنشت
من ازین پس نروم در پی هر بی سرو پا
بس بود کوشهٔ میخانه مرا راهنما
تا بود پیر مغان معکتف دیر فنا
سر تسلیم من وخشت در میکدها
مدّعی کر نکند فهم سخن کوسر و خشت
از ریا چند زنی طعنه باین مشتی خس
شرم از خلق جهان دار بخود دار نفس
کین حکایت چو تو دانند بعالم همه کس

نه من از حلقهٔ تقویٰ بدر افتادم بس
پدرم نیز بهشت ابد از دست بهشت
زان می‌ناب کزو پخته شود هر خامی
دم آخر بنظامی بنما انعامی
کین بکفتست کهی صافئ درد اشامی
حافظا از روز اجل گر بکف آری جامی
یکسر از کوی خرابات برندت به بهشت

***

عارضت صفحهٔ کلبرک و خطت ریحانست
دهنت حقّهٔ، پر درّ و لبت مرجانست
تا باین وقت کس از دور زحل خط ننوشت
همچو خطّ توکه در دور مه تابانست
تا شد از دیدهٔ من زلف و زنخدان تو دور
بر دلم رشتهٔ جان بند و جهان زندانست
ای پری چهره رخ خود بملایک بنماً
تا بدانند که خوبی صفت انسانست
چون سر زلف دلاویز تو در دور قمر
دل سودا زده آشفته و سرگردانست
از غم خال لب و لآلهٔ رخسار تو است
این همه داغ بلایی که مرا بر جانست
کفتهٔ نظم نظامی زچه شیرین باشد
دایما وصف لب لعل توکوید زانست

***

دلبر بکشت رفت و رقیب از پی رست
چون شادی که محنت و اندوهش از پی است
کویم نهند داغ منت کفتی وقت داغ
دل سوخت زانتظار بکو وقت آن کی است
در راه جان کسی بمقامی رسد که او
دایم کشاده چشم و میان بسته چو نی است
زانست زنده دل که توش هم قبیلهٔ
مجنون بآن جان حی‌است که لیلی بآن حی است
روی مراد دیده ز رخسارت آینه
با کام جان رسیده زلعل لبت می است
از شبنمت شب نم رخسار گل چنین
یا خود زشرم آنکه رخت غرقه در خوی است
تن چیست بهر دوست نظامی زجان گذر
کین لاشه پیش اهل حقیقت چولاشی است
تا خرد در سرو دل در برو جان در بدنست
کار من با غم تو سوختن و ساختن است
دانهٔ خال سیه بر لب تو دانی چیست
حب مشکست که در خاتم جزع یمن است
بفدای رخ و قدّ و بر سیمین تو باد
هر چه در باغ لاله و سرو و سمنست
جو جوم داد چو که خرمن هستی بر باد
دانهٔ خال توکاندر ته چاه زقنست

دال و لامـــی کـه نـظامی در زلفش پـیداست — مـــی‌نماید کـه رخش در دل مسکـین مـنست

***

تـا بـر کـلت ز سـنبل و مشکـین نـقاب شـد — خـورشید روکـرفت و قـمر در حـجاب شـد
عکس رخ و جـبین تـو بـر آسـمان افـتاد — نـامش مـیان خـلق مـه و آفـتا شـد
ایـن عـیش عـذب بـود بآن قـامت الف — بـرخـاست از مـیان پـی رفـتن عـذاب شد
هـر زاهـدی کـه آن رخ و لب دیـد هـر زمـان — آشـفته کشت و در پـی شـمع و شـراب شـد
دی وصـف عـارض تـو مـرا بـر زبـان کـذشت — از ذوق آن حـدیث دهـانم پـر آب شـد
چشـمت کـه شـاه مـلک حبش بـود بـر سـرش — ابـروت چـتر آمـد و مـژکان طـناب شـد
ای کـنج حسـن و خـلق کـجایی کـه از غـمت — حـال دل نـظامیِ مسکـین خـراب شـد

***

سـالها سـرو سـهی قـامت بـالا بکشـد — نـرسد او بـتو هـر چـند کـه بـالا بکشـد
دلت ار مـیل کـند جـانب کـاکـل چـه عـجب — دل کـافر هـمه جـا سـوی چـلیپا بکشـد
خـلق در دور رخت طـالب دیـدار تـو انـد — وقت کـل خـاطر هـر کس بـتماشا بکشـد
ای بسـی سـر کـه در افـتد بـقدمها از دوش — بـاد اکـر طـرهٔ آن طـرّه مـطّرا بکشـد
قَـدرت آن زلف شـناسد کـه بـهر جا کـه روی — زیـر خـاک قـدمت اطـلس و دیـبا بکشـد
دل مـن کـر طـلبد بـوسه از آن لب چـه عـجب — دل هـر خسـته کـه بـینی بـه مـداوا بکشـد
کـومکش خـاک رهت زاهـد افسـرده بـچشم — سـرمه حـیفست کـه در دیـدهٔ اعـمی بکشد
دود دل کـر رسـد از چـهره بـا شکـم چـه عـجب — آه عـاشق زثـرا تـا بـه ثـریّا بکشـد
مـور هـر جـا کـه رود دانـه کشـد، ویـن عـجبست — دانـهٔ خـال تـو مـور دل مـا را بکشـد

***

جان ندارد در جهان هـر کس کـه بـی جـانان بـود — آنکـه هـر جـانش بـجان دارد مـرا جـان آن بـود
مـن مـلک مـیخوانـم او را زانکـه از نسـل بشـر — نام این سان هر که انسان خـوانـد او حـیوان بـود
ایـن دل سـرکشته شـیدا از شکـنج زلف اوست — حـال کـوی آشـفته دایـم از خـم چـوکان بـود
هـر کـه را بـا مـهر رویش در مـیان آیـد حـجاب — جـز سـیه رویـی نـبیند کـرمه تـابان بـود
آنکـه آن کـویند مـردم ایـن زمـان انـدر جـهان — غـیر او مـن کس نـمی‌بینم کـه او را آن بـود
هر که جان و دل بزلف و عـارضت پیوست وکشت — چـون نـظامی روز و شب حـیران و سـرکردان بـود

***

رفت منصور و کفت بر سردار | لیس فی الدّار غیرنا دیّار
هر که شد از خودیٔ خود فانی | از زبان وی او کند کفتار
نرود چون ملک بمنزل سک | تو برون آی تا در آید یار
یار را در کنار کی کیری | تا نکیری تو از میانه کنار
ای نظامی حجاب آه تویی | سعی کن پرده از میان بردار

***

ای ببازار غمت هر دل بسودای دکر | وی زسودای تو هر کس را تمنای دکر
دلبرا در دور چشمانت که عین فتنه‌اند | نیست جز سودای ابرویت مرا رأی دکر
زاهدا ما و سرزلفش تو و دلق سیاه | هر کسی را در ازل دادند سودای دکر
زهد ورزیدن مرا زیبد که دارم بهریی | خرقه در جای دکر سجّاده در جای دکر
صوت صمصامت صدایٔ قم باذنی می‌دهد | زانکه هر زخمی از او باشد مسیحای دکر
کر مثال خویش می‌خواهی نکر در آینه | زانکه حسنت را نمی‌بینیم همتای دکر
ای نظامی کشور جانرا نظام از نظم توست | نیست دارالملک دل را چون تو دارای دکر

***

چشم و زلف و غمزه و ابرو چو خوبان دکر | این همه داری و داری کاکل مشکین بسر
هم نماند با قدّ و رخسارت اندر لطف حسن | ماه اگر پوشد قبا و سرو اگر بندد کمر
هر که چون کاکل بخورشید جبینت سر نهد | همچو زلفت میشود آشفته در دور قمر
آب دارد در لطافت با لبانت نسبتی | زان چو بیند آب را از شرم بکدا زدشکر
رحم آور بر نظامی ای بت پیمان شکن | چون ندارد در جهان غیر از تو غمخوار دکر

***

آنرا که چون تو شوخ جفا خوست دلبرش | کر خون شود زغصّه عجب نیست دل برش
هندوی دیده آینه‌دار جمال توست | زانست شانه در کف و آینه در برش
کفتم بتا که این هم آزار چیست کفت | بنما بمن بتی که نبودست آزرش
عکس لبش بدیدهٔ من دید و شد ملول | چون خواجهٔ باب در افتاده شکرش
چون بند کان بخاک درش روی می‌نهد | سلطان جار بالش اقلیم خاورش
شعرم بوصف آن لب و دندان عروسکیست | کز لعل ناب و درّ خوشابست زیورش
چون اشک در ره تو نظامی زسر کذشت | با کس نکفت (آنچه) کذشتست بر سرش

***

شـــد عـــمر در کشــادِ مــعمّای آن دهآن | آری بـــروز کـــار شـــود مـرد خـرده دآن
پـــایت بـدیده ســودن و ســودی رسـاندت | داِرد مـــــرا زیـــان و نـــدارد تـــرا زیآن
بـــی زلف و قـــدّ و ابـروی او دورم از حـیات | بـودن چــون زنـده بـی سبب جـان نـمی‌توان
چشــم و دهــان و ابـروی آن شـوخم آرزوست | وان کـیست کـو طـلب نکـند عـمر بـی کـران
زلف کـــژ تـــو لام صـــفت در درون قـــلب | ســـروقد تـــو هـــمچو الف در مـیان جـان
جـــا نـــاز جسـم خسـته روانـم روآن شـود | کـــاهی کـــه بگـــذری ز بـرمن روان روان
آنــــیست در جـــمال جـــمیلش نـــظامیا | کـــه ادراک عـــقل پـــی نـبرد در بـیان آن

***

کـــه کـه بسـر کـوچهٔ رنـدان کـذری کـن | بـــر حـــال دل ســوخته کـانت نـظری کـن
در لیـــلهٔ قـــمرا بـــنما چـــهره و از شـرم | در پـــرده نـهان مـاه فـلک را و پـری کـن
در ظـــلمت غـم مـانده‌ام ای شـمع هـدایت | از پـــرده بـــرون آی و بـمن راهـبری کـن
دل وصـــل تـــو مـی‌جوید و جـان مـی‌کند آمـین | ای ویس پـری چـهره بـرامـین نـظری کـن
گـــر بـــی گـنهی مـی‌طلبی از پـی کشـتن | بـــر زمـــرهٔ اربـاب بـلا هـم خـبری کـن
هـر چـند کـه در بـرج شـرف کـوکب حسـنی | از آه ســماسای غـــریبان حـــذری کـــن
خـــواهـــی کـه رسـی بـر فـلک وصـل نـظامی | چـــون نـــاله بآه سَحری هـم سـفری کـن

***

ای نـقش بـند چـین خـجل از روی رنک‌آمیز تـو | وی غرقه جان در خون دل از صلح جنک‌آمیز تـو
کفتم که نام خـویش را خـواهـم سک کـویت کـنم | کـفتا کـه بـیزاریـم مـا از نـام نـنک‌آمیز تـو
دشـنام مـا پـیوسته بـا دشـنام دشـمن مـی‌دهی | تا کی بسوزد جـان از ایـن شـهد شـرنک‌آمیز تـو
آواز بـــلبل در چـــمن از نـاله شـبهای مـن | صـد پـاره کـل را پـیراهـن از روی رنگ آمـیز تـو
عـــمر نـظامی ای صـنم در انـتظار وصـل تـو | آخـر شـد و آخـر نشـد عـهد درنک‌آمـیز تـو

***

در دور چشـــــمت ای صـــنم آفـــتاب رو | چـــندان کـریست دیـده کـه شسـتیم دست از او
دیـــوانـه از چـه کشت و بـدشت خـتن فـتاد | کـــر مشک بـــو نـــبرد از آن زلف مشکـبو
ای بـــــاد آروزی مـــن از زلف او مـــپرس | پـــیش مـــن آر زو کـــه هـــمین است آرزو
ای دل غـمش بـخور کـه بـنوشی شـراب وصـل | زیـــرا خـدای کـفت کـلو اشـم و اشـر بـوا
در جست وجـــوی سـر و قـد دلفـریب تـو | کـــوکو زنـــان چـو فـاخته کـردیم کـوبکو

رویت بــدید کــفت نــظامی ز مــه بــهست رویت نــــدیده بــود از آنت نــدید رو

***

ای مـــاه رخت پـــرتو انـــوار الهـــی وی زلف ســیاه تـــو ســرا پردهٔ شــاهی
آنـــها کـــه بـــرین روی تـــرا وصـــف کـــویند کـــه مـــاهی و نـــدیدند کـماهی
آن روز بـــمن بـــود دو مـــهر از رخ و زلفت آنـــدم کـــه یکـــی بـود سـپیدی و بـماهی
کـــویند شب قـــدر بســـالی بـــود امّـــا زلفـــین ســـیاه تـــو دو قـــدر است ســیاهی
در دور جـــمالت بـــنظامی شب، هـــجران چـــون ســـلسلهٔ زلف تـــو شـــد نـامتناهی

***

تــار ســنبل بــر کــل رویت نـقاب افـتاده است ســـایه ابـــر ســیه بــر آفــتاب افـتاده است
حـال جـان از دیـدن رخسـار او چـون دیـد کـفت موی از آتش دیدن اندر پیچ و تـاب افـتاده است
کــفتمش زلفت زعــارض از چـه رو دامـن کشـد کــفت ای مسکـین نـمی‌بینی در آب افـتاده است
خــال آن لب نــقطه مشکست بـر یـا قـوت نـاب یـا مکس بـاشد کـه در جـام شـراب افتاده است
تــا خــطت ســجاده بـر آب روان افکـنده است حـال هـر عـابد کـه مـی‌بینی خـراب افـتاده است
کــفتمش زلف ســیاهت نــافهٔ مشک خــطاست باز دیدم ایـن سـخن هـم نـاصواب افـتاده است
مــردم چشــم نــظامی در مــیان ســیلِ خـون بر سـر جـام شـرابـی چـون حـباب افـتاده است

***

جــان و دل درســن مــه بــدرک مکــانی دایـما اول ســـببدن درلر ای دلبــر سکــا بــدر دُجــا
وعده سینه هـجرکک غـایتده جـان ایـلتور حسـد کـــرآنـــدن کـــمسیه عـــالمده اتـــمزسن وفآ
دل خـم زلفکـد وصـل اسـتر، نـچون اولمـز قـبول چـون شب قـدر اچـره درلر مسـتجاب اولر دعآ
شـفقت اتــدوکندن آجـر ســاغر و صــبهابنی ایـچی یـندوغندن اغـلر شـمع جمع آرابکـا
اغــزکی اوپســم ددوکــمجه صـوررسن لعـلکی یـوق یـئره بـن خسـته نک جـانیه ایـلرسن جـزا

***

عاشقک بوینینه قول صلمق کنهدر (کنه) دیرسنکز سـن کـناهندن قـیورمه طـوله بـنیم بـوینما
کرد (گرد) راهک کـر ایـره فـردوسه حـوریلر دیـه مـــرحـبا ای تـوتیای چشـم دولت مـرحـبا
لبلرک اوستنده دوشـمش کـوزلرک غـایتده خـوب خــوب اولور اوستنده حـلو انک کـه بـاداِمـی اولآ
یـاقشنکک یـامان قـومشلر در نـظامی آدیـی خوش دمشـلر تـنزل الالقـاب مـن صـوب السّما

***

اتدی سیل فنا عمر دیارینی خراب | خُذر مِنَ العیش نَصیباً مِنَ العُمر نَصاب
فتح باب حرم عشق زمیخانه طلب | رَحِمَ اَللّه لِمَنْ عَلَّمَنی فتح الباب
عیش ایت ای عاشق شیدا که بهاریله ینه | زَینَ الرَّوضة کالجنته بِألوَردِوَطابَ
کوکلکی بنجلین بربته ویرکم دیلر | یَبشّراللّه لَمن أعشَقهُ حُسن مآب
سرو نازی که ز رخسارهٔ او روز شود | لَوتَجَلِّیَ لَکَ فِی الَظُّلمَة مِن غیر حِجاب
از غمش آنچه بجان من دلسوخته است | لَو وضَعنا اَثَراً مِنه علیٰ الصَخر لذاب
بکه سندن غم و اندوه و بلا اولدی نصیب | قسمَتی منِک بَلاً و عَنَاء و غنَاة و عَذَاب
محنت هجره نظامی نئچه بر ایلیه صبر | سَادَتی اِخترقَ القَلب یشوق الاصحاب
کنج سودای تو در کنج دلم منعکس است | مَسکَن الکنزَ و مأواهُ خراب وَ یَباب

***

نیجه فریاد اتمسون دردیله مسکین عندلیب | کیمسه کورمز چون حبیبنه رقیبندن قریب
روضهٔ جنّت جمالک گلشنندن بر ورق | آتش دوزخ فراقک سوزشیندن بر لهیب
یوزکی کم کورسه ایدر اصلا اهل الصلوت | زلفکه کم بقسه ایدر الصلیب اهل الصلیب
سنبلک طرفنده رخسارک بنفشه آلتنده کل | غبغبک اوزره زنخدانک ترنج اوستنده سیب
غبغبک لطفندن اکاه اولمین بئس الغبی | لبلرین وصفنده سرکردان اولن نعم اللّبیب
دمبدم کویکده آه اتسم تعجب اتمه کم | گلستان ایچنده اولمز نالهٔ بلبل غریب
برج خیبردن عوض در زلفک ای کافر نژاد | چاه بلدن بدل در چشمک ای جادو فریب
ای نظامی جرعه‌لر دایم نصیب خاک اولور | خاک رآه اول جرعهٔ وصلندن ایسترسیک نصیب

***

قانم دوکرسه غمزه لرک ای پری صفت | شیرین لبکدن ایله معیّن اکا دیت
غمزک کلیورسه قصدمه اهلا و مرحبا | لعک اچرسه قانمی صحا و عافیت
بن قلدی غارت اتمدکی کوزلرک یقین | کورنیجه قاره چولده قودی بنی عاقبت
ایرمز بساط قربه کوکل کمسه سعیله | دولت انک که طالعی ایلر معاونت
افلاکه ایردی آهی نظامینک ای عجب | نیچون اشتمز اول مه خورشید منزلت

***

خطّ ریحان کم طولنمشدر گلستانی درست | هاله درکم دور ادبدر ماه تابانی درست

دانـــهٔ خـــال ســیاهی یـــار کـندم کـونمک اودلره یـندردی غـمدن خـرمن جـانی درست
قـورقرم اولدرمـیه عـهد اتـدوکندن بـینی کـم بـولمزم عـالمده بـر عـهدی و پیمانی درست
مرشد اولمز مصحف حسنک روان اتمزیسه شیخ کـم امـام ایـلر انـی بـلمز چـو قـرآنی درست
مه نه لاف ایـلرسنکله خـوان حسـن ایـچینده کـم قـاپو قـومز کـز مـدک بـولنجه بـر نـانی درست
بینی کؤردو کجه سـنکله مـهر ایـدب نـیلر رقـیب جان ویررکن کـافرین خـود اولمـز ایـمانی درست
خـانقاه ایـچینده اتسک آستین افشـان سـماع قـــلمیه بــرخــرقه اهـلینک کـریبانی درست
تـیز ادر شـیرین لبـوکه شـیخ دنـدان طـمع کرچه کـم بـردانـه یـوق اغـزنده دنـدانـی درست
کـوکلنی یـقمه نـظامینک کـه یـاپلمز دخـی شـیشه کـم اوشـندی کـمدر ایـلین آنـی درست

***

ساچدی کافور اوزره عنبر کـاکـل مشکـین دوست توتدی جهان ملکین سراسر کاکل مشکین دوست
اورتـمییدی ظـلمت کـفر ایـله ایـمان نـورنی کـر دکـلمشسیدی کـافر کـاکـل مشکـین دوست
اتـدی اطـرافـی مـنور چـهرهٔ کـلکون یـار قـلدی آفـاقی مـعطر کـاکـل مشکـین دوست
ایـرشردی ای کـوکل سـر رشـتهٔ مقصوده ال اولســه ال ورمک مـیسّر کـاکـل مشکـین دوست
چقسه زلفـی کـیبی بـاشندن عـجب اولمـایه کـم بـوینمه صـالنمق اسـتر کـاکـل مشکـین دوست
زلفـــیله چـقدوغیچون بـاشه عـلم فـتنه ده اولدی ملک حسنه سـرور کـاکـل مشکـین دوست
مـنتها قـدّینک اوسـتنده نـظامی طـغرسی سـدره طـاوسینه بکـزر کـاکـل مشکـین دوست

***

قـنلالی سـاقی بـزم ازل صـلای قـدح کـوکل ادر هـوس جـام جـانفزای قـدح
صـدای چـنک و شـراب صـفایی خـوش کـورلم صـدا صـدای نـغم در صـفا صـفای قـدح
رقـیب یـوزنی کـورمک شـراب لعـلکچون عـجبمدر کـه جـهنّم اولنـور سـزای قـدح
جـمال سـاقیله رونـق و صـفا بـوللی مکـدّر ایـلدی جـام جـهان نـمای قـدح
جـهان دلر کـه قـدح طـوته بـزم عشـقکده کـه ایـلدی شـفقی بـاده کـیبی آی قـدح
صـفا بـولالی شـرا بـیله طـلعتک بـلدم کـه جـانلر آیـنه سـینه ویـرر جـلای قـدح
نـظامی غـمزه کـله لبـلروکی جِـرز ادجک دعـای سـیفی اوقـور کـاه کـه دعـای قـدح

***

ددک اتـمایم ایـرق سـاکـه بـیدآد مـبارک اولدی انـدک اتـدک ازآد
چـوکسدک بـاشنی مـرغ اسـیرک کـرکسه چـزسن آیـاغینی صـیّاد

نــــه اضّــــی خســــروک آجــــیدوغندن چــو شــیرین جــاندن ایــرو دوشــدی فــرهاد
رقــــیبک بــــن طــــوررکن دوکــمه قــانون بــنــنی اولدورب اتــــمه دشــــمنی شاْد
پــــری‌لر یــــیری درلر چشــــمه اولور کــــوزمدن کــــتمه بــــر دم ای پــــری زاد
نــــه یــــولدر عشــــقکک یــولی کــه انــده غــــم و درد و بــــــلا و غــــصه در زاْد
جــــهانک شــــادیسی کــــرمز کــــوزینه اوللــــــدن کــــوکلمز غــــصّیله مــــعتاد
نــــظامی آدکــــی صــــانوکی تــــرک ایت جــــهان ایــــچنده ســن داخــی قــو بــر آد

***

هــر نسـیم جـانفزا کـاول زلف پـرچـین دن چـقر شرمسار ایدر قخوسی مشکی کـم چـین ذن چـقر
ســو کــمکیله چــقمدی دلدن خــیالی زلفکک کرچـه درلر یـخشی سوزیله یـلان ایـندن چـقر
یــاری بــندن یــارنک چـقمز خـیالی سـینه دن دیـنی یـوق کـافر دکـلدر دوزخ ایـچیندن چـقر
چون یوزک دیـن در نـوله زولفوکه کـافر دیـرسم کافر اولور شبهه سزشول کمسه کـم دیـندن چـقر
دیــده دن چــقسه لب و دنـدانـی یـارک هـجرله لعـل ودرّی عـالمک چشـم جـهان بـین دن چـقر
رآه وصـلن اکـدی عـاشق چـقدی لعـلندن جـواب یعنی دیر عاشق بو یولده جـان شـیرین دن چـقر
ای نــظامی اومـه یـارک چـین زلفـندن خـلاص کـم کـوربدر پشهٔ کـم چـنک شـاهین دن چـقر

***

کــون یــوزک کـورمیلیدن کـه کـونم ذن کـبی در بکــه بــریلجه کــلور کـرچـه سکـا دون کـبی در
روز و شب زلف و رخک فکــــری انـیسم اوللـی نــه کــجم کـیجیه بکـزر نـه کـونم کـون کـبی در
شــادمانم کــه فــراقک بکــه مــخصوص دکـل کــه دمشــلر قــره کــون ایـلله دوکـون کـبی در
ســن زر و ســیمله صـید اولدوغکی ایشـده‌لی کــوزلرم کــومشه دونـدی یـوزم التـون کـبی در
یاندورب یـاشمی دوکسـه نـه عـجب زلف و رخک کــه بــری آتشــه بکــزربری دوتــون کـبی در
کــتسه کــوزمدن اولور کــوزمه عــالم قــرکو اولکــه آلنــی آیــه بکــزر یکـغی کـون کـبی در
ای نــظامی لبــی اوستند کـی خـال اول صـنمک غــصّه دن عــاشقی جــانندغی دوکـون کـبی در

***

تــــبسّمیله نکــــارم کــــه قــــتل مــردم ادر اکــــر بــــنی دخــی اولدر دســم تــبسّم ادر
رقــــیب حــــالمه نـیچون تـرحّـم ایـلمیه کــه کــورسه حــالمی کــافر دخــی تـرحّـم ادر
بــــلا و مــــحنت و درد و غــمیله عـیش ادرم کــــمک کــه بــو قــدر اســبابی وار تــنعّم ادر
یــوزکده زلفکــی کـوردی و دیـدی خسـته کـوکل نــه ســایه در بــو کــه مــهر اوستنه تـقدّم ادر

قـــپوکی قـــویب اکــر کــعبه قــاپوسینه وارم
حــــرم حـــمامه لری اوتـــورنجه قــم قــم ادر
نـــظرده عـــارضکی بـــولمیوب صـویه بـقرم
کـــمک کـــه النـــه صــو کــرمیه تــیمّم ادر
نـــظامیه یـــوزک آچسک خـــراب و بـــیخود اولور
کـــنش طـــلوع ادجک ذره کـندوزن کــم ادر

***

لذتــــی روح روانک لعـــــل در پـــوشنده در
فـــتنسی آخـــر زمـــانک چشـــم مـــدهوشنده در
کوشه سـنده مـاهک ایـلر خـوشهٔ پـروینه طـعن
کـــوشواریـــدر کـــه دلدارک بـــنا کــوشنده در
چونکه هر شی‌دن تـجلی سـنسن ای دلبـرایـدن
قـــنده کـــم بـقسم جـمالک کـوزلرم طـوشنده در
خـــضر در کآنک مـــقامی در لب آب حـــیات
خـــط سـبزی کـــم نکـــارک چشـمهٔ نـوشنده در
قشـــلری مـــحرا بـنی کـورسه بـراغـر دیـده دن
زاهـــد اول سـجادهٔ پشـــمینی کـــم دوشنده در
طـــرهٔ رخســـارنه بـــا قب تـــماشا ائـیت کـوکل
رومـــی روزی کـــم هـــندوی شب آغـــوشنده در
قـــولنکده اولســـون ای دلبـر نـظامی پـندی کـم
یـــارشر ســیمین بـــدن دلبـــرلرک کوشنده در

***

نکـــــارا ســــن ســـز اولن دم نـــه دم در
دم درد و غـــــــم و وقت نـــــــدم در
بـــــــویک طـــوبی لبکـــدر آب کـــوثر
اوزک حـــــوری یـــوزک بـــاغ ارم دیـــر
کـــــوکل زلف و دهـــانک دال ومـــیمین
قـــچنکم کـــورسه ایـــدر دم بـــو دم در
قشـــنک مـــحرابـــنه کـر سـجده اتـمز
هـــلالک قـــدی نـــیچون بـویله خـــم در
مســـــلسل صـــاچی داودی زرهـــلر
مـــــعنبر زلفـــــی عـــباسی عـــلم در
عـــجبمی یـــار بـــندن عـــار ادرســـه
کـــه بـــن غـــایت حـقیر اول مـحترم در
ایـــق بـــصمش کـــه قـــانم دوکـه دلبـر
بـــه حـــمد اللّـــه یـــنه دم در نـــدم در
نـــظامی نـــظمکی اغـــزیله خـــتم ایت
کـــه قـــامو نســـنه نک صـوکی عـدم در

***

شمسهٔ شمسه دوشر خـجلت و شـرم آیـه دوشـر
چون یـوزک شـعشعه سـی طـاق مـعلاّیه دوشـر
هـرکه لیـلی صـچک آشـفته سـی در نـامه صـفت
پوست پوش اولور و مجنون کبی صحرایـه دوشـر
نـچه کـم غـمزه‌لرک قـانمی دوکـمک دلیـه
زلفک آیـــاغه دوشب کـوزلرک آرایـه دوشـر
دشـلرک عکسـی قـچنکم دوشـه کـلکون لبکـه
بکـــزر اول ژالیـه کـم لالهٔ حـمرایـه دوشـر
آشـــیان سـر زلفکـده چـو کـوردی ذقـنک
دخـی دل مـرغی قـچن بـیضهٔ بـیضایه دوشـر
هـر نـه زاهـد کـه لبالب لبـی جـامینی کـورر
دُرد بـی دردی قـویب صافیء صـهبایه دوشـر

ارمـــی وصـــله نـظامی ددم آسـان ارمـی ددی بـدر آیـه ایـرم دیـرسه بـد رایـه دوشـر

***

یـــوزکه اهـــل نـــظر جـــنّت اعـلی ددلر چـــنکه پـــرتو انـــوار تـــجلیّ درلر
زاهـــدک یـــوزکه بـقمادوغنی ایشـد جک پـــرتو شـــمسی نـــدر دیـدهٔ اعـمی ددلر
کـــوردولر بـــینی مـحلکده مـلالت اهـلی ای نـــه بـــولمش بـونی اهـل مـحلّی ددلر
دایـــه لر مـــهد مـلاحتده یـوزوکه بـقجق خـــلق عـالم قـمو بـو طـفله طـفیلی ددلر
اهـل مـعنی کـورجک صـورتک آیـینه سـنی حـــق بـلور نـه اوله بـو صـورته مـعنی ددلر
خـلق آرتـق یـا نـه جـنّتده جـهنّمدن اکـر سکـــه فـیالجـمله مشـابه اوله حـورا ددلر
ای نـــظامی کـورجک نـظمکی اربـاب نـظر یـارشر سـاکـه مـرید اولمـغه شیخی ددلر

***

داغ غـــمک کـــه مـهر و مـحبت نشـاندر سـیمنده صـقلرم کـه سـعادت نشـاندر
قـــدک قـیامه کـلسه فـراقک دوشـر دله زیـــرا قـیام فـتنه قـیامت نشآنـــدر
عشـقک نشـانه سـن بکـه هـر کـم صـوره درم بشـــــده بـــلا ولدده نـــدامت نشـــاندر
قـــدّم مـــقوّس اوللـی مـهرکله جـان و دل آمـــاج غـــمده تـــیر مـــلامت نشآنـــدر
شـاد اول نـظامی سـاکـه ایـتم دیـدوکینه یـار چـــون حـــرمت اهـل ذلتـه دولت نشآنـدر

***

شـــول آی یـوزک کـه شـمع کـن مکـاندر اکـــــی آی در کـــه کـــوزمدن نـــهآندر
آله جـــان ورمکـــیله کـــرسه وصـــلک نـــــه قـــز اوجـــز دکـــلدر رایکـــاندر
یـــراشـــر کـــرپکک قـــاشنک کـوزکله کـــه بـــو تـــیر و کـــمان اول تـرکماندر
دهـــــانک یـــوقلغی قـــطعی دکـــلدر اراده ســـــوز دخـــــی وار در کـــماندر
دهـــــانکله بـــیلک ســرّینه واقـــف خـــدای بـــی نشـــان غـــیب دآنـــدر
نـــه خـوش طـــاووس اولور زلفک نکـارا کـــــه مـــنزلکاهی طـــرف کـلستآندر
قشک ســـــرنامهٔ حســـــن و مـــلاحت کـــــوزک ســـر فـــتنهٔ آخـــر زمـــاندیر
ســـنک بـــر بـــحر در عشـقک کـه جـانا آنک کـــــمتر حـــــبابی آســـماندیر
قـــره طـــپرقجه قـــدرک یـــوق نـظامی اگـــــر چـــه ســوزلرک آب روانـــدیر

***

مـــژده ای خـاطر پـژمرده کـه دلبـر کـلسر جـان سـرایـینه امـیر اولمـغه سـرور کـلسر

یـــنه دل بـــلبلی بشـــلادی فـــغان ایـــلمکه   مکـــر اول ســـروکـــل انـــدام ســـمنبر کـــلسر
نـــفس بـــاد صـــبا غـــالیه ســـا اولدی مکـــر   اوصـــچی نـــافهٔ تـــر زلفـــی مـــعنبر کـــلسر
کـــدسر مـــحنت و انـــدوه و غـــم و درد و عـــنا   یـــرنه راحت و شـــادی و صـــفالر کـــلسر
شب فـــرقت کـــچسر مـــحنت هـــجران کـــدسر   صـــبح وصـــل ایـــرشر و مـــهر مـــنوّر کـــلسر
نـــچه بـــر ســـعی ادبـــن وصـــلکه ایـــرشمکچون   دم فـــطرتده نکـــم اولدی مـــقدر کـــلسر
ســـن نکـــاریله نـــظامی بکـــی عـــالمده دخـــی   صـــنما صـــنمه کـــه بـــر بـــی دل و دلبـــر کـــلسر

***

دل کـــه هـــجرانکـــله خســـته و درمـــانده یـــتور   دردله هـــمدم اولب حســـرت و درمـــاند یـــتور
کـــنج قـــلبمده وطـــن طـــوتدی خـــیال دهـــنک   بـــلدی کـــم کـــنج نـــهان کـــوشهٔ ویـــرآنـــده یـــتور
آفـــرین خـــال ســـیهکار جـــفا پـــیشکه کـــم   بـــرک نســـرین دوشـــنوب صـــحن کـــلستانده یـــتور
شـــویله مـــجروح درر غـــمزک اوقـــندن کـــه کـــوکل   قـــانه مســـتغرق اولوب فـــهم ادهمز قـــنده یـــتور
دل صـــچوکه اروبـــن داخـــی قـــرار اتـــدوکی بـــو   کـــجه هـــر قـــنده کـــم ایـــررسه غـــریب انـــده یـــتور
عـــارضک اوزره یـــتور طـــرّهٔ زلف ســـیهک   صـــن بـــلال حـــبشی روضـــهٔ رضـــوانـــده یـــتور
وصـــلتک نـــورنه ایـــرشمدکی حســـرتنه   بـــو نـــظامی صـــنما آتش هـــجرانـــده یـــتور

***

بـــرقعکدن جـــان و دل مـــهرن غـــمام غـــم طـــوتر   پـــرده دن چـــق کـــم جـــمالک عـــالمی خـــرّم طـــوتر
وه نـــه ظـــالمدر قشک کـــم کـــوترر بـــی اجـــتناب   اولقـــدر بـــار تـــظلّم کـــم بـــلینی خـــم طـــوتر
کـــوزمه طـــوش اولجـــق یـــوزی حـــیادن در دوکـــر   کـــورنجه نـــازکدر اول یـــوز کـــم بـــولقدن نـــم طـــوتر
کـــوزلیدن دال زلفکـــله دهـــانک مـــیمنی   صـــوفی آشـــفته و شـــیدایـــی هـــر دم دم طـــوتر
کوردوکنجه بن ضعیفی ســـاکـــه قـــدح ایـــلر رقـــیب   ایت سوکک کوردکجه قـــاچن اغـــزنی اپســـم طـــوتر
زلف کافر کـــیشی کـــم دوشـــمش لب جـــان بـــخشنه   صـــنکه ســـلطان حـــبشدر الده جـــام جـــم طـــوتر
خـــلقله ال بـــیر ایـــدب طـــوتدی جـــمالک عـــالمی   طـــغرو درلر اتـــفاقیله کشـــی عـــالم طـــوتر
وصـــلتی عـــیدینه ایـــرم دیـــیوسن عـــیسی دمک   یـــللر اولمشـــدر کـــه کـــوکلم روزهٔ مـــریم طـــوتر
آغـــزنین لطـــفینی یـــاد اتســـه نـــظامی شـــاد اولور   کور نه ابـــله در کـــه کـــوکلن یـــوق یـــره خـــرّم طـــوتر

***

شـــول پـــری پـــیکر کـــه دل زلف پـــریشاننده در   آیـــهٔ حســـن و مـــلاحت اول پـــری شـــاننده در
ســـلسبیلک لطـــفی و آب حـــیاتک لذّتـــی   کـــوثرک خـــاصیتی لعـــل در افشـــاننده در

عنبرین خالک لب لعلکده‌ای سیمین بدن   داغ حسرت درکه بن دلخسته نک جاننده در
جنّته کرمز نکارا چونکه کافر زلفکک   بس نه یوزدن مسکنی جنّت کلستاننده در
کوهری ایلر خجل یاقوتی ایلر شرمسار   اول لطافت کم آنک لعلیه دندانده در
زلفنک چوگاننه باشینی طوپ اتمک کرک   هر کشی کاول شهسوارک عشقی میداننده در
(..................) شاها نظامی   جاننی ظلمیله الدی قصدی ایماننده در

***

آیغک التنه هر کم یوزنی خاک ایلر   کن کبی کندویی تاج سر افلاک ایلر
ذرجه بولمدوغندن دهنک سرّنه راه   غنچه دلتنک اولبن یاقسنی چاک ایلر
لب و دندانکه بقدقجه کدر غصّه و غم   درّ و یاقوته نظر جانی فرحناک ایلر
زلفکک تابنی منع اتدوکی آب دهنک   بوکه بی طاقت و زور افعیء تریاک ایلر
طوتبن الده کوزم مردمی جاروب مژه   غیردن کوزلرمک حجره سنی پاک ایلر
زاهد اول طرهٔ رخساری نظامی نه بلور   کجه دن کوندوزی اعمی قچن ادراک ایلر

***

خطّک اول پیروزه درکم لعل ناب اوستنده در   لبلرک اول لعل کم درّ خوشاب اوستنده در
یوزک اوستنده وطن طوتسه کوزک اولمز عجب   منزل مرّیخ درلرکه آفتاب اوستنده در
چشم کریانمدن ای دلبر خیالی قدّکک   بر نهال تازه درکم جوی آب اوستنده در
قامتم اول داله دونمشدر که درد التنده در   کوزلرم اول عینه بکزر کم عذاب اوستنده در
خاک اول ای دل پرتو حسنندن استرسنک نصیب   که آفتابک تابنه منزل تراب اوستنده در
زلف و ابروکی کورنلر دیر هزاران آفرین   شول مضبر چتره کم مشکین طناب اوستنده در
ای نظامی وصله شاد اولما و هجرانه ملول   کایناتک حالی چونکم انقلاب اوستنده در

***

طولشوب دل زلفکه چاه زنخداندن قچر   ریسمان بولن کیشی البتده زنداندن قچر
کورسه یوزک مصحفن زاهد قرار اتمز کدر   غالبا شیطاندر اول کافر که قرآندان قچر
عقل کوی عشقدن نیچون قچر دیدم ددی   روستایه شهر اچی زندان کلور اندن قچر
کوی یاره طعن دشمندن قچن وارر قچن   کعبیه ارمز شو کم خار مغیلاندن قچر
تیغ الوب کیلور کنش سنیکله جنک حسنه لیک   قورقوسندن دتر اندامی میداندان قچر
اول لب و خدّیله قچسه اشک و آهمدن نه طک   کمده کم وار شمع و شکر باد و باراندن قچر

ای نـظامی اول صنمدن قـچسه زاهـد طک دکـل　　نـیلسون خـفاش در خـورشید تـاباندان قـچر

***

کـوزلروکه فـتنه و آشـوب اول قـاش اکـدرر　　شـوخ و فـتّان مـردم سـرمسته صـاواش اکـدرر

کـوکلمه جـان قـاتی کـوکلکدن شکـایتلر قـلور　　کـورنجه بـی عـقل در کـم اوغـریه طـاش اکـدرر

دل شب هـجرانـده کـویک اتـلرینی یاد ایـدر　　یـا لکـزلق خسـتیه غـربتده یـولداش اکـدرر

کوزلرم حالینی عرض ایت ای صبا اول شـاهه کـم　　حـالنی سـقّالرک سـلطانه فـرآش اکـدرر

حسـن لیـلی در ویـرن مـجنونه لیـلادن خـبر　　نـقش دلکش مـعرفت اهـلینه نـقآش اکـدرر

چـرخـه جـور اول غـمزهٔ غـماز خـونریز اکـدرر　　دهره قـهر اول چشـم کـافر کـیش قـلاش اکـدرر

آفـرین ایـلر نـظامی کـوردوکنجه حسـنکی　　صـورت مـوزون نـظر اهـلینه سـاباش آکـدرر

***

هر سحرکه شـاه انـجم مشرقی مسکـن طـوتر　　لعـل نـابک یـادنه جـام مـی روشـن طـوتر

آتش رخسـاره صـلمش مشک خـالندن بـخور　　زنکـیء زلف سـیاهی اوسـتنه دامـن طـوتر

یوزکه کوز دکممکچون صقلر ای جـان جـمله سـن　　مـردم چشـمم النـده بـونجه کـم سـوزن طـوتر

یـاشم اقـدوغینه نـیچون لطـف یـا قـهر ایـلمز　　چون مـنجم خـیر و شـری جـمله انـجمدن طـوتر

اشـتر سـرمست اکـر کـوترسه هـجرانک یـوکن　　زلف و خـالک بـیکی کـافر جـنتی مسکـن طـوتر

خـدیَ دورنـده نـظامی طـوتدوغی کـوین مـقام　　بـوکه کـل وقـتنده بـلبل کـلشنی مسکـن طـوتر

***

هـر سـحر کـه کـه صـبا طـرف کـلستاندن اسـر　　جـان دمـاغینه ایـرر نکـهت جـاناندن اثـر

روز نـوروز و شب قـدری بـو آراده کـورر　　هـر کـم اول طـرهٔ رخسـار دلارایـه ایـرر

نـچه بـر پـرده ده پـنهان اده سن طـلعتکی　　یـوزک آیـینه نـظر اتسـه نـه ضـر اهـل نـظر

دلکـی لذّتـله شکـره نسـبت ادنک　　اولسـون ای تـرک پـری‌وش دلی آغـزنده شکـر

زلفـی یـوزینه بش اوردوغنی دل کـوردی ددي　　کـورک اول هـندیء بـد مـذهبی کـم اوده طـپر

غـمزک اوقـلاری قـچن جـانمه اوغـرایـه دیـو　　بـو نـظامی کـوزدر انـجه کـه جـانینه کـچر

مـرحـم لطـفله اول العـل مـداوا لر ایـدر　　نـته کـم غـم زده لر سینه سـن اول غـمزه دلر

***

کـوکلنی عـاشقلرک اول زلف عـنبر رنک الور　　جانني بی دللـرين اول چشـم شـوخ و شـنک الور

یــارنمدر دیــدوکیچون کــوکلمی ژنکــار غــم طـوتسه اولمـایه عـجب کـایینه نـمدک ژنک آلور
زهـــره قـــانون وکــنش دف دپــردر آهــنکچون هـعبر قــچن اول مـه لقـا مـطرب الینه چـنک الور
لطـف خـدکدن شکست آیــینهٔ چـینی بـولور نـقش حسـنکدن خـجالت نسخهٔ ارژنک الور
کــوکلن آلم دیـیو لب ورمــه رقــیبک آغـزنه کم ویـرر یـاقوتی و بـی قـدر و قیمت سـنک الور
دل کـه قـانه بـوینور سینمده یـوزک شـوقکه کـان اچـنده لعـله بکـزر کـم کـنشدن رنک الور
نرده صقلر چونکه یـوق بـر ذرّه یـیری حـفظچون بـونجه دللـرکم نـظامی اول دهـان تـنک الور

***

بکـــا یـــار اتـــدی درد و مـــحنتی یـــار بکـــا یـــار اتـــدوکینی اتـــمز اغـــیار
نـــدن بـــی مـــهر ســـن درســـم ایـــدر خشـــم بکـــا بـــلسم نـــدن خشـــم ایـــلر اول یـــار
انـــــنمز مـــــحنت هـــجره رقـــــیبک عـــــذاب حشـــــره کـــــافر ایـــــلر انکـــــار
صـــــچوکک عـــنبر ســـارا غـــلامی کـــــوزوکه نـــرکس شـــهلا پـــرستار
ددم آیـــــــاغکه دوشـــــــمک اولامـــــی تـــامل اتـــدی بـــر دم دیـــدی دشـوآر
یـــــوزوکه کـــــلدی کس زلفک اوجـــینی کـــــرکدر دیـــــنه کـــلدی قـــطع زنـــآر
نـــــظامی چشـــــم و زلفک یـــــاد ادیـــجک اولور کـــــند و پـــــریشان کـــوکلی بـــیمار

***

هــــر ســـینده کـــم مـــهر و مـــحبّت اثـــری وآر خــــوش نـــالهٔ شـــبکیرله آه ســـحری وآر
عشـق اهــلی سـپر تـیرنه یـارک جکـر ایـلر کـلسون بـرو مـیدانـه کـمک کـم جکـر وار
نــرکس نـجه سی کـوزلرکه اویکـنه ای دوست کـورمز مـی‌کوزک فـتنه سـن آخـر بـصری وار
هـــر حـلقده مشکـین صـچکک ذکـرن ادرلر هـــر کـوشه ده فـتآن کـوزکک فـتنه لری وار
عـــالمده زهـــی طـالع فـرخـنده انک کـم بـــر ســنجلین یـوزی کـون النـی قـمری وار
ای درّ گـــران مـــایه کـــوزمدن کـــذر اتـــمه دریـــا سـفرینک چـو بـلورسن خـطری وار
مـــنع اتـــمه نـــظامی رخ و زلفک کـــوزدرسه کـــم دور تســـلسلده حکـــیمک نـــظری وار

***

زلفکـــی بـــاد صـــبا دپـــردجک جـــان دوکـــلور ســـوزه کـــلدکجه لبک چشـــمهٔ حـــیوان دوکـلور
اشـــدن آهـــمی اغـــلر یکـــعک دورنـــده مـــوسم کـــلده چـــو یـــل دپـــرنه بـــاران دوکـــلور
کـــولجک غـــنچه لبک غـــنچهٔ شـــادی اچـــلور کـــلجک کـــل یکـــغکدن کـــل خـــندان دوکـــلور
دوکـــلورسه نـــه عـــجب هـــول قـــیامتده نـــجوم چـــون کـــوزم یـــاشی فـــراقکـــده فـــروان دوکـــلور

کسجک زلفک اوجن یش یرنه قان دوکورم عشق اولن یرده نچه باش کسلور قان دوکلور
طغدر زلفنی رخسارنه باد سحریی صنکه کل خرمننه سنبل و ریحان دوکلور
لب و زلفین صفتن یزسه نظامی صنما نافهٔ چین صچلور لعل بدخشان دوکلور

***

دلا بو یولده جهاندن سکا کذر کورنر که عاشق اولنه یا صبر یا سفر کورنر
یوزک خیالی کوزمده عجبمی آغلرسم که برج آبیه کلسه قمر مطر کورنر
یره کچر اوتنوب هر کجه جمالکدن کنش که حسنله عالمده معتبر کورنر
شو دکلو آتدی مژک جانه تیر غمزهٔ کم سپر یرینه همان ناوک سه پر کورنر
یوزکده نقش دهانک خیال و هم کلور کنش قتنده بلی ذرّه اولقدر کورنر
همیشه عارض وقدّی صفاتی در ذکرک نظامی نظمک انکچون روان و تر کورنر

***

ارشدی قدر وصله روزکار هجر سَلامٌ فیهِ حَتّی مَطلَع الفَجر
ایتینه قوللغ ایت جنّت دلرسک عبادت ایدنه جنّت اولور اَجر
کسانرا ضجر از زجرست لیکن مرا بی زجر آن مه رو بود ضجر
دمیدر لطف و احسان و وفا قل نچه بر درد و رنج و محنت و زجر
غم آن ماه رو را منع نبود بلای آسمانرا چون بود حجر
نظامی روز حسرت بر سر آمد بَدَر انور التقا من مطلع الفجر

***

سودم یَنه بر ماهی که دوران کوزلی در سودای غم عشقی کوکلده ازلی در
بستان جنان کلشنی نک تازه کلی در محبوبم افندیم کم آنک اسمی علی در
سحر یله نظر قیللی اول دلبر فتّان دیوانه اولبدر صچی بندنده دل و جان
میل اتمدی کوزم یشنه اول سرو خرامان محبوبم افندیم کم انک اسمی علی در
بن بند سنه رحمله بر کز نظر اتمز بکزر که اکا ناله و آهم اثر اتمز
صانر بزی یولنده مکر ترک سر اتمز محبوبم افندیم کم انک اسمی علی در

***

جانی ندرم بن بکه جانان اله کرسه دل خسته سنه یعنی که درمان اله کرسه
جان ویریدم بر کجه عریان اله کرسه محبوبم افندیم کم آنک اسمی علی در

اغیارنه هر دمده ایشی لطف و کرمدر بن قولنه نیچون عجبا جور و ستم در
بر بوسه عطا قلسه نظامی یه کرمدر محبوبم افندیم کم انک اسمی علی در

***

شوقی یوزکک ذرّیه دوشسه قمر ایلر ذوقی سوزکک زهره ایررسه شکر ایلر
غمزک چو رقیبیله اولم قصد دل اتمز اوغری نقدر حبسسه ایتدن حذر ایلر
جان که استردی جورنی تا کندونک اولدی شمدی اکه هر جوری که کوکلی دلر ایلر
عقل و دل الوب قومدی غمزک که حرامی هم رخت و متاع آلور و هم قصد سر ایلر
چشمک کبی بر کوشه نشین رند سیه پوش کورمز نیچه کم اهل بصیرت نظر ایلر
هر کیشی که قوجمق دلر اول موی میانی بر قلجه قلور جانن و قدّن کمر ایلر
سن صنمه نظامی سکه در جوری رقیبک کورسک که نکاره دخی اوّل ایت نلر ایلر

***

بل بغلیوب که جانمه قصد اول حبیب ادر نازک خیال بغلر و قصد غریب ادر
اوق بیکی بن عبیدی اوزندن بعید ایدب یا بیکی کندوزینه رقیبی قریب ادر
ترک ایدب اویسه زلفکه ایمان محض در تسبیحی کندوزینه که صوفی صلیب ادر
ییسون رقیب میوه وصلی که روزکار ییمیشک ایوسینی طکوزه نصیب ادر
شولدکلو قلدی آهله زاری نظامی کم بکزر که ناله سینی عندلیب ادر

***

ینه دل مرغی قدیمی وطنن یاد ایلر کورمکه ارمز الی ناله و فریاد ایلر
یار کویینه چون ایردک بنی ترک ایله کوکل خیر چون حجّه وارن بندەلر آزاد ایلر
بقعهٔ جوره کوکلدن قودغی یار اساس محکم اولسون دیوبن طاشله بنیاد ایلر
بکلرکدن بنی آهمدر ایدن دردله دور دانه لردن نته کم کاهی جدا باد ایلر
کربقوب عالمه خندان اوله اول غنچه لبک روحنی عاشق سودازده نک شاد ایلر
دخی یا نمده نظامی ادن اکمک درمش کورنه لطفیله بو بیچاره سنی یاد ایلر
شام زلفنده دل اتمز دخی و صفینی که انس هر کشی نک وطنین کندویه بغداد ایلر

***

ایشکک توزن عجبمی طوتسه چشم تر عزیز جوهری اولن قتنده چون اولور کوهر عزیز
کرطوته بشده ایزک توزن نه فخر ایلر رقیب چونکی افسار اهلنی اتدوکی یوق افسر عزیز

زلف و کیسوکی عجبمی طوتسه باش اوزره کوزک
چون چلیپاییله زنّاری طوتر کافر عزیز

زاهدا عزّت کرکسه کل سبوی می کوتور
یوک کوترمکدن اولور عالمده چونکم خر عزیز

نیچه یوسف حسنی حبس اتدی زنخدانک چهی
مصر حسنه چونکم اولدک ای لبی شکر عزیز

هر کشی که ایشیکوکه چیقر انر زنبیلله
کوکدن انمش کیبی زنبیلله طوترلر عزیز

عزّت استرسک نظامی نفسکی خوار ایله کم
نفسنی خوار ایلمکدن بولدی عزّت هر عزیز

***

وارمدر بر فتنه کم اول چشم خونریز ایلمز
یا جفا و جور کاول زلف دلاویز ایلمز

رخلرک دورنده لعلکدن نچه بر صبر ایدم
اهل دل میدن چوکل وقتنده پرهیز ایلمز

کر چه تیغن تیز ادر غمزک بنی اولدرمکه
انتظار یله بن اولدم کم نچون تیز ایلمز

بی کنه قانم یره دوکمک لکه غمزک بکی
دم می وار کم کوزلرک بیک درلو انکیز ایلمز

حسن اچنده عشوکی اتمز کل صد برک باغ
حزن اچنده نالمی مرغ سحر خیز ایلمز

قلمز آفاقی معطّر تا کم انفاس نسیم
کرد راهک کوهرینی عنبرآمیز ایلمز

اول لب و دندانی نظم اتمز نظامی نظمله
تا که شعرن شکرآمیز و شکر ریز ایلمز

***

شولدکلو اچدی نرکس مستک شراب ناز
که اولدی شراب نازله مست خراب ناز

کوردم یوزونی پردهٔ زلفکده ای صنم
دیدم صحاب فتنه ده در آفتاب ناز

روز حساب و روز عتاب اول کون اوله کم
ناز و عتابله ایده دلبر خطاب ناز

ای مصحف جمال جمالک کتابنک
هر فصلی فصل شیوه در و بابی باب ناز

یغمرده فتح بابه وار امید بن دخی
آغلادغم بودور که آده سن فتح باب ناز

بر نازنینه بغلدی کوکلن نظامی کم
دردی دوا و جوری جفا در عتاب ناز

***

اولمدی کل یکغک شمع شب افروز هنوز
ارمدی بلبله پروانه کیمی سوز هنوز

جان و دل مصرنی لطفیله عمارت اده کور
اولمدن رومه حبش لشکری پیروز هنوز

سن جفا یله غبارم یله صاوردک و بن
قورقرم خاطرکه قونه دیو توز هنوز

مهر مهرک فلک دلده طلوع اتمشدی
اولمدن ماه فلک سطحنه مرکوز هنوز

عمرکک ارمدن ایام بهارینه کمال
حسنکک موسمی در ای کل نوروز هنوز

بونجه علمیله سنک مکتب عشقکده دکل
پیر دانای خرد طفل نوآموز هنوز

جـامه صـبرمی چـاک ایـلدی مـقراض غـمک اولمـــدن غـــمزه لرک ســوزنی دلدوز هــنوز
مـال قـارونجه اکـر چـه کـه قـزندی غـمکی غـعضکه طـویمدی بـو جـان غـم انـدوز هـنوز
شـمس عـمر اولدی نـظامی افـق مـوته قـریب آه کـــم ارمـــدی وصـلت شـبنه روز هــنوز

***

ســـن یـــوزی کـلسز کـوکل بـاغ اسـتمز کـــمسه بـــاغی کـــندویه بـــاغ اســتمز
کـــوکلم اوچب کـــویکه وارمـــق دیـــلر دنـــیده کـــمدر کـــه اوچـــماق اســـتمز
خســـته اســـتر کـــوزلرک عـــاشقلری صـــــیرد اولن کـــمسهٔ صـــاغ اســـتمز
زاهـــــدک مـــیل اتـــمدوکی لعـــلکه بـــو کـــه طـوطی طـعمه سـن زاغ اسـتمز
مست در دل کـــــه آیـــغک اوپـــمک دلر کـــمسه مست اولمـــادن آیـــاغ ایســـتمز
دل دلر جـــور و جـــفا ســـن دوســـتک کـــوکلی کـــیمک بـــالله یـــاغ اســتمز
دردله اســـــتر نـــــظامی خـــالکی دردی اولمـــــاین کشـــــی داغ اســـتمز

***

چـون اولدی صـبا طـرف چـمنده یـنه کـلریز سـاقی بـرو صـون جـام شـراب طـرب انکیز
بـن نـیجه سـی پـرهیز ایـدم اول یـوزده لبکـدن جـــنتده چـون اولمـز صـنما کـوثره پـرهیز
بـر قـلده اصـم جـانکی زلفکـده دیـر اصمز بـر قـلدن اصـر جـانمی اول شـوخ دلاویـز
جـان وردی مکـر سـرو چـمن قـدکه قـرشو کـه آیـدر بشـی اوجـنده فـعان مـرغ سـحر خـیز
کـــاسلدوکی جـــرمندن اوتـــانب قـلجندن مـــقتول سـدا بـاشن اشـاغه بـرغور تـیز
عـــاشقلرکه وعـــدهٔ هـــجرک دهـــنکدن بـــر زهـــر در ای دوست کـه اوله شکـر آمـیز
چون تشنه صودن قچدوغی بـو و هـم ایـده صـائر کـوسترمه نـظامی قـولکه دشـنهٔ سـر تـیز

***

اولدرر نـــازله بـــر لحـظده بـیک اهـل نـیاز بـــنی اولدر دســـم ایـــلر بـــنی اولدرمکـــه نآز
اروبـــن لعـــلکه زلفـــوکی کـتورسم المـه ارشـــم چشـمهٔ حـیوانـه بـولم عـمر درآز
اغـــزکی آچـوبن سـویلمه هـز جـاهله کـم عـــاقل اولن کشـی آچـمز صـنما دکـمیه رآز
قشی محرا بـنه فـرض اولدی سجود اول کـنشک حـاحب شـمس‌ده مکـروه اولور کـر چـه نـمآز
زلفـنی آلیب اله کسـمکه مـیل اتـدی حـبیب ددم اتـــمه بـــو نـظامی قـولکک عـمرنی آز

***

کل عارضکه اولسه معارض عجب اولمز
کم یوزی اچلمشده حیا و ادب اولمز
طوبی ارمز لطفله اول سرو بلنده
بد اصل اولن همسر عالی نسب اولمز
کوکلمده کوزک فکریله ذوق و صفا یوق
بر اوده که بیمار اوله عیش و طرب اولمز
آکلسه لبک جان و کوکل جنکه دوشرلر
می مجلسی بی فتنهٔ شور و شعف اولمز
اول قدّ و زنخدان و لب ایلر منی حیران
کم سرو سهی میوه‌سی سیب و رطب اولمز
یوز سورمکه ارمز الی سن سرو ایغینه
هر کم صوکبی دیده‌تر و تشنه لب اولمز
عاشقلرکه خشمله خنجر نه چکرسن
جنک اتمکه چون مهر و محبت سبب اولمز
ایندک که یوزی نارنه ینمایه رقیبسه
کم بو لهبک یانجسی بولهب اولمز
کلمز یوزی شوقیله نظامی کوزه زلفی
هر کوشده کم پرتو شمس اوله شب اولمز

***

مست دلخسته‌یم اول نرکس مدهوشدن اوش
مرغ پا بسته یم اول سنبل کلپوشدن اوش
سن اوش اوش مهر ایدیم دیبو بن اوش ایده دیو
کچدی عمرم کونی اوش اوشله اوش اوشده اوش
سوزم التون کوپه اولدوغنک اصی سی نه دوست
کچورر حلقهٔ زلفی کبی چون کوشدن اوش
خسروا آدکی جهت ایت که اولا خیرله یاد
که بر آد قلدی همان سام و سیاوشدن اوش
عقدهٔ رأس و ذنب طوتدوغی آیک یوزونی
کورمدو کیسه کور اول زلف قمر پوشدن اوش
کیش بحرین کوکل عشقکله جوشه کلوب
طشره دوشدی نچه دردانلر اول جوشدن اوش
مجلس باغ جمالینی نظامی کورلی
مست و دلخسته‌یم اول نرکس مدهوشدن اوش

***

ای طلعتی شمس حسنه مطلع
وی صچلری کون یوزینه برقع
عالم قمو دولدی ظلمتیله
کوستر یوزن ای مه مبرقع
دیوان ملاحت اچره قاشک
خطّ و لبکیله چار مصرع
سیلاب دوکر کوزم سحابی
کیسه نه عجب یوزم مشمع
بر چشمه درر کوزم پکارزی
کم بحر دل اولدو اکه مصنع
بی رحم کوزک جفایه معدن
شیرین طود قک وفایه منبع
اول مهره نظامی حسن اولور ضم
زی مطلع حسن و حسن مطلع

***

سندن آیردی بنی چرخ ستمکار دریغ — گور نه غدر اتدی ینه عالمی تار دریغ
وصلتک دارشفا سندن اراغ اتدی فراق — اومدن خسته کوکل دردنه تیمار دریغ
بو دریغیله دریغا بزی ترک اتدوکنه — دیمدی رحم ایدب اول یار ستمکار دریغ
ترک ایدب یار بزی غصهٔ یاراتدی بزه — برده یاراتدوکنی اتمدی اغیار دریغ
کمه دل وردوکسه جورله یندوردی بزی — یوغمش دنیده بر یار وفادار دریغ
یار غمخواردن آیرو دوشلی حسرتله — یار حیف اولدی نظامی یه بو غمخوار دریغ

***

که وار دیب اغزوکه کهی یوق دسه عاشق — بو سوزده نه کاذب دیر اکا کمسه نه صادق
دی کوزلرکه کم ایده قان اچمکه پرهیز — زیراکه اولور خستیه پرهیز موافق
بن مستی لبک فکری عجب کر ایده هشیار — کم کوردمی سُجی دن بونی کم مست اوله آیق
چوق قانه کرر غمزن اریب قول ینیبسه — غمّازه موافق کورونر رأی منافق
هر وصلک اکر آخری هجرانسه‌ای دوست — بسندن بو جدالق نیه بولمادی جدالق
آغزکله بیلک نکته سنی فهم ائده‌مز دل — دیوانه نه فکر ایله ایده فهم دقایق
لایق یوزمه سورسه نظامی یوزنی دیر — چون هر کشنک سوزی اولور یوزنه لایق

***

کل صفحه‌سنده چونکه بلوردی نشان مشک — اتمه نهان که سعیله اولمز نهان مشک
زلفندن ای صبا بزه بر تار موکتور — چین دن کلنلرک چون اولور ارمغان مسک [مشک]
خالک کبی امیر حبش کم کور بدرر — کم تختکاهی عاج اوله و سایبان مسک [مشک]
خالک که کوزکه طرف زلفدن کلور — صن روم ایلینه چین دن ایرر کاربان مسک [مشک]
بوینکده بکلرکله صچک رشته سی مدر — یا طوق عنبرین کم اولار ریسمان مسک [مشک]
غمدن بنم بکی جکری طولدی قانله — تا کم اشتدی اول خط عنبر فشانی[ن] مسک [مشک]
شی للّه ایلیم ارشم زلفکه دیو — بر پوست پوش اولب طولنور بو جهان مسک [مشک]
شعرک نظامی قدرله شعرایه ایرشر — اول استانه عرض اوله بوداستان مسک [مشک]

***

پیوسته مکر و آلله قورب کمان قشک — ایلر خدنک غمزکه دللر نشان قشک
قوس قزحمی ایلدی ماه اوستینی مقام — یانون که نور اوزره در ای دلستان قشک
یزمش جریدهٔ کله مشک خطا خطک — چکمش کوکل براتنه طغرای جان قشک

دللـــر ولایـــتنده صـــنق یـــایمی صـــندی کـــم
اوغـــــرامــز اولدی اول یــوله نــامهربان قشک
ابـــــرسیه اچـــــنده قـــلور صـــن هـــلال عـــید
عـــنبر فشـــان قشکـده اولور چـون نـهان قشک
کـــویاکـــه طـــاق کســری و زنـــجیر عـــدل در
مشکـــین صـچکنده ای لبـی نـوشین روان قشک
تـــاب اچـــره در نـــظامی هـــمیشه طـــناب عـمر
ســــلطان حســـنکه اوللـــی صـــولحبان قشک

***

طـــوتدی مشک خـــتن اطـرافینی بـرک سـمنک
قـــــوشدی ســــــنبل‌تر دایـــره‌سن یـــاسمنک
عـــــنبرین زلفکـــــه اویکـــندوکنی ایشـــد جک
تـــن ده قـــانی قـــورودی قـــهرله مشک خـتنک
ســیب هــر قـنده اولوریسـه صـو اوستنده اولور
عـــــجبا عـــــارضک آلتـــنده نـــدن در ذقـــنک
خــطکی خـــرّم ادرســـه نـــوله کـــوزکله یـــوزک
نـــرکس و کـل در اخـی چشـم و چـراغـی چـمنک
خــــلق درلر کـــه پـــری لر وطـــنی چشـــمه درر
ســـن پـری سـن کـه مکـر کـوزلرم اولدو وطـنک
حســـ ن وجـــهیله نـــظر ایـــلدی وجـــه حســـنه
حســــناته یـــــزلور کـــورمکه وجـــه حســـنک
قـــلجه نـقصک یـوغدی وارمسه‌ای دوست بـلک
ذرّجــــــه اکسکک اولمــــازدی اولســـه دهـــنک
صـــنما ســـرو چـــمن قـــدکـــه بکـــزردی اکـــر
اولســه خـورشید فـلک میوه سـی سـرو چـمنک
جـــــانکی زلفــــی اراســــــنده نـــظامی ارمـــه
بـــر قـــل ایـــچنده قـــچن بـولنه بـونجه رسـنک

***

ای نســــیم ســحری مشک فشـــاندر نـــفسک
واردر اول زلف ســـــمنسایه مکـــــر دست رسک
بـــن کـــه جـــان کـــلشنی‌نک نـــازنه قـــتلنمزدم
چکـــرم ســـن کـلچون جـورنی هـر خـار و خسک
فـــرقتکده کـــوزم اوستنده کـورن قـاشمی دیـر
کوپری کـم یـپدی عـجب اوستنه نـیل وارسـنک
عـــنبرین بکـــلرکه بکـــزدوکی نـــعمتسه
شکر ادب ال یـوزه سـورمکدر ایشـی هـر مکسک
یـــوز قـــراســیله اگـــر خـلدی مـقام استرسک
زلفـــنک ایـزنه یـوز سـورمکه اولسـون هـوسنک
نـــــه بـــلور حـــالمی عشـــقکده رقـــیبیله بـــنم
بـــــلمین قـــــصه ســـنی بـــلبل و زاغ و قـــنسک
ره کـــــوینده ویـــــرر نـــاله دل اهـــلینه صـــفاً
نـــته کـیم کـعبه طـــریقینده فـــغانی جـــرسک
مـــجر تـــن ده نـــظامی دل و جـــان عـــودنی یـق
کـــــر دلرسک قـــــله آفـــاقی مـــعطر نـــفسک

***

بـــاغ جـــنّت در جـــمال جـــانفزاســـی یـــوسفک
صـــــبح دولت در وصـــــال دلکشـــاسی یـــوسفک
کـــولشن جـــنت هـــواسیله هـوس اتـمز کـوکل
ایـــرلیدن جـــان مشـــامینه هـــواسی یـوسفک
مـــصر غـــمده حـــزن یـــعقوبیله اولسـون مـبتلا
هـــر کـــه بـــوحسنیله اولمـز مـبتلاسی یـوسفک

عشـــق یـــولنده زلیـــخا بـــیکی صـــادق اولنک / یک کـــلور مـــهر و وفـا سـندن جـفاسی یـوسفک
کورمزیدی تـخت و بـخت و تـاج و دولت یـوزونی / کـــود راهک اولمســـه کـــحل جـلاسی یـوسفک
ای نـــظامی جـــان و دلدن بـــاد پـــیما اول یـوری / اولمـــغ اسـترسک هـواسـی آشـناسی یـوسفک

***

پـــــرتو نـــــور تـــــجلّی در جـــمالی پـــیرنک / کـــــلشن فـــردوس اعـــلی در جـــمالی پـــیرنک
قـــدّ و رخســـارنه ســـرو و کـــل نـجه اولور نـظیر / یـــا لب و دنـدانـنه لعـل ولآلی یـوسفک [پـیری]
گر چه دال و لام و عـین اولور هـمیشه عـین عـدل / عـــین ظـــلم اولدی دله عـین وصـالی پـیری نک
شـــمع رخســـارینه ایـــرشمز دلا پـــروانـــه وآر / یقمین عشقی اودنده پرّ و بالی یوسفک [پیری‌نک]
لشکـر مـلک حـبش روم ایـلینی قـلمیش حـصار / رخـطری دورنـده یـارب خـطّ و خـالی پـیری نک
شـــیوهٔ یـــاقوتی مـــنسوخ اتـــدی مـــنشیء ازل / یـــــازلی خـــــدّنده خـــطّ لایـــزالی پـــیری نک
ای نـــظامی کـــورمدی اقـــصای مـــقصددن اثـــر / کـــورمین حســـــنده نـــور ذولجـــلالی پـیری نک

***

طـــلعتک کـوکبی صِـر کـوکبه سـن مـهر و مـهک / کـــــنشه ســـــایه صـــلر طـــرهٔ طـــرف کـــلهک
سکـــه بـــو رونـــق ســـیماندن ای شـــمس فـــلک / مکـــر اول کـــعبه حســـن ایشکـی در جـلوه کـهک
تـــــوتیا مـــــنتنی چکـــــمزم ایـــــرق صـــنما / کـــــوزمه کـــــحل جـــلاییسه یـــتر کـــرد رهک
شکرک آغزنه سیکک لر [گـر] اوشـردی دهـنک / مشکـــــی آیـــقلره صـــلدی ســـر زلف ســـیهک
یـــوزک اوســـتنده قشک لطـــفنه ایـــرشمز اکـر / کـــلسه قـــوس قـــزح اوســـتینه مـــه چـار دهک
کـــر کـــنه صـــانرسک بـــوس و کـــناری صـــنما / اده کـــورکم بـــری بک خـــیره کـــچر بـــو کـــنهک
ای نـــظامی دلریسک کـــه اوله سـن عـالمه شـاه / بنده سی اولمـغه سـعی ایـده کـور اول پـادشهک

***

دلدن قـــــرار و صـــبری آلیب قـــاره پـــرچـــمک / آشـــفته اتـــدی جـــانی ســـیهکاره پـــرچـــمک
دور قـــــمرده دردله دیـــــوانـــــه کـــــوکلمی / زلفک مـــــثالی ایـــــلدی آواره پـــــرچـــــمک
جـــانا روامـــدر کـــه کـــوزک جـــانه قـــصد ادب / هـــر دم قـــنومی قـــاره یـــره قـــاره پـــرچـــمک
کـــلزار اچـــنده ســـنبل و ریـــحان خـــجل اولور / صـــلسک بـــو حســـن لطـــفله رخساره پـرچـمک
بـــی قـــیمت اتـــدی عـــنبر ســـارایـــی سـنبلک / رغـــــبت قـــــومادی نـــافهٔ تـــاتاره پـــرچـــمک
شول رسـمه الدمـی صـبری کـوکلدن کـه قـورقرم / ســـــرّومی فـــــاش ایـــلیه اغـــیاره پـــرچـــمک
جـــــور و جـــــفا و دردله کـــــوکلن نـــــظامنک / بـــــیمار اتـــــدی ایـــلمدی چـــاره پـــرچـــمک

***

وصــفنده اول جـمالک ذکـر اتـدوکینی بـو دل
هــر کــم اشـتـسه‌ایـدر لـلّـه در قـایل
یــارب چـه لطـف دارد آن قـدّ خـیزران اش
درمانده هـر کـه دیـدش چـون سـرو پـای درکـل
دیــدم نــهال قــدک عشـاقه مـیل اتـمز
ایـدر کـه سـرو اولور اکـثر هـوایـه مـایل
در چـین زلف مشکت آن خـال مـی‌نماید
چـون پـاسبان هـندو در قـلّهٔ سـلاسل
اول زلف اول بـنا کـوش ثـعبان و دست مـوسی
اول خـال و اول زنـخدان هـاروت و چـاه بـابل
خـواهـان آن دهـانرا دل پـاره پـاره بـاید
آری بـه مـو رسـیدن بـر شـانه نـیست مشکـل
یـوزونه قـرشو کـوزم یـاشینی کـم کـوررسه
اولدی صـنور ثـریّا خـورشید له مـقابل
گـر وصـل یـار خـواهی بگـذر زخـود نـظامی
زیـرا بـوصل جـانان غـیر از تـو نـیست حـایل

***

هر نه جان کیم کوزلرین سحریله سرکردان دکـل
اهـل دللـرمذهبنده جـاندر امّـا جـان دکـل
نور یـزدان در ددیـم حسنک دلیـل استر رقـیب
بـرقعی دفـع ایت یـوزکدن جـاجت بـرهان دکـل
چشـمهٔ حـیوان لبکـدر دیـر رقـیبک بـن ددم
چشـمهٔ حـیواندر امـا چشـمهٔ حـیوان دکـل
صـورتین جنّتدر ای حـوری و روضـواندر طـپک
یـوزکه کـمدر دیـن کـم جنّت و رضـوان دکـل
دمـمی وار در بـاکـه بـو درد و غـم هـجرکده کـم
سـینه سـوزان و جگـر بـریان و دل کـریان دکـل
زخـممه کـیم بـقسه ایـدر بـوکه مـرهم نـیلسون
دردمی کـیم کـورسه دیـر کـم قـابل درمـان دکـل
ای نـظامی خـوبلرده یـوق چـون آیـین وفـا
حـمد للّـه کـم بـولارک حسـنی بـی پـایان دکـل

***

ای سـبیلی عشـقکک انّـا هـدینا السّـبیل
لعـل نـابک چشـمه سـی عـیناً لسّـمی سـلسبیل
قـدّکـه ارمک دلر لطـفیله سـرو بـوستان
طـغرو درلر بـی نـصیب اولمـز حـماقتدن طـویل
ای طـداغک شـربتندن بـر اثـر خـضرک صـویی
وی یکـاغک پـرتوندن بـر شـرر نـار خـلیل
فکر و ذکری کـوکلمک اول زلف و عـارض‌در مـدام
فکـره فکـرٌ طـویل ذکـره ذکـرٌ جـمیل
لبـلرک [دن] شـرمسار اولالی مـصرک شکـری
کـوزلرونک چشـمه سـارندن خـجلدر جـوی نـیل
سلسبیل وصـل چـون اولمـاز سـبیل ای تشـنه دل
جان سبیل ایت کر بساط قـربه استرسک سـبیل
کـر مـتاعی چـوغ اولن ایـررسه وصـله دایـمی
عـاشقکدر جـان مـتاعی انّـه شـیء قـلیل
وصل یار استرسک ای دل غـیری دن اعـراض قـل
جـاء فـی القـرآن امـر فـاصنح الصـنح الحـمیل
ای نـظامی عـارفیسک هـر بـتی بـر قـبله قـل
قـبلة العشـاق فـی الافـاق مـن القـبیل

***

جانا بو ناز و غنجه عجب نولسر مُآل — دل خود سنکدر و غرضک جانسه مه آل
الدادی الدی کوکلمی غمزک کم آلله — احسنت سحر اچنده کوزوکه زهی کمآل
صن بیت عنکبوته طولشمش مکس درر — بو سینهٔ مشبک اچنده اول خیال خال
اهل صفایه خون صراحی حلال در — کم شرع اچنده خون حرامی درر حلال
النکده قشلروکی کورنلر دیر ای صنم — بر آی غرّه سنده عجبدر اکی هلآل
ای جور چهره باشی ندن اولدی آشغه — کر ارمدیسه طوبیه قدکدن انفعال
اولاکه خاطروکه کذر ایلیم دیو — ضعفیله اتمشم صنما کندمی خیلال
پیوسته روز عید و سعادت درر یورک — کم روشن اولدی برکن اچنده اکی هلال
ممکن دکل نظامیه سن سز حیات کم — جانسز جهان ایچنده درلمک اولور محآل

***

یوزک ای رشک قمر نور تجلاّمی دکل — بویک ای نور بصر غیرت طوبامی دکل
قامتک سدره طپک حور و طداغک کوثر — کویکک هر طرفی جنّت اعلامی دکل
ددی عمر ابدی وارسکه عشقمده ددم — زلفکک سلسله سی نامتناهی میدکل
شاکرم خیل خیالن بکه یار اتدوکنه — بوقدر یادلغ امدی بکه خیلی میدکل
نوله تعظیم ایدب یار نظامی قولنه — کر محلّم ایتیٔ دیریسه محلّی میدکل

***

حسنکه اویکنمسون ایکنده کل — حالنه قلسون نظر ایکن دکل
کرکوره بولطفله کل خدّکی — اوده یا نه رشکله کلخنده دکل
بنده کل و لاله و سنبل سکا — حسنکه آشفته همان بن دکل
کَلمدی قدک بکی بستانا سرو — کُلمدی خدک بکی کلشنده دکل
غنجه صفت غنجله کلسک سوزه — لاله کبی لال اوله هر قنده کل
رخلرکه نسبت ایدردم اکر — کل بکی اولرمسه تابنده کل
حسنکی کورب کل اکن داللرک — کوزلرنه خار اوله دیکن ده کل
ویرلی نظمینه نظامی نظام — وصفکله اولدی پراکنده کل

***

هر پری یوزنی کم طوتدی غم افزای صقل — یوزنی قاره لیوب ایلدی رسوای صقل

کـزلو عـیبینی عـیان اتـدی سـرا پـای صـقل
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل
اوعـلکه سـوزی اکـی اولمـازدی نـه سویلرسه
صـقلی قـاوشجق هـر نـقدر دلبـرسه
صـقلندن سـوزی کـچمز کـمه کـم سـویلرسه
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل
بـر پـری چـهره کـه بـولنمزدی مثلی حمیل
کـمسه لطـفندن انک اتـمزدی قـالله قـیل
اکـی درهـم صـقلیله نـه عجب اولدی ثـقیل
صـقل ای وای صـقل و ای صـقل ای وای صـقل
اولکـه دردنـدن اوده یـقمشدی لاله جکـر
یـوزنی کـورسه حـیادن اوتـنر دی کـل تـر
صـقلی بـیتلدی اولمشـدر ادی شـمدی سـقر
صـقل ای وای صـل وای صـقل ای وای صـقل
هـر کـه حسنه طـینوب عـاشقنک کـوکلنی صیر
صـقلی بـتسه پشـیما نـلق اودی جـاننی یـیر
صـقلن یـولر و اوغـرادوغـنه دردله دیـر
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل
بـر پـری زاد وکـل انـدام و صـنوبر قـدکن
لاله رخسـار و سـمن چـهره و کـلکون خـدکن
صـقلی بـتسه اولور کـل یـوزی کـوزلرده دکـن
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل
هـر کـمه کـم صـقل اوجـندن ایـرر درد و عـنا
یـولدرب یـولمغله بـولمیه دردیـنه دوا
اکـدرب اککـنی بـغلمینجه قـومیا
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل
ای نـظامی نـجه جـور اتـدیسه سـاکـه نکـار
بـرنه بـیک عـوض ایـلادی صـقل آخـر کار
کـمه اوغـرارسـه اولدم دیـو بـن صـاغو صـغار
صـقل ای وای صـقل وای صـقل ای وای صـقل

***

دوشـلی عشـقکه‌ای رخـلری بـدر أی کـوکل
اولدی زلفک کـبی آشـفته و بـدر ای کـوکل
نـچه کـم هـای ددم اسلمدکهای لوکـل [کـوکل]
ایـلدک خـلق جـهانه بـنی رسـوای کـوکل
وای کـوکل وای بـو کـوکل وای کـوکل ای وای کـوکل
کـه دلر حسـرتله یـورکمی شـانه کـبی
کـه یـانر شـمع رخک شـوقنه پـروانـه کـبی
کـه دوکـر کـوزلرمک یـاشنی دردانـه کـبی
کـه ویـرر عـاری یـله عـاشق دیـوانـه کـبی
وای کـوکل وای بـوکوکل وای کـوکل ای وای کـوکل
هـمنفس اولمـغه سـن خسـرو شیرین لبـله
ویـرمشم عـاری یـله نـام و نشـانیله بـله
دله دوشـمش یـلکز بـن دکـولم الدن اله
دل النـدن نـچه لر دوشـدی بـنم بـیکی دله
وای کـوکل وای بـو کـوکل وای کـوکل ای وای کـوکل
تـیر قـدّومی کـمان ایـدلی اول حـور نـژاد
شـصت غـمدن دل سـودا زده بـولمادی کشاد
دردم کـه ایـلیم بـن دخـی دلبـرلری یاد
دل النـدن کـمه فـریاد ادیـن کـم ویـره داد
وای کـوکل وای بـو کـوکل وای کـوکل ای وای کـوکل

***

ای جمالک آیت عنوان دیوان قدیم
قشلرک طغراسی بسم الله الرحمن الرحیم

سینی بو لطفیله کوررکن هوادن شیخ شهر
توبه عرض ایلر بکا استغفرالله العظیم

لام زلف سرنکون نقشینه اول دردانه نک
ای رقیب ال صونمه کم لاتقربو امال الیقیم

نافهٔ چینی صکچندن قصّه درلیکن خطآ
نرکس شهلا کوزکدن نسخه در لیکن سقیم

کورسک ای دلبر که سنسز نیجه سی عیش ایدرم
اشک ساقی آه مطرب ناله همدم غم ندیم

خالک اول هندو که روم ایلنده طوتمشدیر وطن
زلفک اول طاوس کم کلشنده اولموشدر مقیم

محنت و دردیله پرنمدر نظامینک کوزی
طوتلی کوزده مقام اول قشلری نون آغزی میم

***

ای صچی سنبل یوزی کل زلفی ریحانم بنم
یولکه اولسون فدا عقل و دل و جانم بنم

قنمدن برنسنه خاطر لبلروکک قندنه
حسرتیله اولسارم بوینکه قانم بنم

زار و کریان کچدی عمرم رحم ایدب برکون بکا
دیمدک کم نیجه سن ای زار و کریانم بنم

زاهدا ایمان اکر ترک میو محبوبسه
کافرم کر وارسه سودای ایمانم بنم

طولمدن پیمانه بن پیمانهٔ ترک اتمزم
بویله در پیمانه یله عهد و پیمانم بنم

قوللروکی بی کناه اولدورمکیسه عادتک
بو نظامی قوللک صوچی نه سلطانم بنم

سعدی دوران بنم دورمده نظم و نثرله
باغ حسنکدر کلستانیله بستانم بنم

***

دمی همدم اولمآینه همدم دمیم
دمی کم همدمله کچمیه همدم دمیم

الف و میم درآغزوکله قدک چوسنک
دردله اول اکی سن بن نچه سی‌ام دمیم

بیل که کوکلمده نه طوتدم ددم اویار ددی
طوتدوغک بوس و کناریسه اولورسم دمیم

چونکه صید اتمدی سن کوزلری آهویی بکا
بن رقیبوکه دخی کلب معلّم دمیم

چون یوزک کعبه و خالک حجر الاسود ایمش
لب و زلفوکه نچون حلقه وزمزم دمیم

باش قویب یولکه اندن ادم آدم دمسم
بن دخی عالم اچنده ادم آدم دمیم

اوربن تاج بلا کچمزسه تخت غمه
ملک عشق اولدی نظامی‌یه مسلّم دمیم

***

فصل کلدر طلب باده کلرنک ادلم
نغمهٔ چنکله عیش اتمگه آهنک ادلم

اچلم جام مصفا ورلم جانه صفا
نچه بر جهلله عقل آینه سن ژنک ادلم

مطربا طور نی و قانونله عشرت سورلم
حاسدک یوزنی دف قامتنی چنک ادلم

خـاطرک بـلبل و کـل صـحبتن ایـلرسه طـلب — صـبحدم گـلشنه کـل بـرسن و بـر بـن کـدلم
آغـزکه نسـبت ادرسـه اوزنـی تـنک شکـر — عـالمی بـاشنه تـنک شکـرک تـنک ادلم
چـون خـدنکینه انک مـانع اولن جـوشنمش — بـاری چـون جـنک ادرز جـوشنله جـنک ادلم
قـدم خسـرو آفـاقده جـام جـمله — تـخت کـاوسه کـچوب عشـرت هـوشنک ادلم
نـقش خـال و خـطله مـطلع دیـوانـمزی — رشک دیـباچهٔ مـجموعه ارژنگ ادلم
بـزم عشـقنده نـظامی‌کر اوله لاف خـرد — اللـم عـقلنی بـر جـرعه‌یله دنک ادلم

***

بولدی چـون دیـوان حسـنک یـزمغه فـرمان قـلم — قشـلرن طـغراسـی و صـفن ایـلدی عـنوان قـلم
یـزمدی حسـنک کـبی بـر نسـخهٔ دلکش دخـی — کرچـه چـوق تـحریر ایـدبدر دفـتر و دیـوان قـلم
حسکک وصـفینی یـزماغه ارشـمز خسـروا — بـحر حـبر اولب اولورسـه مـدّت دوران قـلم
نـقشکک سـودا سـییله طـوتمشیدی انس جـان — یـزمدن لوح وجـوده نـقش انس و جـان قـلم
خـطکک وصـفن کـوکل لوحینه تـحریر اتـمکه — مـقله چشـمم دوات ایـدنمشم مـژگان قـلم
خـط نـه وجـهیله کـتوردک بـینی اولدرمـاکـه کـم — بـولمدی دیـوانـیه حکـم اتـمکه فـرمان قـلم
حسکک وصـفن نـظامی یـزمغه قـلسه شـروع — جـان و دلدن دل دلر کـم دفـتر اوله جـان قـلم

***

درسـم حسـن دلفـروزکه عـاشق دکـلم — سـوزم ایشـتمه کـه بـو دعـویه صـادق دکـلم
قـو اشـیککده بـنی خـدمته یـوزم سـوربن — مـجلس خـاصده چـون صـحبته لایـق دکـلم
زاهـدا فـاسقم و رنـد نـظر بـاز ولی — بـوقدر وارکـه سـنک کـیبی مـنافق دکـلم
اتـمه زلفک کـبی آیـاغکه دوشـدوکمی عـیب — یـندوکم یـقلدوکم بـلمزم آیـق دکـلم
لعک [لعـلغک] شـربتی در درد نـظامی‌یه دوا — طـبّی یـخشی بـلورم صـنمه کـه حـاذق دکـلم

***

(...) بـودم کـه اولمشکـن جـانه ارمـیشم — کـم هـجر اچـنده وصـلت جـانانه ارمـیشم
کـه ارسـه قـدرله بـاشم عـجبمی کـم — بـرج شـرفده سـن مـه تـابانه ارمـیشم
درلر کـه وصـلتوکه ایـرن جـانه ایـرشر — بـن وصـلتکدن ایـرلی جـانه ارمـیشم
بـر ذرّه یـم کـه جـهدله خـورشیده یـتمیشم — بـر قـطره‌یم کـه سـعیله عـمانه ارمـیشم
اونـظامیم کـه کـمالنده وصـفنک — حسـن نـظام لطـفله سـلمانه ارمـیشم

***

(...) مشک خط دیمک خطا در دوستم — سد ره دن قدّک نهالی منتهی در دوستم
(...) والّلیل وینسی دشلرک و انجم در — طلعتک والشمس وا لنک والضّحی در دوستم
(...) هر ناوکی تیر قضا در عاشقه — زلفکک هر تاره سی دام بلادر دوستم
(...) کم غمزک اورر عین دوا در سینمه — جورکم لعلک قلور محض وفادر دوستم
(...) قوت روان می یوخسه یاقوت روان — بلمدوکن هر کشی صورمق روادر دوستم
(...) کر میل ادرسه جان لب جان بخشنه — چونکه بو بیماره اول دارالشفا در دوستم
(...) دلدن یاد اولبدر شویلکم یاد ایلمز — تا نظامی عشقکیله آشنا در دوستم

***

آخر ای دلبر جفا اتمکدن اوصنمزمسن — مدّت حسنک نهایت بوله سن صنمزمسن
طوتلم اولدوره‌سن بوکن قمو عاشقلرک — ای جفا خو یارن انده‌نیدسن صنمز می‌سن
صبحدم یاترکن اول مه اوستمه کلدی ددی — اوستکه کون طوغدی مسکین داخی اوینمزمسن
لعل نابکدن مرادم استدم سوکدک بکا — الدم الدم مرادم یعنی الدنمزمسن
زلفکک زنجیرنی بند ایت بکا دیدم ددی — صاقلک آغردی مسکین داخی اوصانمزمسن
ای کنش دعوای استغنا ادرسن حسنله — طاس‌الوب کوین کدالر کیبی طولنمزمسن
ایده‌مز درسن رقیبیله نظامی‌بینی صید — چونکه آهوسن یه سن ایتیله آولنمزمسن

***

ای جمالک جلوه کاهی روضه خلد برین — حسنکک مشّاطه‌سی من عنده علم الیقین
اوللی عشقک خیالی کوزلرم قلمز نظر — آفتاب و ماهه انّی لا احبّ الآفلین
منهزم اولدی عطشدن لشکر ملک حیات — کر معین ایرسه لعلکدن بکأس من معین
طلعتک متن کلام اللّه خطّک شرحدر — شَرحه شَرح شَجیح مَتنهٔ مَتن متین
قشلرک وصفنده کلدی مَالَه مکر صحیح — کوزلرک شاننده اِندی آنه سحر مبین
جنت کلزار حسنک حسره للنّاظرین — شربت شیرین دهانک لذه للشاربین
ای نظامی ساکه بومعجز کلامک نظمنی — هاتف غیبی می‌تعلیم اتدی یا روح الامین

***

یوزی تا کوندر آنک صچلری دون — یوزی و صاچی دردردم دن و کون
صنچنده کوکلمک آوازی چقمز — اکر چه کیجه ده قاتی چقر اون
یوزکدن یا نه وارسه طکمی زلفک — کوزللردن یکا وارر چون دو تن

نـــــیچه کـــــم کـــون وارر وقت زواله
عـــدوکک عـــمری کـــونی ایـله اولســون
یـــرم دشـــمن یـــتر عشـــقکد بـا کــه
رقـــیبی دی کـــه غـمزک ایکـی بـچسون
نـــــظامی کـــوزلریچون اول کـــه درلر
اول آنکـــچون کـــه آوله صـیرد سـنکچون

***

کـوزلرم یـاشینی کـوزلر اول بت سیمین بـدن
نـیته کـم کـوکده ثـریّا کـوزلر آهـوی خـتن
خـار هـجرک بـغرمی دلدی بکـا رحـم اتـمدک
سن عجب خرما مسن سنکین دل و شیرین سخن
شـمدی دن ای دل دلرخـالن مشـوش عـاشقک
حاضر اول وقـتوکه دیـدم سـا کـه حـالی شـمددن
خـاتم حسـن اولدوغـینه هـرکم استرسه دلیـل
بـرقعی آچـیب یـوزندن کـوسترر وجـه حسـن
درسـم ای جـان کـوزلرک آلتـنده نـیلر بکـلرک
دیـــر اولور مشک خـطایه نـافهٔ آهـو وطـن
قـدکه کـم بـقسه جـانا سـرو یـا عـرر صنور
خدّکـی کـم کـورسه ایـدر یـاسمین در یـاسمن
اول یـوزی جـنّت نـظر اتشه نـظامی خـاکنه
آچـــلور قـــبرینه روزن جـنّت فـردوس دن

***

غـصّکی عـالمده شـادی بـلمین شـاد اولمسـون
اولمـین عشـقک اسیری غـمدن آزاد اولمسـون
بـوصفتده کـوردوکی یـوق کـمسه نسـل آدمـی
کی کورک اول ماه حـوری وش پـری زاد اولمسـون
کوکلمک ویرانـه سـن دیـرسن کـه مـعمور ایـلیم
وعـدهٔ وصـلک کـبی بـی اصـل بـنیاد اولمسـون
سـرو قـدک عـاشقه نـخل جـهان آرا یـتر
هیچ عرعر بـتمسون عـالمده شـمشاد اولمسـون
آغـزکی یـاد اتـدوکمچه بـا کـه جـور ایـلر رقـیب
یوق یره عـهدکده شـاها کـمسه بـیداد اولمسـون
زلفـله غـمزن چکـر چـاه زنـخدآندن بـنی
حبس اچـنده چـیقرن کـمسایی جـلّاد اولمسـون
ای نـظامی چـونکه یـارک کـنج در ویـران دلر
قو وجودک مـلکی ویـران اولسـون آبـاد اولمسـون

***

کـر ادرسـم قـدّ و رخسـارین یـولنده جـان روان
بـیتسر سـینمده سـینم اوزره سـرو و ارغـوان
شویله حیران اتدی قـدک سـروی ای لیـلی خـرام
کم باشنده یـاپدی مـجنون کـیبی قـوشلر اشـیان
جـیم زلف ومـیم فـم بـالا الف سـن طـرهٔ لام
سـندن اولمشـدر جـمال خـالق بـیچون عـیان
غـایت اوزون کـلدوکیچون مـردم بـیماره شب
کـوزلرینه زلف طـوش اولدقـجه قـطع ایـلر روان
نـقد دل کـیسولرنده خـرج اولور دیـدم ددی
کـیجه لرده خـرج ادرلر قـند قـلبی بـی کـمان
مجلسندن خـالی اولـمزسه رقـیب اولـمز عـجیب
چـون مـثلدر کـم اشک یـاشنسز اولـمز بـوستان
ای نـظامی حسـن اچنده اول جـفا جـو دلبـرک
اکســوکی عـاشقلره مـهر و مـحبتدر هـمآن

***

ای کوکل فریاد ادب داد اومه اول بیداد دن حکمی چون سلطان ادر اضی ندر فریاد دن
اویله یللر کچدی و بردم بنی یاد اتمدی کعبندو یللردر که هرکز کتممشدر یاد دن
دل ایدر چاه زنخدانکده غمزنکدن حذر حبس اچنده نیته کم محبوس اولن جلاد دن
هر خم زلفک بنمچون قزدرر آتش ده نعل چون کل اوزره سنبلک اولور مشوش باد دن
خطبهٔ حسنی بلند آوازه یله راستده قدک آدینه اوقور مرغ چمن شمشاد دن
دل سر کویک قویب اتمز هوس دارلسلام هر کشی یه کندو شهری یک کلور بغداد دن
ای نظامی ایستلری طالر رقیبمی خود نولور آشنادن خیر کلمز نه اومر سن یاد دن

***

دیوانه دل کم خسته در اول چشم شوخ شنکچون دام بلایه بسته در اول زلف عنبر رنکچون
چون سیر کلشندر آچن حزن اهلنک کوکلن نوله عرض اتسه دلبر عارضن بر لحظه بن دلتنگچون
مطرب چو زلفی قولنی عشاقه ایده چنک ده جان رشته سندن ایلسون او تارنی آهنکچون
خار فراقی نیشنی نوش ایلیوب جان بلبلی هر دم هزاران غم چکر اول عارض کلرنکچون
یارک یوزن ژنکارغم طوتدقجه صورسن یوزمه زیرا کله سورمک کرک مرآتی دفع ژنکچون
که عارضی عاشقلره لطف و صفالر کوسترر کاهی زره جوشن گیر مشکین صچندن جنکچون
زلفی که خطینه دلیل اولور صچندن خالنه صن شاه چین لشکر چکر ملک حبشدن جنکچون
دایم اشیکی طاشنی باشینه اورسه عاشقک بز باشمیز قایرمرز الاکه حیف او سنکچون
دیمش نظامی عاری در یولمده ترک عاردن بین عاری ترک اتمک اولور عاری اولن بر ننکچون

***

دل و جان اتدی جا اول چشم و ابرو انکچون دیدلر بونلاره جادو
دلورمشدر کوزک سودالرندن آنکچون طغلره دوشمشیدیر آهو
اویتمز بکلرک فکری بنی کم مکس چوغ اولسه کلمز کوزه اویغو
دیدم حسن ایلنه کمدر سلیمان چغردی هد هد جان دیدی بوبو
یه بن طورم قپکده یا رقیبک که بربرده صغشمز ایکی اولو
یوزک نورن ازلدن وزن ادرکن مه و خورشید مش کف ترازو
خیالی بیلوکک کوکلمده نیلر که بتمز اوده ینمش یرده چون مو
نچون دریادو کم کوزدن آنکچون که طمزرمز اولورسم اغزمه صو
رقیبیله چقر سیرانه دایم که جان انکله چیقر کم طوتر خو

شـــو دکـــلو یش دوکـــر ســنسیز نــظامی کـــه کـــورن دیـــو یـــو کـــوزدن وار الک یـــو

***

نکـــارا الدی خـــطکدن بـــنفشه رنک و ســنبل بـو که باغی خرّم ایلر اول دمـاغی خـوشدم ایـدر بـو
هـلال ابـروکه بکـزردی اکـر اولسـه کـنش یـوزلو کـنش یـوزوکه بکـزردی اکـر اولسـه هـلال ابـرو
اول اینجه بیلوکک و صـفن نـجه تـحریر ادم چـون خـطّ مـحقق در کـه فسـخ اولور قـلم دیـلینه کـلسه مـو
خـیالک اویـخوده کـورمک میسّر اولمـدی امّـا غـم هـجروکله اویـخو کـورینور کـوزمه اویـخو
دکـل بـن طـاپکی هـر کـم کـورر بـوخدّ و قـدّیله اولب بـنجیلین حـیران طـوربدی قـدکه قـرشو
لب و دنـدانکک وصـفن نـظامی نـظم اتـدیکجه نـجه خـوش نـثر ادر کـورسک جـهانه لعـلله لولو

***

کـــورنو غـــزهٔ عـــزاسـی نـقاب اوســتنده شـــمشهٔ شـمس فـلک بـیکی سـحاب اوسـتنده
کـندو لطـفی در اکـر یـوزمه بـصسسه قـدمن کـند و لطـفی یـوردر آنـی تـراب اوسـتنده
لبک اوزر نـوله قـان اتسـه کـوزک آغـزکچون یـوق یـره شـمدمی قـان اولدی شـراب اوسـتنده
خـطک اوســتنده کـورن زلفکی ای بـلبل جـان دُم طـــاوس صـــنور پـــرّ غـــراب اوســـتنده
کـــوکلمه زلف ســـیهکارکی حـاکـم اتـمه ظـلم ایـدر شـحنه قـومه مـلک خـراب اوسـتنده
لبک اوسـتنده نـدر بکـلرک ای مـصر جـمال نـــقطه لرکـم قـودلر شکـر نـاب اوســتنده
نـار عشـقنده نـظامی اوده صـل فـرقکی سـن صـوفی سـجاده اگـر صـلدسه آب اوســتنده

***

یـــری در اولســـه لقب جـام مـروّق لبکـه یـــــرشر آب مـــعلق درســـم غـــبغبکه
طـــفل نـادان کـبی ایـلر الف و بـایه شـروع پـــیر دانـای خـرد کـلسه بـوکون مکـتبکه
اتـــــحادک واردی یـــارله ای قـــلب ازلی جـــوهر روح حـــلول ایـــلمدن قـــالبکه
صـنمه یـولکده حـجاب اوله بکـا مـذهب و کـیش کـــرورم هـــرنجه مـذهبده دیسک مـذهبکه
ســن بـنم قـانم ایـچرسن و بـن قـان یـوطرم نـوله رحـم ایـلرسک لطـفله هـم مشـربکه
یـــا غـمک عـقربی نـیشینه لبک ایـله دواً یـــا کـــرم ایـله اغـولتمه بـنی عـقربکه
اورلیـــدن یـــوزک ای مـوزه او سـرو آیـغنه کـــوکب چـــرخ فـــلک رشک الدر کـوکبکه
ای نـظامی لبـی چـون جـاندر او شـیرین دهـنک لبکـــه اولدوم ایـــرر کـم ارشـه جـان لبکـه

***

چـون اتـدی نـهان کـل یـوزنی سنبل تـرده صـن ابـر سـیه اولدی کـنش یـوزنه پـرده

دوکـــمادیسه کــوکسینی طــاشیله غــمکدن بس بـــــــوکورنتلرنه اولا جِــــرم قـــمرده
اتسک دکـــل ای دوست رقـــبیک اشککـدن کل نــــیجه تـــحمّل اده بـــو درده بـــو درده
قاشنک یاینک تـیری کـوز اوستنده در ای دوست غـــمزن او قـــنک نــیته کــه جــانیله جکـرده
عشـق آتشـی چـون قـلدی نـظامی بـدنن خـاک جـــانا قـــدمک فـــرقنه بـص رآه بـــصر ده

***

خـط مشکین کـم یـزلمش لوح سیمین اوسـتنه سـنبل تـــر در دوکـلمش بـرک نسـرین اوسـتنه
عـــارضکده خـطکی کـورن صنور کـم مـورچـه پـــای مشک آلود بـصمش بـرک نسـرین اوسـتنه
دعـوی اسـلام ادرسـن زلفکـی یـوزدن کـوتر مـؤمن اولن کـفری تـرجیح ایـلمز دیـن اوسـتنه
نـــه قـــدر اولمش اسیم طـورم ایـاغک اوپـمکه سیر ایدرکن سرورا بـصسک قـدم سین اوسـتنه
چشـــم پـــر اشکـــمده ای دلبـــر خـیالی قـدّکک صنکه خـورشید فـلک در کـلدی پـروین اوسـتنه
هـــر یکـــادن اول لب شـــیرینه دللـر جـمع اولور نــیته کــم اوشـر مکس حـلوای رنکـین اوسـتیه
رشک ادر طـــاوس قـــدسی‌لر مکس لرحـــالنه کـــم تکـلّف سبز قـونرلر لعـل شـیرین اوسـتنه
یـــللر اولدی کـــم فـــراقـــنده نـــظامی خسته در شـــمع کـــیبی کـلمدک بـر کـیجه بـالین اوسـتنه

***

لبکــــدر طــــعن ایــــدن یـــاقوت نـــابه دشکـــــــدر طـــق طـــوتن درّ خـــوشآبه
لب لعـــــلکله رخســــــارکدن ایـــــرو کـــوکل مـــیل ایـــلمز شـــمع و شـــرآبـه
کـــوزک کـــوکلومه مـــیل اتسـه عـجبمی کـــه مســـــتک کـــوکلی مـیل ایـلر کـبآبه
خـــــیالی کــــــنجنه مسکـــــن اولالی دل و جـــان مـــلکی اولمشـــدر خـــرآبـه
کـــــوزک زلفک خـــــیالندن نـــظامی دوشـــر هـــر لحـــظه ده سـودای خـوآبه

***

بـرک ریـحاندر صـچک کـلمش کـل تـر اوسـتنه مـــاه تـــاباندر یـوزک انـمش صـنوبر اوسـتنه
قـرص مـاه اوسـتنده ایـلر خـوشهٔ پـروینه طـعن شـــام زلفک کـــم دوشـبدر شـمع خـاور اوسـتنه
لبـــلرک اوســـتنده ای مـصر مـلاحت بکـلرک صن مکسلردر کـه قـونمش تـنک شکـر اوسـتنه
بوسه ویرب جان و دل الماغه اول شـیرین دهـن ســربسر راضـی دکـل سـرداخـی اسـنر اوستنه
بـیک دعـا ویـریب الورلر چـونکه بـر دشـنامکی قـــفل مـــرجـان اورمـه جـانا درج کـوهر اوسـتنه
خـوبدر رسـم طـریق دلربـالق شـیوه سـی بـــر قـــبا در کـــم بـچلمش قـد دلبـر اوسـتنه

اول لب میکون زنخدان اوزره‌ای حور بهشت
جام لعلین در قوللمش حوض کوثر اوستنه

دایم ارتر چشممک یش دوکدوکنجه زحمتی
کرچه درلر خسته لق صحت بولور در اوسته در

ای نظامی حالکی یاقوت چشمک مقله سی
دمبدم مشکین مدادیله یزر زر اوستنه

***

کم کوررسه سنی صانر که کنش اندی یره
یره کچسون سنی هر کم که بوحسنیله یره

عارضکدن صنما شویله حیا ایلدی صو
که اکر یردلک اولسایدی کچردی یره

نیه کردن وارب ای دوست رقیبک اونه
چون بلورسن که ملک کرمز ایت اولدوغی یره

قنی طالع که کله سن دزمی یصدنه‌سن
بن اوپم سینی و سن کوزک [اوزک] اوراسن اویره

بنی سندن صنما کمسه جدا ایلیمز
مکر اولم کله کم جانی بدندن ایره

کوزلرم ایجنه صلمه یولی قومندن انک
طپرغ اول کوزه که بونک کبی قومدن قیره

اول سرایندہ و شهر ایچی طلو آه و فغان
وای اکر چیقسه سرایندن و بازآره کره

سونرسه نوله سن ماهه ارن کم سونر
کوکده استادکی کیمک که النه یرده کره

سونر جان سر کویینه نظامی ایرجک
شول مسافر کبی کم مسکن ماء لوفه ایره

***

تا که حسنکدن خبر وردی صبا کلزآرده
قلدی درد و غصه دن بلبل کبی گل زارده

عالمی تاتار زلفکدن معطر ایلدک
قلمدی بر قلجه قیمت نافهٔ تاتار ده

عاشق حیران کبی بریرده قالور دنک اولور
کورسه قدک شیوه سنن سروسهی رفتار ده

عقده‌سنده زلفکک اول خاله قلسونلر نظر
کورمینلر مهرهٔ ماری دهان مآر ده

عارضکده جان سؤال اتدی خطکدن دل ددی
سنبل‌تر در چمنده یاسمن در نآرده

اول دهانک وصلی سوداسنده جان ترک ایله کم
هیچه المزلر جهان ملکینی بو بازآر ده

مار زلفکسز حذر قلمز کوزکدن جان سنک
قوت اولمز چون بلورقان دوکمکه بیمار ده

ای نظامی اومه رحم اول غمزه غمازدن
چون وفا اولمز بلورسن مردم مکآرده

***

یوزی در نکته آنن حسنله شمس و قمره
سوزی در طعنه ایدن طعمله شهد و شکره

اوله کم بصدی اولا اتلرک آیاغی دیو
سوررم یوزمی یوز ذوقله هر رهگذره

بقمه خار مژمه کوزلرمه بص قدمک
که زیان اتمیه خار مژه نور بصره

آهنین حبسه اسیر ایلدی طوطی فلک
قوبین لعلکی میل ایلدوکیچون شکره

بونجه یوز بک کوزله نیچه که سیر اتدی فلک | کتوریمادی بو حسنیله نظیرک نظره
یللر اولدی که اسیر اولدق و اسرکمدی | رحم ادرسه نوله بوبنده دوشن بنده لره
طپراق آنک بشنه کم زر و سیمی قزنب | قویه طپرقده و خرج اتمیه سن سیم بره
ای نظامی نظر ایت اول شه فرّخ رخه کم | کلمدی کلمیسر مثلی و نظیری نظره

***

اتمه نهان جمالکی ای مه نقابله | دایم روا دکل که اوله ابر آفتابله
سوسن چمنده مدحنی سویلردی غنچه نک | طولدردی شبنم آغزنی درّ خوشابله
سن سرو قد یولنده سورندی شو دکلو کم | طوتدی حبابدن تننی آنک آبله
زلف و غداری ذکر نه لایق دکل هنوز | یوزیل یوریسم آغزمی مشک و گلابله
جانا عجبمی کوکلمه میل اتسه کوزلرن | مستک همیشه باشی خوش اولور کبابله
ای دل صچنده خدّ و لبن کور که خوب اولور | صحبت قرالو کیجه ده شمع و شرابله
گلدی نظامی دردنه لعلکدن کم صورر | شافی جواب ویر قومه آنی جوابله

***

سنبل تردن کل اوزره عنبر افشان ایلمه | کوکلمک زلفک کبی حالن پریشان ایلمه
یوزنه یوز درلو کل کیبی کولب هر بر خسک | بینی بلبل کیبی ای کل زار و کریان ایلمه
قل بنزه درمان که دردک اتمشز درمانمز | هر دوادن بی خبر بی درده درمان ایلمه
حسرت زلف و زنخدانکدن ای سیمین بدن | عالمک عیشن بکا بندیله زندان ایلمه
مُهرِ مهرک خاتمن کی صقله هر نا اهل دن | دیو و پری نک یرن تخت سلیمان ایلمه
دلبرا ملک نظامی اولمسه اولور خراب | حسنکک ملکینی معمور ایله ویران ایلمه

***

کعبهٔ حسن و ملاحت دمین سن صنمه | محرم اولمادی حریم حرم محترمه
قانکن دردله دل همنفس اولدی طپکه | ای خطایی بچه چوق شکر او دمدن بودمه
سر زلفوکی دهانکده کورب خسته کوکل | ددی دردا که ایرر آخری عمرک عدمه
کورلی قامت و زلف و دهنک حرف لرن | اوغردم فارغ و آزاده یوررکن المه
مکر اولدم ارشه آیغک اوپما که الم | که اجل بینی برابر ایده خاک قدمه
لذّتندن ایکی یارلدی زبانی قلمک | لب لعلک صفتن تا که کتور دم قلمه
ارمی وصله نظامی ددم آسان ارمی | ددی جان ورمدن ارمز کشی باغ ارمه

سونر جان کورجک اتلرک ایزن نته‌کم یولده بر آج و کدا اوغریه برقچ درمه

***

سیر اتدوکندن اول صنمک هر لوندله مقصود آدی چکیلمکمیش داد لندله
آری چنقده شونلره که آش ورملو دکل بسلر دهان و غمزسی بادام و قندله
بز قوری تخته بولمزز اغیار خوش کچر آرتکده عاج ایقلوکمش تخته بند له
آغاج میله حیف کمش سرمه دان ولی کور اولسه چشم دل نه دوا کحل بندله
براقچیه صنتجه اکی کولچه کومشی ویر مفته باری اجرنی اللهدن دله
قوزاغه چام چتالی محل دیرسن ای نکار اویکنمه چام آغاجنه سرو بلندله
قپدرمزیدی خلقه کمش حلقه رمحله شهلق نشانی اولمسه اول ارجمندله
زهی پهلوان شو کبرزکه هنکام عشوه ده بیک کرزی قلقنه اله بر لعب بندله
شمدی طوکز طشاغنه یارب نه خوش ددیر شول شیره صید اولمین آهو کمندله
طالع قنی که قدن اوبدرک هلال ایده کم یار اولور ستاره‌سی یوق دردمندله
هر بر پلید اوکنده دیک اول کلعذاره کم پست اولمسون اکن دخی سرو بلندله
قودی نه دشمنک نسنه در نظامی چون اول یادینجه باش قوشه سن مستمندله

***

نکارینک خیال زلف و خالی خیالمدن دکل بر لحظه خالی
وصالک بالنی نوش اتمدن بن اولورسم بوینکه بالک و بالی
زعشق ماهتاب با کمالی زشوق آفتاب بی زوالی
زمویه کشت جانم همچو مویی تنم از ناله شد مانند نالی
هر آنکس زان پری رو وصل جوید اضاع العمر فی طلب المحالی
بزیر طاق نیلی چشم شوخش کأن الشمس فی جوف الهلالی
قومایالی مه و خورشیده اول یار کمال حسنله حسن جمالی
نظامی بی نظام اتدی کلامک کمال نظمله نظم کمالی

***

اول سرو کلغدار که چاغنده در دخی جان جلوه کاهی طلعتی باغنده در دخی
کرچه که خالی دانه لرن دردی مور خط جان مرغی قاره زلفنک اغنده دیر دخی
زلفک خمنده بکلرکه بکزمزد کل طفل حبش که دایه قوجاغنده در دخی

خـــطک غـــمیله قـدّی بـوکلدی بـنفشه نک کـــورمز مســن کـــه بـاشی ایـاغنده در دخـی
زلفک اوجــنده لعــلکی کـوردکجه صـانرم بُـر تـازه غـنچه درکـه بـداغـنده در دخـی
حسـنک طـبنجه اوردی مـهه خشـم ادب شـها اول پـنجه نـین نشـانی یکـاغنده در دخـی
ظـــلمیله قـــانم اچـدوکنه اول پـری صـفت شـاهد یـترکه رنکـی طـداغـنده در دخـی
اول چـوق یشـایسی بـنی کـوردکجه خشـم ایدر پـند پـدر مکـر کـم قـولاغنده در دخـی
غـــمدن هـــلاله دونـدی وجـودی نـظامنک لولو وشک هـــواســی دمـــاغنده در دخـــی

***

دلبـــر کـــه دل یـولینه روانـدر روان دخـی یـولنده تـرک اولدی جـهان در جـهان دخـی
چـون زلفـی جیم و قـدی الف قـاشی نـونمش درسـم نـوله او سـرو کـل انـدامـه جـان دخـی
مـهر رخک فـتاده سـی انـجق زمـین دکـل سـر کشـته اول هـواده یـلر آسـمان دخـی
مـــهرکده دل مـــلامت اوقــینه نشـانه در عشـقه نشـان دلرلرسـه اوش نشـان [دخـی]
کـر دوزخ اچـره وصـلک اله کـرسه عـیش ادم که اول عـیشه حسـرت التـه‌لر اهـل جـنان دخـی
لعـلک شـرابـن اچـمکه زلفک نـه مـنع ادر کـم صـو اچـرکن آدمـی اورمـز یـلان دخـی
جـانا جـفا بـوییسه کـه غـمزک قـلور بکـا چـوق کـچمیه کـه ایـدرلر اولمش فـلان دخـی
اتـمه نـظامی یـوزی کـنش در دیـو بـیان اول خـود عـیاندر آکـه نـه حـاجت بـیان دخـی

***

عشـقکی جـانمده جـانا صـقلرم جـانم کـبی مـهرکی مـهر ائـمتشم سینمده ایـمانم کـبی
فـرقنک دورنـده ای خـورشید ایـوان جـمال کـوکلره اردی دخـانم آه و افـغانم کـبی
دو شـلی عشـقک اودی جـانا هـوایی کـوکلمه رخـلرک شـوقیله ای دلبـر چـمنده هـر سحر
گـل قـبا ایـلر قـباسینی کـریبانم کـبی یـوز صـوین طـپراغـه صـلدم آدم و صـانم کـبی
زلف و رخسـارک غـمندن دلبـرا هـر صبح و شـام قـان دوکـر چشـم فـلک بـوچشم کـریانم کـبی
بـاده‌یه عـهد اتـمشیدیم لبلرک عـهدنده لیک نـیچه پـیمانلر صـدی پـیمانه پـیمانیم‌کبی
بـوزلی عـقلی نـظامینی نـظامی تک غـمک کـی پـریشان حـالدر حـال پـریشانم کـبی

***

عشـقک اولالی جـانمه هـمدم ددکـلریی درد اولدی دل حـریمنه مـحرم ددکـلریی
بـزم قـباد عشـق ده جـان مـی پـرستکن اوکـر نـممشدی جـام ادنـی جـم ددکـلریی
بـو نـقش قـدّ و زلف و دهـانیله ای پـری سـن سـن جـهانده وارسـه آدم ددکـلریی

هـجرنده شـویله اُنس طـوتبدر بـنمله کـم
بـر لحـظه مـنسیز ادلمـز اول غـم ددکلریی
کـومز اولالی چشـم و قـد و زلف و اغـزکی
کـورنمز اولدی کـوزمه عـالم ددکـلری
قـارون بکـی یـره کـچه لطـفکدن اوتـنوب
کـوکدن ایـنرسه عـیسیء مـریم ددکـلری
دمـلر کـلور نـظامی بشـه عشـق اچنده کـم
بـین یـلجه کـورونور گـوزه بـردم ددکـلری

***

ای دل کـوررسک اول بـویی سـرو روانککـی
صـو بـیکی آیـغینه روان ایت روا [نککـی]
بـو طـرفه درکـه نـقطه مـوهوم دیـر کـن
قسـمت اولا دیـوبن اومـارم دهـا [نککـی]
بـر خـرده یـیله بـر قـلجا وقـتده بـیک یـرن
حـیران اولور اشـتسه صـفات مـیا [نککـی]
ای سـاغر اغـزن اویـدوکوکه شـویله اولدی خـلق
کم هـر کشـی دلرکـه سـنک ایـچه قـا [نککـی]
ای شـمع لافـحسن ایـدب اول مـه لقـایله
اورتـایه کـلمه یـوقسه کسـرلر دهـا [نککـی]
کـیمک کـه سـیمی وار یـرشر ساعدک بیکی
یـانکجه صـالنوب وطـن ایـلرسه [یـانککی]
جـان بـلبلینه گـلشن جـنّت قـفس کـلور
تـا آشـیان ارنـدی سـنک سـتا [نککـی]
کـوردکچه سـرو قـامتکی سـدره صـانرم
طـاوس سـدرهٔ طـرهٔ عـنبر فشـانیکی
اتـمز نـظامی اول یـوزی گـلگونه چـون اثـر
طـوتکم عـنان چـرخـه ایـردک فـغانیکی

***

تـا صفحهٔ رخساره خـطینک یـازدی رقـم نـی
سـر نـامه حسنی‌غه مـهینک چیکتی قـلم نـی
اول نـحس سـتارم بـیله جنگ ایـلمک استر
آهـم کـه دکـر کـوشهٔ افـلاکـه عـلمی نـی
کوپ جور و جـفا ایـتکوجی یـار اله سـنینک دیک
جنکیس داغی ایتماس ایـدی بـوظلم و سـتم نـی
گفتم کـه بـه مـن رحـم کـن ای شـوخ جـفاکیش
تـرک اوغـلنی مـن آنکـلابانم دیـدی عـجم نـی
جـانسز بـته طـاپنجه سـنکا طـپسته راهب
مـعبودا دنـر بـاری سـنک کـیبی صـنم نـی
چـون قـدین الف در دهـنک مـیم در ای دوست
اول قـدّ و دهـندن اومـارم دردمـه امنـی
ایـتلارینک ایـزین یـولدا کـوروبان سیونورسین
مفلس کـیشی تـاپمیش کـیبی بـیر نـیچه درم‌نی
طـوفان کـیبی ویـربدی جـهان خـلقنی غـرقه
قـوروتماسا سـینمدکی اوت کـوزدکی نـم‌نی
نـقاش دیسـم کـوزلرمه نـوله کـه سـن سز
التـون ورق اوسـتینه یـزر رنک بـقم‌نی
قـاپکده رقـیبوکه طـلتمه بـزی خـانم
زیـرا کـه حـرام اتـدی خـدا صید حـرم‌نی
بـاش اوزرا قـویوب بـارسر کـوییغه نـظامی
عشقی یولیغه صـدق ایـلا بـاستیغک چـو قـدم‌نی

***

شرمسار اتدی یوزک لطفی گل نوروزی	طلعتک قلدی خجل شمع جهان افروزی
گل نوروزه نظر اتمیم ای دوست دخی	بباغ حسنکدن اوله باکه گل نوروزی
نه صودر عارضک ای باده ویرن خاکمی کم	اوددن ارتق ارشسر جانمه آنک سوزی
بقمدن یا شمه جان ورمدی دردیله رقیب	گورمدن اولمدوکی گرچکمش یلدوزی
کشف اوله سرّ سماواتله غیب ارضین	گر اوله گوزلرمه سرمه ایاغک توزی
شهریار اوللی سن شهر محبتده شهاً	بولدی غم لشکری جان ملکتنه پیروزی
وصل دولت گونی در جانکی ویر شکرانه	گر نظامی سکه حق روزی قله اول روزی

***

ساقیا ساغر بلوره دوک اول یاقوتی	که تنک قوتی در روح روانک قوتی
ذقنک چاهی نه ساحر درر ای زهره جبین	که صویه التور و صوسز گتورر هاروتی
شیوه سندن خطک اولدی محقق بکه کم	همت حسنینجه دکل حسن خط یاقوتی
قید تندن دلی قورترکه دریغ اوکه اوله	مرغ لاهوتی اسیر قفس ناسوتی
قشلرک یایی فراقنده نظامی گر اوله	حسرت اوقلارنه صندوقه اوله تابوتی

***

عشرت و عیش اولنک یارله کاری باری	ندر اول دنیده ناموسله عاری باری
عشقه صبر اتمینه چاره سفر در ددلر	ترک ادالم نیه بو دار و دیاری باری
گوزمز وصل گونن گورمزسه گورمسه تک	گورمز اولایدی اغیارله یاری باری
باغله دار طپکسز چون اولور باغله دار	بن طپکسز ندرم باغله داری باری
اردی چون صحن فلک اوجنه فریاد و فغان	نچون ایرشمدی اول یاره بوزاری باری
نیلسون ایشدب افغاننی بوخسته دلک	بر گل ترکه هزار اولدی هزاری باری
صنمه جهدیله نظامی بوله سن یاره وصال	آیه کم گوردی که ایرشدی غباری باری

***

دلبر گوتردی چونکه یوزندن نقابنی	چرخک گتوردی چرخه مه و آفتابنی
یوزینه قاپو یاپرسک باجه دن دوشر	گورالی آفتاب یوزک ماهتابنی
جرعک رقیبه صونمه که کافر روا دگل	حوری الندن اچمکه جنّت شرابنی
درلر پری لرک یری ویرانلر اولور	مسکن یریدر ایلسه گوکلم خرابنی
هر خسته که ایلسه خونی گوزک هلاک	سرمه ادرلر اهل بصیرت ترابنی

کافرلرک جهنم اچنده یَنا اِچی   هجرنده کورسلر جکرم التهابنی
کویکده کجدی هجرله عمری نظامنک   جنّت اچنده چکدی جهنم عذابنی

***

اولالی خُلقله سن حُسن ایلنک پادشهی   وردی یغمایه کوکل ملکنی عشقک سپهی
نسبت اتدوکمچون لعلکه ای غنچه دهن   سونب کوکه اتر لاله نعمان کلهی
[شویله] غنجیله که دمبسته اوله غنجه کورب   یوری نازیله که حیرتده قله سرو سهی
کوزلری جورله جان خرمننی یقدوغنه   اوشده یوزنده نشان دانهٔ خال سیهی
یارب اول طرهٔ نه طاوس مکرّمدر کم   روضیهٔ کلشن جنّتدر آنک جلوه کهی
اوق کبی کیشکه چون کرمشم ای قاشی کمان   کوشهٔ چشمکله حالمه باق کاه کهی
سحر اکر بلسم اشیککده اولردِم جاروب   آیغک توزنه یوز سورمکچون کآه کهی
یاندی دردیله نظامی قولک ای خسرو حسن   بر صور آخر نه درر اشبو غریبک کنهی
بلبله غصّه و غم طوطیه دردیله الم   شکر و کل مکس و خار زهی دور زهی

***

شرمسار اتدی صچک نافهٔ مشک ختنی   نته کم کوزلرمک یاشی عقیق یمنی
ناوک تیر قضا در کوزکک هر مژه سی   حلقهٔ دام بلا در صچوکک هر شکنی
سن عزیزک خبرن التلی کلزاره صبا   چاک ادر حسرتله یوسف کل پیرهنی
سیر ادرکن بویکک شیوه سنی کوردی مکر   که اوتنوب کچدی حیادن یره سرو چمنی
ددلر باکه که هرجایی در اول یار ددم   شمع در روشن ادرسه نوله هر انجمنی
طالعی کوکبی اولمزدی مقارن شرفه   سکه اسمیله قرین اولمسه ویس قرنی
کر چه حسنیله سلیمان سن و جمشید زمان   خاتم ملک امین ایلمه هر اهرمنی
خار هجریله اولن بلبل شوریده دلک   یرشر کم اوله کلبرک طری دن کفنی
نظم دامینه شکر صاچدی نظامی دانه   که مکر صید ایده او طوطی شکر دهنی

***

غمزک خدنکی زخم اورلی جانه مصطفی   درد و غمیله دوندی جکر قانه مصطفی
خال خدک یوزکده نه ظالم در آه کم   اسلام اچنده قصد ادر ایمانه مصطفی
اولسک روان بو قامتله خجلت ایرشر   صحن چمنده سرو خرامآنه مصطفی
بلبلی غمیله لال و حیادن کل آب اولور   کلسک بو طلعتیله گلستانه مصطفی

پـروانـه بـیکی شـمع رخک شـوقی یـادنه
هـجران اودیـله دل نـچه بـر یـانه مـصطفی
بـو درد تـلخ هـجر نـظامیی اولدورر
شـیرین لبکـندن ایـرمسه درمـانه مـصطفی

***

کـل ای درد اهـلنک درمـانی لطـفی
کـوکل لر تـختنک سـلطانی لطـفی
سـریر مـلک حسـنک شـهریاری
مـلاحت مـلکتی‌نک خـانی لطـفی
طـراوت کـلشنی‌نک کـلستانی
لطـافت کـوهرینک کـانی لطـفی
بـزی لطـف ایـله قـهر اودیـله یـقمه
رقـیبه کـوستروب احسـانی لطـفی
نـظامینک جـمالک حسـرتندن
ارشـدی کـوکلره افـغانی لطـفی

***

صـبا زلفک قـخوسندن مـعطّر قـلدی آفـاقی
جمالک نسخه سن کوردی یـله وردی کـل اوراقـی
نـظیرک صـورته کـلمک مـحال عـقل در زیـرا
که خلاّق جهان ختم اتدی سـنده حسـن اخـلاقی
قـدیم لم یـزل حسـنک مـقیم لایـزال اسـمک
هـوالاوّل هـوالاخر هـوالدایـم هـوالبـاقی
دمش سن وصلم استرسه جـهان و جـانی تـرک اتسون
ندر جـان و جـهان تک سـن بـوتن قـل عـهد و میثاقی
نـظامی لبـلری شـوقی یـله دیـر زاهـد و راهب
لبـالب جـامدن مـی‌صون الایـا ایـها الاسـاقی

***

کتدی نور بصر ای سـرو روان سـن لدلی [کـدلی]
تـرک ادب جسـمی روان اولدی روان سـن کـدلی
سـن سـیز ای شـمسهٔ شـمس فـلک‌آرای بکـا
کـوزلرومه قـرکو اولدی جـهان سـن کـدلی
لاله و سـرو خـرامـانه نـظر ایـلمزم
ای یـوزی لاله بـویی سـرو روان سـن [کـدلی]
نـچون ارمـز سـنه ای مـاه جـهانتاب فـلک
کـه ارشـر کـوکلره فـریاد و فـغان سـن کـدلی
دل کـمان ایـلردی کاوله نـظامی سـن سـیز
کل کل ای جان که یقین اولدی کمان سن [کـدلی]

***

کوکل غمیله نه جـانک کـه خسته اولدی مـزاجـی
لبکـدن اوزکـه عـجبدر اکـر اولورسـه عـلاجی
فـضای عـالم مـعنی مـنوّر اولسـه عـجبمی
کوکل سراچه سنک چون جـمالک اولدی سـراجـی
کـوکلدن اسـتمز اولدی خـیالی زهـد له دیـن
نه شاه اولور که ایـلندن کـوتردی بـاج و خـراجـی
کـوتورب النـی طـوتر یـوزینی کـوکلره نـرکس
یـوزوکی کـورلی اولدی مکـر کـه سـاکـه دعـاجی
رقـیبه طـتلوسوزک بـینی بـیرکون اولدورسـر
کشی یی شـمدمی بـاشدن چـقردی دنـیده آجـی

مـــحبّت اهـــلنه ســلطانلغ اســتین کســنک
نــظامی کـویکه واردی چـو کـورمدی یـوزک آیـن

کــرک کــه تــوزله طـپراق اوله تـختی و تـاجی
ددم کــه کــعبیه واردی و نــور کــورمدی حـاجی

***

کــر جـــهانک بـــریره جـمع ایــده‌لر نـقاشنی
یــول طشـــینه بـــاصر آیـــاغینی بـاصمز یـوزمه

نـه کـوزن رسـم ایـده لر بـوشیوه ده نـه قـاشنی
یــولدشندن آه کــم یکــرک کــورر یـول‌طاشنی

***

بکــــوش تـــا بکــف آری کـــلید گــنج وجــود
تـــو چـــاکــر در ســلطان عشــق شــو ای دل

کــه بــی طــلب نــتوان یــافت کـوهر مـقصود
کـــه هست عـــاقبت کـار عـــاشقان مـــحمود

***

ای از رخ تـــــو خـــــجل مـــه چـــرخ نشـــین
بـــــی زلف و رخ تـــــو روز و شب مـــــی‌کردم

در پـــــیش تـــــو رو بـــــخاک دارد بت چـــین
چـــون کـــافر درویش نـــه دنـــیا و نـــه دیـــن

***

ای روی تـــــــو از لطـــــــایف آیـــــینهٔ دل
هـــــر کس کـــــه تـــرا دیـــده بکــوید بــیشین

ای شـــمع چکـــل زحســـن روی تـــو خـــجل
ســـــبحانک مـــــا خـــــلقت هـــــذا بـــــاطل

***

ای سک کــوی تــرا مــاه فــلک حــلقه بکــوش
قـــصّهٔ غـــصه حـــال مـــن مسکـــین امشب

زمـــــزم دل بـــــر چـــاه ذقـــنت بـــاده فـــروش
چـــون ســـر زلف ســیآه تــو کــذشتست از دوش

***

قـــانمی دوک اتـــمه نـــالان هـجرله قـانون کـبی
چـــون مـــثلدر دیـــدلر قـــان ایـله قـانون ایـلمه

***

ایـــچ ایکـــی ایـــق بـاده کـی اول ایکـی ایـاغک
بـــوینومه اکـــر طـــغجه اولوریســـه کـناهی

***

ایـــرمشم مـعراج وصـله دیـدوکی سـوزک رقـیب
واقـــیعن بـلمک دلرسک اوش اشک اوش نـردبان

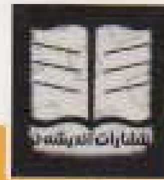
***

تمت الدّیوان علی یدا ضعف افراد نوع البشر

پیر احمد بن اسکندر عفاعنهما الملک الاکبر

سنه ۹۲۳

ISBN:964-6741-54-1
شابک: ۹۶۴-۶۷۴۱-۵۴-۱

آدرس: میدان انقلاب - اول کارگر شمالی
پاساژ فیروز - طبقه دوم - تلفن: ۶۴۲۷۳۷۱

قیمت ۱۲۰۰